פה א פיי פים שלי ננטרן . ישמרוני אכניסם ממי וישמרוני מן המזיקין : לא יאמוז כידו וש" ויחפלל . שאין דעתו מיושבת עליו בתפלה שהרי לבו המיד עליהן שלא יפלו מידו: ולא יישן כתו . "שמא [א] יפיח : הרי אלו כיוצא כהן . לענין חפלה שדואג עליהן שלא חפול הסכין וחזיקט והקערה חשפך והמשות יאבדו והככר יטקף: לית הלכתא כי הא מתניתא . דקתני לא ישמין בתפילין: דכית שמאי היא . דאמרי לשיל מניתן בחלון הסמוד לר"ה ולא יכניסם בידו ויכנס: דאי כ"ה . הא אמרי לעיל אוחון בידו ונכנס: כית הכסא עראי. כגון להבתין באין אדם הולך בשבילם לבית הכסא והפעם הואת

כמשה המקום הזה בית הכסא תחלה: שהתרתי לד כחן. בבית הכסת קבוע: אפרתי לך כאן . בבים הכסא מרחי: מחי לחו תפילין. שחמרו בית פרם מחב הלל אוחזן בידו זנכנס לבית הכסא קבוע ולהשתין בהם אסרו כדמפרש [שם ט.] סעמח לקמן: הח לח שרו . בבים הכסא הבוע: כי תניא ההיא. לאו למכין חפילין חכיא אלא לעכין גלוי טפח וטפחיים דלגדולים אינו מגלה אלא שפח ולקטנים מגלה שפחיים ועלה קאי גלוי מפחיים שהתרמי לך כאן אסרתי לך כאן: לאחריו טפה . ולא יותר משום לניעות ולפניו טפחיים. משום קילוח מי רגלים הנחזין למרחוק: מאי לאו כו'. והייט דקחמר לעיל דברים שהחרתי לך בבית הכסא עראי אסרתי לך בקבוע: חלח חידי וחידי בנחלים. [כים שם] ומתוך שהוא דוחק עלמו לגדולים הוא בא לידי קטנים הלכך באיש מלחתיו מפח ומלפניו מפחיים ובאשה מלפניה ולא כלום והכי האמר הא דלעיל דברים שאסרתי לר באשה התרתי לר באיש: אי הכי. דלענין טפח וטפחיים קחני שגם פר דברים שהחרתי לך כאן אסרתי לך כחן: הא דקתני עלה. בסיפא דידה וזה הוא ק"ו שאין עליו משובה בדבר הזה יש לך להשיבני ק"ו וחין לי עליו חשובה להחזיר לך אי אמרת בשלמא בתפילין קאמר וכדאמרן וב"ה היא היינו דקתני דיש כחן להקשות קל וחומר השתא בית הכסא קבוע שרי בית הכסא עראי מיבעיא ואין לי משובה להשיבך עליו אלא אי אמרם לענין מפח ומפחיים מאי ק"ו יש להקשות כאן: אורחא דמילחא הכי הוא. שהאיש לריך לגלות לפניו ולא האשה: תיוכתה דרכה המר רב ששת. דאמר בית שמאי היא ולא בית הלל דאם כן לא משכחת מידי לאוקמה הך ברייתה דקתני מחי שהתרתי לך כאן אסרתי לך כאן:

ננפרן אמר רבא כי הוה אולינן בתריה דר"ג כי הוה נקים ספרא דאגדתא יהיב לן כי הוה נקים תפילין לא יהיב לן אמר הואיל ושרונהו רבנן ננמרן ת״ר * "לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל יולא ישתיו בהן מים * יולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת טראי.אמר שמואל יסכיז ומעות וקערה וככר הרי אלו כיוצא בהן.אמר רבא אמר רב ששת

עו מיי פר מפלמת ליה בברייחה בהדיה הר"ר יוסף: דשת פלכה כ: לית הלכתא כי הא מתניתא דב"ש היא דאי ב"ה השתא בית הכסא קבוע שרי בית הכסא עראי מיבעיא מיתיבי דברים שהתרתי לך כאן אסרתי לך כאן כאי לאו תפילין אי אמרת בשלמא בית הלל התרתי לך כאן קבוע אסרתי לך כאן בית הכסא עראי אלא אי אמרת ב"ש הא לא שרו ולא מידי כי תניא עני כמיים כני ההיא לענין מפח ומפחיים דתני חרא כשהוא נפנה כוגלה לאחריו מפח ולפניו מר מי מ מושע מפרוים ותניא אידך לאחריו מפח ולפניו ולא כלום כאי לאו אידי ואידי באיש ולא קשיא כאן לגדולים כאן לקפנים ותסברא אי בקפנים לאחריו פפח לפה לי אלא אידי ואידי בנדולים ולא קשיא "הא באיש הא באשה אי הכי הא דקתני עלה *זהו ק"ו שאין עליו תשובה כאי אין עליו תשובה דרכא דכולתא הכי רב נסים גאון איתא אלא לאו תפילין ותיובתא דרבא אמר רב ששת תיובתא מכל מקום קשיא השתא בית הכסא קבוע שרי בית הכסא עראי לא כל שכן הכי קאמר בית הכסא קבוע דליכא ניצוצות שרי בית הכסא עראי דאיכא ניצוצות אסרי תרין (דף מ) אתמר אי הכי אכאי אין עליו תשובה תשובה מעלייתא היא הכי קאמר הא כזילתא האות נבי לפת אבי החורת ק"ו זהו ק"ו האות נבי לפת אביי היתי לה בתורת ק"ו זהו ק"ו אמר אמר אמר ווכא אמר ווכא אמר פתר אמר אשר שאין עליו חשובה: *ת"ר יהרוצה ליכנס לסעודת קבע מחלך עשרה פעמים די אמות או ד' פעמים י' אמות ויפנה ואח"כ נכנס אמר ר' יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו ואח"ב נכנס ופליגא דר' חייא רא"ר חייא 'כניהן על שלחנו וכן הדור לו ועד אימת אמר רב נחמן בר יצחק "עד זמן ברכה תני חרא צורר אדם תפיליו עם מעותיו באפרקסותו וחניא אידך לא יצור לא (a) ופי ליס ולי קשיא הא ראומניה הא דלא אומניה *דאמר רב חסרא ההאי סודרא דתפילין ססמ קנוע השוני - ראומניה למיצר ביה תפילין צר ביה תפילין אסור למיצר ביה פשימי אומניה ולא צר ביה צר ביה ולא אומניה שרי למיצר ביה זווי ולאביי ראמר *הומנה מילתא היא אומניה אע"ג דלא צר ביה צר ביה אי אומניה אסיר אי לא אומניה לא בעא מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה מהו שיניח רשי דיפונהייש נפן אדם תפיליו תחת מראשותיו 'תחת מרגלותיו לא קא מיבעיא לי שנוהג בהן מנהג בזיון כי קא מיבעיא לי תחת מראשותיו מאי א"ל הכי אמר שמואל ימותר אפילו אשתו עמו מיתיבי לא יניח אדם תפיליו תחת מרגלותיו מפני שנוהג כהם דרך בזיון אבל מניהן תחת מראשותיו ואם היתה אשתו עמו אמור היה מקום שגבוה ג' מפחים או נמוך ג' מפחים מותר תיובתא דשמואל תיובתא אמר רבא אע"ג דתניא תיובתא רשמואל הלכתא כוותיה מ"ם

מפלה כלכה כ פתנ משין יע פור שלע או"ם מפילין כלכה יח סמג עשין ככ פור וש"מ או"ח דברים שהחרתי לך כחן כו'. ולא בעי לשטיי דברים סמג שם מוש"ע ה"ח כימן מל: שהחרתי לך בבית הכסא עראי כרו ד מיי׳ פים מכלכו׳ חסרתי לך בקבוע דחסור לפנוח עשון ים מושים מי"ח בגדולים והתפילין ברחשו חבל להשחין שיו ש שיש לי" בגדולים והתפילין ברחשו חבל להשחין סים ה מיי פים מכלי מוחר משום דלא אשכתן בברייתא שת כין מוכ שים חבל כך דטפח וטפחיים חשכחן

> לא וחמיי פיר מכלי פתג עשין כג מוש"ע תרית פיתן ת פעיף ת:

ולאבוי ראמר הומנה

הנהות הכ"ח

דליכא ניטוטת . שיהא לריך לשפשפן בימיט מטל רגליו: בים הכסא עראי. לקטנים: ד~~איכא ניטט~~ת. הניסזין על גבי רגליו ואמריכן במסכת יומא (דף לי) מלוה לשפשפן שאסור לאדם שילא בניצונות שעל גבי רגליו שמא יראה ככרות שפכה ונמלא מוליא לעו על בניו שהם ממזרים הילכך אי אפשר לאחוז מפילין בידו: הא מילחא. דמפילין דכים הכסא עראי וקבוע: חיתי לה בתורח טעמא. להחיר בבית הכסא הבוע את האסור בבית הכסא שראי משום טעמא דניטצות: דאי אתיא לה כחורת ק"ו. לומר דין הוא להקל בבית הכסא שראי קל ולהחמיר בבית הכסא (א) ממור ולא סזול בתר טעמא אלא בתר חומרא וקולא ואכן טבריכן איפכא אין לי שליו מה להשיבך שאין לי למצוא שיהא בשום מתום בית הכסא עראי חמור מן הקבוע שאוכל להשיבך אם החרתי בקבוע שהוא קל בדבר פלוני נחיר בשל עראי שהוא חמור בה אבל שעמא איכא ל~~מא~~י דעבדינן דהכא איכא כינוטות והכא ליכא ודבר זה לאו קל וחומר לא קל ולא חמור: הגכנם לסעודת הכע . וגגאי הוא שילמרך לנקביו בתוך הסעודה: מהלך עשרה פעמים כי׳. ובכל פעם ופעם בודק עלמו ויושב אולי יוכל להפנוח שההילוך מוריד הגדולים לנקב: חולץ חפיליו. שמא ישמכר בסטודה ויתגנה בתפיליו: וכן הדור לו. שיהו מזומנים לו ויחזור ויניחם בשעת ברכה: ~~כאפרקסותיה~~.סודר של ראשו: עם מעותיו. לא מם המעות ממש אלא שני קשרים זה אלל זה : ה"ג הא דאומניה הא דלא אומניה . להביא סודר להפילין דכיון דאומניה שוב אסור לנור בו מעות מאחר שהקנו לכך: לר כיה .אי אזמניה אין אי לא אזמניה לא קדיש ושרי למילר ביה דהכי סניא בהדיא בסנהדרין (מח:) הניח בו תפיליו ינית בו מטוח: ולאכיי דאמר הזמנה מילתא היא. גבי אורג בגד למת בסנהדרין בפרק נגמר הדין (ד' מו:): מהו שינית תפיליו תחת מרחשותיו. בלילה כשהוא ישן: אם היה מקום גבוה ג' טפחים. למעלה מראשותיו ועליו טמן התפילין או למעה מראשותיו יולא מקום מן המעה:

55

סנסורין מת.

ושם מז: ממ. ממנום לר:]

הנהות רנריא

ıd ı). ıe

Эľ

iŧ

is

is

8:

U

מ

g

is

I,

n

ю

T

·e

u

n

ıe

u

S

ı

d

m

ın is ly is

id

ıg

a

ſУ of n.

ונטרָן – let them protect me while I am inside.^[1]
A similar incident:

עמר רָבָּא – Rava said: בְּי הָהָה אַּרְלִינָן בַּתְרֵיה דְּרַב נַחְמָן – When we students would follow Rav Nachman and he needed to enter a latrine, בּי הָנָה נָקִיט סִפְּרָא דְאַנַּרְתָּא – if he was holding a book of Aggadah, וְבִּי סִפְּרָא דְאַנַּרְתָּא – he would give it to us, בּי הָנָה נָקִיט – but if he was holding tefillin, רְבִּילִין – he would not give them to us, but would take them in with him, אַמָּר – אָמָר – הוֹאִיל וְשָׁרוֹנְהוֹ רַבְּנָן נִנְטְרָן – Since the Rabbis permitted taking them into a latrine when necessary, let them protect me while I am inside.

The Gemara turns to other laws concerning the handling of tefillin:

תנו רְבָּנָן – The Rabbis taught in a Baraisa: תְּנוֹ רְבָּנָן – תְּנוֹ אַנְיוֹ – A PERSON SHOULD NOT HOLD TEFILLIN IN HIS HAND – וְתְּפֶּלֵל – OR A TORAH SCROLL IN HIS ARM וְתְּפֵּלֵל – AND PRAY.[2] ולא יַשְׁתִין בָּהָן מִים – NOR MAY HE URINATE WITH [TEFILLIN] in his hand, וְלֹא יִישׁן בָּהָן – NOR MAY HE SLEEP WITH THEM, ילא שִׁינַת קָבַע וְלֹא שֵׁינַת עֻרַאי – NEITHER A FIXED SLEEP NOR A NAP.[8]

The Gemara adds to the list of items that one should not hold while praying:

אָמִר שְׁמוּאֵל – Shmuel said: אָמֶר וְּמָעֶר וְּכְבֶּר – A knife, money, a plate of food and a loaf of bread – הַרֵי אַלוּ בִּיוֹצֵא בָּהֶן – these items are similar to [tefillin and a Torah scroll] in the regard that one should not hold them while praying.^[4]

The Gemara discusses the Baraisa's ruling that one may not urinate while holding tefillin:

אַמָר רְבָּא אָמֵר רְבּ שֵׁשָׁת - Rava said in the name of Rav Sheishess: לֵּית הַלְּבְתָא כִּי הָא מְתְנִיתָא - The halachah does not follow this Baraisa, יְּבִית שַׁמֵּאי הִיא - as it is reflective of the opinion of Beis Shammai. For if you will contend that it reflects the opinion of Beis Hillel, I will counter: - הַשְּׁהָא בֵּית הַכָּפֵא קָבוּעַ שָׁרֵי - Now, even with respect to an established latrine, [Beis Hillel] permit taking tefillin inside, as stated above; בְּיִת יִּבְּפֵּא עַרָאי מִיבְּעֵיִא - with respect to a temp-

orary latrine, can there be any question whether they permit this? Since the Baraisa forbids urinating while holding tefillin, even in a temporary latrine, [6] it must reflect the opinion of Beis Shammai. Therefore, the halachah does not follow it.

The assertion that Beis Hillel disagree with the Baraisa is challenged:

- They challenged Rava from the following Baraisa, which contrasts the laws that apply in different latrine situations: דברים שהתרתי לה באן – THE THINGS THAT I PERMITTED FOR YOU HERE, אַסַרתִּי לְּךְ בַּאן – I FORBADE FOR YOU THERE. $^{[7]}$ מאי לאו תפילין – Is it not presumable that this Baraisa refers to taking tefillin into the latrine? אי אמרה בשלמא בית הלל – Now, it is understandable if you say that this Baraisa follows Beis Hillel, for it can then be explained as follows: הַתָּרְתִּי לָךְ בַאוֹ קבוּע – That which I permitted for you here, in the case of an established latrine, where you commonly defecate - namely, to take in your tefillin - אסרתי לך כאן בית הכסא עראי - I forbade for you there, in the case of a temporary latrine, where you commonly urinate.[8] אַלָא אִי אָמְרָתִּ בֶּית שַׁמַאי – But if you will say that this Baraisa follows Beis Shammai, I will counter: אירי ולא מידי – Why, they do not permit taking tefillin into an established latrine at all! What, then, would be the meaning of the statement, "The things that I permitted for you here I forbade for you there"?[9] Perforce, the Baraisa reflects the view of Beis Hillel and it teaches that they forbid urinating while holding tefillin. Accordingly, the Baraisa cited previously reflects the opinion of Beis Hillel, and it is halachically valid. -? -

The Gemara rejects the proposed interpretation of the latter Baraisa:

בי תְּנְיָא הַהִּיא – Regarding what was that latter [Baraisa] taught? It is not regarding the issue of taking tetillin into a latrine; rather, לְענְיָן שֶׁפַּח וְּטְבָּחִים – it is regarding the tefach and two tefachim of the body that one is permitted to expose in a latrine. ווֹסְּבְּיִה יְאַהְיִּא וְבְּיִּה – For it was taught in one Baraisa: מְבֶּלֶה לְאַחְרָיוֹ שָׁפַּח – אַרְהוֹ בְּשָׁהוֹא וְבְּיִה – אַרְהוֹ בְּשָׁבַּח – אַרְהַנִי שָׁפַּח – אַרְהוֹ בּשְׁבּר – אַרְהוֹ בּשְׁבּר – אַרְהוֹ בְּשָׁבְּח – אַרְבְּיִנִי שָׁפַּח – אַרְבָּיִנִי שָׁפַּח – אַרְבָּיִנִי שָׁפַּח – אַרְבָּיִנִי שָּבָּח – אַרְבָּיִנִי שָׁפַּח – אַרְבָּיִנִי שָׁבַּח – אַרָב בּשְׁבּר בּשְׁבִּר שִׁבְּיִנִי שָׁבַּח – אַרְבָיִנִי שָׁבַּח – אַרְבָּיִנִי שָּבָּח – אַרְבָּיִנִי שָּבָּח – אַרַב בּשְׁבָּר שִׁבְּיִים שָּבַּח – אַרָב בּשְׁבָּר שִׁבְּיִבְּים שִׁבְּיִים שָּבָּח – אַרָב בּשְׁבָּים שִׁבְּיִב שְׁבָּר שִׁבְּיִב שְׁבָּר שִׁבְּיִב שְׁבַּר שִׁבְּיִב שְׁבָּיִם שָּבָּח שִּבְּים שִּבְּיִם שְּבִּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּיִים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּיִם שִּבְּיִם שִּבְּיִם שִּבְּים שִּבְּיִים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּיִים שִׁבְּיִים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּיִם שִּבְּים שִּבְּים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִבּיִים שְּבִּים שִּבְּיִים שִּבְּיִּים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּייִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִי בּייִּבְּי בְּיִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִי בּייִבּי בּייִּבְּי בּיִבּי בּיִּבְיי שִּבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְייִבּים שִּבְּיִבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּייִי שִּבְּייִי שִּבְּייִבְּיִים שִּבְּיִים שִּבְּיִּים שִּבְּיִּים בּיִבְּיִים שִּבְּיי

NOTES

- 1. Since the Rabbis allowed taking tefillin into a latrine for their protection, I am allowed to take them in and hold them even though my students are available to guard them. I will do this so that they protect me from evil spirits [which frequent latrines; see Gittin 70a] (Rashi; cf. Rif, Rabbeinu Yonah; see Beis Yosef, Orach Chaim §43).
- 2. He will be unable to concentrate on his prayers, as he will be preoccupied with ensuring that the sacred item does not fall from his hand (Rashi; see Melo HaRo'im).
- 3. Rashi explains that the reason one may not sleep with them is because he may come to pass gas. Apparently, Rashi understands the Baraisa as meaning that one should not sleep or nap while wearing tefillin. However, the Gemara in Succah (26a) interprets this Baraisa as meaning that one should not sleep or nap while holding tefillin. Furthermore, Rashi himself explains it elsewhere (Succah 41b אלם החוד לא שון בהם הוא meaning that one may not sleep or nap while holding tefillin because he may drop them. Hagahos HaGra emends the text of Rashi here to conform with that explanation (cf. Koveitz to Rambam, Hil. Tefillin 4:15; Kappos Temarim to Succah; see Orach Chaim 44 for a complete presentation of the rules concerning sleeping while wearing or holding tefillin).

The Baraisa's ruling concerning urination certainly refers to urinating while holding the tefillin in the hand (see below).

4. For he will be distracted by the concern that the knife may fall and harm him, that the items on the plate will spill, that the money will fall and be lost, and that the loaf of bread will fall and get dirty (Rashi).

Rashi implies that only these and similar items, which would cause damage or be lost if they fell, may not be held during prayer, but other items may be held. Others explain that the Gemara is merely providing examples of items that are commonly held in the hand, and it means

- that one may not hold anything in his hand during prayer [other than a prayer book, and a *lulav* on the festival of Succos] (see *Rabbeinu Yonah* and *Mishnah Berurah* 96:5; see also *Orach Chaim* 96:1-2).
- 5. Beis Shammai stated above (23a) that a person may not enter a latrine while holding his tefillin, but should leave them in a window near the public domain. Beis Hillel, however, disputed their opinion.
- 6. People would normally not bother going to established latrines for urination, but would relieve themselves in any convenient location (and this is defined as a temporary latrine, as explained above, 23a note 20). When the Baraisa forbids urinating with tefillin, it refers to the common case of a temporary latrine (Rashi).
- 7. As the Gemara will explain, the meaning is that there is something which is permitted in an established latrine yet forbidden in a temporary latrine (see *Rashi*).
- 8. [Accordingly, the Baraisa does not mean literally to contrast an established latrine with a temporary one, but to contrast that which is commonly done in an established latrine with that which is commonly done in a temporary one.] The Gemara will explain below why Beis Hillel permit holding tefillin in a latrine when one defecates but forbid this when one merely urinates (see Rashi).
- 9. See *Tosafos*, who discuss why we cannot explain the Baraisa as meaning that that which is permitted regarding tefillin in a temporary latrine is forbidden in an established latrine.
- 10. When a person defecates he is permitted to expose only one *tefach* of his body, but when he urinates he may expose as much as two *tefachim*. Thus, the Baraisa means: That which I permitted for you here, when urinating to expose two *tefachim* I forbade for you there, when defecating (*Rashi*).

MI SHEMEISO **CHAPTER THREE**

- AND IN HIS FRONT he may expose TWO TEFACHIM. [11] ותניא אידך – And it was taught in a different Baraisa: לאחריו טפח – BEHIND HIMSELF, one may expose A TEFACH, וּלְפַנֵיו וָלֹא כָלוֹם – AND IN HIS FRONT, one may expose NOTHING AT ALL. מַאי לַאו אִידִי ואידי באיש – Is it not presumable that both of these Baraisas refer to a man, ולא קשוא – and they are not contradictory, שנאן לגדולים – because this latter Baraisa, which permits exposing only a tefach in back and nothing in front, refers to exposing oneself for defecation, פאן לקטנים – whereas this former Baraisa, which permits even exposing two tefachim in front, refers to exposing oneself for urination? Thus, that which is permitted when one urinates is forbidden when one defecates. This is the true meaning of the other Baraisa cited above: That which I permitted here, in a temporary latrine where you urinate - to expose two tefachim - I forbade for you there, in an established latrine where you defecate.[12]

The Gemara rejects this resolution of the contradiction between the last two Baraisos:

הַסְבָּרָא – But do you really consider this explanation of the Baraisos reasonable? אי בקטנים – If the first Baraisa deals with urination, לאַחָרִיו טָפָח לַמָּה לִי – why is it necessary for one to expose a tefach behind himself?

The Gemara therefore offers a different resolution of the contradiction between the Baraisos:

Rather, both of these Baraisos deal אלא אידי ואידי בגרולים with defecation, ולא קשוא – and nevertheless, they are not contradictory. הא באיש – This Baraisa which permits exposing a tefach in back and two tefachim in front is dealing with a man, הַא בָּאִשָּה – whereas this Baraisa which permits exposing only a tefach in back is dealing with a woman. A man must expose himself in front even when defecating, since the exertion of moving his bowels causes him to urinate as well. A woman, however, never needs to expose herself in front. Accordingly, the meaning of the Baraisa cited above is as follows: That which I permitted for you here, in the case of a man, I forbade for you there, in the case of a woman.[13]

The Gemara refutes this interpretation of the first Baraisa: אי הָּבֶּי – If it is so, that the Baraisa means to contrast the law pertaining to men with that pertaining to women, הא דַּקַתְנֵי עֵלָה - consider that which was taught at the end of the Baraisa in regard to [the previous teaching]: זָהוּ קַל וַחוֹמֶר שָאֵין עָלִיוּ השובה – This is subject to a KAL VACHOMER argument that has NO REFUTATION AGAINST IT.[14] מאי אין עליו תשובה - What possible kal vachomer argument that "HAS NO REFUTATION AGAINST IT" could be advanced against the Baraisa's ruling? The natural way of the matter of relieving oneself is thus, that a man needs to reveal himself in front and a woman does not need to. Thus, your interpretation is inconsistent with the Baraisa's closing remark. -? -

The Gemara therefore reverts to the original interpretation of the Baraisa and resurrects its challenge to Rava's statement in the name of Ray Sheishess:

אלא לאו תפילין - Rather, is it not clear that the Baraisa is referring to the rule of taking tefillin into a latrine, and it means, as we said above: "That which I permitted for you here, in the case of an established latrine where you defecate - namely, to take in your tefillin - I forbade for you there, in the case of a temporary latrine where you urinate."[15] Thus, we learn from the Baraisa that even Beis Hillel, who permit holding tefillin when defecating. forbid holding them when urinating. ותיובתא דרבא אמר רב חשש - and this is a refutation of the statement of Rava in the name of Rav Sheishess that only Beis Shammai forbid it. תיובתא - Indeed, it is a refutation.[16]

Although the meaning of the Baraisa has been clarified and Rava's ruling has been refuted, a problem remains to be resolved: אבל מקום קשוא – Nevertheless, it is difficult to understand the Baraisa's ruling, for as the Tanna himself concedes, it is subject to the following kal vachomer argument: הַשְּׁתָא בֵּית הַבָּפֶא קבוּעְ שֶׁרֵי - Now, [Beis Hillel] even permit bringing tefillin into an established latrine and holding them while defecating, אַכּל שָבּן – should they **not certainly** permit bringing [\] them into a temporary latrine and holding them while urinating?

The Gemara explains the logic behind the Baraisa's ruling: בית הבטא - This is what [the Baraisa] means to say: בית הבטא ד קבוע דליבא ניצוצות – In an established latrine, where one relieves himself while sitting and there are no droplets of urine that must be wiped off the feet afterwards, שָׁרָי – [Beis Hillel] permit taking the tefillin in and holding them. בית הַבְּפֶא עַרָאי דאיבא ניצועות – However, in a temporary latrine, where one relieves himself while standing and there are sometimes droplets of urine that must be wiped off the feet, אָסְרָי – [Beis Hillel] forbid taking the tefillin in and holding them.[17]

The Gemara asks:

אי הכי – If so. אַמאי אַין עַלִיו תְשוּבָה – why does the Tanna state

NOTES

- 11. Since an opening of one tefach in back is sufficient for evacuation, modesty requires that a person expose no more. In front, an opening of two tefachim is necessary to make room for the stream of urine (Rashi).
- 12. [Since the Baraisa does not deal with the issue of taking tefillin into a latrine, you have no basis for arguing that Beis Hillel forbid urinating while holding tefillin.]
- 13. Even according to the revised interpretation, the Baraisa has no bearing on the issue of taking tefillin into a latrine when urinating. Thus, Rava's rejection of the challenge is intact, for there is no indication that Beis Hillel forbid it. However, the Gemara goes on to refute even the revised interpretation and resurrect the challenge. See
- 14. With this closing statement, the Tanna apparently means to concede that one could argue: If the thing that you alluded to is permitted even "here," it should certainly be permitted "there." Although acknowledging his inability to refute this kal vachomer argument, the Tanna stands by his opinion that the matter is permitted only "here," and not "there" (Rashi). The Gemara goes on to clarify this.
- 15. Accordingly, the Tanna's opinion is subject to the following kal vachomer argument: If it is even permitted for one who enters an established latrine to defecate to take his tefillin in with him, should it

- not certainly be permitted for one who merely enters a temporary latrine to urinate to take his tefillin in with him? (Rashi). The Gemara will shortly explain why the Tanna maintains his opinion in the face of this argument.
- 16. Since there is no alternative explanation of the Baraisa, it is clear that Beis Hillel do forbid urinating while holding tefillin (Rashi).
- 17. Thus, the Baraisa means to contrast urinating in an established latrine, which is normally done while sitting for defecation, with urinating in a temporary latrine, which is normally done while standing. The contrast, therefore, is between urinating while sitting and urinating while standing (see Rosh and Ritva).

When urine splashes on a man's feet, he is required to wipe it off (see Yoma 30a), because otherwise people might suspect that he is a ברות ספבה, one whose organ is cut. The urinary flow of a man with a cut organ does not arch away from his body, and urine tends to drip onto his feet. Such a person is also incapable of fathering children (and is, in fact, forbidden to marry a Jewish woman under many circumstances - see Even HaEzer 5). Thus, if a man does not wipe urine off his feet, people might conclude that his children were fathered by another person and are mamzerim. Since one who urinates in a temporary latrine - i.e. while standing - must often use his hands to wipe droplets of urine off his feet afterwards, he is forbidden to hold his tefillin in his hand while urinating (Rashi, Rosh; see Tos. HaRosh).

that the *kal vachomer* argument has no refutation against it?

This explanation you just provided is a valid refutation of the *kal vachomer*. —?—

The Gemara answers:

קאָמִי – This is what [the Tanna] means to say: הָּי מִילְּיִא – This matter of carrying tefillin into a latrine – הַּרוֹרָת טִיְמָא – This matter of carrying tefillin into a latrine – הַּיוֹרָת טִיְמָא – you must approach it on the basis of the reasoning behind the rules, אַרְיּלְּהְ בְּקַל וְחוּמֶּר – and should not approach it on the basis of leniency and stringency. הַּאָרִיא לָהּ בְּחוֹרָת קַל וְחוֹמֶר – For if you would approach it on the basis of leniency and stringency, you would argue that an established latrine should be treated more stringently than a temporary one, הַּיִּא יְּלְיִיוֹ וְשִּלְּיִוֹ וְשִּלְּיוֹ – and this is a kal vachomer (leniency and stringency argument) that has no refutation. However, by analyzing the reasoning behind the rules you will see the validity of my ruling that although one may carry tefillin into an established latrine, one may not carry them into a temporary latrine.

Having discussed previously the matter of relieving oneself before praying, the Gemara mentions a related rule:

קנן קנן – The Rabbis taught in a Raraisa: הָרוֹצֶה לִיכָּנֵט – One who wishes to go in to a formal meal and desires to relieve himself in advance, קבע בְּעַמִים אַרְבַּע הְעָמִים אַרְבַּע הַשְּלֵךְ עֲשָׂרָה פְּעָמִים אַרְבַּע - Should walk ten times short walks of four amos each – אַמּוֹת בּעָהִים עֶשֶׂר אַמוֹת – OR FOUR TIMES short walks OF TEN Amos each, וְאַחָר בַּךְ נִכְנָט – Relieve Himself, וְאַחָר בַּךְ נִכְנָט – And Afterwards go in to eat the meal. [20]

Another rule regarding a formal meal:

אָמֶר רַבִּי יִצְחָה פּרָ רִּבִּי יִצְחָה - R' Yitzchak said: הַנְּבָנָס לְּטְעוּרֵת קֶבַע – One who is going in to a formal meal – חוב'ץ הְפִילָיו וְאָחֶר בַּךְּ נִבְנָס – should first remove his tefillin and afterwards go in to eat the meal. [21]

The Gemara cites a differing view:

וְפְלִינֶא דְּרֵבִי חִיִּיא – And this is in disagreement with the opinion of R' Chiya, בְּנִיחָן עֵל – for R' Chiya said: מַנִּיחָן עֵל – One should place [the tefillin] on his table while he

eats, וְבֵּן הָדוּר לוי – and this befits him, so that he will have them at hand when the time comes to put them on again.[22]

The Gemara inquires:

וער אימת – Until when are the tefillin to be kept off?

The Gemara answers:

עָד רָב נַחְמֶן בַּר יִצְחָק – Rav Nachman bar Yitzchak said: עַד – Until the time of the Bircas HaMazon blessing, at which point they are put back on.

The Gemara discusses the storage of tefillin:

עוֹרֵר אָדָם תְּפִילָּיו עִם – It was taught in one Baraisa: עוֹרָר אָדָם תְּפִילָיו עִם – A PERSONMAY WRAP HIS TEFILLIN TOGETHER WITH HIS MONEY IN HIS KERCHIEF. [23] איָדָף – And it was taught in another Baraisa: לא יָצוֹר – ONE MAY NOT WRAP them together. – ? –

The Gemara resolves the contradiction:

לא קשנא – This is not a difficulty. הא דָאַוְמְנֵיה – This latter Baraisa, which forbids wrapping money together with the tefillin, refers to a case where one designated the kerchief for the purpose of holding tefillin. הא דלא אזמניה – whereas this first Baraisa, which allows wrapping money with the tefillin, refers to a case where one did not designate the kerchief for the purpose of holding tefillin. דאמר רב חסדא – For Rav Chisda said: הָאוֹ סוּדָרָא דְתְפִּילִין דְאַזְמְנֵיה לְמֵיצֵר בֵּיה תְּפִילִין – Concerning a tefillin-scarf that was designated for the purpose of wrapping tefillin in it, צר בֵּיה תָּפִילִין – if one in fact wrapped tefillin in אסור למיצר ביה פשיטי – he is forbidden to subsequently wrap coins in it, for the scarf is legally classified as an accessory to tefillin. אומניה ולא צר ביה – However, if he designated it for wrapping tefillin but did not yet wrap any tefillin in it, צר ביה סר און אומניה – or he wrapped tefillin in it but did not first designate it for this purpose, שָרֵי לְמִיצֵר בֵּיה זוּוָי – he is permitted to wrap zuzim in it.[24]

The Gemara cites an alternative opinion:

אין היא הוּלְתָא הִוּקְנָה הּוּלְתָא הִיא – But according to Abaye, who says that designation is a matter of significance, [25] the rule is as follows: אַוְמְנֵיה – If one designated [the scarf] for the purpose

NOTES

18. [The foundation of a kal vachomer ("leniency and stringency") argument is that novel stringencies should more likely be applied to stringent contexts than to lenient contexts. The conventional method of refuting this type of argument is to demonstrate that although the "lenient" context is lenient in most respects, it is in some respects more stringent than the "stringent" context. This makes it conceivable for the stringency under discussion to apply specifically to the "lenient" context, but not to the "stringent" context.] If you take the kal vachomer approach to the issue of carrying tefillin into a latrine, you will argue that if anything we should prohibit taking them into an established latrine (which is the "stringent" type) and permit taking them into a temporary one (which is the "lenient" type). I, however, stated the opposite, seemingly defying logic! I am unable to defend my ruling in the conventional manner, because I can find no respect in which a temporary latrine is treated more stringently than an established one. Therefore, I say to you: Set aside the approach based on the relative leniencies and stringencies of the two types of latrines, and analyze the reasoning behind the rules. My reasoning is that in a temporary latrine there is the need to wipe away droplets of urine, whereas in an established latrine there is no such need. Since my ruling is based on the different conditions prevailing in the two types of latrines, and differing conditions can be considered neither "lenient" nor "stringent," the kal vachomer approach is unjustified here (Rashi; see Pnei Yehoshua).

- 19. In order to avoid the embarrassment of having to excuse himself for this purpose during the lengthy meal (Rashi; see Ritva).
- 20. After each walk, he should attempt to relieve himself. The walks serve to bring the waste down towards the rectal orifice [which increases the pressure within the intestine and stimulates the excretory process] (Rashi).

- 21. The reason is that he might become intoxicated during the meal and act in an unseemly manner while wearing tefillin (*Rashi*).
- 22. [All agree that the tefillin should be taken off for the meal. However, whereas R' Yitzchak said that one removes them before entering, and presumably, leaves them outside, R' Chiya holds that one places them on the table.] See *Orach Chaim* 40:8.
- 23. This does not mean literally that the tefillin may be wrapped together with the money. Rather, one wraps the money in one corner of the kerchief and ties a knot over it, and then wraps the tefillin in an adjacent portion of the kerchief and ties another knot over them (Rashi).
- 24. [The law is that tashmishei kedushah objects that are accessories to sacred items may not be used for mundane purposes. Examples of such items are covers for Torah scrolls and pouches used to hold tefillin (see Megillah 26b).] Rav Chisda holds that an item does not become classified as a tashmish kedushah unless it has been designated for such use and actually used in this capacity. If it has only been designated it does not become forbidden, for according to Rav Chisda, designation alone is insignificant. If, on the other hand, it has been used for a sacred item but was not designated for this purpose, it also does not become forbidden, for we assume that it just happened to be used in a sacred capacity temporarily; thus, its status as a mundane item remains unchanged (Rashi here and to Sanhedrin 48a מותוים; see Magen Avraham to Orach Chaim 42:7).
- 25. In Tractate Sanhedrin (47b), Abaye says that if one weaves shrouds for a corpse, the shrouds may not be used for any purpose other than burial, even if he has not yet actually dressed the corpse with them (Rashi). [Items that are used or, according to Abaye, designated for burial are "sanctified" for this purpose and may not be put to any other use (see Sanhedrin 47b-48b).]

of wrapping tefillin in it, אי אָר בּילא אָר בּילא אָר בּילא אָר – even if he did not yet actually wrap tefillin in it, he may not use it for wrapping coins. אָי אַוְמְנִיה – And if he wrapped tefillin in it, אִי אַוְמְנִיה – then if he had designated it for use with tefillin, it is forbidden to wrap coins in it, אי אַוְמְנִיה לא שִּוְמְנִיה לא – but if he did not designate it for use with tefillin, it is not forbidden to wrap coins in it.

The Gemara cites an inquiry concerning the storage of tefillin: בְּנִיהְּנְיִא מֵרֶב וְּהוּנְיָא מֵרֶב וְהוּנְיָא מֵרֶב וְהוּנְיִא מֵרֶב וְהוּנְיִא מֵרֶב וְהוּנְיִא מֵרָב וְהוּנְיִא מִרְב שׁוֹתִיוּ הַּעְּיִא מִרְב שׁוֹתִיוּ בּיִּוֹח אַנְיִי אָב בְּיִוּוֹ בְּא מִיבְּעִיִא לִי — What is the law with regard to a person placing his tefillin under his headrest when he goes to sleep? בְּיִלְי מִרְבְּעִיִּא לִי בְּיִּוֹי בְּאִי מִיבְּעִיִּא לִי – I do not inquire about placing the tefillin under his footrest; that is certainly forbidden שְׁנִּהְג בְּיִּיוֹן בְּיִבְּג בְּיִיוֹן בּיִבְּג בְּיִיוֹן בּיִב בּיִּיוֹן בּיִב בְּיִיוֹן בּיִבְּג בְּיִיוֹן בּיִב בְּיִיוֹן – What do I inquire about? בִּי בְא מִיבְּעִיִא לִי – What do I inquire about? בּי בְא מִיבְּעִיִּא לִי – Whether one may place the tefillin under his headrest. באר – What is the law?

Rav Yehudah responds:

אַמִר לֵּיה – He said to [Rav Yosef the son of Rav Nechunya]: מותר אפילו אשתו מותר אפילו אשתו – This is what Shmuel said: מותר אפילו אשתו my — It is permitted, even if one's wife is with him. [27]
Shmuel's opinion is challenged:

They challenged Shmuel from the following Baraisa: לא מִנְּים מְּרְבְּלוֹתְיוּ – A PERSON MAY NOT PLACE HIS TEFILLIN UNDER HIS FOOTREST, מְבְּנֵי שְׁנוֹהֶג בָּהֶם רֶּרֶךְ בְּנִיוֹן – BECAUSE HE WOULD BE TREATING THEM IN A DISGRACEFUL MANNER. אָבֶל מְנִיחָן הַּחָת מְרְאָשׁוֹתְיוּ – HOWEVER, HE MAY PLACE THEM UNDER HIS HEADREST, אָבֶל מְנִיחָן הַּחָת מְרָאֲשׁוֹתְיוּ – BUT IF HIS WIFE IS WITH HIM IT IS FORBIDDEN. הְּיָהָה שְׁלְּשֹׁה וְשָׁבְּוֹם שְׁנָבוֹהַ שְׁלִּשְׁה וֹלְשִׁה עְבָּחִים בּיִּהְ שִׁלְּשָׁה וֹלִים בּיִּהְ מִיִּים בּיִּבְּי שְׁלִישָׁה וֹלְבִּיּ שְׁלִישָׁה עִּבְּחִים בּיִּבְּי שִׁלִּשְׁה וְבִּחִים בּיִבְּי שִׁלְשָׁה עְבָּחִים בּיִבְּי שְׁלִשְׁה עַבְּחִים בּיִבְּי שְׁלִשְׁה עַבְּחִים בּיִבְּי בְּיִבְּי שִׁנְיִים בּיִבְּי שִׁנְיִים בּיִבְּי בּיִּבְי שְׁלִשְׁה עַבְּחִים בּיִבְּי בְּיִבְּי בְּיִבְּי בְּיִבְּי בְּיִבְּי בְּיִבְּי בְּיִבְּי בְּיִבְיים – OR THREE TEFACHIM LOWER than it, בּיִבְּי בְּיִבְּי בְּיִבְיים – This is a refutation of Shmuel, who permits placing the tefillin under one's headrest even when one's wife is with him! – הווברא – Indeed, it is a refutation.

The Gemara cites a halachic ruling concerning this matter: אָסָר – Rava said: אָסָר דְּשָׁמוּאֵל – Rava said: אָסָר דְּתַנְיָא הְיוּבְּהָא דְשְׁמוּאֵל – Although we were taught a ruling in a Baraisa that is a refutation of Shmuel, הְּלְבְתָא בְּנְוְחֵיה – the halachah follows him, that one may place the tefillin under his headrest even when his wife is with him. מאי טעמא – What is the reason?

NOTES

^{26.} Placing them alongside the body when going to sleep is also forbidden, since when turning during the night one may roll on top of them (Rabbeinu Yonah; Orach Chaim 40:5).

^{27.} I.e. even though there is a possibility that he will engage in conjugal relations, he may leave the tefillin under his pillow, on the mattress that he shares with his wife (see Mishnah Berurah 40:12 and Beur Halachah ad loc. ר"ה אשרו וכר"). [However, the Gemara states below (25b) that it is forbidden to engage in conjugal relations in a room in which there are tefillin unless they are enclosed in a receptacle within another receptacle (or a wrapping within another wrapping). Thus, Shmuel means to permit leaving the tefillin under one's pillow when his wife is with him only if they are enclosed in a double receptacle or

wrapping. Since the pillow itself qualifies as a wrapping, only one additional receptacle or wrapping is required. Even when they are in a double receptacle, however, it is considered disgraceful to leave them under the area where one rests his feet (see *Orach Chaim* 40:2-3; *Maharsha* to 24a; cf. *Pnei Yehoshua* to 24a).]

^{28.} A ledge that is three *tefachim* higher or lower than the bed is not considered part of the bed's surface (see below, end of 25b; however, see *Meiri*). Nevertheless, the Baraisa permits only placing the tefillin on a ledge that is beneath his head, but not on a ledge that is beneath his feet (see *Rashi* and *Chidushei HaGra*). See *Mishnah Berurah* 40:13 for a discussion concerning sitting on a seat beneath which there is a receptacle in which tefillin are stored. See also *Maseches Soferim* 3:13.

עין משפמ נר מצוה

עד א מיי׳ וכמג פושע

ערה ב מושיע אויה סימן רמ סעיף (ו)

ער נמיי פיג מהלכות ער נמיי פיג מהלכות

ברכום בלכה מ

קים כלכהית כמב משין יח פור שיש אוים

ל ומוש"ע חביע שם: פה מנתיים"ד מכלי

משין כל מושים חוים

המי הני רבי חיים מניחן בכובע החת מרחשותיו . ואם תחמר אימא בכובע שלא כנגד ראשו שהרי בברייתא דלעיל נמי חני

תחת מראשותיו ולא פריך מיניה משום דמלינן לפרושי שלא כנגד ראשו ואומר (ו) הרב דא"כ מאי איריא בכובע אפילו שלא בכובע נמי

אלא ש"מ דמיירי אפילו ככגד ראשו קים כלכה יה כתב מבין יה מושיע הציה ומ"מ השיא לישני דמיירי באשתו יות כו קטיו כעם יותייני בחבונו סימן עג סעיף ב: שם כעיף א: ערו הומיי פיא מכלי שנים שהיו ישנים במטה . וא"ת והלא רואה ערות עלמו וי"ל

שיוליא ראשו לחוץ וא"ח והרי לבו סגנ עבין כז מוד שיה רואה את הערוה וו"ל דקסבר לבו ומ"ה מיי אמי מייף ד רואה את הערוה מותר אי כמי חולן "י שמ ישה מיף א! : רואה את הערוה מותר אי כמי חולן "י שמ ישי מי שה מיף א! : בבגדו כנגד לבו :

בכגדו כנגד לבו :

והתניא היה ישן במטה ובני לא פ מה, פכין נכנה מושה שם כמה ג: עם מה, שם כמה ג: בעו מה, שם כמה ג: בעו מה מה כני, הם בעו מי מה כני, הם ביתו וכו'. פי' רש"י אשתו בכלל ביתו ולא נהירא חדא דלא אשכחן אשתו "דמקריא בני ביתו ועוד לפירושו הול"ל והח נחין כם שבים חדים קתני כחן כיון דחברייתה דלעיל פי למי פי מים בי מים קאי אבל מדקאמר והתניא משמע קיוי חכל מדקחמר והחליח משמע בד קיש הלי מו ספג דברייהה אחרת היא ואומר ה"ר שיון יח משע ארם זכרייתה תחרם היח וסומר הדר שין יח משים מיים יוסף דגרסינן היה ישן במסה ואשמו ישכה בלדו לא יחזיר פניוויקרא אא"כ שיששש של מפרע מדש היחה טלים מפסקם ביט לבינה: מדש שי כא פמי מא שי פר ל [מיי בס] מושיע ח"ה כי' עה פעיף

וממשמש

כל לנטורינהו טפי עדיף .להו מבויוני(ג)כמהשהוא מוזהר עלשמירתן מן העכברים ומן הגנבים טפי עדיף להו מבזיוני: בכובע. הוא הכים שלהם: למורשה דכובע . שהתפילין נכרין בבליטתן בקלה הכים והוה כמורשה : לייר להו בכילתה . ביריעה הפרוסה סביבו' מטחו קושרן: ומפיה למורשהוו לבר . בליטת הקשר תורה אור

כל לנמורינהו מפי עדיף (6) והיכא מנח להו אמר ר' ירמיה "בין כר לכסת שלא כנגד ראשו והא חני רבי חייא מניחן בכובע תחת מראשותיו דמפיק ליה למורשא. דכובע לבר *בר קפרא צייר להו בכילתא ומפיק למורשהון לבר רב שישא בריה דרב אידי ימנח להו אשרשיפא ופרים סודרא עלוייהו אמר רב המנונא בריה דרב יוסף זימנא חדא הוה קאימנא קמיה דרבא ואמר לי זיל אייתי לי תפילין ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו והוה ידענא [-]ריום מבילה הוה ולאגמורן *הלכה למעשה הוא דעבד בעי מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה שנים שישנים בממה אחת מהו שוה יחויר פניו ויקרא ק"ש ווה יחויר פניו ויקרא ק"ש א"ל הכי אמר שמואל ואפילו אשתו עמו מתקיף לה רב יוסף אשתו ולא מיבעיא אחר יאדרבה *אשתו כגופו יאחר

לאו כגופו מיתיבי שנים שישנים בממה אחת זה מחזיר פניו וקורא וזה מחזיר

פניו וקורא וחניא אחריתי הישן בממה ובניו ובני ביתו כצדו הרי זה

לא יקרא ק"ש אא"כ היתה מלית מפסקת ביניהן ואם היו בניו ובני

אלא לשמואל קשיא אמר לך שמואל לרב יוסף מי ניחא והתניא היה

ישו בממה (כ) ובניו ובני ביתו בממה לא יקרא ק"ש אא"ב היתה מליתו

מפסקת ביניהן אלא מאי אית לך למימר אשתו לרב יוסף תנאי היא

לדידי נמי תנאי היא: אמר מר זה מחזיר פניו וקורא ק"ש והא איכא

עגבות מסייע ליה לרב הונא דא"ר הונא עגבות אין בהם משום ערוה

לימא מסייע ליה לרב הונא *האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה

מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע אבל לא האיש תרגמה רב נחמן בר

יצחק כגון שהיו פניה מוחות בקרקע: אמר מר 'אם היו בניו ובני ביתו

קמנים מותר ועד כמה אמר רב חסדא תינוקת בת שלש שנים ויום אחד

ותינוק בן כל שנים ויום אחד איכא דאמרי התינוקת בת י"א שנה ויום

לא יקוא קש היי ב היי בי יוסף לא קשיא הא באשתו הא באחר פו מפיי פי פגוס ביתו קמנים מותר בשלמא לרב יוסף לא קשיא הא באשתו הא באחר פו מפיי פי פגוס פני 6 ספנ

שהתפילין בולטין מן היריעה היה הופך ללד החוץ ולה ללד המטה : אשרשיפא . ספסל : יום טכילה הוה. יום שעובלה אשתו דהוה ליה ליל תשמיש והיינו כשמואל דאמר אפינו ללמדני הלכה לעשות מעשה כשמואל: ואפילו אשתו עמו . (ד) שיחזיר פניו דכל זמן שהן פונים פנים כנגד פנים פשיטא ליה דאסור דאיכא הרהור נגיעת ערוה על ידי אברי חשמיש: א**קתו כגופו .** ורגיל בה וליכא הרהור אשתו היא דשריא אבל אחר לא מתרץ להו למתניתא הא באשתו הא באחר והא דקתני בני ביתו אינו אשתו: היה ישן במשה וכני כיתו . ואשתו בכלל ביתו: לדידי נמני. בין אשתו בין אחר פלוגחת דהני חנתי הית: הת חיכת ערומה . ואף על פי שערום אסור לברך אשה יושבת מוחרת שבישיכתה פניה שלמטה מכוסים בקרקע : אכל

הכמובות כו.

ממורת

השים

לכלל [ביאה] שאדם מתאוה להן: החם אמר רכא. גבי מפילין מחם (קדושין פא:) מראשומיו דקאמר שמואל אפי׳ מרחשותיו דקחמר שמוחל חפי מדר ותינוק בן שתים עשרה שנה ויום אחר *אידי ואידי עד כדי "שדים חשמו ממו הלכה כשמוחל: הכל מותה המוחל בל מות במוחל במוחל במוחל במוחל במוחל במוחל במוחל במוחל של מות במוחל במוחל של מות במוחל של מות במוחל של מוחל במוחל של מות במוחל של של מות במוחל של מות במוחל במוחל של מות במוחל גבי שנים שהם ישנים דקא שרי

שמואל באשתו עמו מאי : מחתא [מולין נח: מחתינהו . באריגה אחת *ארגתם: ילא שערו ככנדו . שנקב בגדו כנגד זקן התחתון וילא מן השער בנקב מהו מי הוי ערוה לקרות ק"ש כנגדו

או לא: שער שער. כנומר מה לך "כל המסתכל באצבע קשנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף אלא שננות אין בין משם ככן: להמסטלי כה. אם המסימים באשתו ולק"ש אמר רב חסדא שוק באשה ערוה שנאמר "גלי שוק עברי שוה. הא מלהא לים כיל: מרוב שוק עברי שוק עברי שות מקושה אחר המסימים באשתו ולק"ש אמר רב חסדא שוק באשה ערוה שנאמר "גלי שוק עברי שות אור הא או לא: שער שער. כלומר מה אים היא: תכשיטיון שלפנים . כומו מו בחות וכתיב "תגל ערותך וגם תראה חרפתך *אמר שמואל יקול באשה היה מנים לוכנים לי

אומו כדי שלא יודקקו להן זכנים: יננים ביתובי מהתולה תפיליו יתלו לו חייו *דורשי חבורות אברו "והיו חייך מולין קלי:] עם תכשיטין שכתוץ . חלעדה ולמיד הן הביאו אותן על כפרת הרהור

עבירה שנסחכלו בבנוח חדין: לחשחו ולק"ץ. אם טפח מגולה בה לא [פינים כחוים יקרת ק"ם כנגדה: שוק. *בחשם פי' מים פי' חים: ערוה . להסתכל וכן בחסתו על דנרי רשי חים: ערוה

וממשמש פצח לקיש: גלי שוק . וכחיב בחריה חגל ערוחך: הולך ערכ . מדמשבה לה קרא בגוה שמע מינה חאוה היא: החולה תפיליו . ביתד יסלו חייו: דורשי רשומות. קשרים וסחומים הכלולים בסורה דורשי חמורות גרסינן והיא היא: זה התולה תפיליו. שהסורה חייו של אדם (ה) ורמו לך הכתוב שיחלו חייו : כרלועה - והקצילה למטה גנאי הוא להם אבל תולה הוא אותם בקצילה ותהא הקצילה מונחת על היחד והרצועה למטה: ככיסתא חלה. בחוך חיקן היו ועלה התיק: שניהק. ריט"ייר בלעו פעמים שאדם מוציא של בית הרום אמרליה מגופו לפיו נפיחה מחוך שובעו וריחה כריח המאכל שאכל: פיהק. באלוי"ר בלע"ז חיך מלקוחיו פוחח להוליא רוח הפה מלא כאדם רבא אש מפרא לא שרולה לישן או שפמד משינה : ונתעטש. שטרנוד"ר בלפו ויש שדורשים גיהק נוטריקון גו הקים שטריליי"ר פיהק פיו הקים: ורק. ע"ב קרקע: שסייו פינה בפי שה הינה כבי וממשמש

דשמואל הלכתא כוותיה דשמואל הכא מאי אמר ליה *אמו כולתו בחדא (שנים קסח. פססים סב. מחתא מחתינהו אלא היכא דאיתמר איחמר והיכא דלא איתמר לא

איתמר א"ל רב מרי לרב פפא שער יוצא בבגדו מהו קרא עליה שער שער: א"ר יצחק מפח באשה ערוה לכאי איליכוא לאכתכולי בה והא רב נסים נאוז *א"ר ששת לכוה כנה הכתוב תכשימין שבחוץ עם תכשימין שבפנים לוכר ססייעאיה ליבה הלה בנמ' דבני מערבא (כלכה ח') הרא אמרה כל שדוא אמור לחבים כחרה דחני המסחכל תלואים לך מנגד זה התולה תפיליו לא קשיא הא ברצועה הא בקציצה ואיבעית אימא לא שנא רצועה ולא שנא קציצה אמור וכי תלה רבי כממתכל בבית הדחם ' בכיסתא תלה אי הכי מאי למימרא מהו דתימא תיבעי הנחה כספר תורה מיל מי מי קמ"ל: ואמר ר' חנינא אני ראיתי את רבי ^ישניהק ופיהק ונתעמש ורק והאכר רב ששת למה תכשימין שנחוץ עם תכשימין שכפנים. משרשי לה במסי שבת מורשי לה במסי שבת במ' במה אשרו (ד' קד)

כיתו . עיי פסחים דף נע ע"ב תוםי דים אלם

נליון הש"ם

(b) במרא פפי פדיף מבוזור והיכא: (c) שם ביה ישן במסל וכי ביש כליל וחיבם ובניו מחק: תוכז דים והסנים כי דלא אשכח אשו האלים ביה יש במסל ביה יש ביה יש במסל ביה יש ביה יש במסל ביה יש ביה יש במסל ביה יש ב

[ברכות]

הנהות הב"ח

כם היחם רב חשתו עמו :ולחגמורן הלכה למעשה. פפא מה שלוכי להביחם לו לא עשה אלא מו ביב קל: כולי החי: בשלמח לרב יוסף . דחמר מו ביב קל: אחרו ביל החי: בשלמח לרב יוסף . דחמר מיצ מי. אחרו ביא ב----ושכם כד. כילם צ: ענכות . דנגעי אהדדי: וקולה חלתה לא האיש . מפני שהבילים והגיד בולסין וכראין ואף על פי שמגולות מגבותי והיינו סייעתה: כגון שהיו פניה טוחות. דבוקות ומכוסות בקרקע טוחות משמע לשון שעיעות טיח חלק שאינה בולטת אפלטיירש"א בלעו : כת שלש וכן חשע . שהוא זמן שהן בחין לכלל ביחה: כת י"ח וכן י"ב. זמן שהן באום לכלל שערות ושדיהן נכונים שמשם ואילך באות

st TI

lo

tŀ

lo

הו

te

R

di

٦: dı cc

te

ĸ ŧ€ ٦: b€ tł

1. m pl ωł co ٥t Sl

ał le th $\mathbf{T}$ ta ŧα th ta uı

> st Αı 2. th di Şξ 3. lit si

> > 4. pl th he T_{ℓ} pl b€ al is w w. $\mathbf{R}^{:}$

קיל לְנְטוּרִינְהוּ טְפֵי עָרִיף – Whatever is done to protect them from loss is more worthwhile than preserving them from disrespect. (גו

Having stated that one may leave tefillin "under his headrest," the Gemara proceeds to clarify the exact definition of this location:

יְהֵיכָא מַנְּח לְּהוּ – And specifically where may one place [the tefillin]? בִּין כֵּר לְבֶּטֶת – R' Yirmiyah said: בִין כֵּר לְבֶּטֶת – Between the mattress and the pillow, שַׁלֹא בְּנְנֶּר ראשוּ – not directly opposite his head.[2]

R' Yirmiyah's statement is challenged:

אָנְי רְבִּי חְיָּיא – But R' Chiya has taught a Baraisa which states: מַנְיחָן בְּכוֹכַע תַּחָת מְרָאֲשׁוֹתָיוּ – ONE MAY PLACE [THE TEFILLIN] IN A POUCH^[3] UNDER HIS HEADREST. This implies that one may place them directly underneath his head.^[4] –? –

The Gemara answers:

The Baraisa means that one draws the bulge of the pouch, i.e. the section which actually contains the tefillin, beyond the part of the pillow on which he rests his head. He does not rest directly upon the tefillin. [5]

The Gemara presents other options for the nighttime storage of tefillin:

בּר קַפָּרָא צָיֵיר לְהוּ בְּכִילְתָא — Bar Kappara would wrap [the tefillin] in the curtain surrounding his bed, וּמַפִּיק לְמוֹרְשְׁהוֹן

– and would draw their bulge outward, away from the bed. פּ בַּב אִידִי מַנַּח לְהוּ אַשַּׁרְשִׁיבָּא — Rav Shisha the son of Rav Idi would place [the tefillin] on a stool

יסוְרָא עְלְוַיִיהוּ – and spread a scarf over them.[7]

A related incident is cited:

CHAPTER THREE

אָמֵר דְרָב יוֹמָוּ בְּרָה דְרָב יוֹמָף – Rav Hamnuna the son of Rav Yosef said: יִנְמָנָא הָוָה הָאִמֶּר לְּהָ הָּוֹה דְּרָבָא – I was once standing before Rava, יִּזְמֵר לִי – and he said to me: יְזִּמְרֵ לִי – "Go and bring me my tefillin," יְּאַשְּבְּחְתִּינְהוּ – "Go and bring me my tefillin," יְאַשְּׁבְּחְתִּינְהוּ – and I found them between the mattress and the pillow of Rava's bed, not directly opposite the place where he rested his head, הוּ יְּבְּילִי בְּיִנְבְּי רְאַשׁוּ – and I knew that it had been the day of immersion, so that his wife had been with him the previous night. [8] יּלְבָּה הוּא דְעָבֵר יּלְאַגְמוּרְן הַלֶּבָה – And it was to teach me the halachah in actual practice, that one may in fact leave his tefillin beneath the pillow even when his wife is with him, that [Rava] did this and sent me to get his tefillin that day. [9]

Having discussed the storage of tefillin in a bed occupied by a married couple, the Gemara now discusses a parallel situation regarding the recital of *Shema*:

קני מִינִיה רָב יְּחּוּרָה בְּרֵב נְחּוּנְיָא מֵרַב יְהוּדְה בּרְב נְחּוּנְיָא מֵרַב יְהוּדְה מַרַב יְהוּדְה בּרְב נְחּוּנְיָא מֵרַב יְהוּדְה סּרְב שְּיִשֵּׁנִים בְּמְשָׁה אַחָּה חַרָּב וּמִּוּף בּרִיה דְּרָב נְחּוּנְיָא מִרַב יְהוּדְה שְׁנִים שְּיִשְׁנִים בְּמְשָׁה אַחָה — If two people are sleeping naked in one bed, מְהוּ שָּׁנִי הְּיַבְּא קְרִיאַת שְׁמַע — what is [the law] as to whether this one may turn his face away from the other and recite the Shema, שְׁמֵע הְעִהְא שְׁמֵע from the other and this one may turn his face away from the other and recite the Shema?

NOTES

1. It is more important to guard the tefillin from theft and from ferreting mice than to be concerned for the degree of disrespect involved in placing them under one's pillow when his wife is with him (see Rashi).

The question arises: The Baraisa which ruled to the contrary obviously holds that the consideration of disrespect outweighs the concern for possible loss. How, then, can Rava, an Amora, decide otherwise? *Pnei Yehoshua* answers that Rava means to point out that Shmuel's ruling is also based on a Baraisa. For it was taught in a Baraisa above (23a) that originally, one who needed to enter a latrine would leave his tefillin outside, in a crevice in a nearby wall, but when they saw that this led to the tefillin's being stolen or taken by mice, they instituted the rule that the tefillin should be carried into the latrine. Thus, we see that subjecting the tefillin to the degradation of being taken into a latrine is preferable to exposing them to possible loss. Here, too, the Tanna of that Baraisa will hold that placing the tefillin under the pillow when one's wife is with him — which is less degrading than taking them into a latrine — is preferable to leaving them in an unguarded area (cf. *Rabbeinu Yonah*, *Maharatz Chayes*).

However, if one has another safe place to keep his tefillin, he may not store them overnight on the bed that he shares with his wife (Magen Avraham 40:4).

- 2. Placing the tefillin under the pillow ensures that they will not fall off the bed (*Mishnah Berurah* 40:10). However, one may not place them directly beneath his head, as it is disrespectful to rest upon them (ibid. 89)
- 3. The translation follows Rashi. However, the word parameter literally: a hat. Apparently, tefillin bags in earlier times were shaped similarly to hats.
- 4. Tosafos ask: The previous Baraisa (on 23b) also stated that one may place his tefillin "under his headrest," yet we interpreted it as meaning that one should place them under the pillow but not directly beneath his head. Why can the current Baraisa not be explained in the same fashion? Tosafos answer that since this Baraisa adds the condition that they be placed in a pouch, it implies that the pouch may then be left directly beneath the head. Otherwise, there would be no need for a pouch (see also Rabbeinu Yonah). However, Tosafos point out that this explanation is insufficient, for the Baraisa may be referring to a case where one's wife is with him, and the pouch is then needed to serve as a receptacle within a receptacle (see 23b note 27)!

Gra and Rashash explain that the Baraisa cited here in the name of R' Chiya is not a second Baraisa, but is R' Chiya's version of the original Baraisa. According to R' Chiya's version, the Baraisa reads: ...

However, one may place [the tefillin] in a pouch under his headrest, but if his wife is with him it is forbidden. It is thus clear that the pouch is required even when one's wife is *not* with him. The purpose of the pouch must be to allow placing the tefillin directly beneath the head.

- 5. When the Baraisa stated that one may place the pouch under his headrest, it taught that one is permitted to rest his head on the *empty* portion of a pouch containing tefillin. It came to preclude the idea that even this is forbidden (*Ritva*).
- 6. He would form a receptacle for the tefillin by tying a knot in the drapery, and would position it overnight with the bulge facing outwards (Rashi). Ritva suggests that the tefillin were within a pouch, and thus, the curtain was used to fulfill the need for a double receptacle.
- 7. The tefillin were in a pouch, and since they were additionally covered with the scarf they were deemed to be in a wrapping within a wrapping (Ritva; see Meiri).
- 8. That is, Rava's wife had immersed the previous night (cf. Rabbeinu Yonah, Ritva), and they had thus certainly been together conjugally then. Rava's placing of the tefillin underneath his pillow [in an additional receptacle (Ritva)] followed the ruling of Shmuel that this is permitted even when one's wife is with him (Rashi).
- 10. The question is whether they may recite the *Shema* while lying back to back, although their buttocks are touching (*Re'ah*; *Ritva*; see *Rashi* איכא עגבות הוא איכא עגבות).

If they are facing each other [and the ervah (genitalia) of one is touching the ervah of the other], there is no question that they may not recite the Shema. Even a person whose body is touching the ervah of another is forbidden to recite the Shema, because such contact could provoke improper thoughts (Re'ah; Ritva; see Rashi; cf. Mishnah Berurah 73:1 citing Pri Megadim; see Chazon Ish, Orach Chaim 16:6; see, however, Beur HaGra to Orach Chaim 73:2). Furthermore, one is forbidden to recite the Shema if someone else's body is in contact with his ervah (Chazon Ish ibid. §1,2). [Regarding the case of a person whose ervah is being touched by a part of his own body (e.g. his foot), see below, 25b.]

Rav Yehudah answers:

אָמֵר לִיה – He said to him: הָבִי אָמֵר שְמוּאֵל – This is what Shmuel said: וַאָפִילוּ אִשְׁתוּ עִמוּ – One is permitted to do this even if it is his wife who is with him.^[11]

A dissenting view:

קה רב יום - Rav Yosef objected to it [Shmuel's statement], as follows: אַשְּתוּ וְלֹא מִיבַּעְיָא אַחַר - You hold that this is permitted with his wife and that there is not even a need to say that it is permitted with another man? אַדְרַבָּה - On the contrary! אַשְׁתוּ בְּגוּפוּ - [A man's] wife is like his own self, וואַ - whereas another man is not like his own self. Thus, one is permitted to recite the Shema with his back against another person only if that person is his wife, and not if it is another man.

The Gemara challenges Shmuel's ruling:

שנים שישנים כמטה אחת – They challenged it as follows: שיתיבי - One Baraisa states: If two people ARE SLEEPING naked IN ONE BED, וה מחויר פניו וקורא – THIS one MAY TURN HIS FACE away from the other AND RECITE the Shema, וְנָה מַחָוִיר פָּנָיו וְקוֹרֵא – AND THIS one MAY TURN HIS FACE away from the other AND RECITE וְתַנָא אָחָרִיתִי – And it was taught in another Baraisa to the contrary: הַנְשׁן בַּמְשׁה – If one is sleeping in A BED, ובניו וכני ביתו בצדו – AND HIS SONS AND other MEMBERS OF HIS HOUSEHOLD ARE AT HIS SIDE, שמע – הרי זה לא יקרא קריאת שמע HE MAY NOT RECITE THE SHEMA, מפסקת טלית מפסקת UNLESS THERE IS A CLOAK THAT INTERPOSES BETWEEN THEM. ואם היו בניו ובני ביתו קטנים – However, IF HIS SONS AND other members of his household are minors. מנתר – It is PERMITTED to recite the Shema even without a cloak between אַקשִיא - Now, this is understandable according to Rav Yosef, who differentiates between one's wife and another person, for then there is no contradiction between these two Baraisos. הא באשתו – This first Baraisa (which permits one to recite the Shema with his back against another person) refers to one who is with his wife, הא באחר – whereas this second Baraisa (which requires a garment between the parties) refers to one who is with another man.[13] אַלָא לְשָׁמוּאָל אַיָּשִי – But according to Shmuel, who does not differentiate between one's wife and another person, there is indeed a contradiction between these Baraisos. –? –

The Gemara answers:

אַמֵר לַךְּ שְּמוּאַל – Shmuel will say to you: אַמַר לַךְּ שְׁמוּאַל – And is it all right according to Rav Yosef? החניא – But it was taught in the second Baraisa quoted above:[14] תַּיָה יַשֶׁוְ – במשה – If one is sleeping in a BED, במשה – AND HIS SONS AND other MEMBERS OF HIS HOUSEHOLD ARE also IN THE שמע איַקרא קריאַת שמע – HE MAY NOT RECITE THE SHEMA, עלא אם כַּן הַיִּתָה טַלִּיתוֹ מַפְּסֵקֵת בִּינַיהָן – UNLESS HIS CLOAK INTERPOSES BETWEEN THEM. Now, the term "members of his household" surely includes his wife.[15] The Baraisa thus forbids one to recite the Shema with his back against his wife, which is contrary to Rav Yosef's view. אלא מאי אית לך למימר – So what can you say to defend Ray Yosef? אשתו לרב יוסף תנאי היא You must say that according to Rav Yosef the case of one's wife is a matter of dispute between Tannaim.[16] לדידי נמי תנאי היא – So then according to me as well, it is not unreasonable to say that the entire issue - regarding one's wife or anyone else - is a matter of dispute between Tannaim.[17]

The Gemara quotes from a Baraisa cited above:

אָמֵר מָר – The master said in the Baraisa: זָה מָחְזִיר פָּנָיו וְקוֹרֵא – דו הייאָת שְׁמֵע – THIS ONE MAY TURN HIS FACE away AND RECITE THE SHEMA

The Gemara asks:

יְהָא אִיכָּא עָגָבוֹת — But there is the problem of their buttocks touching each other![18]

The Gemara answers:

קְּמְיֵּיע לֵּיהּ לְרֶב הּוּנָא — [This Baraisa] supports the ruling of Rav Huna. עָנָבוֹת אִין בָּהָם – For Rav Huna said: עָנָבוֹת אִין בָּהָם – Buttocks are not subject to the prohibition of nakedness.^[19]

The Gemara adduces further support for Rav Huna's position: בימא מְסַנִּיע לֵיה לְרַב הוּנָא – Let us say that [the following Mishnah]^[20] supports [Rav Huna]: הָאָשָׁה יוּשֶׁבֶת וְקוֹצָה לָה חַלָּתָה

NOTES

11. As the Gemara shall state below, buttocks do not have the status of *ervah*. It is consequently permitted for two people to recite the *Shema* while lying back to back even if their buttocks are touching.

Tosafos question how this can be permitted in light of the law that forbids one to pray while he can see his [or anyone else's] ervah (see below, 25b, for the Scriptural source of this law). They answer that the Gemara refers to one whose head protrudes from the sheet or blanket that covers his body, and thus his ervah is blocked from his viewt. Tosafos, however, point out that the situation is still problematic, because there is no barrier between his ervah and his chest [חַאָּ חִיִּדְיִה, his heart sees the ervah (see below, 24b and 25b)]. To this, they answer that our Gemara follows the Tannaic view which does not require such a barrier. Alternatively, the person referred to here is holding a garment between his chest and his ervah (Tosafos; cf. Meiri).

Some Rishonim question how it is permitted to recite the Shema lying on one's side. The Gemara above (13b) states that this is forbidden! One solution is that the Gemara above refers to one who is lying on his back and is only slightly inclined to the side (see Rashi there לה"ה כי מצלי), whereas our Gemara speaks of one who is lying completely on his side. Alternatively, this prohibition is not that severe as to require a person who is already lying down in bed to rise and sit up (Tos. HaRosh; Tos. R' Yehudah HeChasid; see also Rabbeinu Yonah).

[If a man is facing away from his wife but she is facing him, the Poskim debate whether he may recite the Shema. See Magen Avraham 73:1 (based on Kesef Mishneh to Hil. Krias Shema 3:18), Beur HaGra to §2 ibid. and Mishnah Berurah ibid. §5.]

- 12. That is, since a person is accustomed to being with his wife, it is not so likely that contact with her will lead to improper thoughts (Rashi).
- 13. According to this explanation, the second Baraisa's reference to בני

- ביתו, members of his household, does not include his wife (Rashi).
- 14. The following Baraisa is the same as the second of the two Baraisos cited above. [It is quoted here with minor variations] (Rashi, according to Tosafos; cf. Pnei Yehoshua's explanation of Rashi; cf. Tosafos).
- 15. See Rashi. [It was explained above that according to Rav Yosef the Baraisa's term הְנִי בְּיִחוּ members of his household, does not include one's wife. Shmuel argues that such an interpretation is untenable.]
- 16. Although Rav Yosef must concede that this Baraisa forbids a man to recite the *Shema* with his back against his wife, his view is not refuted. Rav Yosef still has some Tannaic support insofar as the first Baraisa quoted above permits two people (i.e. a married couple, according to Rav Yosef) to recite the *Shema* lying back to back.
- 17. Shmuel has demonstrated that even according to Rav Yosef there is a dispute between the Baraisos at least with regard to the case of one's wife. Hence, Shmuel is justified in taking this one step further and extending the dispute to the case of two men. That is, the first Baraisa permits two people (a husband and wife or two men) to say the Shema with their backs against each other, and the second Baraisa rules that this is forbidden.
- 18. The Gemara assumes that the buttocks have the same status as the *ervah*. Thus, it should be forbidden to recite the *Shema* while touching someone's buttocks just as it is forbidden while touching someone's *ervah* (*Ritva*; cf. *Rashba* and *Tos*. *HaRosh*; see *Pnei Yehoshua*).
- 19. That is, they are not treated with the same stringency as the *ervah*. Rather, they are treated like any other part of the body (*Ritva*).

[עְרְוָדֹן, ervah, which literally means nakedness (as in Genesis 42:9), is used in Scripture and the Talmud as a euphemism for the genitalia.]
20. Challah 2:3.

CHAPTER THREE

קרְּמָּה – A WOMAN MAY SIT on the ground AND SEPARATE HER CHALLAH, [23] and recite the blessing for this mitzvah, even while she is NAKED, מְפְנֵי שֻׁיְכוֹלָה לְכַפוֹת פְּנִיהָ בַּקַרְקַע – BECAUSE SHE IS ABLE TO COVER HER lower FACE when she sits ON THE GROUND.[22] – אַכָּל לֹא הָאִישׁ – BUT this is NOT permitted in the case of A MAN.[23] This Mishnah permits a woman to make a blessing although her buttocks are exposed. Thus it proves that the buttocks are not treated as "nakedness."

The Gemara refutes this proof:

קרְנְּיָה רֶבּ נַּחְּטֶּן בֵּר יִצְּיְהְ הַנְּיִהְ עַהְיוּ בְּבֶּיְהְעָ וּתְּוֹ בַּבְּרְקִע – Rav Nachman bar Yitzchak interpreted [the Mishnah] בְּבֶּרְקִע – as referring to a case where her lower face is completely flush against the ground, [24] and hence her buttocks are covered as well. Accordingly, no proof can be drawn from the Mishnah to Rav Huna's ruling, since it does not refer to a case in which the buttocks are exposed. [25]

The Gemara analyzes a Baraisa quoted above:

אָמָר מָּר The master said in the Baraisa: אָם הָּיִּנְ בְּנִינ בְּיִתוּ – IF HIS SONS AND other MEMBERS OF HIS HOUSEHOLD ARE MINORS, מוֹהָר – IT IS PERMITTED to recite the *Shema* while lying next to them.

The Gemara inquires:

יְעֵּרְ בֹּמָה – And until what age are they considered to be minors in this context?

The Gemara answers:

אָמָר רֵב חְסְרָא — Rav Chisda said: אָמָר רֵב חְסְרָא — A girl until the age of three years and one day, וְתִינוֹק בֶּן הָשֵׁע — and a boy until the age of nine years and one day, שְׁנִים וְיִוֹם אָחָר — and a boy until the age of nine years and one day, [26]

A dissenting view:

איָבָא דְאָמְרֵי — A girl until the age of eleven years and one day, וְתִינוֹק בֶּן שְׁתֵּים — A girl until the age of eleven years and one day, וְתִינוֹק בֶּן שְׁתֵּים — and a boy until the age of twelve years and one day. איִרִי וְאִירִי עֵּד בְּרֵי — However, with regard to both (i.e. a girl who is eleven, and a boy who is twelve), the prohibition

does not apply **until they reach** the stage described in Scripture as: "שָׁרֵיִם נָכנוּ וּשְׁעֶרֶךְ צִמְּחַי, – breasts developed and your hair grown. [28]

The Gemara quotes a related dialogue:

אָמֶר לֵּיה רֶב בַּהָּנָא לְרֵב אַשִּי – Rav Kahana said to Rav Ashi: הָּהָם אָמֶר רָבָּא – There, in the case of one who stores tefillin under his pillow, Rava said: אף עַל גַּב דְּתְיִנְבָּא דְּשְׁמוּאֵל הַּלְבָּהָא – Even though the Baraisa represents a refutation of Shmuel's ruling (viz. that this is permitted even when one is with his wife) the halachah is in accordance with Shmuel. הַבָּא מָאי – Here, in the case of two people who recite the Shema while lying back to back, what is the law? Do we accept Shmuel's ruling that this too is permitted even when one is with his wife?

Rav Ashi answers:

אָמֵר לֵּיה אָמֶר He said to [Rav Kahana]: אָמָר בּוּלְהוּ בַּחָרָא מַחְתָּא - Have you woven them all in the same weave? מַחְתִּינְהוּ – Have you woven them all in the same weave? רְמִיכָּא דְּאִיהְמֵר אִיהְמֵר – Rather, where it was stated that we follow Shmuel, it was stated, יְחֵיכָא דְּלֹא אִיהְמֵר לֹא אִיהְמֵר – יְחֵיכָא דְּלֹא אִיהְמֵר לֹא אִיהְמֵר – and where it was not stated, it was not stated.

The Gemara raises an inquiry:

שַּעֶר – Rav Mari asked Rav Pappa: שַּעֶר – Rav Mari asked Rav Pappa: שַּעָר – If pubic hair is protruding out of one's garment,^[32] what is [the law]? May someone recite the Shema with the hair in his view?^[33]

Rav Mari answers Rav Pappa:

קָרָא עֶלַיה — He stated in reference to him:[34] שָׁעֶר שֵּעֶר "Hair, hair!" I.e. it is of no consequence.

The Gemara discusses another situation in which the *Shema* may not be recited:

אָמֵר רַבִּי יִצְחָק – R' Yitzchak said: טָפַּח בְּאָשָה עֶרְוָה – A tefach of exposed skin in a woman is considered nakedness. [85]

The Gemara clarifies this statement:

רְּמֵאי – Regarding what was this stated? אִילַימָא לְאִיסְתַּבּוּלֵי בָּה – If you say that it was stated with regard to the prohibition

NOTES

- 21. Challah is the portion that must be removed from dough and given ato a Kohen (see Numbers 15:20).
- 22. It is forbidden to recite a blessing with one's *ervah* exposed, even if no one else is present (see the introduction of *Beur Halachah* to 74:1[3]). A naked woman, however, may make a blessing while sitting on the ground [with her legs together (*Meiri*)], since her *ervah* ("lower face") is thus concealed (*Rashi*).
- 23. Even when a man is seated, his testicles and membrum are protruding and exposed (Rashi).
- 24. I.e. she is sitting on soft earth and presses herself into it (Meiri).
- 25. Regarding the halachah in this matter, see Magen Avraham 206:5 and Chazon Ish, Orach Chaim 16:10.
- 26. The Torah recognizes an act of intercourse as having the specific legal consequences of "cohabitation" only if the female involved is at least three years old and the male is at least nine years old. Acts involving girls and boys younger than this are not legally considered to be acts of cohabitation (see Rashi).

27. This is the age when they [typically] reach puberty. From then on, their bodies are sufficiently developed to inspire lust (Rashi; see following note).

28. Ezekiel 16:7 (see Ritva).

The growth of hairs and other signs of puberty do not signify adult-hood (in this context) unless they occur in a girl eleven years of age or a boy twelve years of age. Children who are younger are considered minors even if they display such signs. On the other hand, once a

girl turns twelve and a boy turns thirteen they are automatically deemed adults even if they do not manifest any pubic development (*Rabbeinu Yonah*; *Rosh*; *Orach Chaim* 73:4).

[The preceding applies to the laws of reciting the *Shema*. In some other contexts, one is not considered an adult unless he is thirteen years old (twelve in the case of a girl) and shows signs of puberty (see *Mishnah Berurah* ibid. §10).]

- 29. Above, 23b.
- 30. I.e. do you think that all of Shmuel's rulings should be treated identically?
- 31. Rif rules in accord with Rav Yosef. Some Rishonim adopt a view that is even more stringent (see Ri cited by Rosh; see also Orach Chaim 73:2).
- 32. There is a hole in his garment and some pubic hairs are protruding through it (Rashi).
- 33. It is forbidden to recite the *Shema* when one can see *ervah* (see Gemara below, 25b). Does pubic hair have the status of *ervah* in this regard? (*Rashi*).
- 34. [This expression (קרא עליה) does not seem appropriate. See Birkas Rosh, who suggests an explanation.]
- 35. This statement refers to those parts of the body that are normally covered (Rashba, Ritva, Rosh et al.; Tur and Shulchan Aruch, Orach Chaim 75:1).

To some degree, the definition of "normally covered" depends on the local practice. An exposed *tefach* of a woman's face or hands (for example) is classified as "nakedness" only in a community where the women typically conceal these parts. However, there are other parts of the body (e.g. the thigh, upper arm) whose exposure is deemed "nakedness" regardless of the local custom (see *Mishnah Berurah* ibid. §2; see also note 46 below).

against gazing at [a woman], this cannot be. מְּתַר רַבּ רְבָּאַרִיִּחְ רַבְּּעִר מְּנָהְיִּחִינִּחְ רַבְּּעִר הַּנְּהָּתִּבּ הַּבְּשִּייִחִין שְּבְּּבְּיִּחְ עִּם תְּבְּשִּייִן שְּבְּבִּיִּחְ עִּם תַּבְּשִּייִן שְּבְּבִּיִּחְ עִּם תַּבְּשִּייִן שְּבְּבְּיִין שְּבְּבִּיִּחְ עִּם תַּבְּשִּייִן שְּבְּבִּיִּחְ עִּם תַּבְּשִּייִן שְּבְּבִּיִּחְ עִּם תַּבְּשִּייִן שְּבְּבִּיִּ בְּעַבְּיִ בְּעַנְּהְ שְׁל אִשָּׁה together with the inner jewelry? [מְּיֹן - To teach you that מְּשִׁרְ הְּשָׁרְ הְּעָבְּיִ בְּעַרְ בְּתְּבְּי בְּעָבְיִ הְשַׁרָּ בְּיִּבְיִ הְשִׁהְ שִׁל אִשֶּׁה שְׁל אָשָׁה בְּל בְּתְּקוֹם – whoever gazes at even the little finger of a woman בְּל בְּתְקוֹם – is like one who gazes at the place of her nakedness. Since the prohibition of gazing at a woman applies even to her little finger, this cannot be the prohibition to which R' Yitzchak refers when he speaks of a tefach. [38] אָלָּא בָּאִשְׁתוּ וְלְקְרִיאֵּת שְׁתַע – Rather, we must say that R' Yitzchak's statement was made in reference to one's wife and the recital of the Shema. [39]

The Gemara continues to define "nakedness":

אָמֵר רַב חְּסְּרָא – The thigh (40) of a woman is considered "nakedness,"(41) שּוֹנְאֲמֵר – שִּנְּאֲמֵר (מְבֹּרִישׁוֹק עִבְרִי נְהָרוֹת" – expose a thigh [and] cross rivers, (42) – וּבְתִיב – and it is written in the next verse: "חָנָלְי חָרָתְיִב תַּרָאָה חֶרְפָּתְרָ", – Your nakedness will be exposed and also your embarrassment will be seen. [43]

אָמֵר שְׁמוּאֵל – Shmuel said: קול בְּאשָׁה עֶרְנָה – The voice of a woman is considered "nakedness," שְּנָאֲמֵר – as it is stated: "בִּי־קוֹלֵךְ עָרֵב וּמֵרְאֵיךְ נָאוָה, – for your voice is sweet and your countenance comely. [46]

אַמַר רַב ששׁת – Rav Sheishess said: שַער בָּאשָה עָרוָה – The

NOTES

CHAPTER THREE

36. A man is forbidden to gaze at a woman with intent to enjoy [her beauty] (Rambam, Hil. Issurei Biah 21:2; Tur and Shulchan Aruch, Even HaEzer 21:1; see Igros Moshe, Orach Chaim I §26 כייה ובעצם). Some authorities maintain this is a Biblical prohibition whose source is the verse (Numbers 15:39): אַרָּיִר עִינְיְבֶּוּם, And you shall not stray ... after your eyes (Rabbeinu Yonah in Shaarei Teshuvah 3:64; Mishnah Berurah ibid. §7; see Beis Shmuel 21:2).

The prohibition applies to a married woman (Rashi), or to any woman with whom one is forbidden to cohabit by force of a negative commandment [דְיִיבֵי לְאִינֵן] (Rambam ibid. §3; Even HaEzer ibid.). As a practical matter, it applies to an unmarried woman as well, since she is presumably a niddah (Mishnah Berurah 75:7).

With regard to the parts of a woman that are normally covered (see note 35), a man may not look at them at all, even if he does not intend to derive pleasure from doing so (Mishnah Berurah ibid.; Chazon Ish, Orach Chaim 16:7).

37. Upon their return from defeating the army of Midian, the Israelite soldiers declared to Moses: תַּצְאַ כְּלִי־וָהָב אֶצְצָרֶבּן הֹ אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְלִי־וָהָב אֶצְצָרָבּן הֹ אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְלִי־וָהָב אֶצְצָרָבּן הֹ אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא לְפָבֵּי הֹ אִישׁ אַשָּר מָצָא לְפַבֵּי הַ אַלִּבְּבּי עַלִּ־נְפְּשׁתִינּוּ לְּפְבֵּי הֹ So we have brought an offering for Hashem: what any man found of gold vessels, anklet and bracelet, ring, "agil" and "kumaz" to atone for our souls before Hashem (Numbers 31:50). The soldiers had taken these items of jewelry from the Midianite women and they donated the jewelry to the Mishkan to atone for having gazed at the women and entertained immoral thoughts.

The kumaz was an ornament that covered a woman's private parts. It was inserted through holes pierced in the woman's flesh, similar to earrings. The Midianites put such ornaments on their daughters in order to protect their chastity (Rashi, based on Shabbos 64a; see there for the definition of agil).

Rav Sheishess is raising the following difficulty: Since the offering was intended to atone for having indulged in lewd thoughts, it should have included only the intimate items of jewelry that gave rise to this sin, such as the *agil* and *kumaz*. Why did it also include the articles of "outer jewelry," such as the anklets, bracelets and rings? (*Maharsha* ibid.).

38. R' Yitzchak was referring to the parts that are normally covered, whereas the little finger is usually exposed (*Tos. HaRosh*).

39. I.e. R' Yitzchak teaches that a man may not recite the Shema if he can see a tefach of a part of his wife's body that is normally covered. This prohibition applies even if he does not gaze at the exposed area; rather, it is merely within his field of vision (Mishnah Berurah 75:7; Aruch HaShulchan ibid. §1; cf. Rabbeinu Yonah folio 17a אינויה; see Chazon Ish, Orach Chaim 16:7). The reason for this prohibition is that the exposed area could provoke lustful thoughts and disturb his concentration (Rashba, Re'ah, Meiri).

The Poskim discuss whether he must turn away from the forbidden sight or it is sufficient to merely close his eyes (see *Mishnah Berurah* 75:1 and *Chazon Ish* 16:7).

Some authorities maintain that the measurement of a tefach applies only in the case of one's wife. With regard to other women, even an exposed area that is less than a tefach prohibits recital of the Shema. Others, however, rule that the measurement of a tefach applies to other women as well (see Rama, Orach Chaim 75:1, who cites both views). [See also Beur Halachah ibid. ייה מפח מעלה and Chazon Ish 16:18 regarding the case of a girl above the age of three.]

40. The translation of איני as thigh is based on Mishnah Berurah 75:2. However, Chazon Ish (16:8) suggests that in this context שום denotes

the part of the leg between the knee and ankle (see next note).

41. This means that a man may not gaze at the thigh of a married woman. Also, a man may not recite the *Shema* if he can see the exposed thigh of his wife (*Rashi*).

It is difficult to understand what Rav Chisda is teaching. After all, we have already learned that a man may not recite the *Shema* if he can see an exposed *tefach* of any part of a woman's body that is normally covered. Some Rishonim answer that the part of the leg referred to by Rav Chisda is not always covered. One might have thought therefore that its exposure does not prohibit recital of the *Shema*. Rav Huna's statement is consequently needed to correct this assumption (*Tos. HaRosh; Ritva; Ra'ah*; see also *Rashba*). [This approach is best understood according to the definition of pw as the area below the knee (see previous note).]

Alternatively, Rav Chisda's point is that the thigh is such a private area that even if less than a tefach of it is exposed, recital of the Shema is forbidden (Beurei HaGra; Bach, Orach Chaim 75:2; Chayei Adam 4:2; Mishnah Berurah ibid. §7).

However, neither of these approaches suffices to explain Rav Chisda's statement according to Rashi, who maintains that Rav Chisda also refers to the prohibition of gazing. The Gemara has already taught that gazing at even a little finger is forbidden (although the little finger is always revealed and it is shorter than a tefach). What, then, does Rav Chisda add by teaching that a man may not gaze at a woman's thigh? One solution is that gazing at a little finger is forbidden only if one's intent is to derive pleasure from the experience (see note 36). Rav Chisda's statement is consequently needed to teach that since the thigh is a very private area, one may not gaze at it even if he does not have such intent (Tzlach; see end of note 36). [For other explanations of Rashi, see Bach ibid.; Beurei HaGra and Birkas Rosh.]

42. Isaiah 47:2.

43. The passage thus equates exposure of the thigh with אָרָה nakedness.

44. This refers to a woman's singing, not to her speech (Ritva et al.; see Rashba).

It is forbidden for a man to listen to the singing of any woman with whom he is forbidden to cohabit (Tur and Shulchan Aruch, Even HaEzer 21:1). This includes unmarried women, since they are presumably in a state of niddah (Mishnah Berurah 75:17; cf. Beis Shmuel, Even HaEzer 21:4), as well as gentile women (Mishnah Berurah ibid.). Furthermore, a man may not recite the Shema while he can hear a woman singing [even if he is not deliberately listening to her] (Mordechai §80 citing Rav Hai Gaon; Rashba; Ritva; Re'ah; Meiri; Orach Chaim 75:3). The latter prohibition applies even to one's wife (Rashba; Re'ah; Rama ibid.).

Some Rishonim, though, maintain that the Gemara's statement was not made in reference to the *Shema*. In their view, the Gemara is teaching only that a man is forbidden to listen to the singing of a woman. However, a man who can merely hear a woman singing [and is not deliberately listening] is allowed to recite the *Shema (Rosh; Tos. Ri HeChasid; Rambam,* according to *Kesef Mishneh, Hil. Krias Shema* 3:16; see *Maadanei Yom Tov* \$80 for a possible explanation of this opinion; see also *Mishnah Berurah* ibid.).

45. Song of Songs 2:14. This verse shows that a female voice is an object of desire to men (Rashi).

hair of a woman is considered "nakedness," (46) – אנאמר – as it יישַערָרְ הַעָּדֶר הָעָדָר הָעָדָר , – your hair is like a flock of goats. [47]

The Gemara now returns to the topic of tefillin. R' Chanina testifies as to Rebbi's practice with his tefillin:

אַמר רַבּי חַנינא - R' Chanina said: אַני רָאִיתִי אָת רַבִּי שַתַּלָה חפיליי – I once saw Rebbi suspend his tefillin from a peg.

This testimony is challenged:

– They challenged it from a Baraisa, which states: יתּלוּ לוֹ חַיֵּיו - ONE WHO SUSPENDS HIS TEFILLIN[48] -HIS LIFE WILL BE SUSPENDED.[49] דורשי חמורות אמרו – THE INTERPRETERS OF the HIDDEN meanings in the VERSES[50] STATED: יוהיו חניך תלאים לך מנגריי. – This warning is alluded to in the following verse: AND YOUR LIFE WILL BE SUSPENDED BEFORE YOU. [51] וה התולה תפיליו – THIS refers to ONE WHO SUSPENDS HIS TEFILLIN.[52] We see that one is prohibited to suspend tefillin! How can you say that Rebbi did so?

The Gemara answers:

לא קשנא – There is no difficulty. הא ברצועה – This Baraisa refers to a case in which the tefillin are suspended by the strap, which is prohibited;[53] הא בַּקצִיצָה – this testimony, however, concerns a case in which Rebbi hung the tefillin by the box, [54] which is permitted. איבעית אימא – Or if you prefer, you may לא שנא רצועה ולא שנא קציצה אָסוּר – There is no difference between suspending the tefillin by the strap or suspending them by the box: in either case it is forbidden to suspend them! וכִי תָּלָה רַבִּי בְּכִיסְתָּא תַּלָה – But when Rebbi suspended his tefillin, he suspended them by their pouch.[55] He did not, however, suspend the tefillin themselves! His action was therefore permissible.

The Gemara questions this latter explanation:

אי הכי – If it is so (i.e. that Rebbi only suspended his tefillin by their covering), מאי למימרא – then why must R' Chanina testify to his doing so? It is obvious that one may suspend tefillin in this manner!

The Gemara answers:

אורה בספר תורה - You might have said that [tefillin] should require placement upon an object, as does a Torah scroll;[56] בְּמַשׁמֵע לֵן – [R' Chanina] therefore must inform us that so long as the tefillin are not themselves suspended, but are only suspended by their covering, one may hang them from a peg. It is not necessary to place them upon an object.[57]

The Gemara cites further testimony from R' Chanina concerning Rebbi's practice during the Shemoneh Esrei:[58]

ואמר רבי חנינא – And R' Chanina said: אני ראיתי את רבי שגיהק - I saw that during his Prayer Rebbi belched,[59] - ופיהק yawned, וְנְתְעֵטֵשׁ – sneezed, וָרָק – spit upon the ground, [60]

NOTES

CHAPTER THREE

46. Here, too, the import of the Gemara's statement is twofold: A man may not gaze at the hair of a woman with whom he is forbidden to cohabit (Tur and Shulchan Aruch, Even HaEzer 21:1). Also, a man may not recite the Shema while he can see the hair of any woman, including his wife, even if he is not gazing at it (Rama, Orach Chaim 75:2). [Cf. Tos. R' Yehudah HeChasid and Rambam (according to Kesef Mishneh ibid.), who maintain that this statement as well does not apply to recital of the Shema; see previous note.]

The prohibition of reciting the Shema while in view of a woman's exposed hair applies only in the case of married women, who usually cover their hair [as required by halachah (see Kesubos 72a and Even HaEzer 21:2)]. A man is allowed, however, to recite the Shema in the presence of unmarried women, who typically leave their hair uncovered (Rosh; Tur and Shulchan Aruch, Orach Chaim 75:2). [Regarding the hair of married gentile women, see Igros Moshe, Orach Chaim IV

Aruch HaShulchan (ibid. §7) argues that in a generation where most married women do not observe the obligation to cover their hair, exposed hair does not have the status of "nakedness" (see above, note 35). Consequently, a man may recite the Shema and other prayers even if he can see the hair of a married woman. Mishnah Berurah (75:10), though, maintains that since a married woman is obligated to cover her hair, it is one of the parts of the body whose exposure is always classified as "nakedness" regardless of the local practice. See also Chazon Ish, Orach Chaim 16:8 and Igros Moshe, Orach Chaim I §42.

- 47. Song of Songs 4:1. The verse reads: הנך יפה רעיתי שערך בעדר העזים קשָּגָּלְשוּ מֵהַר גִּלְעָר, You are beautiful, my love . . . your hair is like a flock of goats streaming down from Mount Gilead.
- 48. I.e. from a peg (Rashi). Although Rashi states that this dictum refers to one who hangs the tefillin from a peg, one is actually forbidden to dangle them from his hand as well (see Magen Auraham 40:1; see also Mishnah Berurah 40:2). Rashi singles out the case of a peg only because it is a commonly occurring case (Pri Megadim, Eishel Avraham ad loc.).
- 49. I.e. there will be doubt as to whether he will live (see Rashi to Deuteronomy 28:66). For he has dishonored the tefillin by treating them in this disrespectful manner (Rashi הרצועה; Mishnah Berurah 40:1).
- are knots; the word refers here to verses with deeply concealed and knotty meanings; these individuals would divine the hidden substance of these verses (Rashi; Rabbeinu Yonah and Ritva, second explanation; see also Rashi, Pesachim 54a הייה דורשי חמורוח; Chullin 134b ממרות סמורות). Others translate חמורות as "pearls"; the "Interpreters" would expound ideas as precious as pearls (Rabbeinu

- Yonah and Ritva, first explanation).
- 51. Deuteronomy 28:66.

52. For one's very life depends upon tefillin! As the Gemara in Menachos (44a-b) states: Anyone who dons tefillin will live long, as it is stated (Isaiah 38:16): Those with the [Name of] Hashem (a reference to tefillin) upon them will live (see Rashi, Menachos ad loc.; see Schottenstein ed. of Shabbos 28b note 10 for why tefillin are called a Name of Hashem). With the word "life," then, the verse alludes to both tefillin and to one's actual life. It thus teaches that one who suspends his tefillin suspends his life as well (Rashi, as emended and interpreted by Hagahos HaBach §5).

Rabbeinu Yonah interprets this exposition [in accordance with the way this verse is expounded in Menachos 103b. The Gemara there states that the verse refers to one who does not possess the means to grow his own grain, but must purchase it from others. The livelihood of such a person is insecure (i.e. suspended)]. The verse teaches that since this person does not concern himself with the honor of the tefillin, his livelihood is not supplied to him with honor.

- 53. Since it is a dishonor for the box of the tefillin to be left dangling in this manner (Rashi).
- 54. I.e. the box was placed upon the peg, and the strap was left dangling (Rashi).
- 55. I.e. they were placed into a bag, and the bag was hung from a peg (Rashi).
- 56. [Which may not be hung even by its covering, but must be placed upon a shelf or the like (see Mishnah Berurah 40:3).]
- 57. [With respect to the halachah, we rule in accordance with the Gemara's second explanation; therefore, one is prohibited to suspend tefillin, whether by their boxes or by their straps. One is permitted, however, to suspend the bag in which they are placed (Orach Chaim 40:1; see Mishnah Berurah ad loc. §2).]
- 58. [I.e. during Shemoneh Esrei.]
- 59. Our translation follows Rashi's first explanation; according to his second explanation, however, גיהוק means stretched, and refers to one who straightens out his arms and body [as people do when they are tired or have just awoken] (Rashi, as explained by Pri Megadim, Mishbetzos Zahav 97:1; see Beis Yosef ad loc. ד"ה ולא יגהק; see Kesef Mishnah to Hil. Tefillah 4:11).
- 60. Rashi. [At this point the Gemara assumes that Rebbi spat upon the ground. However, because of a question that it will raise, the Gemara below will explain Rebbi's action differently.]

לא מחעטף אם נפלה טליתו וחרי מילי נינהו.

דעדעת

דברא

[לעיל מז. שכם פאו.]

ובושביש בבגדו. פרש"י להעביר הכינה העוקלתו אבל וממשמש ככנדו. להעביר הכינה העוקלתו: אבל לא היה מתעטף. אם נפלה טליתו כשהוא מתפלל לא היה נוטלה ומתעטף שלא פש ב (שור ש"ע שם ור"ח פי׳ דחדה מילתה היה פי׳ מחשמש בבגדו הקן (ה) שלה יפול להפסיק: על שנשרו. מנטו"ן בלמו שלה תרחה פחיחת פיו: מן ד ומיים ד של הפליאמש של מעל ראשו אבל אם נפל מעל ראשו לא היה מחעעף שהרי הרי זה מקטני אמנה . כאילו אין הקב"ה שומע חפלח לחש (ד) תורה אור ומגביה הרבה: הרי זה מנכיחי

השקר. דכחיב ויקראו בקול גדול (מלכים א' י"ח): המגהק והמפהק מינה תשחות מפרק לימה הרי זה מגסי הרוח וי"א ניכר שהוח מכוער גרסינן: חלח עטוש אעטום קשיא. דאין עטום אלא בותי ושיה לאונסו: למטה. מפיח בקול: וחקילא לי כי כילי חלמודאי . שקולה עלי וחביבה לפי שהיה רגיל להתעמש: כשם שעשים לי נחת לוה . שהעטוש נחת רוח לחדם: כד ששים לו נחת רוח מלמעלה. מן השמים למלחת שחלתו: חפשר כלר' יהודה . להבליע באפרקסומו סודר שברחשו ושני רחשין תלויין פים איבעי לי בפניו: פתקיה. זרקו: מישחמיט מיניה. לא היה נראה אליו לפי [מנחום יו] שהיה רבי אבא חפץ לעלות לא"י ורב יהודה אוסר לו לפיכך לא היה נכנם לבית המדרש: ואשמע מיניה מילתא. מבחון: מכית וועדא . מבית המדרש : ונתעטש . מלמטה: עד שיכלה הרוח. מגופו שטדף מאומו רוח: וחוזר לתפלה. למקום מאים (וכים שפסק: ואומר. במוך התפלה ומריי דלים דהא מופסקת ועומדת כבר על ידי הרוח לפיכך יכול להפסיק כתי ולומר דבר זה באמלע: מולץ בטליתו על שחרו . מה שיש מן המלית ולמעלה מן כתפיו מדביק בלוחרו ובישן ערום קחמר: לדידי לא ככירא לי . לא הייתי מזקיקו שכם פא. להפסיק: כחכלי השוא. בחבלים כמוטת קי: שאינם חוקים אלא נוחין להנחק מכית חקרם הן מושכין העון על עלמם אף זה על ידי דבור בעלמא הוא נענם: כיצ השא על ידי זכול כשתות החל בל לכול זה בים מחשם וכדכל החלם בל בלושים החל בלושים החלם אל בלושים שנזהרתם עליו מאריכון ימים: ~~היתה~~ טליתו חנורה על מתניו. לכסותו ממתניו ולמטה אנו"פ שממתניו ולמעלה הוא ערום קורא ק"ם:

יוממשמש בבגדו יאבל לא היה מתעמף *יוכשהוא מפהק היה מניח ידו על סנמרו מיתיבי המשמיע קולו בתפלחו הרי זה מקשני אמנה המגביה קולו בתפלתו הרי זה' מנביאי השקר מגהק ומפהק הרי זה מנסי הרוח המתעמש בתפלתו סימן רע לו ויש אומרים (6) ניכר שהוא מבוער הרק בתפלתו כאילו רק בפני המלך בשלמא מגהק ומפהק לא קשיא יכאן לאונסו כאן לרצונו אלא מתעמש אמתעמש קשיא מתעמש אמתעמש נמי לא קשיא הכאן מלמעלה כאן מלממה דאמר רב זירא הא מילחא *אבלעא לי בי רב המנונא *ותקילא לי כי כולי תלמודאי המתעמש בתפלתו סימן יפה לו כשם שעושים לו צח פינ מיים של הלכה לכר לכינו חננאל כרב חסדא[ביין בחת רוח מלממה כך עושין לו נחת רוח יד ופיב שם הל היד החסור לקרוח ק"ם אפילוכה. מלמעלה אלא רק ארק קשיא רק ארק יד משיע איים מיש איים מישו ה נמי לא קשיא אפשר כדרב יהודה דאמר רב יהודה יהיה עומד בתפלה ונודמן לו רוק מבליעו במליתו ואם מלית נאה הוא מבליעו באפרקסותו רבינא הוה קאי אחורי דרב אשי נודמן לו רוק פתקיה לאחוריה א"ל לא סבר לה מר להא דרב יהודה

לית מבליעו באפרקסותו א"ל אנא 'אנינא דעתאי: "המשמיע קולו בתפלתו שהא הכשים שנמנים דרי זה מקמני אמנה: אמר רב דונא "לא שנו אלא שיכול לכוין את הינ שחת לבו בלחש אבל אין יכול לכוין את לבו בלחש מותר וה"ם ביחיר התם היא ניסה לא אבל בצבור אתי למימרד צבורא: רבי אבא הזה קא משתמים מיניה תוסרה במאן איא כרי הקשות מסטה: דרב יהודה דהוה קא בעי למיסק לארעא דישראל *דאמר רב יהודה כל העולה מבכל לא"י עובר בעשה שנאמר °בכלה יובאו ושמה יהיו" ער יום פקרי אותם נאם ה' אמר איזיל ואשמע מיניה מילתא *מבית ווערא והרר אפיק אול אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרב יהודה 'היה עומד בתפלה ונתעמש ממתין עד שיכלה *הרוח וחוזר ומתפלל איכא דאמרי יהיה עומד בתפלה ובקש להתעמש מרחיק לאחריו ד' אמות ומתעמש וממחין עד שיכלה הרוח וחוזר ומתפלל ואומר רבש"ע יצרחנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתגו בחיינו ובאררירנו רמה וחולעה ומתחיל ממקום שפסק [6] אמר ליה (ג) *אילו לא (ד) הפיידים פריום באתי אלא לשבוע דבר זה דיי: ח"ר היה ישן במליתו ואינו יכול להוציא

מ"ס פתנים הככ לבו ותנא קמא הצנה חוצץ במליתו על צוארו וקורא ק"ש וי"א 'על לבו ותנא קמא הרי לבו רואה זס מנים: (ס) חום: זס מנים: (ס) חום: ד'ס ומנושם וני יקו את הערוה קסבר לבו רואה את הערוה מותר אמר רב הונא א"ר יודגן היה מהלך במבואות הממונפות מניח ידו על פיו וקורא ק"ש א"ל רב חסרא האלהים אם אמרה לי ר' יותנן בפומיה לא צייתנא ליה איכא דאמרי אמר רבה בר בר הנה אמר ריב"ל היה מהלך במבואות הממונפות מניח ידו על פיו וקורא ק"ש א"ל ר' חסרא האלהים אם אמרה לי ריב"ל בפומיה לא צייתנא ליה ומי אמר ר' הונא תוס דים פסן כים הכי והאמר רב הונא "ת"ח אסור לו לעמוד במקום המנופת לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי הרהור ומידועינים תורה לא משיא כאו במוחד ראי ראהדי ואי שנים בבי יייי ביי תורה לא משיא במוחד באי ראהדי תורה לא קשיא כאן בעומד כאן במהלך ומי אמר רבי יודגן הכי והאמר *רבה בר בר דגה א"ר יורגן 'בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא וכי תימא הכא נמי כאן בעומד כאן במהלך איני והא *רבי אבהי הוה קא אזיל בתריה דרכי יודען והוה קא קרי קיש כי ממא במבואות הממונפות אשתיק א"ל לר' יותגן ⁶להיכן אהדר *א"ל אם שהית כדי לגמור את כולה (נפיניג.) חזור לראש הכי קאמר ליה לדידי לא סבירא לי לרידך דסבירא לך אם שהית כדי לגמור את כולה חזור לראש חניא כותיה דרב הונא חניא כותיה דרב חסדא חניא כותיה דרב הונא המהלך במבואות הממונפות מניח ידו על פיו ויקרא ק"ש תניא כותיה דרב הסרא *"היה מהלך במבואות המפונפות לא מספח סיכ יקרא ק"ש ולא עוד אלא שאם היה קורא ובא פוסק לא פסק כאי אמר ר' מיאשה בר בריה דריב"ל עליו מתאי הבחוב אומר °וגם אני נתתי להם חוקים לא מובים ומשפמים לא יחיו [בהם] ר' אמי אמר (ג') "הוי מושכי ממסס העון בחבלי השוא רב אדא בר אהבה אמר מהכא °כי דבר ה' בזה ואם פסק מה שכרו אמר ר' אבהו נמונג מ

לגמרי אבל לחקן קלח שלא יפול

לא הוי הפסקה:

חדה דסבירנה דחינו תוור לרחש

להפסיק וכו':

בחבקי השוא. כנומר בחנם

טוב היה שלא היו מקיימין אומו כלל:

מיניה ביומא פרק הממונה (ד' ל-):

מושכים עליהם עון כי

באמלע תפלחו ואח"כ

מתחיל ממקום שפסק:

פירוש משום חרתי מילי

מו א מוש"ע מו"מ כי" נו סעיף ג : פרו ב מוש'ע בס סעייר: היא הפסקה אם ממעטף כיון שנפל

של פעיף ה: צ ה מוש"ע הו"ה פי׳ לג סעיף ג : צא רו מיי׳ פיד מכלי מפלב בלבב יה סמג ואומים. מיד משין ים פור שוים חויה סימן מ סעיף כ: צב חממיי פים שם כלכה מ סמג שם מחל ליה לדידי לא סבירא לי. משיע אית סימן קא אמר ליה לדידי לא סבירא לי.

סעיף ב: צג ימיי פיד שם כלי יח כמג שם מושים ארת סייקג סעיי ח: דחמר רבי יוחנן (כ"ה דף ל"ד:) צד כ מיי שם כלי יכ שמע השע חקיעות בחשע שעות מוש"ע שם כמיי כ: צח המיים של המיים מל ועוד דסבירת לי מניח ידו צד הל מיי לי מר מכונת מל פיו ואם כן הוי לים ראוי פשין יו משים אים אלא לדידך דסבירא לך דחייב פשיע וד מפוף 6: אלא לדידך דסבירא לך דחייב כימן עד סעיף מ: צו משעייד סיי כמו מעיף כו בכגה: צו ג מיי' שם כלכה ד

סמג בם מוב"ע א"ה פימן פה כמיף ב: סעיי א וסיי סה סעיי א צואה תחת בגדו על בשרו וס"ל צם ב מיי פינ שם הלי כל עלמוחי החמרנה (מהלים לה) וסיי עת:

סמג שם מושיע "דחש"ג דר' חסדה חלמיד דר' הוכה אית סיי עד כעיף ו: הוה לחומרת חוליכן ורב חלפם - פסק כרב הונא מדאקשי גמרא

רב נסים גאון

הוכיר מכעת שהוא

(א) בש' כמנסקו במססק שכוח מכוער) הח"מוכ"ב נמחק: (ג) שם ר' חסי אמר מככא כוי מושכי:

ופי. נפי ננ ('ג פיה'): 97) 2733 "

עליו הכתוב אומר ⁹ובדבר הזה תאריכו ימים: אמר רב הונא היתה מליתו הגורה לו על מתניו מותר _{הכיס נכ}

לסרות ק"ש תניא נמי הכי יהיתה מליתו של בנד ושל עור ושל שק חנורה על מתניו מותר לקרות ק"ש

י בְּבְנִישְׁמֵשׁ בְּבְנִים – and handled his garment to remove a louse that was biting him. (ו) אָבָל לא הָיָה מִהְעֵשֵף – But he would not wrap himself in his tallis when it would fall from his shoulders during the Shemoneh Esrei Prayer. (וֹבְּשֶׁהוּא מְפַהַק – And when he would yawn during the Shemoneh Esrei Prayer, בְּנִינִי יְדִי עַל – he would place his hand upon his chin, so as to conceal his gaping mouth. (3)

This testimony is challenged:

תיתיבי — They challenged it from the following Baraisa: יחלבי היבי – One who allows his voice to be heard while reciting his prayer (אַרָי זֶה מִּקְטַנֵּי אֲמָנָה – One who allows his voice to be heard while reciting his prayer – הַרֶּי זֶה מִּקְטַנֵּי אֲמָנָה – One who raises his voice while reciting his prayer – הַמֶּהָכִיאַי – One who belches or yawns during Prayer – הָּמָהָי וְהַמְּפֵּי הָרִי וְה מְנֵּכִי הְנִי הְנְי הְנִי הְּנִי הְנִי הְנְי הַּנְי הַ בְּנִי הַמְנִי הְנִי הְנְי הְנִי הַּנְי הְנְי הְנְי הַּנְי הַנְי הְנְי הְנְי הְנְי הְנְי הְנְי הַיְי הְיְי הְיְלְי בְּי הְנְי הְּיְּי בְּי הְנְי הְּיְּי בְּיְי הְּנְי הְנְי הְנְי הְנְי הְנְי הְנְי הְנְי הְּיְי הְּיְי הְּיְיּי בְּיְי הְּיְי בְּיְי הְּי בְּיְי

The Gemara concludes its challenge:

אָנָהָק וּמְבַּהֵק לֹא קּשְׁיָא – Now it is understandable with regard to the Baraisa's statement concerning belching and yawn-

ing that there is no contradiction to R' Chanina's testimony, for we can differentiate between them as follows: בַּאוְ לְאוֹנְסוֹ – Here (i.e. when Rebbi did these things), he did them against his will. (וויין He therefore cannot be described as haughty. בַּאוְ לְרְצוֹנוּ – But here (i.e. in the Baraisa), we are discussing one who does these things deliberately! One who deliberately behaves in this manner is indeed of the haughty ones. אָלָא מְתְעָשֵשׁ אַמְּתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְרָעָשִּשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְתְעָשֵשׁ אַמְרַעָשִׁ אַמְרַעָשִׁ אַמְרַעָשִׁ אַמְרַעָשִׁ אַמְרַעָשִׁ אַמְרַעָשָׁ אַמְרַעָשָׁ אַמְרַעָשָׁ אַמְרַעָשָׁ אַמְרַעָשָׁ אַמְרַעָשָׁ אַמּרְעָשָשׁ אַמְרַעָשָׁ אַמּרְעָשָשׁ אַמּרְעָשָשׁ אַמְרַעָשָׁ אַמּרַעָשָׁ אַמְרַעָשָׁ אַמּרְעָשָּשׁ אַמּרַעָשָׁ אַמּרַעָשָּטּ אַמּרַעָשָׁ אַמּרַעָשָׁ אַמּרַעָשָּטּ אַמּרַעָשָׁ אַמּרַעָשָׁ אַמְרַעָּשָׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַמְרַעָּעָשִׁ אַמּרְעָשָּׁ אַמְרַעָּעָשׁ אַמְרַעָּעָשׁ אַמְרַעָּשָּׁ אַנְעָשָׁ אַמּרְעָשָּׁ אַרְעָשָּׁ אַנְעָּיָשְׁ אַנְעָשָּׁ אַנְעָּעָּיִי אַנְעָשָׁ אַרִּעְעָשָׁ אַנְעָּיָבְּיִּיּעְעָּשָׁ אַרִּעְיָּשְׁ אַנְעָּיִי אַנְעָשָּׁ אַנְעָּעָשְׁ אַנְעְתָּעָשְׁ אַנְעָּיִי אַנְעָּיִי אַנִיּיִי אַנִּיּיִי אָנִייִי אָנִייִי אָנִייִי אַנִּיּי אָנִייִי אָנִיי אַנְיּי אָנִיי אָנִייִי אַנִּיּי אָנִיי אָנִייִי אָנִיי אָנִי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אַנְיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנְיי אָנִיי אָנְיי אַנְיי אָנְיי אָנִיי אָנִיי אָנְיי אָנִיי אָנִיי אָנִיי אָנְיי אָי אָנְיי אָנְיי אָנְיי אָנִיי אָנְיי אָנִיי אָנְיי אָנְיי אָי אָנְיי אָנִיי אָנְיי אָנִיי אָי אָנִיי אָנְיי אָי אַנְיי אָי אָנִיי

The Gemara answers:

תְּעָשֵשׁ צַּמִּי לֹא קַשְּׂיָא רְּשִׁיּשׁ בַּמִּי לֹא קַשְּיָא – The Baraisa's statement regarding one who sneezes is also not a contradiction to R' Chanina's testimony regarding one (i.e. Rebbi) who sneezed! קאן מִלְמַעְלָה – For here (i.e. in R' Chanina's testimony) it refers to a sneeze from above, i.e. from the nose; (i.e. in the Baraisa), however, it refers to a "sneeze" from below, i.e. to gas passed noisily from the rectum. (14)

The Gemara supports this differentiation:

קאמר רַב זֵירָא – For Rav Zeira said: הָא מִּילְתָא אָבְלְעָא לִי בֵּי רַב הַמְּנוּנְא – This following thing was made known to me in the academy of Rav Hamnuna, יהָקִילָא לִי בִּי בּוּלֵי תַּלְמוּדָאי – and

NOTES

- 1. I.e. he used his garment but not his hand [since it is disrespectful to touch a louse during Prayer (Or Zarua 98, cited by Darchei Moshe 97:3; moreover, one who touches a louse directly must wash his hands (Orach Chaim 4:18)]. Although it was necessary to momentarily interrupt his Shemoneh Esrei prayer to remove the louse, it was permissible, since he could not concentrate upon his prayer while the louse was biting him (Rashi, as explained by Beis Yosef, Orach Chaim §97; cf. Rabbeinu Chananel, quoted in Tosafos; see Shulchan Aruch ibid. 97:3; see also Ritva. See Meiri for another explanation of why one removing a louse must do so with his garment). [R' Chanina was proving from Rebbi's action that one may interrupt his Prayer to remove a louse, and that it must be removed using a garment.]
- 2. Since he held this act to be an [unnecessary] interruption of his Shemoneh Esrei (Rashi). [Rashi does not discuss whether the tallis fell off entirely, or whether its edges merely slipped from Rebbi's shoulders. However, some authorities hold that only if a tallis falls off completely is one forbidden to replace it on his shoulders; if it merely slips, it may be repositioned (see Rabbeinu Yonah; Rosh). Others hold that even in the latter case, one is forbidden to reposition the tallis during Shemoneh Esrei (Meiri, second explanation; this might possibly be Rashi's opinion as well see Beis Yosef \$97 הוא חבריה; see, however, Chidushei Hagahos \$3 to Beis Yosef, who suggests otherwise). The halachah is in accordance with those who permit the repositioning of a tallis that has slipped somewhat (see Shulchan Aruch, Orach Chaim 97:4).]
- 3. Rashi. Rosh states (in Rashi's name) that one who sneezes while praying must also cover his mouth (see Mishnah Berurah 97:1 with Shaar HaTziyun §2 with regard to one who belches during prayer; see also Kaf HaChayim ad loc. §2). One does this because a wide-open mouth during prayer demonstrates a lack of honor for Heaven; therefore, one must cover his mouth even if no observers are present (Tiferes Shmuel §39).

[Rif has a variant reading in this Gemara; according to his reading, the Gemara states: and when he would yawn during Prayer, he would not place his hand upon his chin. This was because this mannerism is characteristic of those who are haughty [and there is no place for haughtiness before God — see 10b, note 59] (see Rosh; Rabbeinu Yonah; Ritva; Meiri). The halachah follows Rif (see Orach Chaim 97:1); therefore, one may not place his hand upon his chin during Shemoneh Esrei (nor engage in any other sort of haughty mannerism — see Ritva). However, one who yawns during Shemoneh Esrei should cover his mouth, without, however, placing his hand upon his chin (Orach Chaim ibid.).]

4. [Le, during Shemoneh Esrei 1 It is proper to refrain from doing so even

- 4. [I.e. during Shemoneh Esrei.] It is proper to refrain from doing so even during קסוקי קומָרָה (Pri Megadim, cited by Mishnah Berurah 101:7).
- 5. For by praying audibly, he makes it seem as though God cannot hear a prayer recited quietly (*Rashi*). [The prohibition against praying aloud is derived below (31a) from the manner in which the Hannah the mother

- of Samuel recited her famous prayer (quoted in I Samuel ch. 1).]
- 6. For it is the manner of those who are prophets to idols to call out loudly to their gods (Mishnah Berurah 101:6). As the verse states regarding the false prophets of the Baal who contended with the prophet Elijah on Mount Carmel (I Kings 18:28): גַּיִקראוּ בְּקוֹל נָּרוֹל, And they called out in a great voice (Rashi).
- 7. [The Gemara will shortly explain that this refers to those who deliberately yawn or belch. Such behavior during Prayer is indicative of arrogance.]
- 8. The Gemara will shortly explain that "one who sneezes" actually refers to one who unintentionally passes wind (see *Rabbeinu Yonah*; see below, note 14 for why this is an evil omen for him).
- 9. Rabbeinu Yonah and Ritva ask: Why is it evident from this incident of inadvertent flatulence that he is a foul individual? The incident occurred against his will! They accordingly emend the text to read אָרָבְּרָן it is evident that he is one afflicted with foulness [of the stomach], for a normal person is generally able to resist the urge to pass wind. Rashi, however, emends the text by appending this statement to the Baraisa's earlier statement regarding one who deliberately belches or yawns. One who deliberately belches or yawns during Prayer is clearly a foul person! (Rashi, as explained by Gra, Imrei Noam).
- 10. [I.e. it is an insolent act.]
- 11. [I.e. he felt an urge to yawn or belch and did not attempt to control it. R' Chanina is teaching that one is not obligated to restrain himself in such an instance (but cf. Aruch HaShulchan 97:1,2).] The Baraisa, however, discusses one who deliberately brings on a yawn or a belch (Meiri).
- 12. In this case, we cannot differentiate between one who sneezes against his will and one who sneezes deliberately, since a sneeze is *always* the result of an urge that comes upon a person! [For a person cannot produce a sneeze at will!] (*Rashi*).
- 13. [R' Chanina recounts this incident to teach that one who sneezes during *Shemoneh Esrei* has done nothing amiss. Therefore, one who feels an urge to sneeze while praying need not stifle it!]
- 14. Rashi; see above, notes 8 and 9. [The reason passing wind during Shemoneh Esrei is an evil omen is because the sound that accompanies the wind alerts others to his act, and he is thereby humiliated. This humiliation before others is an evil omen, for it indicates that this individual is not well regarded in Heaven (Maadanei Yom Tov §1 to Rosh §39; cf. Magen Avraham 103:6). [This is in line with the dictum cited Pirkei Avos (3:10): אָבִין רוּטְ הַבְּרִיּוֹת נַוֹיְם, הַיִּמְנֵּג אַיִן רוּטְ הַבְּרִיּוֹת נוֹיְם, הַיִּמְנֵּג אַין רוּטְ הַבְּרִיּוֹת נוֹיְם, הַיִּמְנֵּג אַיִן רוּטְ הַבְּרִיּוֹת נוֹיְם, הַבְּרִיּוֹת נוֹיִם, הַבְּרִיּוֹת נוֹיְם, הַבְּרִיּת נוֹיְם, הַבְּרִיּוֹת נוֹיְם, הַבְּרִיּת נוֹיְם, הַבְּרִיּת נוֹיְם, הַבְּרִיּת נוֹיְם, הַבְּרִיּת נוֹיְם, הַבְּרִיּת נוֹיְם, הַבְּרִיִּת נוֹיְם, הַבְּרִית נוֹיְם, הַבְּרִית נוֹיְם, הַבְּרִית נוֹיְתְּיִים בְּיִבְּיִית נוֹיְבְיִית נוֹיְיִם, הַּבְּרִית נוֹיְיִית נוֹיְבְּיִים בּיִים הַבְּרִית נוֹיְתְיּים בּיִים בּיִּבְּיִים בּיִּים בּיִים בּיִים בּיִּבְיִים בּיִּבְיִים בּיִּבְיִים בּיִּיְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְיִיתְ נוֹיְיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים ב

to me, it is equal in importance to all the rest of my learning:[15] יפה לו – המתעשש בתפלתו סימן יפה לו – One who sneezes (i.e. from his nose) during his Prayer - it is a good omen for him, הוח רוח מלמטה – for just as they give him satisfaction below, i.e. in this world,[16] בָּךְ עוֹשִין לוֹ נַחַת רוּחַ מִלְמֵעְלָה – so do they give him satisfaction above, i.e. in Heaven.[17] We see that there is nothing wrong with sneezing during Shemoneh Esrei. Evidently, then, the Baraisa must be discussing one who passes wind.

The Gemara challenges R' Chanina's testimony from another segment of the Baraisa:

אָלָא רָק אַרָק קַשְׁוָא – But there is a contradiction between the Baraisa's statement regarding one who spits and R' Chanina's testimony regarding one (i.e. Rebbi) who spat! For the Baraisa speaks derogatorily about one who spits while praying; but R' Chanina maintains that Rebbi himself actually spat during his Prayer! -? -

The Gemara answers:

דק אַרָק נְמִי לֹא קַשְׁוַא – The Baraisa's statement regarding one who spits is also not a contradiction to R' Chanina's testimony regarding one (i.e. Rebbi) who spat! אָפָשֶׁר בָּדְרָב יָהוּדָה – For Rebbi may have done as suggested by Rav Yehudah. דאַמָּר רֶב יהודה – For Rav Yehudah said: יהודה – הַּנָה עוֹמֶר בְּתִפְּלָה וְנִוְדָּמֵן לוֹ רוֹק If one was standing in Prayer and saliva materializes in his mouth, מַבְלִיעוֹ בְּטֵלִיתוּ – he must discreetly absorb it into his cloak. ואם טלית נאה הוא – And if it is a fine cloak, which he does not wish to soil with spittle, מָבְלִיעוֹ בָּאַפְרָקְסוּתוֹ – he should absorb it into his turban.[18] We may therefore assume that Rebbi did not spit upon the ground, but only absorbed the spittle into his garment.[19]

The Gemara cites an incident in which one disposed of his spittle in another manner:[20]

ר בינא הוה קאַי אַחורִי דָּרָב אַשְיי – Ravina was standing behind Rav Ashi while the latter prayed. נורָמֵן לו רוק – Saliva materialized in [Rav Ashi's] mouth, פַּתְקֵיה לַאֲחוֹרֶיה – and he threw it behind him.[21] אַמֵר לֵיה – [Ravina] said to him: לא סֶבֶר לֶה חבר להא דרב יהודה – Does the master not agree to Rav Yehudah's [ruling], מְבְלִיעוֹ בְאָפָרֶקְסוּתוֹ – that one should absorb [the spittle] into his turban? Why did the master do differently? אָמֶר לִיה – [Rav Ashi] said to him: אנא אנינא דעתאי – I am a person of delicate sensibilities, and I would be sickened by saliva in my turban.[22] I am therefore permitted to throw it behind me.[23]

The Baraisa stated:

ONE WHO ALLOWS HIS המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה VOICE TO BE HEARD while reciting HIS PRAYER - HE IS OF THOSE OF LITTLE FAITH.

The Gemara qualifies this:

אַמַר רַב הוּגַא – Rav Huna said: אָלָא שֶׁיָכוּל לְכַנִּין אֶת לבּוּ בלחש – [The Rabbis] did not teach this except in the case of one who is able to concentrate while praying quietly. Such a person may not pray audibly. אָבָל אֵין יָכול לְכַנֵּין אֶת לְבוֹ בְּלַחֵש – But if one is unable to concentrate while praying quietly, תה – it is permissible for him to pray audibly.[24] והני מילי ביחיד - However, these words are stated only in the case of one who prays alone. אָבֶל בִּצְבוּר אָתֵי לְמִיטְרָד צְבּוּרָא – But in the case of one who prays with a congregation, even if he cannot concentrate when praying quietly, he may not pray audibly, since he will come thereby to confuse the congregation.

The Gemara cites an incident in the course of which a law is taught regarding one who passes wind while praying:

רָב יְהוּדָה דְּרָב יְהוּדָה הָא מְשָׁתְּמִיט מִינִיה דְּרָב יְהוּדָה - - - R' Abba would not enter the study hall because he was avoiding Rav Yehudah. דהוה קא בעי למיסק לאַרעא דישראל – For he wished to go up to Eretz Yisrael, and Ray Yehudah forbade him to do so.[25] דאמר רב יְהוּדָה – For Rav Yehudah said: בַּל הַעוֹלָה מַבָּבַל לְאָרֵץ יִשְׁרָאֵל עובר בעשה – One who goes up from Babylonia to the Land of Israel violates a positive commandment, שנאמר – for it is stated:[26] יי יהם נאם היה עד יום פקדי אתם נאם הי יי – "בַּכַלָה יובָאוּ וְשָׁמָה יהיוּ עד יום פַּקדי They shall be brought to Babylonia, and there they shall remain, until the day that I take heed of them, says Hashem. [27]

NOTES

- 15. For it praises one who sneezes, and I am one who sneezes often!
- 16. Sneezing is a source of satisfaction [since it offers relief to a person] (Rashi). Others explain this on the basis that sneezing strengthens one's limbs (Rabbeinu Yonah, Ritva).
- 17. By answering his prayer (Rabbeinu Yonah).
- 18. This turban was worn with its two ends hanging in front of the wearer; one absorbs the spit into the dangling ends, but does not remove the turban to spit into it, since one is forbidden to remove his head-covering during Prayer] (Rashi, as explained by Rabbeinu Yonah; see Maadanei Yom Tov §3 to Rosh §39; cf. Rav Hai Gaon, quoted by Rabbeinu Yonah). 19. However, even spitting into one's garment is permitted only if one is forced to do so, i.e. if saliva or mucus that appears in one's mouth prevents him from concentrating properly upon his Prayer. In that case, it is better for him to spit than to forfeit his Prayer entirely! One is prohibited, however, to spit without reason, in an idle or insolent manner, even if he absorbs the saliva into his garment (Rosh; Rabbeinu Yonah; Ritva; Meiri from Yerushalmi 3:5; see Orach Chaim 97:2 with Mishnah Berurah §4). [This is indicated in our Gemara with the words , נוור מן לו רוק, and saliva materializes in his mouth; this wording implies that one is compelled to spit because of saliva that suddenly appeared in his mouth, rather than one who spits idly, without reason (see Meiri). R' Chanina was informing us that under some circumstances (e.g. when unable to concentrate because of saliva) one is permitted to spit while praying.]

[It should be noted that even one who is permitted to spit during Prayer, and who absorbs the saliva into his garment, must not resume praying after having spit until waiting the time it takes a person to walk four amos (Mishnah Berurah 97:4 from Orach Chaim 92:9; cf. Aruch HaShulchan, Orach Chaim 92:13; Chayei Adam, Tefillah 22:16). This is so that his act of spitting should not appear to be directed towards the words that he recites immediately afterwards (Aruch HaShulchan ibid.).]

- 20. See Bach, Orach Chaim §97 ד"ה ואסור לו לרוק.
- 21. See Beis Yosef (Orach Chaim §97 ד"ה ואטור לו לרוק) for a dispute regarding whether he took the saliva into his hand and threw it behind him, or whether he turned his head and spit onto the ground behind him (see also Aruch HaShulchan 97:3). We rule that one may do either (Mishnah Berurah ad loc. §7).
- 22. Beis Yosef ibid. Alternatively, I would be sickened by having to hold the saliva in my mouth long enough to absorb it into my turban (Rabbeinu Yonah; see Mishnah Berurah ibid. §6).
- 23. If, for some reason, one of delicate sensibilities is unable to throw the saliva behind him, he may throw it to his left side, but not to his right, and certainly not to his front (see Rama, Orach Chaim 97:2; see Beur Heiteiv §5). However, if he cannot throw it behind or to the left, and he is unable to pray because of his discomfort, he may throw the saliva to the right and, if necessary, even toward the front (Mishnah Berurah ibid. §8).
- 24. And even to raise his voice, if he must do so for concentration (Rosh; Rabbeinu Yonah; Ritva; Orach Chaim 101:2, from Yerushalmi 4:1; cf. Rashba below, 31a, and Tur, Orach Chaim ibid., as explained by Beis Yosef ad loc. ד״ה ואם משמיע and Beur HaGra ad loc.). However, if praying audibly suffices for his concentration, one is not permitted to raise his voice (Mishnah Berurah 101:9).
- 25. Rashi here and to Kesubos 110b ד"ה דבעי ר' זירא; cf. Rashi, Shabbos 41a ד״ה משתמיט.
- 26. Jeremiah 27:22.
- 27. The verse concludes: then will I bring them up and restore them to this place. Although on the surface this verse discusses the Babylonian exile, which ended long before the time of Rav Yehudah and R' Abba, Rav Yehudah understood it as referring to the Jewish people throughout all their various exiles, and as containing a commandment for them to remain in the Diaspora until God gathers them together. R' Abba,

אָמַר אַיזִיל וְאֵשָׁמַע מִינֵיה מִילִתָא מְבֵּית וְועַדָא – However, [R' Abba] said: Let me go and learn something from outside the study hall,[28] יָהָרֵר אֲפֵּיק – and then I will go.[29] אָזַל אַשְׁכְּחֵיה לְתַנָּא He went to the study hall and found there a teacher of Baraisos, who was teaching the following Baraisa before Rav Yehudah: היה עומד בתפלה ונתעטש – If one WAS STANDING IN PRAYER AND HE PASSED WIND, מַמְתִּין עֵד שֵׁיִכְלֶה הרות – HE WAITS UNTIL the odor from THE WIND PASSES from his vicinity,[30] אור ומתפלל – AND HE then RETURNS to the place he left off, and prays. אִיכָּא דָאָמְרֵי – There are others who say that the Baraisa stated as follows: הַנָּה עומר בַּתְפַלָה וּבָבֶש ב'הרעטש – If one was standing in prayer and he felt an urge TO PASS WIND,[31] מַרְחִיק לְאַחָרֵיוֹ אַרְבֵּע אֲמוֹת וּמְתְעֲטֵּשׁ – HE STEPS BACK FOUR AMOS AND PASSES WIND,[32] הַמְמְתִּין עֵד שֶׁיכְלֶה הָרוּחַ – AND WAITS UNTIL the odor from THE GAS PASSES. וחוור ומתפלל - HE then RETURNS to the place he was standing, [33] AND PRAYS. [34] אומר – AND HE SAYS: רבונו של עולם – "MASTER OF THE UNIVERSE: יְצַרְתַּנוּ נַקָבִים נַקָבִים חַלוּלִים חַלוּלִים - YOU FORMED US WITH OPENINGS UPON OPENINGS AND CAVITIES UPON CAVITIES. דור ויַדוּע לְפָנִיך – IT IS REVEALED AND KNOWN BEFORE YOU, י חַרְפַּתְנוּ וּכְלִימָּתֵנוּ בְּחַיֵּינוּ – OUR SHAME AND OUR HUMILIATION that we suffer DURING OUR LIVES, ובאחריתנו רמה ותולעה – AND that AT OUR END, WORMS AND MAGGOTS await us."[35] ומתחיל ממקום שַׁבְּּסֶלְ — HE THEN BEGINS FROM THE PLACE WHERE HE STOPPED.[36] עמר ליה – Upon hearing this Baraisa, [R' Abba] said to [the teacher]: אילוּ לא באתי אַלא לשמוע דֶבֶר וַה – If I had come to hear only this thing, -- it would still have been sufficient for me.

The Gemara discusses a case of reciting the *Shema* while unclothed:

קנוּ רַבְּנָן – The Rabbis taught in a Baraisa: הָיָה יָשֵׁן בְּטַלִּיתוּ – If A PERSON WAS SLEEPING naked but was covered entirely IN HIS CLOAK אָמינוֹ יָבוֹל לְהוֹצִיא אֶת ראשׁוֹ מְבְּנֵי הַצְּנָה – AND HE IS UNABLE TO STICK OUT HIS HEAD BECAUSE OF THE COLD, הוצץ בְּטַלִּיתוֹ עַל – HE SHOULD PARTITION his head from the rest of his body WITH HIS CLOAK, by wrapping it ON HIS NECK. קריאת הרים על לְבוֹ – AND HE MAY then RECITE THE SHEMA. יְנֵשׁ אוֹמְרִים עַל לְבוֹ – AND SOME SAY that he should wrap the cloak ON HIS HEART.

The Gemara asks:

קּמָא קּמָא – And why does the Tanna Kamma require that he wrap the cloak around his neck but not his heart? הֲרִי לְבוֹ רוֹאָה – But according to this arrangement, his heart still sees his nakedness![38] – ? –

The Gemara answers:

קּטָבֵר לְבוֹ רוֹאָה אֶת הָעֶרְוָה מוּתְר – [The Tanna Kamma] holds that even if **one's heart sees** his **nakedness he is permitted** to recite the *Shema*. [89]

The Gemara discusses how to recite the *Shema* in an unclean place:

אַמֶּר רֶבּי יוֹחָנָן – Rav Huna said in the name of R' Yochanan: הָיָה הְמְטוֹּבְּלְּהְ בְּמְבוֹאוֹת הָמְטוֹּבְּלּוֹי – If one was walking in filthy alleyways⁽⁴⁰⁾ and the time for the Shema was passing, ויָם על פּוּי – he should place his hand over his mouth אָמֵר – and he may then recite the Shema. אָמִר – and he may then recite the Shema. אַמִר – By – הַיִּבְּלְּהִים – Rav Chisda said to [Rav Huna]: בְּיה רֶב הִיסְרָא – By God! אַנְיהְנָן בְּפּוּמִיה – אַ אָמֶרָה לִי רֶבִּי יוֹחָנָן בְּפּוּמִיה – If R' Yochanan had told me [this law] with his own mouth – לא צָנֵיתְנָא לֵיה – I would not have listened to him!

Another version of this episode:

אָמֶר רָבָּה בָּר בַּר There are those who say that אָמֶר רַבָּה בָּר בָּר הוֹשֶע בֶּן לֵּוּי — Rabbah bar bar Chanah said in the name of R' Yehoshua ben Levi: הָיָה מְּהַלֵּךְ בַּמְבוֹאוֹת הַמְטוּנְבּוֹת – If one was walking in filthy alleyways, מְנִיחַ יָדוֹ עֵל בִּיוֹ וְלַלְבִיא הָיִהְעָּר שְׁנֵע הַיוֹ יָדוֹ עֵל בִּיוֹ וְלְּרָרְא — he should place his hand over his mouth and he

NOTES

however, understood this prophecy as referring not to the Jewish people, but to the Temple vessels, which are mentioned in the previous verses. The verse predicts that the vessels will remain in Babylonia throughout all the various exiles of the Jews. They will not be returned until the final ingathering of the exiles (*Gra, Imrei Noam*; see *Kesubos* 110h-111a).

- 28. [Literally: the house of gathering.] R' Abba did not enter the study hall, but stood outside (Rashi).
- 29. [The phrase יְהַבֶּר אָבִּיק translates as: and then I will go out. Rashi, however, states that R' Abba listened from outside the study hall, but did not enter! Maharsha accordingly emends the Gemara to read: יְאִנִיל and then I will go. We have translated in accordance with Maharsha.]
- 30. Rashi; see Shaar HaTziyun 103:1.
- 31. And he knows that he cannot possibly supress the urge (Meiri; Shulchan Aruch, Orach Chaim 103:2; see Mishnah Berurah ad loc. §3).
- 32. See Rabbeinu Yonah for why he must step backward and not forward.
- 33. Chayei Adam (Tefillah 25:3) from Bach and Eliyah Rabbah; cf. Shulchan Aruch, Orach Chaim ibid., who rules that he does not return to his place until after reciting the short prayer that follows; but see Mishnah Berurah ad loc. §6.
- 34. I.e. he recites the short prayer that follows (Chayei Adam ibid.). Although he is in the middle of Shemoneh Esrei, and normally would not interrupt, he may interrupt to recite this prayer, since he has in any case already interrupted his Prayer to wait for the smell to pass. A further interruption is of no import (Rashi; see Tzlach; see Rif's and Rosh's reading in this Gemara).
- 35. [The purpose of this prayer is to beg forgiveness for having inadvertently committed this act during Prayer. One therefore acknowledges the human frailty (our shame and our humiliation) that did not allow him to contain himself (see Rabbeinu Yonah; Ritva).]

- 36. See Hagahos HaGra; Imrei Noam for an alternative reading; cf. Tzlach; see Chayei Adam ibid.
- 37. That is, he should firmly wrap around his neck the part of the cloak that is above his shoulders (Rashi). He does this to separate his eyes from the place of his nakedness. See following note; see Mishnah Berurah 75:29. [Had he been able to stick his head out of his cloak, that would have sufficed.]
- 38. The Gemara here assumes that the reason one must separate his eyes from his nakedness is not because the eyes will actually see the nakedness, for even a naked blind person or a naked person who closes his eyes is prohibited to recite the *Shema*. Rather, separation here is required because it is not becoming that the nakedness be exposed to the important organs of the body. The Gemara thus asks why the Tanna Kamma does not require a separation between the nakedness and the heart, which is certainly an important organ of the body (*Ritva*).

See also Orach Chaim 74:1 with Mishnah Berurah and Beur Halachah with regard to what type of separation is required.

- 40. I.e. places where excrement or urine is found (Rambam, Hil. Krias Shema 3:4).
- 41. The Gemara will proceed to explain that Rav Huna condones reciting the *Shema* and other holy utterances when one is *walking through* an unclean place. Nevertheless, he requires some form of separation between the mouth that utters the holy words and the unclean place (see below, 25a note 7). See also *Hagahos R' Elazar Moshe Horowitz*; cf. *Perishah* 85:1.

may then recite the Shema. אָמֶר לֵיה רֵב חִסְדָא – Rav Chisda said to [Rabbah bar bar Chanah]: הָאֱלֹהִים – By God! אַם – By God! אַם – By God! אַ הַאָּלהִים – If R' Yehoshua ben Levi had told me [this law] with his own mouth – לא צָיֵיתָנָא לֵיה – I would not have listened to him!

The Gemara asks:

בּהוּנָא הָבּי – And did Rav Huna actually state thus, that the Shema may be recited even in a filthy alley? וְּהָאָת רְבּ הּוּנָא הָבּי – But Rav Huna has said: הַּלְמִיד חָבָם אָסוּר לוֹ לַעֲמוֹד בְּמְקִים – It is forbidden for a Torah scholar to stand in a filthy place, לְבִּי שָאִי אָבְשָׁר לוֹ לַעֲמוֹד בְּלִי הַרְהוֹר תּוֹרָה – because it is impossible for him to stand idle without pondering Torah thoughts. [42] If Rav Huna prohibits pondering holy matters in a filthy place, then certainly he prohibits reciting the Shema there (notwithstanding one's covering the mouth). [43] – ? –

The Gemara answers:

באן בְּעוֹמֵר – There is no difficulty. בּאן בְּעוֹמֵר – Here, where he is stringent, Rav Huna speaks of one who is standing still in a filthy place, בַאן בְּמְהַלְּךְ – whereas there, where he is lenient, he speaks of one who is walking through such a place, without pausing to stop. [44]

Having reconciled Rav Huna's two rulings, the Gemara now turns its attention to R' Yochanan, in whose name Rav Huna sanctioned the recital of the *Shema* in a filthy place:

הכי יוּחָנֶן הָכּי - And did R' Yochanan actually state thus? וְחָאָמֵר רָבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמֵר רַבִּי יוֹחָנֶן – But Rabbah bar bar Chanah has said in the name of R' Yochanan: בְּכָּל מְקוֹם מוּתָּר בְּרַבְּרִי תוּרָה – It is permitted to ponder Torah matters in every place יְמבִּית הַבּּמָא – except a bathhouse and a latrine. This ruling indicates that R' Yochanan would not permit reciting the Shema in a filthy place. —? —

The Gemara suggests an answer and rejects it: ובי תימא הבא נמי – And if you will say that here, too, the aforementioned differentiation can be made, as follows: באן בעומד – Here, where he prohibits Torah thoughts, R' Yochanan speaks of one who is standing still in a filthy place, באן בְמְהֵלֶך - whereas **there**, where he allows the recitation of the *Shema*, he speaks of one who is walking through such a place without stopping - אָינִי – is it so!? וָהָא רָבָּי אָבָהוּ הָוָה קָא אָוִיל בַּתְרֵיה דְרָבִּי יוֹחָנָן – But it once happened that R' Abahu was walking behind R' Yochanan יַהָוה קא קרי קריאַת שָמַע – and he [R' Abahu] was reciting the Shema at the time. בי מטא במבואות המטונפות אשתיק – When they reached a filthy alleyway [R' Abahu] paused and was quiet. אָמֵר לֵיה לְרַבּי יוֹחָנָן – Upon exiting from there he said to R' Yochanan: לְהֵיכָן אָהָרַר – To which point of the text should I return and resume my recital?[45] אמר ליה – [R' Yochanan] said to him: אָם שָהִיתַ כָּדֵי לְגָמור אָת complete the entire Shema, אוור לָראש – you must return to the very beginning. From the fact that R' Yochanan told R' Abahu where to return to, we see that he approved of R' Abahu's pausing. Thus, we see that R' Yochanan prohibits reciting the Shema even while one is passing through a filthy place.

The Gemara rejects the rebuttal, thereby reconciling R' Yochanan's two rulings along the lines suggested above:
אביי אַ הָּבִּי הָאָמִר לֵּיה – In truth, [R' Yochanan] meant to say to [R' Abahu] thus: לְּדִידִי לֹא סְבִירָא לִי – As for me, I do not hold that you were required to interrupt your Shema recital when we entered the alley, since we did not stop there and it would have sufficed had you covered your mouth with your hand. לְּדִידָּי לִּלְּאַר – But according to you, who holds that the recital was prohibited there in any event, אַ הַּנְבִּי לְנְמוֹר אָת בּוּלָה – I rule as follows: If you paused the amount of time it takes to complete the entire Shema, שור בּילִר – you must return to

The Gemara above recorded a dispute between Rav Chisda and Rav Huna with regard to reciting the *Shema* while passing through a filthy place. Rav Huna permitted it so long as the person covers his mouth, whereas Rav Chisda forbade it in all cases. The Gemara now adduces Tannaic support for each opinion:

דרב הונא בותיה דרב הונא – It was taught in a Baraisa in accordance with the ruling of Rav Huna, תווא פותיה דרב חסדא – and it was taught in another Baraisa in accordance with the ruling of Rav Chisda. תונא פותיה דרב הונא – It was taught in a Baraisa in accordance with the ruling of Ray Huna. as follows: המהלר חמטונפות המטונפות – ONE WHO IS WALKING IN A FILTHY ALLEYWAY שמע אמע הריאת שמע – MAY PLACE HIS HAND OVER HIS MOUTH AND RECITE THE SHEMA. אניא בותיה דרב חסדא – And it was taught in a Baraisa in accordance with the ruling of Rav Chisda, as follows: היה מהלך במבואות המטונפות – If one was WALKING IN A FILTHY ALLEYWAY, לא יָקרָא קרִיאָת שָׁמֵע – HE MAY NOT RECITE THE SHEMA. ולא עוד – AND NOT ONLY THAT, אָלָא שאם הַיָה קוֹרָא וּבָא פּוֹטֶק – BUT IF HE WAS in the middle of RECITING the Shema and he came to an unclean place, he must stop. Since this Baraisa does not suggest the simple expedient of placing the hand over the mouth, it lends support to Rav Chisda's opinion.[47]

The Gemara asks:

the very beginning.

לא פְּטַק מָאי – If he did not interrupt his recital, what is thought of him? $^{[48]}$

The Gemara answers:

NOTES

- 42. See $\it Megadim\ Chadashim$, who explains exactly what "it is impossible to stand without Torah thoughts" means.
- 43. See *Mishmar HaLeviim*, who discusses how it is possible to challenge Rav Huna from a ruling he stated in R' Yochanan's name.

הולה – If you paused the amount of time it takes you to

- 44. The prohibition against praying, reciting the Shema or learning Torah in unclean places is derived from Deuteronomy 23:13-15, where after commanding the covering of excrement the Torah states the reason: אָרָהָיָה מְּחַנִּיהְ בְּחִילִּי, so your camp shall be holy. Now, only if a person is standing still can the place he occupies be considered your camp. However, if a person simply passes through a filthy place and does not stop, the place is not considered your camp, and he is permitted to recite the Shema there (Rashba, Ritva).
- 45. See Magen Avraham 104:6, who explains why R' Abahu was permitted to ask this in the middle of his Shema recital; see also $Hagahos\ R'$ Akiva Eiger there.

- 46. For the laws governing whether one returns to the beginning of the *Shema* or to the place he interrupted his recital, see above, 23a with notes 1,2 and 4.
- 47. In the texts of *Rif* and *Rosh*, the Baraisa states explicitly: A person should not walk in filthy alleyways and place his hand over his mouth and recite the *Shema*.
- 48. The Gemara focuses on the person who does not interrupt his recital i.e. on one who feels that it is worthwhile not to halt his recital of the Shema even at the expense of reciting it in an unclean place (see Rabbeinu Yonah און הוא בין הוא בין.).
- 49. Ezekiel 20:25. Since this person performed the mitzvah of reciting the Shema while simultaneously committing the sin of reciting it in a filthy place, it turns out that he negated the goodness and the life-giving quality of the Shema decree (Rabbeinu Yonah).

- R' Assi said that this verse applies to him: אָהָר מְשֶׁרְאִי הַעֶּוֹן, - Woe to those who pull iniquity upon themselves with cords of falsehood. [50] אַהָר אָהָר הַהָּא בָּר אַהָּב - Rav Adda bar Ahavah said that the description of this person is from here: יְהָבּר־הי בָּוָהי, - For he scorned the word of Hashem and broke His commandment; that person will surely be cut off, his sin is upon him. [51]

The Gemara asks:

רואם פֿסק מַה שְׁבָּרוּ – And if one does stop his Shema recital when he enters an unclean place, what is his reward?

The Gemara answers:

אָמֵר רַבִּי אַבְּהוּ – R' Abahu said: עָלָיו הַבָּתוּב אוֹמֵר – Scripture says of him: אָמָריכוּ יַמִים״, – And through this

matter shall you prolong your days. [52]

The Gemara discusses whether one may recite the *Shema* if his torso is uncovered:

קּיְתָה טֵלִיתוֹ חֲגוּרָה לו עַל מְתְנִיו - Rav Huna said: הָיְתָה טֵלִיתוֹ חֲגוּרָה לו עַל מְתְנִיו - If one's cloak was girded around his hips and covered him from the hips down, הוא שְׁמֵע שְׁמֵע - he is permitted to recite the Shema, even though his upper body is exposed.

The Gemara cites a corroborating Baraisa:

הַנְנָא נְמִי הָכִי It was also taught thus in a Baraisa: הָיְתָה טַלִּיתוּ בּוֹלְיתוּ בּי דְּנָיְא נַמִּי הָכִי וּ Tr one's cloak of בּי שָל בְּגַר וְשֶׁל עוֹר וְשֶׁל שֵׁק חֲגוּרָה עַל מָתְנָיוּ בּר וֹשֶׁל עוֹר וְשֶׁל שֵׁק חֲגוּרָה עַל מָתְנִיוּ בּר בּרוֹת בּרוֹת בּרוֹת בְּרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע – HE IS PERMITTED TO RECITE THE SHEMA.

NOTES

of Hashem. Since קבר is related to דְּבֶּוֹר (speech), we may interpret this to mean the Shema recital, which is a "speech concerning Hashem" (see Ritva and following note).

52. Deuteronomy 32:47. The word דְּבֶּה (matter) is related to (speech). The verse thus implies that because of דְּבֶּה – this speech (the Shema), that you were careful to recite properly, "you shall prolong your days" (Rashi).

53. Rashi states that the cloak must cover him "from the hips down." From here Rosh Yosef proves that one is prohibited to recite the Shema while his genitals are uncovered, even if his heart and eyes are separated from his nakedness. See also Mishnah Berurah's introduction to Orach Chaim 74 (§3).

^{50.} Isaiah 5:18. According to Rashi, the word niw means weak. The prophet therefore refers to cords that are easily snapped, and thus evokes the metaphor of those who pull iniquity upon themselves by performing trivial acts that are sinful. The verse thus speaks of our case, where punishment is incurred through a mere act of speech. According to Tosafos, the word niw means gratuitous, and the prophet speaks of those who pull iniquity upon themselves and derive no pleasure from it. Here, too, one is reciting the Shema for the sake of the mitzvah, but with this act is committing a sin. Hence, it would have been preferable not to recite the Shema at all rather than to recite it in an unclean place. See also Ritva and Rabbeinu Yonah.

^{51.} Numbers 15:31. The verse states that he scorned the דְבֶּרִיה, the word

"לתפלה עד שיכסה את לבו וא"ר

הונא ישכח ונכנס בתפילין לבית הכסא

מניח ידו עליהן עד שיגמור עד שיגמור ס"ד

אלא כדאמר ר"ג בר יצחק עד שיגמור עמוד

מביא את האדם לידי הדרוקן סילון החוזר

מביא את האדם לידי ירקון: "אתמר צואה

על בשרו או ידו מונחת בבית הכסא רב הונא

אמר ימותר לקרות ק"ש רב חסרא אמר

אסור לקרות ק"ש אמר רבא מ"מ דרב הונא

שם ונפיי לא פעיף א: קא ב מייי פ"ד מהלי הפלין הלי כ סמב

מג כעיף מ: קב ג מייי פ'ג מהלי סעיף 7: קג דמיי שם כלייב

שמואל ברבי ילחק אומר ובלבד כטובות פדיותי מפים אינות אינות בלבד בטובות פדיותי מפרים אינות בל מתור : בעל ממור : בעל מתור : קד הכם סעיף ת: קהו (מיי שם כלכם פ מוש"מ].שם סמייכ: קר ז מיי פיד מהלטם השלה הלכה ה סמג שם מורשויע תויח כיי ל מביף כו : קד ח מיי פיג מהלכות ק"ש כלי ו פוג שם פור שיש חורה חיים

סעיף ט : קמ ל מיי׳ בה הלכה יג בתג שם מושים לדים קי מ מיי פיי מכלטת קי מ מיי פיי מכלטת

סומאת לרעת כלייכ: מוספחה פינ קיא נ מיי', פינ מהלי ק"ש הלכה יג כמב מבין ית מושים חיים קיג ם מיי שם כלי ז מתנ שם מושים הויה פי פנ קביי ה [וסעיף כ]

רואות כהרא ר' כא רארייה אמרין מכיוון השינן חמין ליה האסור *לפניט כנרי איר אמי

גליון הש״ם מקמן ול'ע: שם נעבוד כעורות וכן איתא בילקום ולכתוב בכם סת"ם :

הלכתא כי הא מהניתא דלעיל דאסרה לואת כלבים וחזירים אפי' בשאין בהם עורות אבל בלואת אדם לא שייך ואסור בכל ענין משמע אבל בנואת תרנגולים לא איירי רבא ובאידך ברייהה לא שבין כב שובי מאח סי

גרם לואת תרנגולים כלל ולא פליג בהא אמתניתא דלעיל ולפי זה יש בהח המתכימח דנעיל ונפי והים דד קים כלכה יא לאסור לואת תרטגולין ואומר רביטו ששיע אודה סימן ש יהודה דדוקא כשהן בלול בלהם בששט של מון גדור חבל בתרעולים " מור שיש מסי ב החולכים בבית חין חובשין . שור שיש חים סי ש ראשון ולפסוק לאלתר וליקום משום פיג ובירובלמי עם דכחדומים בלבד ים דרשב"ג *דחניא רשב"ג אוכר עכוד החוזר ל "לחום "ולח ידעינן לפרם ועוד קחמר לחום *ולח ידעיכן לפרש ועוד קחמר [נגדולת פרדכי שידש מרחיקין מגלני בהמה ד' חמות ר' לפי שנאר חדום סיד מרחיקין מגלני בהמה ד' חמות ר' בשורש מציים כדחי

> יימ עוקר. יימ דבתי כסהות בלנו בעומק אם יש בהן מחילה מפסקת הויא כמו ריח רע שאין לו עיקר כמו בתי ככחות דפרכחי לקמן (ד' כו-):

יסרכתיב °כל הנשמה תהלל יה ורב חסרא אמר אמור לקרות ק"ש מ"מ דרב חסדא ידכתיב °כל עצמותי האמרנה ה' מי כמוך: אתמר ריה רע שיש לו עיקר רב הונא אמר "מרחיק ד' אמות וקורא ק"ש ורב רוסרא אמר מרחיק ד' אמות ממקום שפסק הריח וקורא ק"ש תניא סימן 20 מדף 18 די ביות מחקום שפסק הריח וקורא ק"ש תניא סימן 20 מדף 18 די מדים של כותיה דרב חסרא לא יקרא אדם ק"ש לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת קח פין מדים שיפן של כלבים ולא כנגד צואת חזירים ולא כנגד צואת תרנגולים *ולא "כנגד 🗈 צואת אשפה שריחה רע ואם 'היה מקום גבוה עשרה מפחים או נמוך עשרה מפחים יושב בצדו וקורא ק"ש ואם לאו מרחיק מלא עיניו 'וכן לתפלה ריח דע שיש לו עיקר מרחיק ד' אמות ממקום הריח וקורא ק"ש אמר רבא לית הלכתא כי הא מתגיתא *(בכל הני שמעתתא) אלא כי הא *דתניא "לא יקרא אדם ק"ש לא כנגר צואת אדם [י] ולא כנגר צואת חזירים ולא כנגר צואת כלבים בזמן שנתן עורות לתוכן בעו מיניה מרב ששת ריח רע שאין לו עיקר מהו אמר להו "אתו חזו הני ציפי דבי רב דהני גנו והני גרסי וה"מ 'בדברי קיב פעמיי שפלי מחור אבר להו "אתו חזו הני ציפי דבי רב דהני גנו והני גרסי וה"מ 'בדברי קיב פעמיי שפלי תורה אבל בק"ש לא ודברי תורה נמי לא אמרן "אלא דחבריה אבל דידיה מולם" לא: אתמר צואה עוברת אביי אמר מותר לקרות ק"ש רבא אמר לאסור לקרות ק"ש אמר אביי מנא אמינא לה *דתנן "הממא עומד תחת האילן והמהור עובר ממא מהור עומד תחת האילן וממא עובר מהור ואם עמד ממא וכן באבן המנוגעת ורבא אמר לך התם בקביעותא תליא מילתא מנים פיז המורה לכל נגע הגרעת ולנתק וימים רבתיב "בדד ישב מדוץ למדנה מושבו הכא "ודיה מדניך קדוש אמר רב נמים גאון מטרש ולצרעת הבנד ולבים (ויכרה יד): מי רחכנא והא ליכא: א"ר פפא יפי חזיר כצואה עוברת דמי פשימא לא ריח יעשים ליעים צריכא (ס! אע"ג דסליק מנהרא א"ר יהודה ספק צואה אסורה ספק מי (נפינקים פני סעיבא רגלים מותרים א"ד אמר רב יהודה "ספק צואה בבית מותרת באשפה וב הפדאי ספף ריה רגלים מותרים א"ד אמר רב יהודה "ספק צואה בבית מותרת באשפה וב מי האחרי אמר האחריו אמל האחריו אוני אוא אוני האחריו אוא האחריו או האחריו אמל האחריו אמל האחריו אוא האחריו אוא האחריו אוא האחריו אוא האחריו אוא האחריו אוא האחריו אמל האחריו אוא האחריו המנונא דאמר רב המנונא "לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד וכדרבי יי יונתן דר' יונתן רמי כתיב °ויד תהיה לך מרוץ למרנה ויצאת שמה חוץ יכאן בגדולים °כאן בגדולים °כאן בגדולים °כאן בגדולים °כאן ביצד כאן בגדולים מכאן כאו בקמנים אלמא קמנים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד הא נפול לארעא שרי ורבגן דוא דגזרו בהו וכי גזרו בהו רבגן בודאן אבל בספקן לא גזור ובודאן עד כמה אמר רב יהודה אמר שמואל כל זמן שממפיחין וכן אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן כל זמן שממפיחין וכן אמר עולא כל זמן שממפיחין גניבא משמיה דרב אמר כל זמן שרשומן ניכר א"ר יוסף שרא ליה מריה לגניבא השתא צואה אמר רב יהודה אמר רב כיון שקרמו פניה מותר מי רגלים מיבעיא א"ל אביי מאי חזית דסמכת אהא סמוך אהא דאמר גם מון נפנים. כי רבה בר רב הוגא אמר רב צואה אפילו כחרם אמורה והיכי דמי צואה כחרם מסי דים ממוים בי אמר רבה בב"ח א"ר יורגן כל זמן שזורקה ואינה נפרכת וא"ד כל זמן הסכנון שפסימינס שגוללה ואינה נפרכת אמר רבינא הוח קאימנא קמיה דרב יהודה מומת פין פים היס אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן כל זמן שזורקה ואינה נפרכת וא"ר כל זמן

מדפתי חזא צואה אמר לי עיין אי קרמו פניה אי לא א"ד הכי א"ל עיין אי מפלאי אפלויי מאי הוי עלה אתמר צואה כחרם אמימר אמר אמרה ומר זומרא אמר מותרת אמר רבא "הלכתא צואה כחרם אסורה ומי רגלים כל זמן שמשפיחין מיתיבי מי רגלים כל זמן שמשפיחין אסורין נבלעו או יבשו מותרים מאי לאו נבלעו דומיא דיבשו מה יבשו דאין רשומן ניכר אף נבלעו דאין רשומן ניכר הא רשומן ניכר אסור אע"ג דאין ממפיחין ולמעמיך אימא רישא כל זמן שממפיחין הוא דאמור הא פים בלי בשומן ניבר שרי *אלא מהא ליכא למשמע מינה לימא כתנאי כלי שנשפכו ממנו מי רגלים אסור לקרות ק"ש יונים נוסיי. מנוס מנס. מ. בנגדו ומי רגלים עצמן שנשפכו נבלעו מותר לא נבלעו אסור ר' יומי אומר כל זמן שממפידון מאי נבלעו ומאי ימשת ש: לא נבלעו דקאמר ת"ק אילימא נבלעו דאין ממפיחין לא נבלעו דממפיחין ואתא ר' יוסי למימר כ"ז שממפיחין הינים פ: מ: וְיַבְּ נִימַטַ: דוא דאסור הא רשומן ניכר שרי היינו ת"ק אלא נבדעו דאין רשומן ניכר לא נבלעו דרשומן ניכר ואתא ר' יוסי למיםר כ"ז שממפיחין הוא דאמור הא רשומן ניכר שרי לא דכ"ע כ"ז שממפיחין הוא דאמור הא רשומן ניכר שרי והכא

אכל לתפלה . לריך הוא להראות את עלמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה אבל ק"ש איט מדבר לפני המלך: הדרוקן. חולי המלבה את הכרם: סילון. של מי רגלים: ירהון . חולי ששמו גלנינ"ה: ידיו ככית הכסח . מחילה יש בינו לבין ביה הכסח ופשע ידיו לפנים מן המחילה: **כל הנשמה.** תורה אור

אבל

הפה והחוטם בכלל ההילול ולא שאר אברים: שיש לו עיקר. שהצוחה מונחת שם ומסרחת ושאין לו עיקר הפחת כות: מכחיק ד' אמות. מן העיקר ואע"פ שהריח בא אליו וכגון שהיא לאחוריו שאינו רואה לקתו סכ: חותה: ממקום שפסק הריח . שהריח כלה שם: לא כנגד מואת אדם כו' . יומה ל. ואט"פ שחין ריח: לית הלכתה כי הה מתניתה . דלעיל דחסר לוחת כלבים וחזירים בשאין בהם עורות: כומן שיש כהן עורות . אנואת כלבים וחזירים קאי "שדרכן לתחן "בעבוד העורות אבל נואת אדם אפי' בלא עורות שהרי אין דרכן לתתן שם הלכך ע"כ בלא עורות קאמר: שאין ל עיקר . הפחם רוח: ליפי . מחללות של בית המדרש: דהני גנו והני גרסי . ואנ"פ שדרך הישנים להפיח: וה"מ לגרסא. משום דלא ולא פנטר אפשר: תכל לק"ש. יצא לחוץ ויקרא: (מ'ת) אכל לדידיה. הפיח הוא עלמו ממתין עד שיכלה הריח: טואה שכרת. אדם שנושאי׳ לפניו גרף של רעי [מי מותר לקרות . וא"ל להפסיק: הטמא שומד חחת האילן . ולא בטשא את המת קאי דמת לאשנא עומד ול"ם יושב ול"ם הולך אהל הוא וגבי מלורע קתני לה בת"כ דגלי ביה רחמנא ישיבה דכתיב בדד ישב מחוץ למחנה מושבו - [מושבו] טמא.מכאן אמרו עומד נמי כיושב דמי דקביע אבל מהלך לא קביע: אבן המנוגעת. הרי היא כמלורע שהקישה הכחוב פשיטא. דפי חזיר אינו בלא לואה: בבית מותר . דאין דריך להכיח טואה בבית: לח חסרה תורה. בתי רגלים לקרות אלא כנגד עמוד הקלוח בלבד:

העיד משמיה דרב: היבשה נפרכת

היא יותר מז הלחה: איכא דאמרי.

חומרא היא אף ע"פ שאם זורקה

נפרכת הואיל ואינה נפרכת מגלגול

לחה היא: הרמו. לשון קרום

סיל"ח כלומר גלד מעט: ~~חי~~

מפלחי אפלויי . אם יש בה סדקים

סדקים יבשה היא ושרי : מחאי

הוי עלה. דמי רגלים: נכלעו.

בארץ: יכשו . על גבי אבנים בחמה:

במופח

הנהוח דגריא לא] גם' ולא כעד אשפה ויצאת שמה חוץ. ולא הצריכו כסוי וכתיב וכסית: עד כמה . ישהו על (ולהכמד מחת גבי קרקע ויהה אסור: שרה ליה מריה. מחול לו רבונו דודאי שהר

: 03 23

קד. קלג: קסב: ע"ג ככ. עכ. שכועות לח.

וכחים פק: מנחות קס.מים לב: וע' סימכ קדושין כ:]

בכוכום מד:

ממרת השים

ולה

abl

ונא

מא

on

pla

תָּרָ

rer

ָחָק:

Yit

un

lat:

7:

ari

אל

fir

Ga

מֶר

וֹקָן

exc

קון

 $^{
m the}$

in

מֱר

ex

ha

Rε

1. 1

Es

Γhε

Ki:

COL

do

Mi

2.

are

3.

4

(R

 M_1

5.

re

m

is:

foi

th

6.

7.

pr

pr hr

Si

no

re

of ex sit uı

Нι

F

וויכים) פח"מ

אָבֶל לְתְפְּלָה – BUT FOR PRAYER עד שֶׁיְבַסֶּה אֶת לבּו – he is not suitably clothed until he covers his heart (i.e. his torso as well). (וו Another statement by Rav Huna:

שְׁבֵּח וְנְבְנֵס בִּתְפִּילִין – And Rav Huna also said: יְבָּמֵר בְּתְפִּילִין – If one forgot and entered a latrine with his tefillin on in order to defecate, בְּנִיחָ נְדִוּ עֲלַיִּהֶן עֵד שֶׁינְמוֹר – he should place his hand over [the tefillin][2] until he finishes.

The Gemara clarifies Rav Huna's statement:

The Gemara wonders why one is permitted to remain in the latrine at all:

ר וְלְּכְּטוֹק לְאֵלְתֵר וְלֵיקּוּם — But let him interrupt immediately and arise from there! — ? —

The Gemara answers:

דנְבְּן שִׁמְעוֹן בָּן בַּמְלֹּאֵל – It is necessary that he complete the first discharge on account of the teaching of Rabban Shimon ben Gamliel, רְבָּן שִׁמְעוֹן – for it was taught in a Baraisa: רַבָּן שִׁמְעוֹן – for it was taught in a Baraisa: עַמּוֹר – RABBAN SHIMON BEN GAMLIEL SAYS: עַמּוֹר – RABBAN SHIMON BEN GAMLIEL SAYS: עַמּוֹר – A FORCED-BACK DISCHARGE of excrement BRINGS A PERSON TO suffer from DROPSY, [3] סִילוֹן – and A FORCING-BACK of urine in the urinary DUCT BRINGS A PERSON TO suffer from JAUNDICE.

The Gemara continues to discuss the subject of reciting prayers in unclean situations:

אַתְמֵר – It has been stated: צואָה עַל בְּשָׁרוּ – Where there is excrement on one's flesh בְּנִית הַבְּטָּת – or one's hand is resting in the airspace of a latrine, מותר אָמֵר – Rav Huna said: בְּנֵית שָׁמֵע – He is permitted to

recite the *Shema*. רב חִסְרָא אָמֵר – Rav Chisda said: אָסוּר – He is forbidden to recite the *Shema*. ^[5]
The Gemara now explains these opinions:

אָמֵר רָכָּא – Rava said: מָאי טַעְמָא דְּרֵב הוּנָא – What is Rav Huna's reason for ruling leniently? דְּכְתִיב – For it is written:⁽⁶⁾ – For it is written: החלל יהיי – All that breathe shall praise God. ^[7]

The Gemara now explains the second opinion:

אָמר – And Rav Chisda said: יְרִבְּחִקּרָא אָמַר – He is forbidden to recite the Shema where there is excrement on his flesh, or his hand is extended into the airspace of a latrine. הַבְּתִיב – What is Rav Chisda's reason? בְּרָתִיב – For it is written: מָאִי טֵעְמָא דְּרָב חִסְּרָא – All my limbs shall exclaim. "God. who is like You!?" [8]

The Gemara continues its discussion concerning prayer in unclean areas:

בְּתִּתְ – It has been stated: בְּתָּ רֶע שֶׁיֵשׁ לוֹ עִיקָר – Concerning a putrid odor that has [i.e. emanates from] a tangible source, [9] מַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרֵא קְרִיאַת – Rav Huna said: מַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרֵא קְרִיאַת – One need only distance himself four amos from the source of the odor and may then recite the Shema. [10] – וְרַבּ חִסְּרָא אָמֵר – But Rav Chisda said: מַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִּמֶּקוֹם שֶּבָּטְק הָרִיחַ וְקוֹרֵא – One must distance himself four amos from the place where the odor has dissipated, and only then may he recite the Shema. [11]

The Gemara adduces support for Rav Chisda's view: תַּנְיָא כְּנְתִיהּ דְרַב חְסְדָּא — It was taught in a Baraisa in accordance with Rav Chisda: אַרָם קְרִיאַת שְׁמַע – ONE SHOULD NOT RECITE THE SHEMA in unclean situations – לא כְנָנֶד בוֹאַת – NOT OPPOSITE HUMAN EXCREMENT, צּיִב אוֹאַת חֲוִירִים – NOR OPPOSITE DOG EXCREMENT, בּּלְבִים רְנָנֶד צוֹאַת חַוְיִרִים – NOR OPPOSITE SWINE EXCREMENT, יְלֹא כְנֶנֶד צוֹאַת תַּרְנְגוֹלִים – NOR OPPOSITE SWINE EXCREMENT, יְלֹא כְנֶנֶד צוֹאַת תַּרְנְגוֹלִים – NOR OPPOSITE CHICKEN EXCREMENT, יְלֹא כְנָנֶד (צוֹאת) אֵשֶׁפֶּה יֹּר יִּרֹא בְנָנֶד (צוֹאת) אֲשֶׁפֶּה יִּרְבֹּיִר (צוֹאת) אֵשֶׁפֶּה יִּרְבִּיר צוֹאָת הַּבְּרָנִבְּר (צוֹאת) אֵשֶׁפֶּה יִּרְבִּיר (צוֹאת) אֵשֶׁפֶּה יִּרְבָּיִר עִּרְבִּיר עִרִּיִּר בּיִבְּיִר (צוֹאת) אֵשֶׁפֶּה יִּרְבִּיר בּיִבְּיִר בּיִבְּיִר בּיִבְּיִר בִּינְנָר בִּיִּר בִּינִבְּר בּיִבְּיִר בּיִבְּיִר בִּינִבְּר בִּינִבְיִר בִּינִבְּר בִּינִבְּר בּיִבְּיִר בִּינָבְר בּיִבְּיִר בִּיִּר בִּינְבָּיִר בִּיִּיִּר בְּיִבְּיִר בִּינִבְיִר בִּינִבְּר בִּיִבְּיִר בִּינִבְּר בִּינִבְּיִיִּר בִּינִבְּר בִּינָבְר בִּינִבְר בִּינִבְר בִּינְבָּי בִּינִבְר בִּינִבְּר בִּינִבְר בִּינְבְי בִּינִבְר בִּינִבְר בִּינְבְי בִּינִבְר בִּינְבָּר בִּינְבְר בִּינִבְר בִּינְבְר בִּינִבְר בִּינְבְר בִּינִבְּר בְּינִבְּר בִינְבְר בִּינִבְר בִּינִבְר בִּינִבְר בִּינְבְר בִּינִבְר בִּינִבְר בִּינִבְר בִּינִבְר בִּינִבְר בִּינִבְר בְּינָבְר בִּינִבְר בְּינִבְּר בְּינִבְר בִּינִבְּר בְּינִבְר בְּינִבְר בְּינִבְר בְּינִבְּר בְּינִבְר בִּינִבְר בְּינִבְר בִּינְבְר בְּינִבְּר בְּיִבְּי בְּיִבְּר בְּיִבְּיִּר בְּינָבְר בְּינִבְּר בְּיִבְּיִּיִּיִּי בְּיִּיִּי בְּינִבְר בְּיִבְיּר בְּיִבְּיִי בְּיִבְּר בְּיִבְּיִבְּיִר בְּיִבְיּיִי בְּיִבְּיִּי בְּיִבְּיִר בְּיִבְּיִר בְּיִבְיּיִר בְּיִבְיִר בְּיִבְּיִּי בְּיִבְּיִבְיִּיִּיִי בְּיִבְיִיִּייִי בְּיִבְּיִי בְּיִיִּיִי בְּיִיִּיִּי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּי בְּיִבְיּיִי בְּיִּיִּיִי בְּיִיִּיִי בְּיִייִּי בְּיִבְיּיִי בְּיִייִּיִי בְּיִייִּיְיִיּיִי בְּיִייִּיִייִּי בְּיִייִּיִייִיְרְיִייִּיִּיִייִּיִיִּיְיִיּיִיּיְיִּיִייִּיִייִייִיִּיִייִיִּיִי

NOTES

- 1. See Mishnah Berurah 91:2; cf. Ritva. When praying [the Shemoneh Esrei] one must appear as if he is standing in awe before a king [hence, he must be properly dressed, since indeed he stands before the King of Kings]. The Shema recital, on the other hand, is not a direct communication with God (Rashi). For the law, after the fact, when one does not dress properly while praying, see Orach Chaim 91:2 with Mishnah Berurah and Beur Halachah.
- 2. It is logical to assume that the Gemara means the head tefillin, which are worn uncovered (Sifsei Chachamim; see above, 23a note 20).
- 3. This is a sickness that causes the stomach to swell (Rashi; see Melo Ha'Roim). See Shabbos 33a.
- 4. He inserted his hand through an opening in the wall of the latrine (Rashi here and to Yoma 30a; cf. text of Rif; see Rabbeinu Yonah and Milchamos Hashem).
- 5. We have seen previously (above 22b, 24b) that the *Shema* may not be recited in unclean places. In our Gemara's cases, however, the excrement on the flesh is covered and does not emit a foul odor, and the latrine is set apart by a partition, so that the area outside it is not rendered unfit for the recitation of prayers (*Rashba*, *Ritva*, *Rabbeinu Yonah*). Nevertheless, Rav Chisda rules stringently here for the reason stated below. 6. *Psalms* 150:6.
- 7. Literally: All souls shall praise God. Since Scripture refers to one who praises God as one "that breathes," Rav Huna infers that the action of praising God, or of performing any sacred recitation, involves the breathing organs (i.e. the nose and mouth) and no other limb (Rashi). Since in these cases the excrement was on one of the other limbs and the nose and mouth were not in the latrine, Rav Huna permits the Shema recital.
- 8. Ibid. 35:10. According to Rav Chisda, this verse indicates that the act of praying is performed with every limb of one's body. Therefore, if excrement is found on any part of the body, or if any part of the body is situated in an unclean place, prayer would then be emanating from an unclean place, and is thus forbidden.

- 9. E.g. malodorous excrement lying on the ground (Rashi).
- 10. He may do so even though the odor still reaches him, provided that its source is behind him so that he does not see it (Rashi; see note 17 below). The excrement, in this case, is exposed (Rashba). Ritva, however, says that the Gemara speaks of where the source of the odor is covered [even if it is in front of him]; see Tzlach. See Rishonim here for different versions of Ray Huna's statement.

The "place of a person" is defined as the four *amos* that surround him. Thus, by distancing oneself four *amos* from the putrid object, one has put it beyond "his place" [i.e. his "camp"; see 24b note 44], and he may therefore recite the *Shema* (*Pri Megadim*, cited by *Mishnah Berurah*, preface to *Orach Chaim* 79).

- 11. [Rav Chisda holds that foul odor does have the power to render an area unclean and thereby prevent one from reciting the *Shema* and other holy utterances there.] Whether Rav Chisda's prohibition is Biblical or Rabbinical is a matter of debate (see *Beur Halachah* to 79:1 ממקום).
- 12. Human excrement, due to its pungent and enduring odor, is intrinsically repulsive and thus legally affects the surrounding area even if no odor emanates from it now (see *Rashi*; see following note).
- 13. According to this Baraisa, the odor that usually emanates from the excrement of dogs and pigs is more offensive and enduring than that of other animals (see *Rabbeinu Yonah*, *Mishnah Berurah* 79:24). Hence, these feces are legally equated to human excrement, in that they are intrinsically repulsive and one must distance himself from them even when they give off no odor. Excrement from other animals, however, must emit a strong unpleasant odor in order to affect the surrounding area, and even then Rav Chisda will concede that it is sufficient to distance oneself no further than the point where the odor dissipates (see *Orach Chaim* 79:5; *Magen Avraham* ibid §13).
- 14. Tosafos assert that this ruling applies only in the case of a chicken coop, where the stench is pungent due to the large concentration of excrement present there (see Rabbeinu Yonah and Rosh).

רייה רְע – Nor opposite a trash heap whose odor is putrid. הוא פֿרִיה מְלִים נְּבוֹיהַ עֲשְׂרָה טְפָּרִים – But if [any of the above] was situated in a place ten tefachim high [i.e. higher than his position] אוֹ נְמוֹךְ עֲשִׂרָה טְפָּרִים – Or ten tefachim low [i.e. lower than his position], אוֹ נְמוֹךְ עַשְׂרָה עְפַּרִים – HE MAY SIT ALONGSIDE [THAT PLACE] AND RECITE THE SHEMA, since the excrement is considered to be in a separate domain. הוא בי אוֹן – AND if the excrement is not located ten tefachim above or below his position, בּיְרִיּיִם מְלֹא עֵינְינוּ – HE MUST DISTANCE himself from it to a point where it is no longer within exessight, and only then may he recite the Shema. בּיִר וֹרִיּכִילָּה בְּיִלָּה בּיִלְהַ בּיִלָּה בּיִלְהַ בּיִלְהַ בּיִלְהַ בּיִלְהַ בּיִלָּה בּיִלְהַ בּיִלְה בּיִבּין בּיִבְילָה בּיִלְה בּיִבְּיִם בּיִבּין בּיִבּין בּיִבְּיִבְּיִם בְּיִבְּיִם בְּיִבְּיִם בּיִבּין בּיִבְיִּבְיִבְיִּם בּיִבּין בּיִבְיִבְיִּם בּיִבּין בּיִבְיבְיִבְיִּם בּיבּין בּיבּיִבְיִים בּיבּין בּיבּיִים בּיבּין בּיבּין בּיבּין בּיבּין בּיבּין בּיבּין בְּיבּיִים בּיבּיִי בּיבְּיִים בְּיבִייִים בְּיבְיבִּיִים בּיבּייִים בּיבּיים בּיבְייִים בְּיבּייִים בְּיבִיי

The Baraisa to this point has discussed the law for excrement from which no odor reaches him. The Baraisa now concludes: רְיַחָ רַע שָׁיֵשׁ לוּ עִיקָּר — And in the case of A PUTRID ODOR THAT HAS [i.e. emanates from] A TANGIBLE SOURCE, מַרְחִיק אַרְבָּע אַמוֹת — ONE MUST DISTANCE himself FOUR AMOS FROM THE PLACE where THE ODOR has dissipated AND only then MAY HE RECITE THE SHEMA. This final statement of the Baraisa corresponds with Ray Chisda's view.

The Gemara presents a dissenting opinion regarding one statement in the aforementioned Baraisa:

לֵית הַלְּבְתָא בִּי הָא מַתְנִיתָא (בכל הני - Rava said: עַית הַלְבְתָא בִּי הָא מַתְנִיתָא (בכל הני - The law is not in accord with this aforementioned Baraisa, האבים - The law is not in accord with this other Baraisa, which states: אַנָּא בִּי הָא דְתַנְיִא – but with this other Baraisa, which states: אַנָּא בִּי הָא דְתַנְיִא – ONE SHOULD NOT RECITE THE SHEMA in unclean situations – הלא בְנָגֶר צוֹאַת הְוִירִים - NOT OPPOSITE HUMAN EXCREMENT, ולא בְנָגֶר צוֹאַת בְּלָבִים - NOR OPPOSITE SWINE EXCREMENT, וְלֹא בְנָגֶר צוֹאַת בְּלָבִים - NOR OPPOSITE DOG EXCREMENT; וְלֹא בְנָגֶר צוֹאַת בְּלָבִים - and these prohibitions apply only WHEN ONE PLACED HIDES IN THEM for tanning purposes. (20) However, if no hides were placed in them, one is permitted to recite the Shema, since in the absence of hides these

excrements do not emit so foul an odor.[21]

The Gemara now discusses the subject of odors that do not emanate from a tangible source:

תיה מרב שְשָׁא – They inquired of Rav Sheishess: רְיהַ מֵרֶב שְׁהֵּה עָרָב שְׁהָּר שְׁהַוּ – What is [the law] regarding a putrid odor that does not have a tangible source [viz. flatulence]? Is one required to distance himself from such an odor in order to recite sacred texts? אָמָר לְהוּא – [Rav Sheishess] said to them in reply: אָמָר לְהוּא – [Rav Sheishess] said to them in reply: אָמָר לְהוּג יִבְּינֵי בְּיִבְי – Come and see these mats at the study hall.[22] אָמִר נְּהָטִי נְּרָסִי – While these students are dozing, others are allowed to study Torah, even though it is normal for a sleeping person to pass wind. From here we see that studying Torah is permitted in the presence of a foul odor emanating from an intangible source.

The Gemara elucidates and qualifies this conclusion:

עולר בְּרָבְרִי תוֹרָה — And this ruling, which allows holy utterances in the presence of a foul odor emanating from an intangible source, applies to Torah study^[24] אָבֶל בַּקְריִאַת שָׁמֵע – but not to the recital of Shema. בוֹי תוֹרָה נָמִי תוֹרָה נָמִי תוֹרָה נָמִי תוֹרָה נָמִי תוֹרָה נָמִי תוֹרָה נָמִי תוֹרָה נַמִּי – And regarding uttering words of Torah as well, אַבָּל אַמְרָן אֶלָא – we have stated the leniency only in the case of one's fellow's flatulence; אַבָּל דִיִּדְיִה לֹא – however, in the case of one's own flatulence, even Torah study is not allowed. [26]

Further discussion of the subject of reciting the *Shema* in unclean situations:

אַתְּמֵר – It was stated: צּוּאָה עוֹבֶרָת – In a case of passing excrement, מוּתָּר לְּקְרוֹת קָרִיאַת – Abaye said: מוּתָּר לְקְרוֹת לְקְרוֹת הַרִיאַת – One is permitted to recite the Shema. רַבָּא אָמַר – Rava said: אָטוּר לְקְרוֹת קְריאַת שְׁמַע – One is forbidden to recite the Shema.

Abaye cites a source for his opinion:

אָמֵר אַפַּײַ – Abaye said: מְנָא אֲמִינָא לָּה – From where do I know to say this? רְחָנֵן – It is as we learned in a

NOTES

- 15. Our translation follows *Gra's* emendation, which deletes the word nkiy. Indeed, the halachah is that a trash heap whose odor is putrid is treated the same as human excrement even if it is certain that it contains no excrement (*Mishnah Berurah* 79:29 and *Beur Halachah* ibid.; cf. *Piskei Riaz* and *Beis Yosef* 79).
- 16. See Shabbos 6a. See also Magen Avraham 79:5 and Taz ibid. §3 as to whether the resting place of the excrement must be four tefachim wide.
- 17. For it is forbidden to recite the Shema within sight of excrement. Deuteronomy 23:15, which contains the prohibition against praying in unclean places, concludes: ןלא־יִראָה בְּךְ עָרְוַת דָּכָר, and He shall not see in you a matter of nakedness. The Rabbis derive from here that prayer and all holy utterances are prohibited where carnality can be seen. Rashba states that, in addition, this phrase relates back to the beginning of the verse (your camp shall be holy), thus indicating in regard to excrement too that as long as it is visible one is forbidden to pray. Hence, when excrement is located to the rear or side (i.e. beyond one's peripheral vision), one need only distance himself four amos from the excrement. Similarly, if the excrement is within his surrounding four amos but resting on an area ten tefachim high or ten tefachim deep, it is regarded as being not readily visible, and so he may pray there, as it is in a separate domain. However, when the excrement is in front of him and he cannot avoid it by turning his body, then he must distance himself until the excrement is no longer visible. The above rules apply when the excrement is uncovered. However, when it is covered, even with a transparent covering (see Gemara below, 25b), the excrement does not affect the surrounding area, since it is self-contained. This is indicated by verses 14 and 15 in the Deuteronomy passage: וְכִּשִּיתָ אֶת־צֵאָתַּךְ... וְהָיָה, מחניה קרוש, You shall cover your excrement . . . so your camp shall be holy. That is, covering the excrement preserves the sanctity of the camp even if the excrement is still visible (see also Rashbatz, Meiri and Re'ah, who have similar explanations).
- Rosh (3:46) disputes Rashba's interpretation and maintains that the visibility of excrement per se does not prohibit the recitation of prayers. See there for his elucidation of the Baraisa.

- 18. I.e. the same rules for distancing oneself from excrement apply when praying the *Shemoneh Esrei* (see *Orach Chaim* 90:26).
- 19. Rava refers to the Baraisa's absolute prohibition against reciting the *Shema* in the presence of dog and swine excrement (*Rashi*). See *Tosafos* et al.
- 20. In Mishnaic times it was customary to place hides into a pit containing the excrement of dogs and swine as part of the tanning process (see Rashi to Chagigah 4a אַרְאַהְאָהִיֹּה, and Yalkut Shimoni 187 cited by Gilyon HaShas; see also Sifsei Chachamim). The mixture of the hides and excrement produced a very putrid odor, and only under those circumstances does the presence of dog and swine excrement take on the malodorousness of human excrement and proscribe the recitation of the Shema. Human excrement was never used in the tanning process, and the Baraisa must therefore mean that it affects its surroundings even without the presence of hides (see Rashi).
- 21. See Orach Chaim 79:4 with Mishnah Berurah and Beur Halachah.
  22. The study hall in those days was equipped with mats, upon which the students sat and learned (Rashi; see Hagahos Yavetz to Moed Katan 16b).
- 23. See Gevuras Ari to Taanis 20b regarding sleeping in the study hall. See also Megadim Chadashim here.
- 24. Otherwise, learning in a study hall setting would be impossible, since inevitably one of the dozing students will pass wind (Rashi, Orach Chaim 79:9).
- 25. One can easily leave the room to recite the Shema (Rashi).
- 26. One must wait until the odor dissipates (Rashi).
- 27. I.e. a person carrying a vessel of excrement was passing by (Rashi).
- 28. I.e. one need not interrupt his recital (Rashi) when the vessel actually passes before him or enters his four-amos space (Taz 76:2; see Sifsei Chachamim here).
- 29. How do I know that passing excrement does not affect the surrounding area as stationary excrement does?

Mishnah:[30] השמא עומר תחת האילן – If a TAMEI PERSON[31] IS STANDING UNDER A TREE וָהָשָׁהוֹר עוֹבֶר – AND A TAHOR PERSON PASSES underneath that tree, עמא – [THE LATTER] IS TAMEI. [32] שהור עומד תחת האילו – If THE TAHOR PERSON IS STANDING UNDER THE TREE יטמא עובר – AND THE TAME! PERSON PASSES underneath, טהור – [THE FORMER] REMAINS TAHOR. [33] ואם עמד – However, IF [THE TAMEI PERSON stops and STANDS under the tree, עמא – [THE OTHER ONE] IS TAMEI. יכן באבן המנוגעת – AND SO is the law IN THE CASE OF someone carrying A STONE from a house CONTAMINATED WITH TZARAAS.[34] If the carrier of the stone is standing under the tree, tumah is transferred from the stone to anyone passing under the tree; but if the carrier is passing under the tree, the stone does not transmit tumah. Thus, we see that a moving person or object is not legally regarded as being present in any location. One would therefore be permitted to recite the Shema while excrement is passing in front of him.

Rava refutes Abaye's proof:

קּהָם בּקבּיעוּתָא — But Rava could tell you that הָּתָם בּקבּיעוּתָא — there the matter of transmitting the traraas tumah is dependent on the permanence of the source, דְּבְתִיבּ — as it is written: מוֹשֶבּוֹי — He shall dwell in isolation; his dwelling shall be outside the camp. The word dwelling suggest permanence, and indicates that a metzora's tumah is transmitted only when he is stationary. הָּבָּיִ רְּבִּיִּשְׁי בְּיִבְּיִ בְּרִישִׁי – Here, however, the Merciful One said, And your camp shall be holy, בְּיִבְּי בְּרִישִׁי – and in the presence of this — albeit passing — excrement, there is no holiness in the Shema reciter's four-amos "camp."

The Gemara discusses another case of passing excrement: אָמֶר רֶב פָּפָּא – Rav Pappa said: פִּי חָוִיר – The mouth of a hog – בּצוֹאָה עוֹבֶרֶת רְמֵי – is like passing excrement.

The Gemara asks:

בּשִּׁיטָא – This is **obvious**, inasmuch as excrement is always to be found on the mouth of a hog! -?

The Gemara answers:

except to teach that the contents of a hog's mouth are likened to passing excrement even though [the hog] has just emerged from a river. Rav Pappa teaches that a hog's mouth is a perpetual repository of excrement, and it can never be washed absolutely clean. [36]

The Gemara now discusses cases of doubt:

קמר רב יְהּוּדָה – קפֿק צוֹאָה אַסוּרָה – Rav Yehudah said: אָמַר רָב יְהּוּדָה – Possible excrement nearby^[37] is prohibited, i.e. it prohibits one from saying Shema or praying opposite it;^[38] ספַק מֵי רַגְלֵים – whereas possible urine nearby is not prohibited.^[39]

Another version of the above:

דאָמְרִי - There are those who say that Rav Yehudah's teaching went as follows: אָמֵר רֵב יְהוּנָה - Rav Yehudah said: אַמֵּר רֵב יְהוּנָה - Possible excrement in a house is not prohibited, שְׁפֶּר אֲסוֹרָה - whereas possible excrement in a trash heap is prohibited. סְפֵּרְ מֵי רַגְלַיִם אֲפִילוּ בָּאַשְׁבָּה נַמִּי - Whereas possible excrement in a trash heap is prohibited. אַפִּילוּ בָאַשְׁבָּה נַמִּי - However, possible urine even in a trash heap is not prohibitied.

The Gemara explains the reason for the distinction between urine and excrement:

קבר לָה בִּי הָא דְרֵב הָּמְנּנְא – [Rav Yehudah] holds like this statement of Rav Hamnuna, דְּאָמֵר רֶב הַּמְנּנְא – for Rav Hamnuna said: לא אָסְרָה תּוּרָה – לא אָסְרָה תּוּרָה of the Shema and Shemoneh Esrei in the presence of urine אָלָא – except opposite the stream of urine alone. בּנְבֶּר עַמּוּד בִּלְבֵּר – And it is in accordance with the derivation of R' Yonasan, בְּבָּי יוֹנְתָן רֶבֵּי יוֹנְתָן רֶבִּי יוֹנְתָן רָבִי הַרְּבָּי יוֹנְתָן רָבִי הַרְּבָּי יוֹנְתָן רָבִי הוֹנִי הַרְבָּי יוֹנְתָן רְבִּי הַנְּתָּן הַבְּי בּרְבִּי וּנְתָן הַבְּי בּרְבַּי יוֹנְתָן רְבִי יוֹנְתָן רְבִי יוֹנְתָן רָבִי הַי הַּרְיָבְי וּלְנִתְן הַבִּי בּרְבִּי וּלְנִתְן רָבִי הַרְבִּי וּלְנִתְן רָבִי הַרְּבִּי יוֹנְתָן רְבִי יוֹנְתִן רְבִּי הַרְיִבְּי וּלְנִתְן הַבְּיִבְּי וּלְנִתְן הַבְּי בִּי בּרְבִי יוֹנְתָן רְבִּי הַרְּבָּי הַרְיִבְּי הַּרְיִבְּי וּלְנִתְן הַבִּי הַרְיִבְּי הַּרְיִבְּי וּלְנִי הְבִּי הִייִּיְ שָׁמִּה הִייִייִ, הִיִּיְ שָׁמָּה הִייִייִ, – You shall have a place outside the camp, and to it you shall go out (to relieve yourself). Here no mention is made of covering the waste product. בְּתִיבּ – And it is written in the following verse: בְּכִּיּתְ אֶתְרַבְּאַתְּן הַרְיִבְּר בְּתִּיבְ בְּתִּבִּי הְאָרָבִי – הַמִּיתְ אֶתּרְבִי בְּבִּיתְ בְּתִבּי – How is this? How do we reconcile

30. Negaim 13:7.

31. The Mishnah refers specifically to a metzora (Rashi; see next note). A metzora is a person afflicted with the skin contamination known as tzaraas, which is described in Leviticus 13:1-46. A building and clothing can also become afflicted with forms of tzaraas (see ibid. 47-55 and 14:33-45) [and the stones from a building convey tzaraas (see Rambam, Hil. Tumas Tzaraas 16:1, 3)]. Persons and objects contaminated with tzaraas are tamei, and transmit tumah to persons, utensils and food.

32. One of the means by which a metzora conveys tumah is by being in the same place as the tahor individual (see Keilim 1:4). That is, a metzora conveys tumah to any item found within his dwelling place, and any item under the same roof as a metzora is considered to be in his dwelling place. (This is derived from Leviticus 13:46; see there with Malbim (see also Keilim ad loc. with Rav, Rambam and Rash; and see Rambam, Hil. Tumas Tzaraas 10:12, and Ritva here). This tumah, though, can be conveyed only while the metzora is stationary, as the Mishnah proceeds to teach us (see sources ad loc. and commentators to Negaim 13:7). In the first case of the Mishnah the metzora is standing still under the branches of the tree, which then constitute the roof of his "dwelling place," and the tahor individual who passes into the dwelling place (by coming under the roof of the metzora's "dwelling") becomes tamei himself.

[Rashi adds that the Mishnah's rule is true only for a metzora (who contaminates whatever is in his dwelling). A corpse, however, (which contaminates whatever is under the same roof as it) contaminates even when it is being carried under the roof.]

- 33. Since the metzora is in transit; see previous note.
- 34. The Torah equated the various types of tzaraas by mentioning them together in Leviticus 14:54,55: אַרְעָת הַּבְּנֶּרְ אַרְצָרְעָת הַּבְּנֶּרְ This is the law for every tzaraas affliction and the nesek, and tzaraas of the garment and of the house (Rashi). Hence, the law for a

NOTES

passing stone from a *tzaraas*-contaminated house parallels the law of *tzaraas*-contaminated person.

- 35. Leviticus 13:46.
- 36. See Rabbeinu Yonah, who compares it to a "vessel containing excrement," נרף של רעי (see below, 25b).
- 37. E.g. one detects an odor that may be emanating from excrement, or one was doubtful whether known excrement was removed (*Meiri*). Alternatively, the doubt concerns an object in front of him, as to whether it is excrement or cement (*Rashba* above, 22b; *Rashbatz*, however, rejects this explanation; see also *Orach Chaim* 76:7,8).
- 38. I.e. one must treat the uncertainty stringently and not say these.
- 39. The reason for this leniency is stated below.
- 40. Since excrement is not usually kept or left in a house [we assume that the source of the odor is not excrement, and so one is permitted to pray in the house] (Rashi). [According to the first version, praying there is forbidden.] If infants are living in the house, however, one must check for the presence of excrement (Rabbeinu Yonah to Gemara above, 22b folio 14a אנדייה הואיל וחטא.
- 41. A trash heap is presumed to contain excrement (Ritva; see Mishnah Berurah 76:24). [The Gemara refers here to a trash heap that does not have a putrid odor. One that does have such an odor prohibits even if it does not have any excrement in it; see note 15 above (Beur Halachah to 79:8 באשפה).]
- 42. That is, one may pray there if he checks the heap for excrement and finds none. Otherwise, praying there is forbidden, as stated above (Mishnah Berurah 76:26). He need not, however, check for urine.
- 43. I.e. the prohibition against praying in the presence of urine applies only opposite the urine as it exits the body.
- 44. Deuteronomy 23:13.

the two verses? בּאוְ בִּגְּרוֹלִים — We must say that here in the second verse we are dealing with excrement, (45) and we are taught that it must be covered outside the camp since sometimes people hold Torah discussions while walking there. (46) באן בּקְעַנִּים — And here in the first verse we are dealing with urine, we are taught that urine need not be covered outside the camp. (47) אַלְנָא דְּעָנִים לֹא אָטְרָה תּוֹרָה אָלָא בְּנָנָר עְמִוּד בְּלְבֵּר — Thus, we see from the fact that urine need not be covered עמַנִים לֹא אָטְרָה תּוֹרָה אֻלָּא בְּנָנֶר עְמִוּד בְּלָבֶר — that the Torah did not prohibit the recital of holy matters in the presence of urine except opposite the stream alone. (48)

Having established Rav Hamnuna's ruling through R' Yonasan's elucidation of the two verses, we now use that ruling to explain the lenient treatment of urine in Rav Yehudah's statement:

קמו לאַרְעָא – But, by implication, if [the urine] has already fallen to the ground, יְדִי – it is Biblically permitted to pray in its presence, וֹנְבָּוָן הוּא דְּנָוְרוֹ בְּהוּ – and it is the Rabbis who decreed on it a prohibition against doing so. וְבַּנָּן הוּא בְּנָוְרוֹ בְּהוּ – And when did the Rabbis decree this prohibition on it? בְּנָן הוֹא בְּנוֹרִ בְּחוֹ – In cases of certainty as to [the urine's] presence. בְּלֵּבְאָן לֹא נְוּוֹר בִּתוֹר – However, in cases of doubt as to its presence, they did not decree a prohibition. [50] Praying before excrement, on the other hand, is Biblically prohibited, and therefore when in doubt as to its presence one must take the stringent path and refrain from the recital of the Shema and Shemoneh Esrei. [51]

The Gemara further discusses urine as an impediment to prayer:

ער – אבּוְרָאָן – And in cases of certainty as to [urine's] presence, דּבְּוֹרָאָן – how long can urine remain on the ground and still prevent the recitation of prayer in its vicinity? אָמֵר רַבּ יְהוּדָה אָמֵר שְׁמוּאֵל – Rav Yehudah said in the name of Shmuel: בָּל זְמֵן שֻׁמֵּטְפִּיחִין – As long as it remains damp enough to moisten anything that touches it. אַמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן – And so said Rabbah bar bar Chanah in the name of R' Yochanan: בָּל זְמֵן בְּיִם אַמֵּיִם בּר בַּר הַמִּי וֹחָנָן – And so said Rabbah bar bar Chanah in the name of R' Yochanan: בְּל זְמֵן שָׁמֵיִםְּיִחִין – As long as it remains damp enough to moisten anything that touches it. יְבִּי זְמֵן שְׁמֵיִםְּיִחִין – And so said Ulla: As long as it remains damp enough to moisten anything that touches it.

The Gemara presents a dissenting view:

בְּל – נְּנִיבָא מִשְּׁמֵיה דְּרֵב אָמֵר – Geniva said in the name of Rav: בָּל דרב אָמֵר – The presence of urine prevents prayer as long

as its trace on the ground is discernible.[53]

The Gemara objects to Geniva's view:

קמֵר רֵב יוֹקף – May his Master forgive Geniva! הַשְּׁמָר רֵב יְהוּדָה אָמֵר רַב יִהוּדָה אָמֵר רַב יִּהוּדָה אָמֵר רַב - Now if even concerning excrement Rav Yehudah has said in the name of Rav בְּיוָן שָּקְרָמוּ פְּנֶיהָ מוּהָּה – that once its surface has become crusted one is permitted to pray in its vicinity; הוֹבְּעִיְא – can there be any question that once urine loses its ability to moisten, praying in its presence is permitted? [65] – ? –

The Gemara defends Geniva's opinion:

עמר לֵיה אָבָּיִי — Abaye said to [Rav Yosef]: אָמֶר לֵיה אָבָּיִי — What did you see that you rely on this statement attributed to Rav? אָמֶר רָבּה הַּנְא אָבָיי — Rely instead on this following statement attributed to Rav, and hence avoid the difficulty posed to Geniva's opinion. בּיְאָמֶר רְבָּה בַּר רֵב הּוּנְא אָמֶר רֶב — For Rabbah the son of Rav Huna said in the name of Rav: דְּאָמֶר רְב הּוּנְא אָמֶר רְב — Excrement even brittle like earthenware is prohibited. Here Rav is said to hold that excrement prohibits prayer until very late in its drying period. This is compatible with Geniva stating that urine prohibits prayer until its trace vanishes, which coincides with its evaporation.

The Gemara inquires as to the degree of dryness implied by "brittle as earthenware":

רְהִיכִי דְּמֵי צוֹאָה בְּחָרֶס — And what is a case of excrement as brittle as earthenware?

The Gemara answers:

קאָר רְבּי יוֹתְנָה בְּר בַּר חָנָה אָמֵר רְבִּי יוֹתְנָה וֹ the name of R' Yochanan: קּלְּיְמִן שְׁזּוּרְקָה וְאַינָה נִפְּרְכָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רָבּי יוֹתְנָה וֹ has one can throw it and it does not crumble, the little moisture it still retains, the excrement is considered "brittle as earthenware" and still prohibits praying in its presence. However, if it does crumble when thrown, the excrement is considered mere dust, and one is permitted to pray in its vicinity.

Another version of R' Yochanan's statement:

ראוכנות (אינאר אינאר אינאר) – There are those who say that R' Yochanan explained as follows: בל ומן שגוללה ואינה נפְּרָבֶּה – As long as one can roll it and it does not crumble, due to the little moisture it still retains, the excrement is considered "brittle as earthenware." However, if it does crumble when being rolled, it is considered mere dust, and one is permitted to pray in its vicinity. [57]

NOTES

- 45. Literally: large ones (waste).
- 46. Rabbeinu Yonah.
- 47. Since discussing Torah is permitted in the presence of urine lying on the ground (ibid.).
- 48. And for that reason urinating was prohibited inside the camp, since Torah study occurred there constantly (ibid.).
- 49. From here it would seem that under Biblical law one is permitted to pray in the presence of urine only once it is on the ground not when droplets are still falling after the stream has subsided. See, however, Rosh (§23), who maintains that dripping urine is not the equivalent of a stream, and one is Biblically permitted to pray in its presence (see Meromei Sadeh and Sheleimah Mishnaso). See Mishnah Berurah 76:27.
- 50. The Gemara here is unusually verbose, since it could have simply stated the principle אָפָּק רְרַבְּּמֵן לְּקִּילֶם, a doubtful case of Rabbinic law (is decided) leniently. For the import of the Gemara's wording, see Maggid Taalumah (cited by Beis Yosef al Berachos), Sheleimah Mishnaso, Chidushei Maharam Banet and Chadashim Gam Yeshanim.
- 51. For here we apply the principal קפָק דְאוֹרְיִיתָא לְחוּמְרָא, a doubtful case of Biblical law (is decided) stringently.
- 52. See Schottenstein Edition of Gittin 7a note 4.
- 53. This is a more stringent view than that held by the three Amoraim above, since the trace remains long after the urine loses

- its ability to moisten objects.
- 54. That is to say: May God forgive Geniva for making this false statement in the name of Ray (Rashi) [for the Gemara will proceed to refute Geniva's statement from Rav's own words].
- 55. Since, as mentioned above, praying in the vicinity of excrement is Biblically prohibited, while praying in the vicinity of urine is only Rabbinically proscribed, it follows that urine's prohibitory period is at least as short as excrement's. Now, since Rav held that the mere encrusting of excrement terminates its prohibitory power [even though the excrement retains most of its moisture], then certainly a mere trace of urine, which contains hardly any moisture, can have no prohibitory power.
- 56. Even if it breaks into two or three pieces (Kesef Mishneh, Hilchos Krias Shema 3:7).
- 57. This version is more stringent than the preceding one, for it holds that even if the excrement is so dry that it would crumble when thrown, it nonetheless retains its status as excrement since it would not crumble when being rolled (Rashi). [See, however, Rabbeinu Yonah, who asserts that the first opinion is more stringent and that excrement would crumble sooner upon being rolled than upon being thrown. Chidushei Anshei Shem finds difficulty in understanding how excrement would not crumble upon being thrown, yet would crumble upon being rolled. See Perishah (82:2) for a discussion of the two opinions.

The Gemara reports a related incident:

אָמֶר רְבּיְנָא – Ravina said: אָמֶר דְרָב יְהוּדָה מִדְּפְתִי – I was once standing before Rav Yehudah from Difti תְּא צוּאָה – when he spotted excrement lying in the vicinity. אַמֵר לִי – אָמֵר לִי – Rav Yehudah] said to me: עַיַין אִי קָרְמוּ פָּנָיהָ אִי לֹא – See whether its surface has crusted or not.

Another version of Rav Yehudah's remark:

איפָא דְאָמְרֵי הָכִּי אָמֵר לֵּיה – There are those who say that [Rav Yehudah said thus to [Ravina]: עַיִּין אִי מִפְּלֵאי – See whether [the excrement] has developed cracks. [58]

The Gemara inquires:

מאי הָּוֹי עַלְהּ – What is the conclusion of this matter? I.e. when do urine and excrement lose their prohibitive powers?^[59]

The Gemara answers:

אַתְּמִר It was stated: צוֹאָה בְּחָרָס — With regard to excrement that is brittle as earthenware, אַמִימֵר אָמֵר אָמָר אָמָר אַמּר אַמָר בּוּמָרָה — But Mar Zutra said that it is not prohibited; hence, one may indeed pray in its presence. אַמָר רָבָּא — And Rava said in deciding the matter: אַמָר רָבָּא — The law is that אַמּר הְחָרֶט אַטוּרָה בּחָרֶט אַטוּרָה – בּמר פּמר הַמָּר הַמָּר בּמר הַמּי רַנְלָיִם — בּמר בּחַרָט אַטוּרָה בּחַרָט אַטוּרָה – and urine prohibits prayer בּי בְּלִבְיִמן שַׁמִּטְפִּיחִין — and to moisten anything that touches it. [60]

The Gemara challenges Rava's ruling on urine:

מֵי – They challenged this from the following Baraisa: מֵּי – With regard to URINE – רְגְלִּיִם – With regard to URINE – רְגְלִּים – With regard to URINE – רְגָלִים – AS LONG AS IT remains damp enough to MOISTEN anything that touches it, IT IS PROHIBITED. רְבָּלְעוֹ אוֹ יָבְשׁוּ מוּתָּרִים – However, once IT IS ABSORBED into the ground OR EVAPORATES, [61] IT IS NOT PROHIBITED. מַאי לַאוֹ נְבְלְעוֹ דּוֹנְיִא דְיָבְשׁוּ - Now, what are the circumstances here? Is it not that the case of absorbed [urine] is analogous to the case of evaporated [urine]? מַה יִּבְשׁוֹ דְּאֵין - That is to say, just as regarding evaporated [urine] the Baraisa speaks of where its trace is not discernible, the Baraisa speaks of where its trace is not discernible; and in both cases praying is permitted.

The Gemara deduces:

קא רשונקן ניכֶּר אָסוּר – From this we may infer that where the [urine's] trace is discernible, one would be forbidden to pray in its vicinity – אף על גַב דְאִין מַטְפִּיחִין – even though it is not damp enough to moisten anything that touches it. The Baraisa thus contradicts Rava's ruling, which permitted prayer in the

vicinity of urine that was not damp enough to moisten anything that touched it. -? -

The Gemara defuses the challenge:

פּרְטְעְמִיךְ - But according to your reasoning (that the second part of the Baraisa implies that a discernible trace of urine prohibits prayer), אַיגָא רֵישָא - consider the first part of the Baraisa, which states that בּלְּוֹמֵן שְׁמֵּטְפִּיחִין הוּא דְּאָטוּר - it is only AS LONG AS [THE URINE] remains damp enough to MOISTEN anything that touches it that prayer is forbidden. יְנִיכֶּר שְׁרֵי - This statement implies that where, however, the urine has been somewhat absorbed or evaporated and its trace is still discernible, [praying] is nevertheless permissible. The implication of the first part contradicts the implication of the second!

The Gemara thus concludes:

אַלָּא מָהָא לִיכָּא לְמִשְׁמֵע מִינָּה – Rather, one cannot infer a proof or disproof of Rava's ruling from this Baraisa.^[62]

The Gemara considers whether the case of a discernible trace of urine was debated by Tannaim:

לימָא בְּחָנָאֵי – Shall we say that this question of a discernible trace's prohibitive power is like the following dispute between Tannaim? For we have learned in a Baraisa: בְּלִי שֶׁנְשְׁפְּכוּ מִמְנּוּ מֵי – Regarding A VESSEL FROM WHICH URINE WAS SPILLED, הַלְּיִם – AND regarding HEMA OPPOSITE IT. כְּלִים עַיְבְּוֹן שֶׁנִשְׁפְּכוּ הַרְיִּאַר שְׁמֵע בְּנְגְּדוֹ – AND regarding URINE ITSELF THAT SPILLED – יְבְּלְעוֹ מוֹתָּר – IF IT IS ABSORBED into the ground, ONE IS PERMITTED to pray in its vicinity; אלי הוו שׁבִּילְעוֹ אָטוֹר – בְּלְעוֹ אָטוֹר בְּלְעוֹ אָטוֹר – בְּלְעוֹ אִמוֹר – בְּלְעוֹ אִמוֹר – בְּלִעוֹ אִמוֹר – בּבְלְעוֹ אָטוֹר בְּלִעוֹ אַטוֹר בּבְלְעוֹ אָטוֹר לַ בְּיִילִי אִוֹמֶּי – but IF IT IS NOT ABSORBED, ONE IS FORBIDDEN to pray in its vicinity. — אַמִּיִּפְּרִיוֹיִן בְּיִלְעוֹ אַמוֹר – אַמְיִּפְרִיוֹיִן בְּלְעוֹ אָטוֹר – AS LONG AS [THE URINE] remains damp enough to MOISTEN anything that touches it, one is forbidden to pray in its vicinity. However, urine of a lesser degree of moisture, even though its trace is discernible, cannot prohibit prayer.

The Gemara analyzes the debate:

NOTES

58. If so, it is considered dry and one may pray in its vicinity (Rashi).

According to Raavad (cited by Rashba), this level of dryness is identical to the level mentioned above, where the excrement will crumble upon being rolled. According to Rabbeinu Chananel (cited in Or Zarua) and Aruch (Erech '5), this level is where the excrement contains more moisture than the level characterized as "excrement as dry as earthenware." See Einayim LaMishpat.

- 59. Although *Rashi* explicitly states that the Gemara's query concerns only urine, our elucidation follows *Maharsha*, who states that *Rashi* had a different text of the Gemara's response to this inquiry (see there). Our elucidation of the query, however, is consistent with the response in our text (see also *Tzlach*).
- 60. Although, as the Gemara implied before, the level of dryness for urine corresponding to "excrement as dry as earthenware" would be "urine whose trace is discernible," Rava rules leniently in the case of urine, inasmuch as the prohibition against praying in its vicinity is only Rabbinic in nature (see *Or Sameach* to *Hil. Tefillah* 4:6).

- 61. For instance, the urine was lying on a non-absorbent surface such as stone, and the sun evaporated it (Rashi).
- 62. Clearly, both parts of this Baraisa cannot be interpreted precisely, since their implications are contradictory. Rather, one of the statements and its implication is intended, and the other statement is phrased as it is for stylistic symmetry. Since we do not know which is the precise statement, we are unable to draw any conclusions (see Rashi to Shabbos 121a אַר מהכא ליכא.).
- 63. Rashba and Ritva (below, 25b) explain that the Baraisa speaks of a vessel that is normally used to hold urine. Hence, even when the vessel is empty, reciting the Shema in its vicinity is prohibited on account of the vessel's inherently putrid nature. Otherwise, one could pour water into the vessel and then be allowed to recite the Shema, as the Gemara will state below, 25b (see also Chidushei Maharam Banet; cf. Rashbatz).
- 64. But its trace is discernible, and nevertheless the Tanna Kamma permits prayer in its vicinity.

as long as [the urine] remains damp enough to moisten anything that touches it that one is forbidden to pray in its vicinity, הא רשומן ניבר שרי – which implies that if the urine is not that damp, even though its trace is discernible, one is permitted to pray in its vicinity – this cannot be! היינו תנא אמא – For according to this interpretation of the Baraisa, [R' Yose's opinion] is the same as that expressed by the Tanna Kamma![65] אַלא נבלעו דאין רשומן ניכּר - Rather, we must say that the case of "it is absorbed" is where the urine became so absorbed that its trace is not discernible. Only under these circumstances may one pray in its vicinity according to the Tanna יפר ויפר - Accordingly, "it is not absorbed" means that its trace is discernible. According to the Tanna Kamma, this is a dampness sufficient to prohibit praying. ואָתָא רָבִּי יוֹסֵי לְמֵימֵר – And in reaction to this R' Yose comes to say that כל זמן שמטפיחין הוא דאסור – it is

only as long as [the urine] remains damp enough to moisten anything it touches that one is forbidden to pray in its vicinity, יהָא רשומן ניבֶּר שַׁרֵי – which implies that if the urine is not that damp, even though its trace is discernible, one is nonetheless permitted to pray. Thus, the question of whether a discernible trace of urine can prohibit prayer is the subject of a Tannaic debate: The Tanna Kamma holds that it can, while R' Yose holds that it cannot.

The Gemara rejects this explanation of the dispute: דכולי עלמא כל זמן שמטפיחין הוא דאטור This is not correct; דכולי שמטפיחין הוא דאטור - rather according to everyone (i.e. the Tanna Kamma and R' Yose) it is only as long as [the urine] remains damp enough to moisten anything it touches that one is forbidden to pray in its vicinity. הא רשומן ניבר שרי – But if the urine is not that damp, even though its trace is discernible, one is permitted to pray

והכא במופח על מנת להמפיח איכא

בינייהו: ירד למבול אם יכול לעלות כו':

לימא תנא סתמא כר' אליעזר דאמר *עד דנץ

החמה אפי תימא ר' יהושע ודלמא כותיקיז

*דא"ר יותנן ותיקין היו נומרין אותה עם הגץ

החמה: ואם לאו יתכסה במים ויקרא: והרי

לבו רואה את הערוה א"ר אלעזר ואי תיכוא

ר' אחא בר אבא בר אחא משום רבינו "במים

עכוריו שנו דדמו כארעא סמיכתא שלא יראה

לבו ערותו. ת"ר מים צלוליו ישב בהז עד

למיל דם כ:

[דיכור זה [ודטר סקרום] שייך לעיל

[:33 80533

 $J^{\alpha}(\mathbb{S}^{n})$

בטופח ע"מ להטפיה איכא בינייהו . ח"ק בעי על מנח להטפיח ור' יוסי מחמיר: לימא תנא סחמא כר' אליעזר. והלכה כמומו: דילמא לותיקין קאמרה מתני' עם הכן החמה אבל לכ"ע עד שלש שעות: והרי לכו רואה את הערוה . קס"ד כל אבר שאין דרכו לראוה תורה אור את הערוה [ורואה] אותו בשעה

שקורא בתורה קרינן ביה ולא יראה בך ערות דבר: לא נתנה תורה למלחכי השרת. שאין להם ערוה על [לפיל פ:] כרחט יש לט ערוה ואין אט יכולים להשמר מכל זה: (ב)כל שהוא. מעט: ברוק . רוקק עליה ומכסה אוחה נקמן ם. ברוה: בעששית. לנטירנ"ה בלעז כלומר מחילת זכוכית או קלף דק מפסיק בנתיים והיא נראית: ככסוי תליא מילחת. וכסית את נאתך: מים הרעים . סרוחים : * מי המשרה . ששורים שם הפשחן והקנבום והם מסריחים: וכמה מיא רמי ואזיל. כמה ישליך לחוכם ויבטלם הלא מרובין הם: ומי הגלים. מועמין והם בכלי והוא בא לקרות ק"ש אצלם: לכסוף. שמי רגלים בכלי חה כותן

3 for קרושין כד. [מעילה יד:] לתוכן מים בההיא קאמר ר' זכאי רביעית: הכל לכתחלה . שקדמו המים למי רגלים דברי הכל כלשהוא שכשמטיל מי רגלים בכלי לבסוף כ ראשון ראשון שנופל לתוך המים

מתבטל ואט"פ שהם רבים והולכין °כבר בטלו: אייתי לי רביעתא. אפי בחחלה: גרף ועכיט . שניהם כלי [שנחקנ.פ"ש] חרם הם אלא של רעי קרוי גרףושל מי רגלים קרוי עביט: 'אסור לקרות

לפני המטה. שאין המטה מפסקת בינו לבינס: בין לאחר המטה

שהמטה מפסקת ביניהם אסור : או [מיר לה.] שיניחם חחת התפה גרסינן. ולא גרסינן כלי בחוך כלי: **חחת המטה**.

כאילו היו טמונים בארו: היכי שוספחא פיכ קאמר. רשב"ג: בעיין איפשיטא לן. שאלחנו נחפרשה לה בחלוק שבין לפני המטה ולאחר המטה: מתנייתא מיהו קשיין . שהוחלפה שיטתן : מחן שמעת ליה וכו' . "לא ידעתי היכן היא:פשיטא לי. במניחן מחת המטה ורגליה קלרים שאין הימנה ולקרקע שלשה מפחים כלבוד דמי והרי הן כממונים: עשרה ודאי . לא שאלתי ממנו דנראה כאילו אינה תחתיה מאחר שיש הפסק כל כך אין זה

כסוי: עייליה לחופה ולח הוה מסתייעה מילתה . דנישוחין שלה היה יכול לבעול: סכנחון לכרי . (שיהכין שב:) כמעט סכנחם את בני למוח בעונש העון: אפילו עשרה מאני. וכולן כליין כחד מאכא דמי :

אקמטרא

ד"ה כרה]

דעהות דגרא [מ] כיום

מחק כימודוי מחק כימודוי

ממקלים היים גרף ודים כלכד כול דבור לחדוכים כדפו"י וכית קיד א מיי פינ (ופ"ג) להקרי לבו רואה את הערוה . פירש ר"י מדפריך גמרא הכי מצי קיש מלכה ז בפשיטות משמע דלבו רואה את הערוה אסור אלא דרביטו

ארים פי' עד פעיף ב: שמעיה חלמידו של רש"י פסק כח"ק דלבו רואה את הערוה מוחר קפו ב פיי שם פינ ותיהו בסמוך משמע דאסור דלא פליגי הני אחוראי אלא בעקבו פלפס יו פושע ביאה את בחרוב אבל בלבו בואה

שפפעף ביי רואה את הערוה אבל בלבו רואה קפו נ פיי שם כלכם את הערוה כ"ע מודו דאסור: י פמנ של מוזים והלברא נוגע עקבו אמור . וטעמא לגוריכן טגע

שקבו שמא יגע בידיו: גרה של רעי. פי' רש"י של חרם בלוע יחסת שסקושים משמע לפירושו חבל כלי דלח בלע כגון זכוכית אפשר דשרי [א]:

אפשר דלא מהני מים:

פרים פי עד פעיף ב צוארו וקורא וי"א עוכרן ברגלו ות"ק והרי לבו רואה את הערוה קסבר לבו רואה את הערוה כותר והרי עקבו רואה את הערוה קסבר עקבו רואה את הערוה מותר אתמר עקבו רואה את הערוה מותר נוגע אביי אמר אסור ורבא אמר מותר רב זביד מתני לה להא שמעתא הכי רב חיננא בריה דרב איקא מתני לה הכי נוגע דברי הכל אסור רואה אביי אמר אסור רבא אמר מותר *לא נתנה תורה למלאכי השרת יוהלכתא נוגע אסור רואה מותר אמר רבא צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגרה "ערוה בעששית אמור לקרות ק"ש כנגרה צואה בעששית כותר לקרות ק"ש כנגדה דצואה בכסוי תליא כילתא והא מיכסיא ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה °ולא יראה בך ערות דברזינים איה סימן מ סעיף כ זוכסי למסטיף ו (וכיד אמר רחמנא והא קמיתחויא אמר אביי "צואה כל שהוא מבמלה ברוק אמר רבא יוברוק עבה אמר רבא 'צואה בגומא מניח סנדלו עליה וקורא ק"ש בעא

מר בריה דרבינא "צואה דכוקה בסגדלו מאי תיקו *אמר רב יהודה "עכו"ם ערום אסור לקרות ק"ש כנגדו מאי איריא עכו"ם אפילו ישראל נמי ישראל פשיטא ליה דאטור אלא עכו"ם אצטריכא ליה כהו דתימא הואיל וכתיב בהו "אשר בשר המורים בשרם אימא כהמור בעלמא הוא קמ"ל דאינהו נמי איקרוימומלק"ש כנגדם. הוחיל ומיוחדין לכך "אשר בשר המורים בשרם אימא ברוכור בעל כוא זוא עברין אינות וכי אינות בשר המורים בשרם אימא ברוכור בעל כוא זוא עברי ערוה דבתיב "וערות אביהם לא ראו: ולא יתכסה לא במים הרעים ולא במים נמפי נמפי בכני שאינו מיוחד להם: כין

המשרה עד שימיל לתוכן מים: וכמה מיא רמי ואזיל אלא ה"ק 'לא יתכמה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל ומי רגלים עד שימיל לתוכן מים ויקרא ת״ר *כמה ימיל לתוכן מים כל שהוא ר׳ זכאי אומר ירביעית אמר רב נרמן מחלוקת לבסוף אבל בתחלה כל שהן ורב יוסף אמר 'מחלוקת לכתחלה אבל לבסוף דברי הכל רביעית אמר ליה רב יוסף לשמעיה אייתי לי רביעיתא דמיא כר׳ זכאי: *ת״ר מגרף של רעי ועבים של מי רגלים אסור לקרות ק"ש כנגדן ואף ע"פ שאין בהן כלום ומי רגלים עצמן עד שימיל לתוכן מים וכמה יטיל לחוכן מים כל שהוא ר' זכאי אומר רביעית בין לפני הממה בין לאחר הממה רבן שמעון בן גמליאל אומר לאחר הממה קורא לפני הממה אינו קורא אבל מרחיק דוא ארבע אמות וקורא ר"ש בן אלעזר אומר אפי בית מאה אמה לא יקרא עד שיוציאם או שיניחם תחת הממה איבעיא להו היכי קאמר (6) אחר הממה קורא מיד לפני הממה מרחיק ארבע אמות וקורא או דלמא הכי קאמר לאחר הממה מרחיק ד' אמות וקורא לפני הממה אינו קורא כלל ת"ש דרניא ר"ש בן אלעור אומר 'אחר הממה קורא מיד לפני הממה מרחיק ארבע אמות רבן שמעון בן גמליאל אומר אפי בית מאה אמה לא יקרא עד שיוציאם או שיניחם תחת הממה בעיין איפשימא לן מתנייתא קשיין אהרדי איפוך בתרייתא מה חזית דאפכת בתרייתא איפוך קמייתא מאן שמעת ליה דאמר *כוליה בית כארבע אמות דמי ר"ש כן אלעור היא אמר רב יוסף בעאי מיניה מרב הונא ממה פרות משלשה פשימא לי דכלבוד דמי שלשה ארבעה

אמר רבא הלכתא פרות משלשה כלבוד דמי עשרה רשותא אחריתי היא משלשה ער עשרה היינו דבעא מיניה רב יוסף מרב הונא ולא פשמ ליה אמר רב הלכה כר"ש בן אלעזר וכן אמר באלי א"ר יעקב *ברה דבת שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר ורבא אמר אין הלכה כר"ש בן אלעזר, רב (ני מיתר אראי איעסק ליה לבריה בי רב יצהק בר שמואל בר מרתא עייליה לחופה ולא הוה מסתייעא מילתא אזל בתריה לעיוני חוא ספר תורה דמנהא אמר להו איכו השתא לא אתאי סכנתון לברי דתניא "בית שיש בו ספר תורה, או תפילין אסור לשמש בו את הממה עד שיוציאם או שינידם כלי בתוך כלי אבר אביי לא שנו "אלא בכלי שאינו כליין אבל בכלי שהוא כליין אפילו עשרה מאני כחר מאנא דמי אמר רבא גלימא

שדורה שם יום שבים. כלאים (פלק ד) ובשתני (פולה פלק ל 97 מו.) המשלשל דפנות מלפעלה לממה אם נפודות מן האיץ ני מפחים פמלה משים דנפקא לה מתורת לפור הוא דאמרינן הבא עשורה רשותא אחריתי היא איתיה לעיקרא בפירקא קמא דשבת (191). בברייתא דהנו רבנן ד' רשיות לשבת ני' [וכן נסוכה דף ה ע"ב] :

גליון השים

קיון ד מיים שם כלכה מו פמג שם מושים חית פיי עם מעיף כ: קיח הו מיי שם כלכם מייח פיי מו סעיף ו: מו סמג שם מושים אר'ת סיי עם סעיף ד: קכאי מיי כם פינ

כלכה י מוש"ם הו"ה כרי עו בעיף ה: קבנ מ (נ) מיי׳ שם יכ סמג בס קכד פ ע מיי' פ"ד מכלי מפילין כלי כד ופ"י מכל' פ"מ כלי

רב נסים גאון

ליכא תכן סתמא כר׳ החמה. (ראמר) [עיקר] ירושע בפירקא קמא (רףע) דהא מסכתא: וו שמעת ליה דאמר כל הבית כולו כד' אמות דמי ר' שמעון אטון דם: בן אלעור: עיקר דבריו של ר' שמעון בן אלעור של רי שבעון בן אלעור בתומפתא דעירובין (פ"ל) ובגמרא בפרק עושין פפין (7p לכ.) אמר רכי שמעון בן אלעור כל איר א לדירה כנון דיר וסהר וטוסצה וחצר מחר שמעינן מיהא דר' שמשן היה מתיר למלמל כל כי האי שישר' כפני שתשמישו יוסף בעו מיניה מרב הונא פרות מנ' כלבוד דמי,עיקרא דהאמילתא נדות מנ' כלבוד שנוי במשנה ובדרכה כקומות תם בתוקשתאואנו מזכירים שומצא בידינו חמשה ששה שבעה שמנה חשעה מהו א"ל לא ידענא עשרה ודאי לא מיבעי במסכת כלאים בפרק קרחת הכרם (מכוכ ד) לי אמר אביי שפיר עבדת דלא איבעיא לך כל עשרה רשותא אחריתי היא שנינו מהיצת הקנים אם אין בין קנה לקנה ג' ספחים כדי שיכנם הצדי הרי זה כפחיצה בתוספתא נמי דכויתה ובפרק קמא דעירובין ודף פת:) מסיפה ג' חבלים כו' מקיפון בקנים וכלבד שלא יהא בין קנה לחברו נ' קהָבֶא בְּטוֹפֵח עֵל מְנֵח לְהַטְפִּיח אִיכָּא בּינְיְיהוּ – And here the question of whether urine, in order to be prohibitive, must be able to moisten one thing so that that thing is able to moisten something else is at issue between [the Tanna Kamma and R' Yose].

Whence, the prohibitive power of a discernible trace of urine is not the subject of their debate.

The Gemara now turns to the part of the Mishnah that states: יָרֵד לְטְבּוֹל אִם יְבוֹל לְעַלוֹת בּוֹי — If HE DESCENDED TO IMMERSE HIMSELF in the mikveh and the time to recite Shema arrived, IF HE IS ABLE TO ASCEND etc. [from the mikveh and cover himself and recite Shema before the sun rises, he should do so; and if he is unable to do so, then he should cover himself with the water and recite Shema].

The Gemara considers whether this Mishnah assumes the premise that the morning *Shema* may be recited only until sunrise:

לֵימָא הָּנָא סְתָּמָא בְּרָבִּי אֵלִיעֶוָר – Shall we say that [Rebbi] has taught here an anonymous ruling in accordance with the opinion of R' Eliezer, הַּתְּבֶּי עֲד הָנֵץ הַחַבָּּי – who says that the morning Shema may be recited only until sunrise?[2]

The Gemara concludes:

אַפּילּי תִּימָא רָבִּי יְהוֹשְׁעַ – You can even say that our Mishnah accords with R' Yehoshua, who says that the morning Shema may be recited until the end of three hours, וְּדְלְמָא בְּוָתִיקִין – as our Mishnah perhaps refers to one who conducts himself like the devoted ones. דְּאָמֵר רְבִּי יוֹתְנֵן – For R' Yochanan said: תְּיִקִין הָיוּ גּוֹמְרִין אוֹתָה עִם הָנֵץ הַחַשָּר – The devoted ones would finish [the recitation of Shema] with the rising of the sun. [4]

The Gemara now focuses on the Mishnah's statement:
אם לאו יחבקה בפום ויקרא – AND IF he does NOT have time to leave

the *mikveh*, clothe himself and recite *Shema* before sunrise, then HE SHOULD COVER HIMSELF WITH THE WATER AND RECITE the *Shema*.

The Gemara asks:

הַנְין לְּבוֹ רוֹאָה אֶת הָעֶרְוָה – But his heart "sees" the nakedness. ^[5] How, then, can he recite the *Shema*?

The Gemara answers:

אָמָר רַבּי אָלְעָוִר – R' Elazar said, אָמָר רַבּי אָלְעָוִר – and others say that it was R' Acha bar Abba bar Acha who said it, מְשׁוּם רַבִּינוּ – in the name of our master: דְּמָים – The Mishnah refers to cloudy waters, קּמִים – which are deemed to be similar to thick ground, שְּרָעִא יְרָאָה לְבוֹ עֶרְוָתוּ – so that it is considered that his heart does not see his nakedness. פּוֹ

The Gemara cites a relevant Baraisa:

קנו רְבּנָן — The Rabbis taught in a Baraisa: מָיִם צְלּוּלִין — In the case of CLEAR WATER, יְטֵׁב בָּהֶן עֵּר צַנָּארוֹ וְקוֹרֵא — HE MAY SIT IN THEM UP TO HIS NECK AND RECITE the Shema. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עוֹכְרָן — BUT OTHERS SAY that HE MUST first CLOUD [THE WATERS] by churning WITH HIS FEET.^[9]

The Gemara asks:

קּתָּגָּא קָּתָּא - But how does the Tanna Kamma allow him to recite the Shema without first clouding the water? וְהָרֵי לְבּוֹ רוֹאָה אָת - Why, his heart sees the nakedness, since both are submerged in the water in which he sits "up to his neck"! - ? -

The Gemara answers:

קּסָבֵר לְּבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה מוּתִּר – He [the Tanna Kamma] holds that reciting *Shema* while one's heart sees the nakedness is permitted.

The Gemara asks:

הרי עקבו רואה את הערוה – But still, how can the Tanna Kamma

NOTES

Rabbeinu Yonah; Rabbeinu Yonah to the Mishnah, 22b).]

1. This degree of dampness is greater than what was mentioned heretofore, and in the Tanna Kamma's view urine prohibits prayer only when it possesses such a degree of dampness. Hence, according to the Tanna Kamma, the phrase "if it is not absorbed" alludes to this greater level of dampness. R' Yose, on the other hand, adopts a more stringent position, holding that urine is prohibitive so long as it remains damp enough to moisten one thing, even if that object is not damp enough to moisten a second object (Rashi; cf. Rambam, Hil. Krias Shema 3:7; see Kesef Mishneh there). See Orach Chaim 82:2 with Mishnah Berurah.

2. The Mishnah above (9b) records a dispute regarding the latest time for reciting the morning Shema. R' Eliezer states that it may be recited only until sunrise, whereas R' Yehoshua rules that it may be recited until the end of the third hour of the day. Now, our present, anonymous Mishnah (22b) seems to reflect the view of R' Eliezer, since it dictates the non-preferred method of covering oneself by submerging in water in order to recite the Shema before sunrise. [This method is not preferred, as evidenced by the fact that if one has time to leave the water and dress before reciting Shema, he must do so.] And if Rebbi [the redactor of the Mishnah] has indeed formulated this anonymous Mishnah in accordance with R' Eliezer's view, then it would emerge that the halachah follows R' Eliezer [in keeping with the rule that the halachah follows an anonymous Mishnah that follows one side of a dispute recorded earlier in another Mishnah] (see Rashi; see also Chidushei Maharam Banet).

- 3. The "devoted ones" (vasikin) are especially scrupulous in their performance of mitzvos see above, 9b, and note 34 there.
- 4. R' Yehoshua agrees that the vasikin recite Shema with the rising of the sun, and our Mishnah refers to one who has this scrupulous practice. The Mishnah therefore allows him to submerge his lower body in water and recite the Shema before sunrise. For the general population, however, Shema can be recited until the end of the third hour (see Rashi; see also Tosafos to 9b בוחיקין.).

[It seems from the comments of some Rishonim that the permit mentioned here applies to any person who presently has the opportunity to follow the practice of the vasikin, which is the optimal one, even if this is not his usual practice (see Rambam, Hil. Krias Shema 2:7, Meiri and

5. Granted that the water in which his ervah is submerged constitutes a covering of his ervah, the additional requirement of having some physical separation between his heart and his ervah [so that his heart cannot "see" his nakedness] (see above, 24b) is not fulfilled. [Though the Gemara at this point assumes that the Mishnah refers to clear water, the ervah is considered covered from the person's view because his head is out of the water and his gaze is averted (Rashba, citing Raavad; Ritva; see, though, how Raavad's comments are cited by Sefer HaMichtam [Kovetz Shitos Kamai p. 560]).]

[Apparently, the Gemara here could have answered that the person submerges himself in water only until his waist, so that his <code>ervah</code> is both covered and separated from his heart. <code>Beur HaGra</code> to <code>Orach Chaim 74:2</code> and <code>Melo HaRo'im</code> (here) explain that the Gemara does not answer this because the <code>vasikin</code> (whom the Gemara is now discussing) would recite the <code>Shemoneh Esrei</code> immediately after <code>Shema</code> (see above, 9b). And for Prayer, the heart must be covered (above, top of 25a). Thus, the person could not leave his upper body out of the water. Cf. <code>Tzlach</code>.]

[The comments of Rashi that appear in our texts on the words וְהֵרִי צְּקֵבוֹ רוֹאָה אָת הָעָרְוָה actually refer to the words below, הָּעָיְהָה actually refer to the words below, הָּעָיְהָה, and thus do they appear in the version of Rashi printed alongside the Rif (R' Mordechai Banet; this is also how Rashi is cited by Nimukei Yosef; see also Rashash, citing Beur HaGra to Orach Chaim 74:1; cf. Tzlach).]

- 6. I.e. the Amora, Rav (Rashi above, 22a).
- 7. In which the person's limbs are not discernible (Orach Chaim 74:2).
- 8. [If one is buried up to his neck in earth, it is considered that his heart does not see his *ervah* (though both are under the same, uninterrupted covering) since the earth is pressed around the body between the heart and the *ervah*. Cloudy water is considered like thick earth, and is thus also viewed as pressed against the body, serving to separate the heart from the *ervah* (see *Beur Halachah* to 74:2 מור היים ואם היים (היים ואם היים).]
- 9. That is, he roils the water by kicking up the dirt that is on the earthen floor of the *mikveh* (see Magen Avraham 74:4).

permit him to recite Shema without clouding the water? Why, his heel sees the nakedness?![10] -? -

The Gemara answers:

קָּבֶר עְאָבוּ האָת הָעֶרְוָה מוּתָּר – He [the Tanna Kamma] also holds that reciting Shema while one's heel sees the nakedness is permitted. [נון

The Gemara continues its discussion of these laws:

אַתְּמֵר – It was said: אָקָרָה מוּתָּר – Reciting Shema when one's heel sees the nakedness is permitted. נוגַע – If the [the heel] touches the nakedness, אַבַּיִּי אָמַר אָסור – Abaye says it is forbidden to recite Shema, יוָרָבָא אָמַר מוּתָּר – but Raya says it is permitted.

The Gemara notes that the above is but one version of the dispute between Abaye and Rava:

רב זְבוּד מַתְנִי לָה לְהָא שְּמֵעְתָא הָבּי — Thus (as just presented) does Rav Zevid teach this discussion between Abaye and Rava. רב — However, R' Chinana the son of Rav Ika teaches it as follows: ענגע – If [the heel] touches the nakedness, דְּבְרֵי הַבּל אָטוּר – הָבְרֵי הַבּל אָטוּר – If it merely sees the nakedness, רוֹאָמ – Abaye says it is forbidden to recite Shema. אַבִּי אָמֵר אָטוּר – The opinion of all is that one is forbidden to recite Shema. אַבּיִי אָמֵר אָטוּר – Abaye says it is forbidden to recite Shema, רְבָּא אָמֵר מוּתָּר – but Rava says it is permitted, רבוא הוֹרָה לְמַלְאָבִי הַשְּׁרַת לֹא נִהְנָה תּוֹרָה לְמַלְאָבִי הַשְּׁרַת hinistering angels. (13)

The Gemara rules on this matter:

יְהִלְּכְתָא — And the halachah is that יְהִלְּכְתָא – reciting Shema when [the heel] touches the nakedness is forbidden, – בוֹגֵע אָסוּר – but when it merely sees the nakedness, it is permitted to recite Shema.

The Gemara draws a distinction between the requirements of separation from excrement and the like when reciting *Shema*, and those of separation from nakedness:

אָמֵר רְבָּא – Rava said: צוֹאָה בַּעֵּשִׁשׁיח – If excrement is enclosed in a transparent material, מוֹחַר לְקָרוֹת קריאַת שׁמֵע

קּנֶגְּדָה – it is permitted to recite the Shema opposite it. עֶּרְנָה – If, however, nakedness is enclosed in a transparent material, אָסוּר לְקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמֵע כְּנָגָדָה – it is forbidden to recite the Shema opposite it.

The Gemara explains the distinction:

Other rulings concerning reciting *Shema* (or praying or even thinking Torah thoughts) in the presence of excrement:

אמר אַפּוּי – Abaye said: צוֹאָה כָּל שֶהוּא – If there is a minute amount of excrement present, מְבַּשְּלָה בְּרוֹק – one can nullify it by covering it with spittle. אָמֵר רָבָא – Rava qualified Abaye's permit and said: בְּרוֹק עָבָה – And the permit applies only if one covers the excrement with thick spittle. [18]

אָמֵר רָבָּא – Rava said: צוֹאָה בְּגוּמָא – If there is excrement in a hole in the ground, מַנִּיחַ סָנְדָּלוֹ עָלְיהָ וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמֵע – one may place his sandal on top of [the hole] and thus recite the Shema. [19]

An inquiry regarding this last ruling:

צוֹאָה – Mar the son of Ravina inquired: צוֹאָה – Mar the son of Ravina inquired: צוֹאָה – If the excrement is pressed against his sandal, what is the law?⁽²⁰⁾

The Gemara concludes:

היקו – Let [the matter] stand unresolved.

NOTES

10. At this point, the Gemara assumes that and "it" shall not see in you a matter of nakedness applies to any limb that does not generally "see" the ervah [when a person is properly clothed] (Rashi [see last paragraph of note 5 above]). Thus, although this Tanna permits reciting Shema when "the heart sees the ervah" (as the Gemara has just stated), he should still forbid the recitation if the heel sees the ervah [since the heel — unlike the heart — is generally not together with the ervah under the same, uninterrupted covering] (Beur HaGra to Orach Chaim 74:1 in explanation of Rashi). [See also Tos. HaRosh, Sefer HaMichtam (cited in note 5) and Pnei Shlomo for other reasons that the heel seeing the ervah should be more stringent than the heart seeing it.]

11. Unlike the premise of the Gemara's question (see preceding note). See Gemara below.

12. This is a Rabbinic decree, lest he come to recite Shema with his hand touching the ervah (Tosafos ההלכוחי); cf. Rashbatz and Mili D'Brachos [Grodzensky]; Sheleimah Mishnaso), which would be forbidden because such contact with the hand leads to improper thoughts (Mishnah Berurah 74:19).

13. Who do not have an *ervah* (*Rashi*). It is virtually impossible, however, for us humans, who do have an *ervah*, to be so vigilant as to make sure that even our heels never see the *ervah* when reciting words of Torah (ibid.). [Therefore, it cannot be that reciting words of Torah should be prohibited when the heel sees the *ervah*.]

14. [Literally: in a lantern.] That is, it is behind a glass partition or one made of thin, transparent parchment [or the like], so that the excrement is covered but still visible (*Rashi*).

15. As the verse says (Deuteronomy 23:14): And you shall "cover" your excrement (Rashi).

16. See above, 25a note 13.

17. Deuteronomy 23:15.

18. [Such as phlegm,] which obscures the excrement underneath it (Ritva). [Although we have just learned that a transparent covering suffices for excrement, clear saliva is not a valid covering because it is not only transparent but liquid.] Alternatively, clear saliva would indeed constitute a valid covering, but it is insufficient because it does not block the odor of the excrement underneath (Rabbeinu Yehonasan).

The person must recite *Shema* right after the little bit of excrement is covered with the thick spittle, before the spittle is absorbed, leaving the excrement exposed once again (*Rashba* citing *Raavad*; *Rabbeinu Yonah*; *Rosh*).

19. Rava teaches us that even though the person's entire body is above the excrement [as he is wearing the sandal with which he covers the hole] and even though the covering is only temporary [as he will move on after reciting Shema], it is a valid covering nonetheless (Ritva; see also Ra'ah). Alternatively, [as the law is that the body of the person wishing to recite the words of Torah is not itself a valid covering of the excrement in his vicinity, since there is nothing separating his body from the excrement (see $Shulchan\ Aruch\ HaRav\ 76:2$)] Rava must teach us that the sandal is not considered subordinate to the person's body with regard to this matter (Rosh).

20. Although in general there is no requirement that the covering not touch the excrement, it might be different in this case because the shoe is, after all, attached to the person's body (*Taz, Orach Chaim* 76:1).

The inquiry is, in essence, an analysis of why Rava spoke of excrement "in a hole." Is it because the sandal would not be a valid covering if the excrement were on level ground and the sandal would therefore be touching it? Or did Rava simply choose the case of excrement "in a hole" because that is the common situation in which the sandal could be used to cover the excrement properly? (Ritva; cf. Rabbeinu Yonah and Raavad to Hil. Krias Shema 3:11).

Another ruling:

אָמֵר רַב יְהוּדָה – Rav Yehudah said: אָמֵר רַב יְהוּדָה – אַמָר בּוֹכָבים עָרוֹם אָסוּר – It is forbidden to recite the Shema opposite a naked idolater.

The Gemara asks:

מאי אירָיָא עובר כּוֹכְבים - Why does Rav Yehudah mention "idolater" in his ruling? אַפילוּ יִשְׂרָאל נְמִי – Even if the naked person opposite him is a Jew, it is also forbidden to recite the Shema opposite him! –? –

The Gemara answers:

ישראל פשיטא ליה דאסור – In the case of a Jew, it is clear to [Rav Yehudah] that it is forbidden to recite Shema opposite his nakedness,[21] and there was no need for him to teach it. אלא עובר But the prohibition against reciting Shema opposite the nakedness of an idolater was necessary for him to teach us. מהו דתימא – For you might have said יים בְּשֶרְים בְּשֶרְם - that since it is written concerning them: whose flesh is the flesh of donkeys, [22] אַימָא כַּחֲמוֹר בעלמא הוא – say that [the naked idolater] is like a mere donkey with regard to reciting words of Torah opposite him. [23] קמשמע לן – Therefore, [Rav Yehudah] informs us that it is forbidden to recite Shema opposite the nakedness of a gentile. דאינהו נמי איקרו ערוה – for the genitals of [non-Jews], too, are called "nakedness" by the Torah, דָּבְתִיב לא יאניי – for it is written in the incident concerning Noah and his sons: and the nakedness of their father they did not see. [24]

The Gemara now turns to that part of the Mishnah which states: לא בַּמֵּים – BUT ONE SHOULD NOT COVER HIMSELF לא בַּמֵּים – NEITHER IN PUTRID WATERS NOR IN THE STEEPING WATERS of flax or canvas, which give off a foul odor, ער – UNTIL HE POURS INTO THEM clean WATERS.

The Gemara asks:

וְבַמָּה מַיָּא רָמִי וְאָזִיל – But how much water will he go on pouring?[25]

The Gemara answers:

אָלָא הָכִי קּאָמַר – Rather, this is what the Mishnah means to say: לא יְתְבֶּטֶּה לֹא בַּמֵים הְרָעִים וְלֹא בְּמֵי הַמִּשְׁרָה בְּלָל – ONE SHOULD NOT COVER HIMSELF NEITHER IN PUTRID WATERS NOR IN THE STEEPING WATERS of flax or canvas altogether, since he cannot possibly add enough clean water to nullify the foul odor. (26) – אַמָי בְּלַלִים – AND where there is a vessel containing a small amount of URINE in one's vicinity, (27) he must wait שִׁינִטִיל לְתוֹבְן מִיִם – UNTIL HE POURS INTO IT clean WATER, (28) – יְיִקְרָא – whereupon he can recite Shema. (29)

The Gemara discusses the amount of water needed to neutralize urine:

בְּמָה יָטִיל לְתוֹכָן מִים – The Rabbis taught in a Baraisa: בְּמָה יָטִיל לְתוֹכָן מִים – HOW MUCH WATER MUST HE POUR INTO IT [urine] in order to recite Shema in its vicinity? בְּל שֶהוּא – ANY AMOUNT, i.e. even the smallest amount of water suffices. רְבִי וַבָּאי אוֹמֵר – R' ZAKKAI SAYS: רְבִיעִית – One must pour at least A REVITS of water into it. [30]

The Gemara elaborates:

אָמָר רֵב נַּחְטָּן – The dispute between the Tanna Kamma and R' Zakkai is with regard to where the urine is already in the vessel and the water is poured in afterwards. Only then does R' Zakkai require a revi'is. אָבָל שְׁהַן – But if the water is poured into the vessel first and the urine is introduced afterwards, all agree – even R' Zakkai – that any amount of water is sufficient to legally neutralize the urine. [31]

An alternative explanation of the dispute:

יוֵרב יוֹטֵף אָמֵר – The dispute between the Tanna Kamma and R' Zakkai is with regard

NOTES

21. As derived from the verse and He shall not see in you a matter of nakedness (Deuteronomy 23:15).

22. Ezekiel 23:20. In this verse, the Jewish nation is criticized for harking back to her infidelities in Egypt [a metaphor for idolatrous practices], wishing to be like concubines to the Egyptians, whose "flesh" [a euphemism for the male organ] is like that of a donkey, the most promiscuous of all animals (see Rashi ad loc.). At any rate, we see that the ervah of the gentile Egyptians is likened to that of a donkey.

23. It is permitted to recite words of Torah opposite the *ervah* of an animal (*Rashbatz*; *Sefer HaMeoros*, cited in *Kovetz Shitos Kamai* p. 565).

24. *Genesis* 9:23. And Noah was not a Jew (see *Rashbatz*; see also *Kli*.

24. Genesis 9:23. And Noah was not a Jew (see Rashbatz; see also Kli Chemdah, Parashas Noach §5 מרייה אמנם and Chida's Kisei Rachamim on Avos DeRabbi Nassan 4:5 (רייה ומהשתא).

25. The Mishnah is dealing with large quantities of fetid waters [since it speaks of the person immersing himself in them]. Surely, then, the Mishnah cannot be instructing the person to add the extraordinary amount of water needed to nullify the foul odor [which is a practical impossibility] (see Rashi), especially in light of the fact that the Mishnah refers to one who has just a few moments to add the water so that he can recite Shema before sunrise [as explained in the Gemara above] (see Ramaz, cited in Tosafos Anshei Shem to the Mishnah).

26. [And in such a case, if he does not have enough time to leave the pool and be covered at a distance from the foul water, he will have to miss the preferred time for reciting Shema.]

27. See Rashi (see end of note 33). [The Gemara is explaining the Mishnah as if it were emended to contain the words נְמִירֶנְלִים, and urine.] 28. Only a small amount of clean water must be added, as will be seen in the Gemara below.

[The plural pronoun ילְיתוּכְן, into "them," is used for urine, which in Hebrew is a plural noun (מִירָיְלִיקׁי,), as is the word for water itself (מִים).]

29. The Gemara adds the word איקרי, whereupon he can recite, to indicate that this case involving urine is independent of the case of a baal keri who is immersing himself in the mikveh being discussed by the Mishnah until now (Chidushei R' Mordechai Banet).

30. [A revi'is (literally: quarter) is a quarter of a log, and is variously estimated at from three to a bit more than five ounces.]

The Tanna Kamma and R' Zakkai both agree that urine is "nullified" when mixed with water even if the amount of urine exceeds that of the water. The reason for this leniency is that urine [except for "opposite the stream"] is considered like "excrement" only on the Rabbinic level (see above, 25a). Therefore, the Rabbis were lenient and deemed the urine "nullified" even if a lesser amount of water is mixed with it (see Rashba; Mishnah Berurah 77:2). [Accordingly, we are dealing here only with urine that does not reek. But urine that reeks is no better than other fetid liquids, which are like excrement with regard to these laws even on the Biblical level (Mishnah Berurah loc. cit. from Pri Megadim).]

31. For we apply the principle of successive nullification נְּמָּא בָּטִיל (see Avodah Zarah 73a, regarding the conditions under which this principle applies), according to which each drop of the second liquid is considered nullified in the first liquid before the next drop falls in. Thus, even though the second liquid would not be nullified if it fell into the first liquid all at once, it is legally deemed nullified because of the manner in which it dripped into the first (see Rashi; see Tosafos to Avodah Zarah 73a איס בי אחא (רייה כי אחא 15). [The application of this principle here might result from the fact that urine (except "opposite the stream") is like excrement only on the Rabbinic level — see preceding note.]

[The Tanna Kamma, however, holds that the Rabbis were lenient and allowed nullifying urine with the smallest amount of water even without resorting to the principle of successive nullification.]

Even though R' Zakkai applies the principle of successive nullification to where the urine is introduced second, he considers urine nullified if a revi'is of water is added to it and we do not say that the water is successively nullified in the standing urine. For in this latter case, the entire revi'is is poured in at once, so that the principle of successive nullification cannot be applied (see Rabbeinu Yonah). Alternatively, the Rabbis were lenient in this latter case even when it drips, since urine [except for "opposite the stream"] is like excrement only on the Rabbinic level (see Rashba).

to where the water is poured in first. אָבָל לְבְּטוֹף דְּבְרֵי – But if the water is poured in afterwards, then all agree – even the Tanna Kamma – that a revi'is is necessary.

The Gemara relates Ray Yosef's practice:

אָמֵר לֵיה רֵב יוֹסף לְשַׁמְעִיה – Rav Yosef said to his attendant: אַמֵּר לֵיה רָב יוֹסף לְשַׁמְעִיה – Bring me a revi'is of water to pour into the vessel in accordance with the opinion of R' Zakkai. [33]

The Gemara cites some related rulings:

קנוְ רְעָּרִיט — The Rabbis taught in a Baraisa: שֶל רְעי וְעָבִיט — If a chamber pot used for excrement or a chamber pot used for excrement or a your לְקְרוֹת קְרִיאַת — If a chamber pot used for urine is present, אָטוּר לִקְרוֹת קִריאַת — FI IS FORBIDDEN TO RECITE THE SHEMA OPPOSITE THEM, שְׁמִע בְּנָוְן בָּקוֹן בָּלוֹם — EVEN THOUGH THERE IS NOTHING IN THEM. אָטְיִל בְּנִים עַצְמִן בְּלִּוֹם חַאָרְוֹן – AND with regard to urine itself, which is in a vessel that is not reserved for use as a urinal, it is forbidden to recite Shema opposite it only עַיִּמִיל לְתוֹכָן מִיִם עַנְמִי — Until one pours water into it. בל שְׁהוֹא – AND how much water must he pour into it? — ANY AMOUNT suffices. בל שְׁהוֹא – בל וְבַּמִי אוֹמֵר — One must pour at least a REVI'IS of water into it.

The Baraisa continues:

דר המטָה בּין לְּמָנִי הַמּטָה בּין לְאָחַר הַמּטָה וּ is intervening between the person and the container, or whether it is situated behind the bed, so that the bed intervenes between the person and the container; for the bed does not constitute a valid partition. אומר בּיַל שִּמְעוֹן בָּן בִּמְלִיאֵל אוֹמֵר – Rabban shimon ben gamliel says: רְבָּלְ שִׁמְעוֹן בָּן בִּמְלִיאֵל אוֹמֵר – If the container is situated behind the bed, one may recite Shema, for the bed serves as a partition. בּיל מַרְחִיק הוֹא אַרְבַּע אַמוֹת וְקוֹרָא – If the container is situated in front of the bed, one may not recite Shema there. אָבֶל מַרְחִיק הוֹא אַרְבַּע אַמוֹת וְקוֹרָא – But he must first move away four amos from the container and only then

RECITE Shema. רָבִי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָוָר אוֹמֵר ר רַבְּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָוָר אוֹמֵר ר ר רַבְּי שִׁמְעוֹן בָּן אַלְעָוָר אוֹמֵר ר ר פּרבות פּרבות בּעבות בּיִת מֵאָה אַמָּה – EVEN IN A HOUSE WITH AN AREA OF ONE HUNDRED AMOS, מְּבִּילוּם אוֹ שֶׁיַנִּיחָם – ONE MAY NOT RECITE Shema UNTIL HE REMOVES THEM [the chamber pots] from the house OR PLACES THEM UNDER THE BED.[38]

The Gemara considers the meaning of Rabban Shimon ben Gamliel's statement, "But he must move away four amos ...": איבעיַא להו – They inquired: הַיִּבִי קַאָמֵר – What does he [Rabban Shimon ben Gamliel] mean to say when he stipulates "But he must move away four amos and recite"? Is this condition referring back to the first case (behind the bed) or the second (in front of the bed)? In other words, does he mean: אחר המטה קורא - When the container is behind the bed, he may recite Shema immediately, לְפַנֵי הַמְּטָה מַרְחִיק אַרְבַּע אַמוֹת וְקוֹרֵא – but if it is in front of the bed, then he must first move away four amos and only then recite Shema? אוֹ דְלְמָא הָבִי קָאָמֶר Or perhaps, the following is what he means to say: לְאַחֶר הַמְּטָה ברחיק אַרבּע אַמוֹת וְקוֹרֵא – If the container is behind the bed. he must first move away four amos and only then recite Shema. שני המשה אינו קורא כּלְל – But if the container is in front of the bed, he may not recite Shema at all.[39] -? -

The Gemara resolves the inquiry:

קא שָׁמַע — Come, learn a proof from the following. רְבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָוָר — For it was taught in a different Baraisa: רְבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָוָר — R' SHIMON BEN ELAZAR SAYS: אוֹמֵר — If a chamber pot or similar container is situated BEHIND THE BED, ONE MAY RECITE Shema IMMEDIATELY. אַבְּי הַמְּיָה מַרְחִילְ אַרְבֶּע אַמוֹּח — If it is in Front of the Bed, he must first move away four Amos and only then recite Shema. רְבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן בִּמְלִיאֵל אוֹמֵר — RABBAN SHIMON BEN GAMLIEL SAYS: אַפָּילוּ בַּוֹת מָאָה אָבָה — Even in a house with an area of one hundred Amos, אל לאבּער ווֹ הַבּמְים בּחַת הַבּמִים בּתַח בּתַּבְּי בּתְּיִּבְיִּי בְּתָּי בִּיִּי בּתְּי בִּינִים בּתַח בּתַח בּתַח בּתַּי בּתְּי בּתְּבָּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּבְּי בּתְּי בּתְּי בּתְי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְי בּתְּי בּי בּתְי בּי בּי בּתְּי בּתְּי בּתְּי בּתְי בּי בּתְּי בּתְּי בּתְי בּי בּתְּי בּי בּתְר בּיבּי בּתְּי בּי בּי בּיבּי בּיל בּיבּי בּיבּי בּיבּי בּיבּי בּיבּי בּיבּי בּיבּי בּיבְּי בּיבְּי בּיבְּי בּיבּי בּיבּי בּיבּי בּיבּי בּיבּי בּיבּי בּיבּיב בּיבּי בּיבּי בּיבּיב בּיבּיב בּיבּיב בּיבּיב בּיבּיב בּיבּיב בּיבּיב בּיבּיב בּיב בּיבּב בּיבּב בּיבּב בּיב בּיבּב בּיב בּיבב בּיבּב בּיב בּיבּב בּיבּב בּיבּב בּיב בּיבּב בּיבּב בּיב בּיבּב בּיבּב בּיב בּיבּב בּיב בּיב בּיבּב בּיב בּיב

NOTES

- 32. [Only then does the Tanna Kamma consider the urine nullified with the smallest amount of water, because of the principle of successive nullification.]
- 33. Rav Yosef expressed his desire to follow the stringent ruling of R' Zakkai, who requires a *revi'is*. And [since Rav Yosef interprets the dispute as referring to where the water is introduced first, it is apparent that] he requested the *revi'is* from his attendant even where the water preceded the urine (see *Rashi*; cf. *Rashbatz*).

Some explain that a revi'is of water serves to nullify any amounts of urine (see Rashba). Others, however, maintain that a revi'is nullifies only the amount of urine excreted at one time, and that a greater amount of urine requires nullification with a proportionally greater amount of water (Rambam, Hil. Krias Shema 3:10; Orach Chaim 77:2; see also Rashi above בילים ומי רגלים

- 34. The reference is to those made out of earthenware (Rashi), which is especially absorbent and therefore causes the vessel to be repulsive even if emptied of its contents (see note 36). [If made from less absorbent material, such as wood or glass, however, the law might be different see Rosh §54 and Orach Chaim 87:1 with Taz and Magen Avraham.]
- 35. Rashi.
- 36. Though the adding of water serves to nullify the urine itself, it does not remove the defect of a *urinal* (as the Baraisa does not suggest this remedy for the urinal). The commentators present several reasons for the stringency of a urinal over urine. Since the urinal is used frequently, it becomes putrid and repulsive like excrement itself, which water does not nullify (see *Rabbeinu Yonah*, *Rashba* and *Ritva*). Moreover, the mere fact that the urinal is *designated* for its purpose

- accords it the status of a latrine, opposite which one may not recite words of Torah [see below, 26a] even if no odor emanates (see Rosh §54). Furthermore, water nullifies urine only because it mixes with the urine. In the case of the urinal, however, though the water mixes with the urine collected there, it does not mix with the urine that has been absorbed into the walls of the urinal (Beis Yosef, Orach Chaim 87).
- 37. Even if the bed has the ten-tefach height requisite for partitions, the Tanna Kamma does not consider it a valid partition either because it is open underneath (see Rabbeinu Yonah אחרי הובורי הובורי, or because of some other consideration (see Mishnah Berurah 87:9 and Beur Halachah there). Rabban Shimon ben Gamliel, however, does consider the bed to be a partition to the extent that the repulsive matter is no longer deemed to be in the same "encampment" as the one reciting Shema (see Re'ah).
- 38. R' Shimon ben Elazar considers the entire house like a single four-amah area (see Gemara below). [Hence, although each four-amah area is generally reckoned to be a distinct "place," moving four amos away from the chamber pot in a house does not serve to place the person in a different "encampment," and he still may not recite Shema.] Placing the chamber pot under the bed, however, renders the pot as if it is completely enveloped (Rashi), in which case Shema may be recited opposite it. [The Gemara below will discuss the circumstances in which the bed is said to "envelop" what is underneath.]
- 39. [Even if he moves four *amos* away, unless he removes the chamber pot from the house or places it under the bed, as R' Shimon ben Elazar holds.]

front of the bed. But if it is behind the bed, one may recite Shema immediately. [40]

The Gemara notes:

בְּעְיִין אִיפְּשִיטָא לֶּן – It is true that **our inquiry has been resolved for us;** מַתְנִיתָא קַשְיִין אַהְדֵיי – however, **the** two **Baraisos contradict each other** in the matter of which of the two views was held by Rabban Shimon ben Gamliel and which was held by R' Shimon ben Elazar! – ? –

The Gemara answers:

איפוּךְ בַּתְרֵייִתָּא — **Reverse the** attributions of the **latter Baraisa**, so that this latter Baraisa is emended to read that Rabban Shimon ben Gamliel holds the first view and R' Shimon ben Elazar the second view (as their respective opinions are recorded in the first Baraisa).

The Gemara asks:

קה הוית האפּבְּהְ בַּתְרְיְיִתְא – What indication do you see that prompts you to reverse attributions in the latter Baraisa?

Why not reverse the attributions in the first Baraisa instead?

The Gemara answers:

קמי קמי קמי בּאַרְבַע אַמּוֹת דְּמִי – About whom have you heard that he says that the entire house is considered as comprising an area of four amos? רְבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָוֶר הִיא – It is the view of R' Shimon ben Elazar. [41] It is therefore appropriate to reverse the attributions in the latter Baraisa, so that R' Shimon ben Elazar is in conformity with his view that the house, no matter how large, is viewed as an area of four amos.

The Baraisa stated that a chamber pot under the bed is viewed as covered. The Gemara inquires about the conditions necessary for this ruling to apply: [42]

אַמָר רַב יוֹסָף – Rav Yosef said: אַמר רַב יוֹסָף – I inquired of Rav Huna as follows: מטַה פַחות מְשָׁלֹשָה – In the case of a bed less than three tefachim high, i.e. the distance from the ground to the underside of the bed is less than three tefachim. בשיטא לי דכלבוד דמי – it is clear to me that it [the underside of the bed] is considered as extending all the way to the ground, so that the chamber pot underneath is deemed to be completely enveloped by the bed. [43] Regarding a bed this height, I have nothing to inquire about. שלשַה אַרבַעה חַמשַה שִשָּה שִבעה שִבעה שִמנָה חשעה מהו – But what is [the law] regarding a chamber pot placed under a bed that is three, four, five, six seven, eight or nine tefachim high?[44] אָמֵר לִי And [Rav Huna] replied to me: לא יַדְענַא – I do not know what the law is in those cases. עשַרָה וַרָאי לא מיבָעי לי – Rav Yosef continued to relate: But what the law is if the bed is ten tefachim high was certainly not a matter of inquiry to me, for since it is so high off the ground, it certainly cannot be viewed as covering the chamber pot that is underneath. (45) Therefore, I did not ask Rav Huna about a bed that high. אַמֵּר אַבַּיִי — Abaye said to Rav Yosef: שַּבּיר עַבַּרְתְּ דְּלֹא — You did well by not inquiring about a bed that high from Rav Huna, בָּל שֻּׁלָּה רְשׁוּתָא אַחֲרִיתִּי הִיא — for anything that is ten tefachim or higher is considered a separate domain. Thus, a bed that high certainly cannot be viewed as "enveloping" that which is underneath.

The Gemara presents the halachah with regard to the above matters:

אָמֶר רָבָּא – Rava said: אָמֶר רָבָּא – The halachah is that if the height of the bed is less than three tefachim, it is considered as extending to the ground and is deemed a covering of the chamber pot underneath (as Rav Yosef said). אַשְּרָה רְשׁוּתָא אַחֲרִיתִּי הִיא – If the bed is ten tefachim or higher, it is deemed a separate domain (as Abaye said). אַשְּרָה – If the bed is between three and ten tefachim high, אַשְּרָה הַרָּב יּוֹטֵף מִיְרָב הּוּנָא הָיִנוּ דְּבָּעָא מִינִיה רָב יוֹטֵף מֵרֶב הּוּנָא – this is what Rav Yosef inquired of from Rav Huna, יְלֹא פָּשֶׁט לִיה – and [Rav Huna] did not resolve it for him.

רב אָמָר הַבָּר הָרָבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָוֹר - The halachah follows R' Shimon ben Elazar, who says that Shema may not be recited in the entire house if an exposed chamber pot is present. וְבֵן אָמֵר רֲב יַעַקב בְּרָה דְּבַת - And so too did Bali say in the name of Rav Yaakov the son of Shmuel's daughter: הַלְּכָה בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָוִר - The halachah follows R' Shimon ben Elazar in this matter. אַין הַלָּכָה בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָוָר - בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָוָר - The halachah does not follow R' Shimon ben Elazar in this matter.

The Gemara now discusses the related matter of covering or erecting a partition in front of a Torah scroll in a bedchamber: רַהַ אַחָאי אִיעַסֶק לֵיהּ לְבָרֵיהּ בֵּי רָב יִצְחַק בַּר שְמוּאֵל בַּר מַרָתָא – Rav Achai arranged a match for his son with the daughter of R' Yitzchak bar Shmuel bar Marta. עיליה לחופה – [Rav Achai] led [his son] to the bridal chamber, ולא הוה מסתייעא מילתא – but the matter was not successful.[46] אול בתריה לעיוני – So [Rav Achai] went in after him to investigate the reason for his son's difficulty, מַפַר תוֹרָה דְמַנָּחָא — and he saw a Torah scroll that was lying there in the room. אַמָר לְהוּ – When he came out, he said to them:[47] איפוּ השתא לא אתאי סכנתון לברי - If, now, I had not come, you would have endangered the life of my son![48] דְּתְנָיִא – For it was taught in a Baraisa: בַּיִּת שַנֵּשׁ בּוֹ אֶת הַמְּטָה – וֹעֲהַ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ תִפְילִין אַטוּר לְשַׁמֵשׁ בּוֹ אֶת הַמְּטָה – INAHOUSE[49] THAT CONTAINS A TORAH SCROLL OR TEFILLIN, ONE IS FORBIDDEN TO ENGAGE IN MARITAL RELATIONS עד שיוציאם או שיניחם כלי בתוך UNTIL HE TAKES THEM OUT OR PLACES THEM IN A RECEPTACLE WITHIN A RECEPTACLE.[50]

NOTES

- 40. This second Baraisa is obviously presenting the same two views found in the first Baraisa (except that the attributions to Rabban Shimon ben Gamliel and R' Shimon ben Elazar are reversed a contradiction that the Gemara treats next). Thus, this second Baraisa serves to clarify the meaning of Rabban Shimon ben Gamliel's statement in the first Baraisa.
- 41. Rashi remarks that he does not know the source for the Gemara's assertion that this is the view of R' Shimon ben Elazar. Rav Nissim Gaon and Rabbeinu Chananel maintain that the source is a ruling of R' Shimon ben Elazar found in Eruvin 22a, but other Rishonim question the comparison (see Rabbeinu Yonah; but see Ritva, who defends it; see also Meiri, who suggests a different source for the Gemara's assertion).
- 42. Rashi; cf. Rabbeinu Yonah דייה ובגמי אמרי and Ritva.
- 43. The principle of לְבוּד , lavud, teaches that a space of less than three

- tefachim wide is regarded as closed. This principle is an Oral Law taught to Moses at Sinai; see Eruvin 4b.
- 44. I.e. can the bed be deemed a covering of the chamber pot underneath even when the bed is too high to apply the principle of lavud? (see Rashi; cf. Rabbeinu Yonah).

  45. Rashi.
- 46. I.e. the groom was not able to consummate his marriage (Rashi).
- 47. [I.e. those who were in charge of arranging the room.]
- 48. Who might have died as a punishment for the $\sin$ of engaging in marital relations in a room containing a Torah scroll (Rashi).
- 49. I.e. a room
- 50. These receptacles need not be solid; even cloth wrappings are sufficient ($Mishnah\ Berurah\ 40:7$).

The Gemara qualifies the above ruling:

אָמֵר אָפֵּני אַבְּנִי — Abaye said: אָמָר אָבָּנִי שֶאֵינוּ בּלְנִין — The ruling of the Baraisa refers requiring two receptacles was not taught except when the sacred article was placed in a receptacle that is not the usual receptacle of [the sacred article]. Only then does a double receptacle suffice.

But in the case of a receptacle that is their usual receptacle, [51] אַפִּילוּ טַשֶּׁרָה מְאנִי בְּחַד מָאנִא רָמִי בּחַד מָאנִא רָמִי בּחַד מָאנִי בְּחַד מְאנִי בְּחַב מְאנִי בְּחָב מְיִי בְּחָב מְיִים בְּיּב מְיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִי בְּיִים בּיִּים בּיִים בּיים בּיּים בּיים בּיים בּיּים בּיּים בּיים בּיּים בּיּים בּיים בּיּים בּיים בּיּים בּיים בּיִים בּיִים בּים בּיִים בּיּים בּיים בּיּים בּיים בּיּים בּיים בּיים

Rava validates the following as a double covering: אַמֶּר הַבָּא – Rava said: בָּלִימָא – A cloak

52. The article's usual receptacle, however, does suffice as one of the Yonah and Taz, Orach Chaim 40:2).

two necessary coverings, and only one more covering with something that is not its usual container is needed (see *Ritva*; see also *Rabbeinu Yangh* and *Taz Orach Chaim* 40.2)

^{51.} Such as the bag in which the tefillin are usually kept.

אקממרא "ככלי בתוך כלי דמי. אמר רבי

ירושע בן לוי ס"ת צריך לעשות לו מחיצה

עשרה כור זומרא איקלע לבי רב אשי

חזייה לדוכתיה דמר בר רב אשי דמנח

ביה ספר תורה ועביד ליה מחיצה עשרה

אמר ליה כמאן כרבי יהושע בן לוי יאימר

דאמר רבי יהושע בן לוי דלית ליה ביתא

אחרינא מר הא אית ליה ביתא אחרינא

אמר ליה *לאו אדעתאי: כמה ירחיק מהן

ומן הצואה ארבע אמות: אמר רבא אמר

רב סחורה אמר רב הונא 'לא שנו אלא

לאחוריו אבל לפניו מרחיק מלא עיניו וכן

לתפלה איני והא אמר רפרם בר פפא אמר

רב חסדא עומד אדם כנגד בית הכסא

ומחפלל הכא במאי עסקינן בביח הכסא

שאין בו צואה איני והאמר *רב יוסף בר

חנינא יבית הכסא שאמרו אע"פ שאין בו

צואה ובית המרחץ שאמרו אע"פ שאין בו

מיבעי ליה לרבינא הומינו לבית הכסא

מָהו יש זימון או אין זימון כי קא מיבעי

ליה לרבינא למיקם עליה לצלויי בנויה

אבל כנגדו לא אפר רבא 'הני בחי כסאי

דפרסאי אע"ג דאית בהו צואה כסתומיו

דמו: בותני *זב שראה קרי ונרה שפלמה

שכבת זרע והמשמשת שראתה נדה

: צריכין מבילה ורבי יהודה (') פומר

גבו" איבעיא להו בעל קרי שראה זיבה

לר' יהודה מהו כי פמר רבי יהודה התם

בוב שראה קרי דמעיקרא לאו בר מבילה

הוא אבל בעל קרי שראה זיבה דמעיקרא

בר מבילה הוא מחייב או דילמא לא שנא

תא שמע המשמשת וראתה נדה צריכה

מבילה ורבי יהודה פומר והא משמשת

וראתה נדה כבעל סרי שראה זיבה דמיא

וקא פמר רבי יהודה ש"מ תני רבי חייא

בהריא בעל קרי שראה זיבה צריך מבילה

ורבי יהודה פומר:

הדרן עלך מי שמתו

אדם אלא הכא במאי עסקינן בחדתי *והא

ĸ

۱۲,

it

 $\mathbf{h}$

m

11/

 $\mathbf{R}$

 $\mathbf{p}$

Π,

ה

fo

יה

ac

pı

th

77.

h

or

in

 $\mathbf{T}_{0}$

er

A٤

th

ות

ĐI

be

ĸį

Ra

ביון.

1. 7

2. .

clo

an

3.1

als

Ad

4.1

ďΩ

(25

for

Ch

otk

and

§2{ аc

one

dot R' the (ex loc. 5.1

(

1 ser

הו"ה סימן רמ ספיף ו [וני"ד שם]: קבו ג מיי' פ"ג פהל"

נ מוז"ם קבשו משל שם קבשו משל שם

ספיף לה: דן ממייי של פלי מ מוש"ע לה"ח פרי קח פעיף כ ופיתן כלד מניף כ: ונפתיי שם כלי א פוש"ע שם פיי קא

נת"ע מום' יותה מנינה י"סוסהמרומום' הגינה ע: ו"ס הון

הגהות הכיח

[ע' תום' פסחים קו. ד"ם סתוך וכוף צני פסתים בנקרה חפלת כתנחכן

מיא ליג

ספר מורה עושה לו מחילה . ודוקח ספר חורה וגם בחומשים קבה * (פושיב שם יש לההמיר כמו בספר חורה אבל בשאר ספרים דיין בהי שימהלכם ושש"ב יש לההמיר כמו בספר חורה אבל בשאר ספרים דיין בכסוי בעלמה: הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר עד חלות וכו' תפלת המנחה עד הערב. וא"ת אמאי לא קמני גבי תפלת המנחה כל היום כמו גבי תפלח או"ח סי׳ פס ספיף א: המוספין וי"ל דומן מוספין הוא כל קכו ד מיי שה פלכי ב היום אפילו משחרים שהרי קרבטת פושים אייה פימן יה יכול להקריב מיד אחר החמיד בשף א: יכול להקריב מיד אחר החמיד בשף א: א"כ גם תפלח מוספין יכול להחפלל מיד מן הבקר מה שחין כן במנחה (ב) אלא משם שעות ומחלה והכי כמי (כ) חלה משם שעות ומחלה והכי נמי לבי פשף ד: בפ"ק דע"ג (ד' ד:) לה ליללי איניש לל י מיי פ"ד מהלי ללוחה דמוספין בחלה שני קמייתה ופדר מהלי מפלה כלי בריש שחת ביחיד כוי תלחת בשתר כ (סת בשין ית פדי ימות השנה יכול להתפלל ולהכי או חוש מיי בינ מתל מקדים תפלת התנחה לתפלת מפלה להכה א משלה של ב מקדים תפלח המנחה לתפלח ועוד קשה דחמר לקמן (ד' ל:) טעה

ולא התפלל יעלה ויבוא בלילה אין מחזירים הותו משום דחין מקדשין את החדש בלילה ולמה ליה האי טעמא תיפוק ליה דחפלת ערבית רשות וי"ל הא דאמרינן דתפלת ערבית רשות הייט לגבי מטה אחרם והיא עוברת דאו אמרינו חדחה תפלח ערבית מפניה ~~אבל~~ לחנם חין לו לבעלה *וחיהו אם איחר עד המנחה נראה דעבר זמנו בטל קרבט כיון ששהה כל כך ולאחר ב' תפלות לא מלינו שתיקנו חכמים לחזור ולהתפלל אם שכח ואפילו מפלה אחת אם בטל במזיד לא יוכל למקן ובסמוך קרי ליה מטוום לא יוכל לחקון:

איבעיא להו טעה ולה החפלל מפלח מנחה כו'. לא (א) רפ"י ז"ה ליחיקן בעי אם טעה ולא התפלל מפלח וכי מקיידון (אב) בעי אם טעה ולא התפלל מפלח מוסף דהא ודאי איט מחפלל בפרבית וני מק: (ב) אום דהם דהיאך יקרא אם הקרבטת וכבר דהיאך יקרא אם הקרבטת וכבר עבר זמן מוסף וגם לא חיקט שבע ברכוח של תוסף אלא תשום ונשלמה פרים שפחיט וכזה ודחי עבר זמנו בטל קרבנו אבל שאר תפלות דרחמי נינהו ולואי שיחפלל אדם כל היום כולו ואין כאן גובר זמט בחפלה אחרת:

תפלת השחר עד חצות ר' יהודה אומר "עד ד' שעות תפלת *המנחה עד הערב רבי יהודה אומר עד פלג המנחה

תפלת הערב אין לה קבע *ושל מוספים כל היום "(ר' יהודה אומר עד ז' שעות): גמ' ורמינהו מצותה "עם הגץ החמה כדי שיסמך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום כי תניא ההיא לותיקון *דא"ר יוהנן ותיקין היו נפי דף כ: תף כב

גומרים אותה עם הגץ החמה וכ"ע עד חצות ותו לא והאמר רב מרי בריה דרב הונא בריה דר' ירכוה בר אבא אבור רבי יותנן 'מעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתים ישחרית מתפלל במנחה שתים כולי יומא מצלי ואזיל עד חצות יהבי ליה שכר תפלה בומנה מכאן ואילך 'שכר תפלה יהבי ליה שכר תפלה בזמנה לא יהבי ליה איבעיא להו מעה ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל מלדים 6 ערבית ב' את"ל מעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית ב' משם דחד יומא הוא דכתיב ⁹ייהי ערב ויהי בקר יום אחד אבל הכא תפלה במקום קרבן היא וכיון דעבר יומו במל קרבנו או דילמא כיון דצלותא רחמי היא כל אימת דבעי מצלי ואויל ת"ש ראמר רב הונא כר יהודה א"ר יצחק אדר יוחנן ימעה ולא קפום 6 התפלל מנחה מתפלל ערבית ב' ואין בזה משום דעבר יומו במל קרבנו מיתיבי "מעות לא יוכל לתקון מיים זף כי והסרון לא יוכל להמנות למעות לא יוכל לחקון זה שכמל ק"ש של ערבית וק"ש של שהרית או תפלה של ערבית או תפלה של שררית וחסרון לא יוכל להמנות זה שנמנו חביריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם איר יצחק א"ר יוחגן הכא במאי עסקינן "שבמל במויד אמר רב אשי דיקא נמי דקתני במל ולא קתני מעה שים:

אקמטרא. ארגז של ספרים ובמגילה (ד' כו :) המטרי דספרי וכן סרגם יונתן ובגמי ברומים (יחקאל כו) אלמין דוהירין מחתין בקמטרין וכן לחשר על המלחחה (מלכים בי) לדעל קמטרח: ככלי כתוך כלי דמי. דהא גלימא לאו כליין הוא: מחילה עשרה . ואם לאו לא ישמש: תורה אור

לדוכתיה. במקום מטתו: לחו אדעתאי. לא נחחי לבי: כנגד כית הכסה . ברחוק ארבע אמות : דלית כה צואה. שפינו אותה:כית המרחץ. אסור להרהר בו: דפרסאי. בחפירה היו ופיהם ברחוק מן הגומא והוא בשיפוע והרעי מתגלגלוטפל לגומה: בותבי זכ שראה קרי. אע"פ שמתה טומחת שבעה משום זיבה ושנה זכ, ואין טבילה זו מטהרתו אפ"ה לריך פיש בפיוש"י טבילה לדברי חורה כחקנת עורח מירובין ומ: משום קרי וכן נדה אם באה להתפלל מינה כנ: קרושק לנ. י"ח: שפכטה שכנעו וים. פא: כשמם כבעל קרי כדמשכחן בסיני שלשת באונים יש) פני מנהדרין ה: ימים אל תגשו אל אשה (שמות ים) מלין ו-] לפי ששכבת זרע מטמא בפליטתו כל שלשה ולאחר מכאן כבר הסריח שכת י [ושם בגופה ואין ראוי עוד להזריע להיות איפה ריחם בולד נולר הימנה וה"פ נדה שפלמה מחה החשמיש ששחשה אתמול קודם שראתה: ורכי יהודה שנת .ן פוטר. קח סלקח דעתר השחח הואיל וטומאת זיבה קודמת והרי הוא שמא שומאה המוכה ואינו אוסרתו בדברי תורה כדאמרינו בפרקין הזבים והמלורעים מותרים תו לא אתיא טומאת קרי דקילא לפיל זף כא: ואסרה ליה: גברי לאו בר טבילה הוא. לדברי תורה ואמ"פ שטומאתו חמורה ותו לא אתי קרי ומלריך ליה:

הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר: עד העלב . עד חשכה: עד פלג המנחה. בגמרא מפרש לה: אין לה קבע. כל הלילה זמנה ובגמרא מפרש מאי

לשון אין לה קבע: נבר מטחה. של קריאת שמע: לותיקין. המקדימין למלוח ומחזרים לעשות דבר בזמנו ומלותו מקדימים (א)לאחר הכץ החמה להתפלל וכי תכן במתכי' למחחרים שלח יחחר יותר מחלות שמשם ואילך עבר הומו : וכולי עלמה . שחר המתפלליו המחחרין עד חלוח יכולין לחחר ומו לא: במנחה. הייט אחר חלות: אם תימלי לומר. כלומר אם חשיבני בשאלתי ממה שאמרנו מעה ולא התפלל ערבית וכו': וכיון דעבר יומו בעול קרבע . ואינו מקריבו ביום אחר אם זמנו קבוע מפידין כגון "מוספים של כל יום ויום :

[פ' מופ' לקמן מ. ד"ה ושל]

[כדיים ז.

CHAPTER THREE

אַקמטרא – draped **over a cabinet** in which holy books are kept^[1] יבלי בחוך בלי דמי – is considered like a receptacle within a receptacle.[2]

The Gemara presents a ruling:

סַפַר תוֹרָה – R' Yehoshua ben Levi said: סַפַר תוֹרָה – In the case of a Torah scroll, בָּרִיךְ לַעֲשׁוֹת לוֹ מְחִיצָה עֲשֶׂרָה – it is necessary to make for it a partition at least ten tefachim high^[3] to block it off before the couple is permitted to engage in marital relations in that room.[4]

A related incident:

מֵר ווּטָרָא אִיקּלַע לְבֵי רַב אַשִּׁי – Mar Zutra visited the home of Rav Ashi, חַוְיָיה לְרוּכְתֵיה דְמֵר בָּר רַב אַשִּׁי – and he saw in the place [i.e. bedroom] of Mar bar Rav Ashi [Rav Ashi's son] דמנה ועביד ליה – that a Torah scroll was kept there, ועביד ליה מחיצה עשרה – and that a partition ten tefachim high was made for it, so that marital relations would be permitted in the room. אַמֵר לֵיה – [Mar Zutra] said to [Rav Ashi]: בַּמַאן – In accordance with whom do you consider your son's room properly arranged in this way? בָרָבִּי יְהוּשֶׁעַ בָּן לַיִיי – Do you think that it is in accordance with R' Yehoshua ben Levi? אַימַר רְאָמֵר רַבִּי וְהוּשְׁעַ בַּן לְוִי – Say that what R' Yehoshua ben Levi has said, that a partition is adequate for a Torah scroll, applies only רְלֵית לֵיה בִּיתָא אַחֲרִינָא – where one has no other house in which to place the Torah scroll. מֵר הָא אִית לֵיה בֵּיתָא אַחַרִינָא - Master, however, has another house in which to place the Torah scroll; therefore, he should not rely on the expedient of erecting a partition in that very room. אמר ליה – [Rav Ashi] said to [Mar Zutra]: לאו אָרַעהָאי – I did not think of that.[6]

Our Mishnah states:

אַרְבָּע אַמּוֹת הַאַוֹאָה אָרְבָּע אַמּוֹת בּיְחִיק מָהֶן וּמִן הַצּוֹאָה אַרְבָּע אַמּוֹת — HOW MUCH MUST ONE DISTANCE HIMSELF FROM THEM [i.e. urine] AND FROM EXCREMENT before reciting Shema? FOUR AMOS.

The Gemara qualifies this ruling:

אַמֵר רָב סְחוֹרָה אָמֵר רַב הוּנָא – Rava said in the name of Rav Sechorah, who said in the name of Rav Huna: לא שָנוּ אָלָא לאַחוֹרִיו – The Mishnah, which states that moving four

amos away is sufficient, refers only to where the excrement or the like is behind him. אַבַל לִפַנִיו מַרְחִיק מִלֹא עֵינָיו – But if it is in front of him, then he must distance himself as far as his eyes can see. יכן לתפלה – And the same applies with regard to Prayer.[8]

The Gemara challenges Rav Huna's ruling:

איני – Is it so that the distance for in front is "as far as the eyes can see"? וְהַא אָמֵר רָפּרָם בֶּר פָּפָא אַמַר רֶב חִסְּדָא — Why, Rafram bar Pappa said in the name of Rav Chisda: עומֵר אָרָם כְּנָנֶר בית הַבְּפֵא וּמְתְפַּלֵל – A person may stand opposite a latrine and pray, as long as he is at least four amos away from it.[9] Thus, we see that the repulsive thing may be within one's range of vision! -? -

The Gemara answers:

הַכָּא בָּמָאי עַסְקִינַן – Here, in Rav Chisda's ruling, with what are we dealing? בְּנֵית הַבְּפָא שֵאֵין בוּ צוֹאַה — We are dealing with a latrine that was cleaned out and thus does not have any excrement in it at the moment. Therefore, one need distance himself from it only four amos in order to pray.

The Gemara rejects this answer:

איני – Is it so that a latrine whose contents have been removed is treated differently from any other latrine? וְהָאָמֵר רַב יּוֹסֵף בַּר חַנינַא – Why, Rav Yosef bar Chanina said: בִּית הַבְּפָא שֵאָמִרוּ "The latrine" of which [the Sages] spoke when detailing the laws regarding praying in its vicinity refers to a latrine אף עַל פִּי בו צואָה – even if there is no excrement in it at present. ובֵית הַמֶּרְחָץ שָׁאָמְרוּ – And similarly, "the bathhouse" of which [the Sages] spoke,[10] refers to a bathhouse אָף עַל פִּי שֶאָין בּוּ אָדָם even if there is no undressed person in it at present. Thus, we see that a latrine has the same law whether or not its contents have been removed. -?

The Gemara therefore presents a different answer as to why Rav Chisda's ruling does not contradict Rav Huna's:

אַלַא הָכָא בּמַאי עַסְקּונַן – Rather, here, in Rav Chisda's ruling, with what are we dealing? בְּחַרָתִי — We are dealing with new [latrines], that have been designated for such use, but have not yet been used.[11]

The Gemara challenges even this answer, which postulates

- 2. Because the cloak is not the usual covering for the books (Rashi). The cloak is a valid covering even though it is merely draped over the cabinet and is not wrapped underneath it (Rashba and Ritva).
- Which is the minimum height for a legal partition. The partition must also be at least four tefachim wide (see Chayei Adam 3:19 with Nishmas Adam).
- 4. And if this is not possible, then the couple must forgo relations (Rashi). R' Yehoshua ben Levi teaches that nothing less than a partition will serve to permit relations in a room containing a Torah scroll, and a double covering is not sufficient. And he explains that the Baraisa above (25b), which permits a double covering, does so only for tefillin, but not for the Torah scroll that is also mentioned there (Rosh; Ritva to 25b ר"ה חים אוח). [One should be stringent and require a partition even for Chumashim (scrolls containing only one of the Torah's five books), but other holy books are like tefill in and may be double wrapped (see Tosafosand Orach Chaim 240:6, but see also Mishnah Berurah there §23 and §28).] And that which Rava (above) permits a book cabinet draped with a cloak refers only to a cabinet containing other holy books, but not to one containing a Torah scroll [or the like] (Ritva above).

Others, however, understand the Baraisa on 25b as permitting a double covering even for a Torah scroll (Rambam, Hil. Sefer Torah 10:7). R' Yehoshua ben Levi, who requires a partition, might refer to where there are no materials available with which to wrap the Torah scroll (explanation cited in Ritva loc. cit.; see also Kesef Mishneh to Rambam loc. cit., and Noda B'Yehudah, Yoreh Deah II ד״ה ואני אומר וד״ה ולא עוד).

5. I.e. room (Mishnah Berurah 240:26).

NOTES

- 6. [Literally: it was not on my mind.] See Rashi; cf. Rashi to Shabbos 95a ד״ה לאו ארעתאי and to Menachos 35b ד״ה לאו ארעתאי.
- 7. I.e. he must move so far away that the excrement is no longer visible from where he is standing (see Orach Chaim 79:1 with Mishnah Berurah there §3, and Beur Halachah ד"ה ומלפניו).
- [Moving so far away is not merely an expedient for not seeing the excrement. Rather, "as far as the eyes can see" is a measure of distance, and applies even at night and even to a blind person (see Orach Chaim 79:1 and Beur Halachah there ר"ה או].]
- 8. I.e. one may not recite Shemoneh Esrei either, if there is excrement in front of him within eyesight (see Rabbeinu Yonah, who is at a loss to explain why the Gemara had to mention this explicitly).
- 9. Rashi. [Rashi is forced to explain Rav Chisda to mean that the person moves at least four amos away, so that Rav Chisda's ruling not be contradicted by our Mishnah, which states that one must move at least four amos away from excrement or the like (see Derishah to Orach

[In this entire sugya, the reference is to a latrine that is not surrounded by walls. But in the case of one that is surrounded by walls (such as an outhouse), the walls constitute a separation, and one may pray directly outside it, provided that no foul odor reaches him (Orach Chaim 83:1; Beis Yosef there).]

- 10. Regarding the prohibition against even thinking words of Torah in a bathhouse (Rashi; see Orach Chaim 84:1 and 85:2, and Mishnah Berurah 84:3).
- 11. Rav Chisda means that one may pray facing an area designated as a latrine if it has not yet been used for this purpose.

^{1.} Rashi (see note 4 below).

that an area designated as a latrine does not have the same stringencies as one actually used for that purpose:

יהא מיבּעי ליה לרבינא – But Ravina inquired: הזמינו לבית הפסא - If one designated [an area] to be used as a latrine, what is [the law]? יש וימון או אין וימון – Is there legal significance to designation or is there no legal significance to designation? Thus, Ravina considers the possibility that an area designated as a latrine has the full stringencies of a latrine that has actually been used! -?

The Gemara answers:

בי קא מיבעי ליה לרבינא – Regarding what does Ravina inquire? - למיקם עליה לצלוני בגניה – Only with regard to standing there to pray inside of it.[12] אַבַל בַּנְגַרוּ לא – But with regard to praying opposite it, Ravina did not entertain the possibility that mere designation renders this forbidden.[13]

A ruling on a related matter:

אַמֶּר רָכָא – Rava said: הָנִי בָּתֵּי כְּפָאֵי דְפַרְטָאַי – The latrines of the Persians, אף על גַב רָאִית בָהוּ צוֹאָה – even though there is excrement inside of them, בְּסְתוֹמִין דָמוּ – are regarded as closed up.[14]

Misfinafi As taught earlier (see Mishnah 20b and our comments there), a person who experiences a seminal discharge may not, by Rabbinic decree, recite words of Torah before immersing in forty se'ah of water.[15] The following Mishnah returns to this theme:

CHAPTER THREE

ב שַרַאַה כַּריי – A zav who experienced a seminal discharge, וַבָּה שַׁכְּלָטָה שַׁכְבַת וַרָע – and a niddah who emits semen residing within her from a prior act of cohabitation, וְהַמְשַׁמְשׁׁת שֶׁרְאָתָה וְּדָה – and a woman who had intercourse and then saw niddah blood,[18] אריכין טבילה – all these need to immerse in a mikveh before they may recite words of Torah.[19] וְרָבִי יְהוּדָה פוֹטֶר - But R' Yehudah exempts them from this immersion.[20]

12. [Some texts read: לְמִיקָם בְּנֵנְיהּ לְצֵלְנִיי, to stand inside of it to pray (see Dikdukei Soferim).] Only with regard to praying inside the "latrine" did Ravina consider that designation might be enough to render the matter forbidden.

13. Thus, the Gemara's answer stands: One may not pray if excrement or an actual latrine is in front of him within eyesight, as Rav Huna maintains. And when Rav Chisda permits praying facing a latrine, he refers only to an area designated for that use, but not to one that has actually been used.

[Though Rav Chisda's ruling was previously explained to mean that the person must move four amos away (see above, note 9), there is a question whether this qualification of his ruling remains according to the Gemara's current understanding (see Derishah cited there, and Mishnah Berurah 83:7).1

14. Thus, one may recite Shema and pray opposite them (Meiri) or even in them (Orach Chaim 83:4).

The Persian latrines were deep burrows dug diagonally into the ground, so that the excrement did not remain there but rolled away down the burrow (Rashi) four amos or more from the hole on top (Tur, Orach Chaim 83, in explanation of Rashi). The area on top, therefore, does not have the legal status of a latrine (see Mishnah Berurah 83:11). [See Chazon Ish, Orach Chaim 17:2-4, who discusses at length - but does not conclude - whether modern bathrooms have the same leniencies as Persian latrines.]

15. This is the minimum amount needed to fill a valid mikveh. The Gemara earlier (22b) states, however, that the forty se'ah in which he immerses need not meet the requirements of an actual mikveh (e.g. the water may be מִים שאוּבין, drawn water). Likewise, under some circumstances, the baal keri may fulfill his requirement by simply pouring on himself nine kabin of water, a significantly smaller amount than forty se'ah (see above, 22a-b).

16. A zav is a male who experiences a seminal emission (see Leviticus 15:1-15; Niddah 35b in regard to what type of emission is considered zivah). After one such emission, the zav assumes tumah to the same degree as one who experienced a seminal emission [בַעַל קָרִי] (Zavim 1:1). If a zav experiences a second emission on the same or following day, he assumes a higher degree of tumah. He does not become tahor until he counts seven "clean" days (i.e. days in which he is free from emission) and then immerses himself in a spring (Leviticus 15:13).

This particular Mishnah speaks of this latter type of zav — one who has experienced two emissions, and must therefore wait at least seven days before becoming tahor. Now, a person who is only a zav is permitted to recite words of Torah before immersing (this restriction was imposed only upon someone who experienced a seminal emission; see above, 22a). However, during his seven-day waiting period, this particular zav also experienced a seminal emission. A scenario is thus created under which the zav is indeed a baal keri; however, even if he were to immerse immediately to remove the tumah of keri, he would still remain tamei as a zav (see Rashi).

17. A niddah is a woman who has menstruated. She is tamei for seven days (Leviticus 15:19), after which she immerses herself in a mikveh.

Now, a woman who emits semen she received through intercourse becomes tamei to the same degree as a man who experienced a seminal emission, and, indeed, she is subject to the immersion required by Ezra before reciting words of Torah (Rashi; see below). In this Mishnah, the case concerns a woman who has become a niddah, and then emits semen she received through a prior act of intercourse. Thus, even were she to immerse to remove the tumah of the semen emission, still, she would remain tamei as a niddah for the duration of the seven-day

The source for declaring tumah upon a woman who emits semen is found in the Scriptural account of the Revelation at Mount Sinai. Scripture records that before the Torah was given, the people were instructed to refrain from intimacy with their wives for three days, [and then immerse in a mikveh to become tahor]. The three-day period was significant because semen deteriorates after three days in the womb. Thus, because the immersion occurred after three days, any semen remaining from an act of intercourse which a woman might expel after the immersion would not render her tamei. The implication is that a woman who emits viable semen (semen less than three days old) is in fact deemed tamei as a baal keri (Rashi; see also Exodus 19:15 with Rashi).]

18. Indeed, a woman who has had intercourse [even if she does not emit any of the semen] acquires the same status as a man who is a baal keri: Neither may have contact with consecrated things (Leviticus 15:18), nor may engage in recital of Torah [under Ezra's decree], before immersion.

Here, the Mishnah speaks of a woman who had intercourse and shortly thereafter became a niddah. Thus, even were she to immerse to remove the tumah caused by intercourse, she would still remain tamei as a niddah (as above, note 17). [In the previous case discussed by the Gemara, the woman apparently immersed immediately after cohabitation, prior to becoming a niddah. Here, though, she did not immerse after intercourse. Hence, the principal difference between this case and the last one lies in which tumah came first. In the prior case of a niddah who emitted semen, she was first subject to the greater tumah of niddah, and only afterwards became subject to the lesser tumah of keri, for which she might be required to immerse under Ezra's decree. In the latter case, where a woman had intercourse before becoming a niddah, the first tumah she contracted was that of keri; hence, she was subject to Ezra's decree before she ever contracted the more severe tumah of niddah. The importance of this distinction will be elaborated in the Gemara below.

19. Although even after immersing, the people do not actually become tahor, still, the Tanna Kamma requires them to immerse before recital of Torah in order to at least remove the tumah of keri (see Rashi to 21b).

20. [Since the immersion cannot effectively make them tahor, R' Yehudah maintains that Ezra did not require it in this case (Ritva to 21b; see Rashi).]

Gemara The Gemara analyzes R' Yehudah's view:

בַעל קָרי שֶׁרָאָה - They inquired: בַּעל קָרי שֶׁרָאָה - According to R' Yehudah, what is the law regarding a baal keri who subsequently experiences a zivah discharge? Must he immerse in a mikveh prior to reciting words of Torah, or need he not do this?

The Gemara examines each possibility:

On the one hand, we might say: בּי מְּטֵר רְבִּי יְהוּדָה הָּתְם — When did R' Yehudah exempt the zav from immersion there in the Mishnah? בְּוֹב שֶׁרְאָה קֵרִי — Only in the case of a zav who experiences a seminal discharge, בְּוֹב שְׁרָאָה הַנּא — because at first, when the person was only a zav, he was not subject to the immersion required by Ezra's decree. Thus, when he later contracts the additional (but lesser) tumah of keri, this does not render him subject to Ezra's immersion. אָבָל בַּעַל — But as for a baal keri who subsequently emits a zivah discharge, אָבָל הַרָּא בַּר עִבִּילָה הִיּא — where at first (when the person was a baal keri alone), he was indeed subject to the immersion ordained by Ezra, בְּחַיִּיבּר — in that case, perhaps [R' Yehudah] would obligate the person to immerse (even after he becomes a zav) before reciting words of Torah. [22]

The Gemara considers the alternative possibility:

אוֹ דילְמָא לֹא שְׁנָא — Or perhaps, there is no difference between the cases. That is, so long as a person is now a zav as well as a baal keri, he is not subject to Ezra's decree, no matter which of his conditions preceded the other. —?—

The Gemara resolves the question:

קא שְׁמִע — Come, learn a proof to this from our Mishnah, which stated: הְמְשֵׁמְשֶׁח וְרָאֲתָה נְדָה — A WOMAN WHO HAD INTER-COURSE AND then SAW NIDDAH blood אַריכָה טְבִּילָה — MUST IMMERSE in a mikveh before praying or reciting words of Torah. וְרַבִּי יְהוּדְה פוֹטֵר — HOWEVER, R' YEHUDAH EXEMPTS her from this immersion.

The Gemara analyzes this statement to deduce its proof: נְּהָאָתְה נְרָהּ בָּרָה בָּרָה וּרָה Now, the case of a woman who has intercourse and then became a niddah בְּבֵעל קֵרי שֶׁרָאָה וִיבָה – is for our purposes comparable to the case of a baal keri who emits a zivah discharge; i.e. in both cases, the person already contracted the tumah of keri before they contracted the tumah of greater severity. [23] – And yet we see that R' Yehudah indeed exempts [the woman] from the immersion ordained by Ezra. שְׁמֵע מִינָּה – We can infer from here, then, that R' Yehudah would also exempt from this immersion a baal keri who subsequently emits a zivah discharge.

The Gemara confirms this analysis: אָנְי רָבִּי חָיָּיא בְּהֶרְיָא – Indeed, R' Chiya explicitly taught this very thing in a Baraisa: בַּעל קַרִי שֵׁרָאָה וְיִבָּה – A BAAL KERI WHO

EMITS A ZIVAH DISCHARGE בְּרִיךְ טְבִּילֶה – IS REQUIRED TO IMMERSE HIMSELF before reciting words of Torah. יְרָבִי יְהוּדָה – R'YEHUDAH, however, EXEMPTS him from this immersion. We see clearly, then, that R' Yehudah does not require Ezra's

immersion in this type of case.

הררן עלך מי שמתו WE SHALL RETURN TO YOU, MI SHEMEISO

NOTES

^{21.} As mentioned earlier (above, note 16), even though the *tumah* of a *zav* is more stringent than that of *keri*, still, Ezra's decree concerning immersion before Torah study was not stated in regard to him; for his decree applies only to one who experienced a seminal discharge (*Rashi*; see above, note 16 and Gemara above, 22a).

^{22.} I.e. although R' Yehudah holds that an already tamei person (e.g. a zav) does not become subject to Ezra's decree once he also becomes a baal keri, he might maintain that the law is different when the person

was first a baal keri and only later became a zav. In this latter case, the person was certainly subject to Ezra's decree at one point (when he was a baal keri alone), and R' Yehudah might therefore assert that he does not lose this status simply because he subsequently contracts another, more severe, type of tumah (see Rashi; for a discussion of why the Sages might dispute R' Yehudah on this point, see Shaarei Yosher, Shaar 2, chapter 21).

^{23.} See above, end of note 18.

Chapter Four

Introduction

fter discussing at length the laws of the Shema in the first three chapters, the Mishnah turns to the laws of Prayer in the next two chapters. According to Rambam (Hil. Tefillah 1:1; Sefer HaMitzvos, Aseh §5), Prayer is a Biblical obligation contained in the verse אַליה אָליה אָליה אָליה אָליה מא מיינים, and you shall serve Hashem your God (Exodus 23:25), which the Sages interpret as a reference to prayer, "the service of the heart." Ramban (Sefer HaMitzvos ad loc.), however, argues that prayer is but a Rabbinic obligation that the Rabbis attached to this verse. The plain meaning of the verse, Ramban explains, is that our service to God through the performance of His mitzvos be sincere and wholehearted. Nonetheless, Ramban remarks, the concept of prayer is indeed a great kindness bestowed on us by God, Who has promised to hear our prayers and answer them whenever we call upon Him.

The basic obligation of prayer is to be seech and pray to God every day, prefacing our prayers with a declaration of His praises, and concluding our prayer with praise and thanks to Him for all the good He has bestowed upon us (Rambam, Hil. Tefillah 1:2). Originally, the exact formulation of prayer and its frequency during the day was left to each person's discretion and according to his ability (ibid. 1:3). After the Babylonian exile, however, mastery of the holy tongue declined greatly among the Jews, so that people were at a loss to pray properly in Hebrew. Therefore, Ezra and his Court instituted a formal Prayer (in Hebrew) consisting of eighteen blessings to be recited in sequence. The first three blessings contain the prefatory praise of God, the twelve middle blessings cover the full range of communal and individual needs, and the concluding three express our gratitude to God for all the good He has bestowed upon us (ibid. 1:4).

Ezra and his Court also instituted that the number of prayers a person recites during the day should correspond to the number of communal sacrifices that were offered in the Temple. Thus, on an ordinary weekday, a person recites the Shacharis (morning) Prayer, which corresponds to the morning tamid offering, and the Minchah (afternoon) Prayer, which corresponds to the afternoon tamid offering. On days on which there was a mussaf (additional) offering in the Temple (namely, on the Sabbath, Festivals and Rosh Chodesh), one also recites the corresponding Mussaf Prayer (ibid. 1:5). The Rabbis further instituted that a person also recite an evening Prayer known as Maariv (or Arvis), to correspond to the burning on the Altar of the sacrificial meat of the afternoon tamid offering, which continued to burn throughout the night (ibid. 1:6).

The eighteen-blessing formal prayer instituted by Ezra is referred to in the works of the Sages and later commentaries as simply as "Tefillah" — "the Prayer." In popular usage, however, it is known as the *Shemoneh Esrei*, which means "eighteen," and sometimes as Amidah (literally: standing), because of the position in which we recite it. In the times of Rabban Gamliel, a great threat arose in the form of Jewish heretics and sectarians who sought to undermine the loyalty of the nation to God and His Torah. As there could be no greater need than to protect the nation from such attacks, Rabban Gamliel and his Court instituted a nineteenth blessing to this end. Thus, today our Tefillah (Prayer) consists of nineteen blessings (ibid. 2:1). Nevertheless, the earlier appellation *Shemoneh Esrei* ("Eighteen") has been retained.

TERMS RELEVANT TO THIS CHAPTER

Prayer - the Shemoneh Esrei, the eighteen-blessing formal prayer recited three times each day,

as well as the smaller-numbered formal prayers said on the Sabbath and Festivals.

minchah gedolah - the period extending from 61/2 hours into the day until the end of the twelfth hour.

minchah ketanah — the period extending from 9½ hours into the day until the end of the twelfth hour.

plag haminchah - the latter of the two halves of minchah ketanah, extending from 103/4 hours into the day

until the end of the twelfth hour.[2]

NOTES

^{1.} In order to make the Sabbath and Festival Prayers less burdensome, the Rabbis replaced the middle thirteen request blessings with a single blessing concerning the nature and sanctity of the particular holy day. Technically, therefore, the term Shemoneh Esrei is a misnomer for the

tefillos on these days, since they contain only seven blessings. Nevertheless, this term is colloquially used to refer even to these days' tefillos.

^{2.} This definition reflects the conclusion of the Gemara on 26b.

Chapter Four

Mishtafi Having completed its discussion of the laws of the *Shema* in the previous chapters, the Mishnah turns its attention to the laws of the *Shemoneh Esrei*:^[1]

תְּפַלֵּת הַשַּׁחַר עֵר חֲצוֹת – The morning Prayer [Shacharis] may be recited until noon. רָבִּי יְהוּרָה אוֹמֵר – R' Yehudah says: עַר אַרְבַּע שָׁעוֹת – Until four hours into the day.[2]

ר הְפַלֵּת הַמְּנְחָה עֵר הָעֶרֶב — The afternoon Prayer [Minchah] may be recited until the evening.⁽³⁾ בְּבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר — Prepart [Minchah] may be recited until the evening. — בְבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר — Until half of minchah. (4)

קבע הְעֶרֶב אֵין לָהּ קְבַע – The evening Prayer [Maariv] does not have a fixed time, i.e. it may be recited all night long.

קיים בֶּל הַיּוֹם – And [the Prayer] of Mussaf may be recited the entire day. [6] בָּנִי יְהוּרָה אוֹמֵר עֵד שָׁבַע שָעוֹת) – R' Yehudah says: Until seven hours into the day. [6]

Gernara The Gemara challenges the Mishnah's ruling allowing one to recite Shacharis several hours into the day:

ורְמִינְהוּ – But contrast [this Mishnah with the following Baraisa] regarding the Shema and note the contradiction: מצוַתָה

קרי שִּיּסְמּוֹךְ נְאוֹלָה לֹתְפַלָּה – ITS MITZVAH [i.e. the mitzvah of Shema] is to recite it TOGETHER WITH THE SUNRISE, בְּרִי שִׁיּסְמּוֹךְ נְאוֹלָה לֹתְפַלָּה – SO THAT ONE JOINS the REDEMPTION blessing, which follows immediately after the Shema, TO the PRAYER, וְנְמָצָא מִתְפַּלֵל – AND as a result is found to be praying by day.^[7]

NOTES

1. Or tefillah, as the Mishnah calls it. [When used by the Mishnah or Gemara in the halachic (i.e. non-aggadic) sense, the term tefillah, which means prayer, refers specifically to the Shemoneh Esrei (or Amidah) prayer, not to prayer in general or to the entire Shacharis, Minchah or Maariv service. To indicate this, we have, in translating this word in the text, used the term Prayer (with an uppercase P). In the footnotes, the more familiar term Shemoneh Esrei is employed as well.]

It should be noted that while the term Shemoneh Esrei, which means "eighteen," is popularly used for the Amidah Prayer in all its forms, it is technically a misnomer for all but the weekday Prayer, which indeed originally contained eighteen blessings. (Nowadays, this Prayer contains nineteen blessings, due to the later addition of a blessing against the sectarians — see Gemara below, 28b. However, the original name, Shemoneh Esrei, stuck.) The Sabbath, Festival and Rosh Chodesh Mussaf Prayers, however, all contain only seven blessings, and the Rosh Hashanah Mussaf contains nine. Nevertheless, since the use of the term Shemoneh Esrei is so widespread even in regard to these Prayers, we have used this term indiscriminately as well.

2. One may not recite Shacharis all the way up until noon, which is at the end of the sixth hour of the day. Rather, it must be recited by the fourth hour. The Gemara (26b-27a) will discuss whether this means the beginning or the end of the fourth hour. The basis for the dispute between the Rabbis and R' Yehudah will be explained on 26b.

We note once again that with regard to the times mentioned in the Mishnah, an "hour" is defined as one-twelfth of the daylight period, not as a standard sixty-minute hour. See 3a note 4 for elaboration.

Even though when presenting the laws of the Shema the Tanna first discussed the evening Shema and then the morning Shema (Mishnahs 2a and 9b), here he reverses the order and discusses the Shemoneh Esrei of the morning before that of the evening. According to the view below (26b) that the Prayers were instituted to correspond to the daily offerings in the Temple, this reversal is explained by the fact that the Torah itself, when detailing these offerings, mentions the morning sacrifice before that of the afternoon (see Tosafos to 2a רויה ליתוי According to the alternate opinion below that the Prayers were established by the Patriarchs, the Mishnah discusses the Shacharis Prayer first because it was Abraham, the first of the Patriarchs, who established this Prayer (Pnei Yehoshua; see Tzlach for additional reasons for this sequence).]

It will be noted that while the Mishnah discusses the latest time for reciting the Shacharis Shemoneh Esrei, it does not discuss the earliest time. Rosh postulates, however, that this time is dawn, since dawn is the earliest point at which the morning tamid may be slaughtered, and the Prayers correspond to the daily sacrifices. (Although it was stated in the previous paragraph that according to one opinion it was the Patriarchs who established the Prayers, this pertains only to the Prayers' initial institution. Even this opinion agrees, however, that subsequently the Rabbis linked the Prayers to the sacrifices, as the Gemara will state on 26b.) It was unnecessary, however, for the Mishnah to teach this starting time, for since the latest time by which one must recite the Shacharis Prayer corresponds to the latest time for bringing the morning tamid

(see below, 26b, where it is explained that the dispute between the Rabbis and R' Yehudah as to the latest time for Shacharis depends on their respective opinions as to the latest time for the morning tamid), it is self-evident that the earliest time for this Prayer corresponds to the earliest time for this offering. For the definition of "dawn" in regard to this law, see Beur Halachah to 89:11 מונה בייה ואם בייה

The above refers to the earliest time one can pray the Shacharis and still fulfill the mitzvah. We will learn in the Gemara, however, that the preferred time for reciting this Prayer is sunrise.

3. I.e. until nightfall (צאת הפוכבים), when three midsize stars appear in the sky] (Rashi). [Others, however, explain "evening" to mean sunset (Rabbeinu Yonah, Gra in Shenos Eliyahu). See Orach Chaim 233:1 and Mishnah Berurah ibid. §14.]

4. The Gemara (26b) will define the term "half of minchah."

As in regard to Shacharis, in regard to Minchah as well the Mishnah does not delineate its earliest time. We will learn on 26b, however, that this time is six and a half hours into the day, which is the earliest point at which the afternoon tamid may be slaughtered. Here again the Tanna felt it unnecessary to state this law, for since the latest time for the Minchah Prayer corresponds to the latest time for the afternoon tamid (see Baraisa below, 26b), it is self-understood that the earliest time for Minchah corresponds to the earliest time for this offering (Chidushei R' Mordechai Banet). [Nevertheless, some assert that the ideal time for reciting Minchah is after nine and a half hours into the day, since the afternoon tamid was, in actual practice, not offered until this time. See Shulchan Aruch, Orach Chaim 233:1.]

5. Just as the *mussaf* offering may be brought anytime after the daily morning *tamid* offering, so too the Mussaf Prayer may be recited anytime after Shacharis.

[Although Mussaf may be recited earlier than Minchah, the Mishnah first mentions Minchah since it is recited every day, whereas Mussaf is recited only on specific days (*Tosafos*).]

6. [It is questionable if this sentence is actually part of the Mishnah. See below, 27a note 2.]

7. This Baraisa is an excerpt from Tosefta 1:4. In an earlier section (not cited by the Gemara) the Tosefta states that the earliest time for reciting the Shema is when there is sufficient light to recognize an acquaintance at a distance of four amos. The Tosefta then states (in the section cited here) that the preferred method is nevertheless to delay the Shema's recital until shortly before sunrise, so that one utters the words בָּרוּךְ אַתָּה ה' נָאַל יְשְׂרָאַל, which conclude the blessing of redemption following the Shema, just before sunrise, and begins the Shemoneh Esrei exactly at sunrise. In this way one accomplishes two things: He juxtaposes the blessing of the redemption with the Shemoneh Esrei, which the Gemara on 9b teaches is an extremely meritorious achievement, and he recites the Shemoneh Esrei at sunrise, which (as mentioned in note 2) is preferable to reciting it before sunrise. If, however, one were to recite the Shema at its earliest time (i.e. substantially before sunrise), one would be forced either to recite the Shemoneh Esrei at that point as well (in order to join the blessing of redemption to the

It appears from this Baraisa that one must recite the morning Prayer immediately following sunrise. [8] This contradicts the rulings of both the Rabbis and R' Yehudah, who permit reciting Shacharis well into the day. —?—

The Gemara answers:

דרי הריא לְוְתִּיקִין הריא לְוְתִּיקִין — That Baraisa was taught specifically in reference to the devoted ones, who go beyond the letter of the law in their performance of mitzvos. [9] דְאָמֶר רֶבִּי יוֹחָנִן – For R' Yochanan said: הַיְּמָר הַבִּי יוֹחָנִן – The devoted ones would take care to complete the recitation of [the Shema] together with the sunrise. [10] Our Mishnah, however, refers to ordinary people, who are content to perform the mitzvos according to the letter of the law. The Mishnah teaches that the latest one may recite the morning Prayer and still fulfill the mitzvah is noon (according to the Rabbis) or four hours into the day (according to R' Yehudah).

The Gemara asks:

The Gemara answers:

long. However, בּוּלֵי יוֹמָא מִצְלִּי וְאָוִיל – In truth one may pray Shacharis all day long. However, עָר הְבָּי לִיהּ שְּבֶר הְבָּלֶה בְּוְמָנָה – until noon he is given reward for Prayer in its proper time; מבַאן וְאִילָף – thereafter he is given reward for Prayer, שְבֵּר הְנִמְנָה בִּוְמַנָּה לֹא יָהָבִי לִיה – שֶׁבַר הְמַנָּה בֹּוְמַנָּה לֹא יָהָבִי לֵיה – but he is not given reward for Prayer in its proper time.

Having mentioned the law of compensating for a missed Prayer, the Gemara discusses the scope of this allowance:

איבעיַא לְהוּ – They inquired: אִיבֶעיַא לְהוּ – If one erred and did not recite Minchah, מהו שיתפלל ערבית שתים - may he recite two Prayers at Maariy to compensate for אם תמצא לומר טעה ולא התפלל ערבית – If his omission? you will respond and say that we can derive the answer from the case in which one erred and did not recite Maariv, מתַפֶּל שחרית שחים – where R' Yochanan ruled that he prays twice at Shacharis, and you will argue that here too he should be permitted to compensate for having missed Minchah by reciting an extra Prayer at Maariv, there is, however, a difference. הוא הוא - For there it is all one day, i.e. the evening and morning both form part of the same day, דְּכְתִיב ,,וַיְהִי־עֶרֶב יום אַחָריי – as it is written: And there was evening and there was morning, one day.[12] אבל הבא – But here, in the case of one who missed the Minchah Prayer and wishes to compensate for it by reciting an extra Prayer in the evening. perhaps he may not do so, because תַּפֶלָה בָּמֶקוֹם קַרְבָּן הִיא – Prayer is in place of a sacrifice, וכיון דעבר יומו – and we have a rule that once the day of [a sacrifice] has passed, בטל קרבנו – its sacrifice is canceled.[13] Accordingly, if one misses Minchah and the day ends, he may not compensate for it by reciting two Prayers in the evening, since it is already the next day.[14] או דִילְמֵא כֵּיוַן דְצְלוֹתָא רַחַמֵי הִיא - Or perhaps we say that since Prayer is ultimately a request for mercy, שלי ואַויל – whenever one wishes he may prav.[15] - ? -

The Gemara answers:

תָא שְׁמַע – Come, learn the answer: הָאָמֶר רָב הוּנְא בַּר יְהוּדָה – For Rav Huna bar Yehudah said in the name of R' Yitzchak who said in the name of R' Yochanan: טָעָה וְלֹא הִתְפַלֵּל מִנְהָה – If one erred and did not recite Minchah, מִתְפַּלֵל עַרְבִּית שְׁתִּים – he recites two Prayers at Maariv, יוֹמוּ בָּטֵל רְיִנוֹ בְּטֵל הַיְבָּר וֹמוֹ בְּטֵל הַרְבָּנוֹ מִשְׁנִם בְּאַר וֹמוֹ בָּטֵל הַרְבָּנוֹ מִשְׁנִם בְּאַר מִימוֹ בָּטֵל מִנְהָבוֹי "once its day has passed its sacrifice is canceled" does not apply to this. [16]

NOTES

- 8. For if it is indeed permissible to pray the Shacharis Shemoneh Esrei as late as noon or four hours into the day, one could accomplish both of the goals mentioned in the previous note by reciting the Shema even after sunrise, and reciting the Shemoneh Esrei at that point.
- 9. "Devoted ones" (vasikin) is a term for individuals who cherish the mitzvos and exert themselves to perform them at the earliest possible opportunity and in the most preferred manner (see Rashi). [See above, 9b note 34, for other explanations of the term vasikin.]
- 10. In their zeal to perform the mitzvos at the earliest opportunity (מַקִּימִים לְּמְעֵּוֹת the devoted ones would begin the Shemoneh Esrei at the earliest possible moment within the time period alloted for this tefillah. Since the time for reciting Shacharis runs from sunrise (preferably) until noon or four hours into the day, they would commence Shemoneh Esrei at sunrise.
- 11. [Actually, a rather simple answer to this question would be to say that the Baraisa refers specifically to where one erred, and is giving an instruction for after the fact (בְּרִיעַבוּ), while our Mishnah refers to when the Prayer should initially (לְבְּחִתְּלָה) be recited. The Gemara, however, offers a different answer [because it assumes the Mishnah's statement to apply to all cases] (Ritva; cf. Maharshal; Tzlach; Divrei David).
- 12. Genesis 1:5.
- 13. I.e. if one missed bringing an offering of a particular day, e.g. a mussaf offering, no substitute is brought the next day (Rashi).

- 14. [Although it is also true that if the morning tamid is missed it cannot be brought in the afternoon, and yet R' Yochanan states that one may pray twice at Minchah to compensate for a missed Shacharis, this is because the Shemoneh Esrei Prayer, in the final analysis, is not an actual tamid sacrifice it only corresponds to one. However, because it does at least correspond to this communal sacrifice, it can be argued that the Rabbis were no more lenient with it than with the law we find in regard to another time-related communal sacrifice the mussaf offering, where the rule is that if it was not brought on its prescribed day, it cannot be made up on the next. Thus while R' Yochanan allows a missel shemoneh Esrei to be made up later within the same day, it is possible that he does not allow it to be made up on the next day (see Rashash and Leshon HaZahav in explanation of Rashi; see also Pnei Yehoshua; Pnei Shlomo; Sheleimah Mishnaso)].
- 15. In the final analysis, Prayer is an entreaty that God grant us our needs. Perhaps, therefore, the Rabbis were lenient and allowed us to make up a missed Minchah Prayer at Maariv, despite the fact that no sacrifice can be compensated for on the next day.

The Gemara questions R' Yochanan's ruling allowing compensation for missed Prayers:

Prayer "it cannot be made straight," i.e. he cannot compensate for it. -? -

The Gemara answers:

אָמֵר רְבּי יּוּתָנְן - R' Yitzchak said in the name of R' Yochanan: הָבָא בְּמֵאי עַסְקינָן - Here in the Baraisa with what are we dealing? שְׁבְּשֵל בְּמֵוִיך - Where he suspended the Prayer intentionally. In that case we do not allow him to make it up. However, where his omission was accidental, he may compensate for it.

The Gemara adduces support for this answer:

אָמֵר רֵב אַשִּׁי – Rav Ashi said: דִּיְקָא נַמִּי דְּקָתְנֵי בִּשֵּל – This explanation is also indicated by a precise reading of the Baraisa, for the Baraisa states "he suspended" the Prayer, which implies that it was done intentionally, שְׁמֵּי טָעָה – and it does not state "he erred." שְׁמֵע מִינָה – Learn from this as we have said

NOTES

perform a mitzvah, e.g. to raise money for a worthy cause or to visit a sick person, and he declined. That opportunity is lost forever ("that which is missing cannot be numbered"), since the mitzvah has already been performed (Rashi to Chagigah 9b ר"ה שמינודו). Cf. Sifsei Chacahmim here.

^{17.} Ecclesiastes 1:15.

^{18.} Koheles refers to a missed prayer as a twisted thing that cannot be made straight, for the omitted prayer cannot be made up later. This is the basis for the Gemara's question which follows.

^{19.} I.e. he was invited to join a group of people who were going to

שבת מתפלל בליל (ה) שבת שתים ימעה ולא

התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת

שתים של חול מבריל בראשונה ואינו מבריל

בשניה ואם הבריל בשניה ולא הבריל

בראשונה שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה

לו למימרא דכיון דלא אבדיל בקמייתא כמאן

דלא צלי דמי ומהרריגן ליה ורמינהו *מעה

יולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים

ושאלה יבברכת השנים מחזירין אותו

הברלה יבחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני

שיכול לאומרה על הכום קשיא איתמר רבי

יוםי ברבי חנינא אכור "תפלות אכות תקנום

רבי יהושע בן לוי אמר יתפלות כנגד תמידין

תכנום תניא כוותיה דר' יוסי ברבי הציגא

ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי תניא

בוותיה דרבי יוסי בר' חנינא אברהם תקן

הוה ואל תשא בערם רנה ותפלה ואל תפגע

בי ותניא כוותיה דר' יהושע בן לוי *מפני מה

אמרו תפלת השחר עד חצות שהרי תמיד

של שחר קרב והולך עד חצות ורבי יהודה

אומר עד ארבע שעות שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות ומפני מה אמרו

תפלת הכנחה עד הערב שהרי תכוד של בין הערבים קרב והולך עד

ער שבע שעות ואיזו היא 'מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה ואיוו היא מנחה קפנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה איבעיא להו רבי יהודה פלג מנחה קמא קאמר או פלג מנחה אדרונה קאמר תא שמע ז א מיי׳ פ"ז [פ"י] מכל מפלה כלכה מו

מבדיל בראשונה . פעם ראשונה מתפלל בשביל מפלה של עכשיו בשבת מתפלל ערבית שחים. דהיינו של מולאי שבת לפיכך אומר בה הבדלה בחוכן הדעת והשניה היא בשביל תשלמי שת פשר יו מחלים האיז פישו פח פשי ש: בשבת מתפנכ ערבים שחים. דביים של נותה מכל שבת אים מבדיל בה: שניה עלתה לו . בשביל תפלת מ"ש האיז פישו פח פשי ש: ומבדיל בראשונה וכו' . כתב רבינו יהודה אם טעם ולא הזכיר ר"ח ח בפייי שם ששים שם במכחה לא יחפול עוד בלילה דומה יחפול עוד הרי כבר התפול כל וראשונה לא עולה כלום שאין לו להקדים (א) מפלה שעבר תורה אור זמנה לתפלה שומנה מכשיו והשניה

נמי לא עלתה לו לשל שבת הואיל והבדיל בה גילה דעתו שאינה של שבת והיא תחשב לשל ערבית: אכות מהטם . כדהתני בברייתה לקמיה: כנגד תמידים תקנום. אנשי כנסת הגדולה: רכי יהודה. ס"ל שחין חמיד של שחר קרב אלא עד ארבע שעוח: אברים . של עולות: ופדרים . של שאר קרבטת שמרק דמן קודם מוספח פי שקיעת החמה קרבין כל הלילה (ממים ג:) וכנגדן חקנו חפלת ערבית: מנחה גדולה. אם כא להקדים חמיד של בין הערבים אינו יכול להקדימו קודם שש שעות ומחלה דבין הערבים לתיב ביה מכי ינטו לללי ערב משהחמה טטה למערב דהייט משש שעות ומחצה ולמעלה דאמר מר חלי שש וחלי שבע חמה עומדת ברחש כל אדם באמלע הרקיע (פסחים ד' זדי):

תפלת שחרית שנא' "וישבם אברהם בבקרימים מנחה קטנה. זמן ממיד של בין אל המקום אשר עמר שם *ואין עמירה אלא ים הערכים ככל יום ממשע שעות (נפל ה) תפלה שנאמר "ועמד פינחם ויפלל יצחקממים ומחלה ולמעלה כדתנן בתמיד נסחם תפרה שנאמר "ויעמר פינחם ויפרל יצהק^{סנגיס} (ד'נהי) נשמע כשמונה ומחלם וקרכ תקן תפלת מנחה שנאמר "ויצא יצהק לשוראשיפנסט ומחלה והחס מפרש סעמח: בשרה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפלה כי פלג מנמה אחונה. חלק את כישנות ישנאמר °רופלה לעני כי יעמף ולפני ה'ממים ומחלה הנוחרים ביום וחחלה פע ישפוך שירון יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר ^{קר} אחרון של מנחה מיא ששום חסר יופגע במקום וילן שם *ואין פגיעה אלאממיתרביע ולמעלה: דחי לח מימח הכי. רופגע במקום ויק שם יואין פני עוד העהיתה למודה רבי יוסי ברבי תנינת דרבע העודה אל תחפלל בעד העם מי למתכינהו מקרבעת: מפלת העודפיו מאן חקנה. אלא ע"כ רבנן אסמכינהו אקרבטת וכי פיינו בתוספין ולא מצאו מפלה כנגדה עמדו הם ומקנוה:

עד ועד ככלל. לרבי יהודה הוא דהא

בעי דאילו לרבכן עד ולא עד בכלל:

הנהות דעריא

דרוניא ר' יהודה אימר 'יפלג המנחה אחרונה אמרו והיא י"א שעות חסר רביע נימא תיהוי תיובתיה דר' יוסי בר' העינא אמר לך ר' יוסי בר' העינא לעולם איכא לך תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות ראי לא תימא הכי תפלת מוסף לר' יוסי בר' חנינא מאן תקנה אלא תפלות אבות תקנום ואסמבינהו רבנן אקרבנות: רבי יהודה אומר עד ארבע שעות: איבעיא להו *עד ועד בכלל או דלמא עד ולא עד בכלל תא שמע ר' ידודה אומר עד פלג המנחה אי אמרת בשלמא עד ולא עד בכלל פסמי קיו:רים ל: סוכה מת: היינו דאיכא בין ר' יהודה לרבגן אלא אי אכרת עד ועד בכלל ר' יהודה מירו: ממחם מת: תולין מו. כד: פרכין ית. כדה כת:]

מונדה ולא החפלל מנחה בעים וכי׳ מעה ולא החפלל מנחם חנו רבנן "מעה ולא התפלל מנחה בערב

אם יחזור ויתפלל במולאי ר"ח הרי ערבית בחול שתים פירוש של חול משום שלא התפלל כלל א"כ ירויח והוא מתפלל י"ח בכך אין לחוש שגם בשבת היה דין שיתפלל כל י"ח רק שלא הצריכוהו מפני הטורח נמצא שמרויח כל חפלתו אבל כשמעה ולא הזכיר של ר"ח כבר התפלל א"כ לא ירויח כלום אם יתפלל במולאי ר"ח (דהא)[וה"ה] נמי אם החפלל במנחה בשבת ייח שלמות ולא הזכיר של שבת נראה דלמ"ש לא יתפלל שחים דכבר התפלל י"ח ברכות ומיהו ברב אלפס לא משמע כן דאפי'היכא דאינו מרויח כלום מלריך להתפלל פעם אחרת ווה לשונו שכתב אהא דקאמר שמבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה שניה עלתה לי ראשונה לא עלתה נו דאיבעי ליה לאקדומי תפלת שניה ברישא(דהכי)[דהיא] חובה וכיון דלא אבריל ברישא ואבריל בבחרייתא גלי דעתיה דהך בתרייתא היא חובה הלכך לפקדים. כי בי יחוד לה בעי למהדר ולללויי זימנא אחריתי כדי לפקדים. כי פי יחוד להמדר ולללויי זימנא אחריתי כדי להקדים חובת שעתיה ברישא ואי להשלים אחרים להשלים אחרים להחודי להשלים או מוכני ארצו בי של מוכני ארצו בי להחודי להפולא פרול בי לא מחוייב לאהדורי השפחלא פרול בי לא מרבוי או לא אבדיל אפילו בחדא מנוסה לא כי לא מרבוי לא לא הבדיל אפילו בחדא מנוסה של החודי בי לא החודים לא החודים להחודי החוד להחודי לא החודים להחודי החוד להחודים לה בעי למהדר ולללויי זימנא אחריתי כדי ואי לא אבדיל אפילו בחדא מנהון לא מהדריכן ליה דתניא טעה ולא [כים ברלשנים לחונה] הזכיר הבדלה בחוכן הדעת אין רק דלא מלחם לו משם דלא הבדיל בה איכ מחזירין אותר מפני שיכול לאומרה דות פרדיו בם חיב תחורין יווע חופש תיטול האותרים דברי לא פקדים חסלה דברי לא פקדים חסלה השלוחין למוכם שיחשה להתפלל דיתכא אחרימי אני"ג שלל כשי דהאל דבריל יחוור ויתפלל פעם שנים יוחר בשים בילי בישושאינים להתפלל זימנא אחריתי אע"ג שלא של מסרים גינה דשיו שאינה מבראשונה. כך היה נראה לה"ר מבראשונה. כך היה נראה לה"ר משה של משל ושל משה אל משה משל אלוו"ר ממוך לשון האלפסי: דשנו היה נה כה שה של משל לא משני משר א גילה בשה אינה דשנו היה של הילה דשנו המשרים להמשירו בשים א גילה דשנו המשרים להמשירו בשים א גילה דשנו שה משרים יחזור ויתפלל פעם שניה יותר דאמריכן לקמן בפרק אין עומדין

וֹישל דלח חשכחן ברייחה דנשנית בין שתי תקנות: [מצר דנה] ממר ות דמה כטכנים אלה למתן [קש ש"מ] כיון דמיינ דצרן גם פן למתן גאלם למסלם למתן גאלם למסלם דמברים חני שחרי כחלי וי"ל היינו דמפלת שרבית אחר

ואין שיחה אלא תפנה שלאמר תפלה לעני כי יעטוף.

סימה דבפ"ק דע"ו (ד' ז: וע"ם) מוכיח דשיחה [11] תפלה מויצא ילחק לשוח בשדה י"ל דכיולא בו מליט במגילה (פ"ק ד' יג.) ויהי אומן את הדסה ואין הדסים

אלא לדיקים דכתיב והוא שומד בין ההדסים "ובפרק חלק (מוהדרין ד' ע.) הוא אומר להיפך: ינוקב חקן חפלח ערבים. חימה דחמר בפרק גיד הנשה (חולין ד' נמ:) וילך חרנה כי מטי לחרן בעי למיהדר חמר חפשר שעברתי במקום וכו' אלמא דהחם מוכח דהחפלל ערבים ביום מאחר שהחפלל כבר והוה דעתיה למהדר וקשה למחניתין דפרק קמא דקאמר שאיט (ג) זמן חפלה עד לאח הטכבים ולפי מה שפירשט דקי"ל כר' יהודה דאמר עד פלג המנחה ניחא ויפה

מנהג שלט "דאדרכה טוב להתפלל מבטוד יום קלח: (פיין פסקי פקל המנחה ניחא דהייט מנחה שם" פקל המנחה . חימה מנא ליה הא בשלמא עד תשע שטום ומחלה דעד אוסו-זמן הוי תפלח המנחה ניחא דהייט מנחה הקשונה קשונה אנל הא מא ליה וי"ל דר' יהודה ס"ל דתפלה כנגד קשרת חקטה דכחיב תכון תפלחי קשרת לפניך (מהלים קמא): שיש קים! מנהג שלט "דחדרבה טוב להתפלל מבטור יום קנת: מנים המנחה. שימה מנא ליה הא בשלמא עד משט שטוח וממלה דעד אומו-זמן הוי תפלה המנחה ניחא דהייט מנחה מים איני הוא בשלמא עד השט שטוח וממלה דעד אומו-זמן הוי תפלה המנחה. שימה מיא ליה ויא דר' יהודה ס"ל דמפלה כנגד קמרת חקטה דכתיב סכון מפלים קמרח לפניך (מהלים קמא): מים אל אורי להו עד ועד בכלל וייל אי אחרי עד ועד בכלל יש בו גם חומרא שיתפלל ולא אחרי עבר זמט בשל קרבט ואפי' במויד: מים אלומא עד ולא עד בכלל וייל אי אחרי עד ועד בכלל יש בו גם חומרא שיתפלל ולא אחרי עבר זמט בשל קרבט ואפי' במויד: מ"ש מ"ש עדר פלג המנחה. חימה מנא ליה הא בשלמא עד השע שעום ומחלה דעד אותו-זמן הוי תפלה המנחה ניחא דהייע מנחה

מציף: מניף שם מנכ ת תפלת המנחה מבעוד יום לבד ר"ח סמג שם שור ושיע שלא הזכיר א"כ אין מרויח כלוס ד פייי שם כלכם ע חם יחזור ויתפכנ במונחי ד"ח הלי סוג שם מושיע ארם לא יזכיר עוד חפלה ר"ח וי"ח לבר פ" קיי מניף ד: התפלל ולא דמי להא דאמר הכא מעה מושים אית סימן ולא התפלל מנחה בשבת דמתפלל כלד כעיף ה: מית מכלכום מפלכ כלכה כ ו משדע אים סיש לה תפלח י"ח כשמחפלל במ"ש אע"פ ספיףר (רבאלספגרטים פיי דף יד גן: שלא יוכיר של שבח וא"ח והלא הוא פיג דף יד ב]: " שכח יזכיר של שבת וח"ת והלח הוח זח מיי פיג שם כלי מתפלל יותר ממה שהוא חייב להתפלל ל שמו שם מושים שלא היה לו להתפלל כי אם ז' ברכות

הנהות הבית מו רש"י דיה שמיו (ה) מנחה וכו׳ שחיו (ו [כתכ רש"] את"כ אם כן דאתרים דתפתמא דעתו שסיא מכי׳ של ערכי׳וק"ל ועי׳ כאשר"י: (ג) תום׳ (דף לגי) העשירו קבעוה על הכום ר"ה ישקנ וכו" לפרק קמא דקאמר שאיט. כ"כ למ"ג דנה] חמרו זמן דנהם הכוכנים הלה צאם הכוכנים:

> גליון השים **גבר** מכלוה אכום מקנום. עיי חענית (דף כיח פיימפרת (דף כיז מא) גרש"י דים הללו: משלם, בשאלפום דרא"ג פי לך לך אימא שנאמר אשפורלפניו שימי.וכןסא

ומפנים ז: פ. סופה יד. סמהרין לב:]

מפנופה פיב

הערב רבי יהודה אומר עד פלג המנחה שהרי חמיד של בין הערבים קרב ודולך עד פלג המנחה ומפני מה אמרו תפלת העדב אין לה קבע וון מי מיל שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה משמשום ומפני מה אמרו של מוספין כל היום שהרי קרבן של מוספין קרב כל ממו. גילמו היום רבי יהודה אומר ער שבע שעות שהרי קרבן מוסף קרב והולך

d

١Ĺ

æ

n

27

n

:]

טַ

F

61

G

d

if

 $\boldsymbol{F}$

٧,

ŋ

ıt. n

a s s

æ

More rules regarding compensatory prayers:

יַטְעָה וְלֹא הִתְפָּלֵל — The Rabbis taught in a Baraisa: יַטְה הְתָּפֶּלַל ישָׁה בְּעֶרֶב שֵׁבָּת — If one erred and did not pray minchah on the eve of the sabbath, i.e. on Friday afternoon, מְתְפֵּלֵל בְּלֵיל — HE PRAYS TWICE ON THE SABBATH NIGHT, once for Maariv and once to make up for Minchah.[1]

תותנה בְּשַׁלַ מְנְחָה בְּשַׁלַ מְנְחָה בְּשַׁלַ מְנְחָה בְּשַׁלַ מְנְחָה בְּשַׁלַ מְנְחָה בְּשַׁלַ מְנְחָה בְּשַׁלַ מְנְחָבּ לְּלְ בְּמִוּצָאֵי שַׁבְּח שְׁתִּים שֶל חוֹל — HE PRAYS AT THE CONCLUSION OF THE SABBATH, i.e. on Saturday night, TWO OF THE WEEKDAY, i.e. two weekday texts of the Prayer, one for Maariv and one to make up for Minchah.[2] מַבְּדִּיל בַּשְׁנַיָּה — HE RECITES HAVDALAH IN THE FIRST Prayer BUT HE DOES NOT RECITE HAVDALAH IN THE SECOND.[3] HAVDALAH IN THE SECOND Prayer BUT HE DID NOT RECITE HAVDALAH IN THE SECOND Prayer BUT HE DID NOT RECITE HAVDALAH IN THE FIRST, וְאָם הַבְּדִיל בָּשְׁנָה לוֹ בְּחִבּיִּל בְּשְׁנָה לוֹ בְּחִבּיִל בְּחִבּיל בִּשְׁנָה לוֹ בּחַבְּרִל בְּחַבּר אוֹת בֹּחַב בּחַב בּב בּחַב בּב בּחַב בּחַב בּב בּחַב

The Gemara asks:

Is this to say that since he did not recite Havdalah in the first Prayer בָּמָאן דָלֹא אַלָּדִי דָמָי

דינין ליה – it is as if he did not pray it and we make him repeat it?^[5] ירְנִינְהוּ – But contrast [this Baraisa with another] and note the contradiction: יַּנְמִינְהוֹּ בְּבוֹרוֹת גְּשָׁמִים בְּתְחִיֵּית – But contrast [this Baraisa with another] and note the contradiction: יַּנְמִינְהוֹת בְּשִׁמִים בְּתַחִיֵּית – If one erred and did not mention the powers of rain in the blessing of the resurrection of the dead, [6] הַמָּתִים – Or the request for rain in the blessing of the years, [7] יוֹיִן אוֹתוֹ – We make him return and repeat the Shemoneh Esrei. [8] ייַבְּעָרָ בְּחוֹנֵן הַדְּעָת – However, if he forgot to recite havdalah in the blessing gracious giver of wisdom, [9] יוֹיִנְיִן אוֹתוֹ – We do not make him return, מְבִּינִי אַנְּיִלִּי לְאוֹמְרָה עַל הַבּוֹס – For he is able to say (havdalah) later over the cup of wine. [10] Thus we see that the omission of Havdalah does not invalidate the Shemoneh Esrei. – ? –

The Gemara concludes:

- This is indeed a difficulty.[11]

The Gemara discusses the origin of the three daily Prayers: אַתְּמֵר – It was said: רָבִּי יוֹטֵי בְּרָבִּי חֲנִינָא אָמֵר – R' Yose the son of R' Chanina said: תְּבָּלוֹת אָבוֹת הְקְנוֹם – The prayers were instituted by the Patriarchs. רְבֵּי יְהוֹשֶׁעַ בָּן לֵוִי אָמֵר – R' Yehoshua ben Levi said: תְּבְּלוֹת בְּנֵגֶר תְּמִידִין הְקְנוֹם – The

NOTES

- 1. He recites the Sabbath text of the *Shemoneh Esrei* both times. For the reason the Sabbath Prayers were shortened from eighteen blessings to seven was that the Sages wished to make the Sabbath Prayers simpler and less burdensome (see above, 21a). Accordingly, whenever one prays on the Sabbath, even if he is making up for a weekday Prayer, he recites the Sabbath text (*Ritva*; see also *Hagahos HaGra*).
- 3. [Havdalah here refers to the unnum max prayer inserted into the fourth blessing of the Shemoneh Esrei of Maariv at the conclusion of the Sabbath, to signify the differentiation between the Sabbath and the other days of the week.] When compensating for a missed tefillah, the first Shemoneh Esrei is always recited for the current obligation and the second for the missed one. [For possible reasons for this, see Maadanei Yom Tov \$400; Aruch HaShulchan 108:9; Mishnah Berurah 108:19. Accordingly, when compensating on Saturday night for a missed Sabbath Minchah Prayer, one adds Havdalah to the first Shemoneh Esrei, since this one is for the current Maariv obligation, but not to the second Shemoneh Esrei, since this is the compensatory Prayer (see Rashi).

[This is unlike the law in the first case in which one is compensating for a missed weekday Prayer on the Sabbath, where we learned that one recites the exact same Shemoneh Esrei both times. This is because Havdalah is not part of the Saturday night Shemoneh Esrei per se, but is merely inserted into that Shemoneh Esrei to differentiate between the holiness of the Sabbath and the weekday. Accordingly, once it is recited in the first Shemoneh Esrei and the differentiation has been made, there is no reason to recite it again in the second Shemoneh Esrei (Maadanei Yom Tov §200).]

4. The second Shemoneh Esrei counts as Maariv, while the first Shemoneh Esrei does not count at all. The person must therefore recite a third Shemoneh Esrei to make up for Minchah.

The reason for this is as follows: When he recited the first of the two Shemoneh Esreis, he presumably had in mind that he was doing so to fulfill his current Maariv obligation, for the rule is that one must always recite the current obligation first. However, since he did not add Havdalah, which he was required to do for the Maariv Prayer, it does not count for him.

He then recited the second *Shemoneh Esrei*. [Although he has not yet fulfilled his Maariv obligation, and we have learned that the present obligation must always be discharged first, in this case where he in fact intended the first *Shemoneh Esrei* for the current obligation, but did not

- fulfill it because of a halachic technicality (i.e. he forgot Havdalah), he theoretically can recite the second Shemoneh Esrei for his make-up (see Rashash). However] by adding Havdalah to this second Shemoneh Esrei, he has indicated that he is in fact reciting this Shemoneh Esrei for his current obligation (presumably because he realized that he had forgotten Havdalah in the first Shemoneh Esrei). It therefore does not count as a compensatory prayer, but, indeed, for the present obligation. Accordingly, he must now recite Shemoneh Esrei a third time to make up for the Sabbath Minchah Prayer (Rashi, as explained by Hagahos HaBach; for other explanations of Rashi's commentary here see Leshon HaZahav, Divrei David and Emes LeYaakov; cf. Ritva).
- 5. As explained in the previous note, the reason the first *Shemoneh Esrei* does not count for his Maariv obligation was because he left out Havdalah. Thus, the Baraisa must be assuming that omitting Havdalah in the Saturday night *Shemoneh Esrei* invalidates that Prayer.
- 6. That is, he neglected during the winter months to mention the phrase בְּעִיב בְּרִבּוֹתְ וּמִוּרִיד נָגְּנְשְׁ ה אָשִׁיב בְּרִבּוֹתְ וּמִוּרִיד נָגְּנְשְׁ בּּעְרִידִּ נְגָּעְשׁ, He makes the wind blow and the rain descend, in the second blessing of the Shemoneh Esrei, which speaks about the resurrection of the dead.
- 7. That is, during the rainy season he did not mention the phrase יְחוֹ שִׁל, and give dew and rain, in the ninth blessing of Shemoneh Esrei, which concludes Blessed are You, Hashem, Who blesses the years.
- 8. [For the details of these laws see Orach Chaim 114:5 and 117:4.]
- 9. That is, on Saturday night he did not add the Havdalah prayer into the fourth blessing of $Shemoneh\ Esrei$, which is the blessing asking God for wisdom.
- 10. Since Havdalah is recited a second time over a cup of wine, there is no need to repeat *Shemoneh Esrei* if one left out Havdalah there. [As to why Havdalah is recited twice, see below, 33a.]
- 11. Although the Gemara leaves this difficulty unresolved, the fact that the Gemara concludes with the expression קשָּיָא, a difficulty, rather than with the more forceful expression הִייכָהָא, a refutation, indicates that the Gemara does not mean to reject the Baraisa's ruling, but means only to state that it cannot at present resolve the difficulty it raised with that ruling (see Rav Hai Gaon cited by Rosh; see also Rashi to Sanhedrin 72a ר"ה קשיא; cf. Rashbam to Bava Basra 52b ר"ה, קשיא). In fact, the law as cited in Shulchan Aruch (Orach Chaim 108:9) is in accord with this Baraisa. Moreover, Rav Hai Gaon offers a plausible reason for the Baraisa's ruling: By reciting Havdalah in the second Shemoneh Esrei [but not in the first], the person indicated that he intended the first Prayer as his make-up and the second for the current obligation. Since a make-up may never precede a current obligation, the first Prayer is invalid and the person must recite the make-up Prayer a second time. 12. As a Baraisa below will explain (Rashi). [This does not mean that the Patriarchs composed the text of the Shemoneh Esrei as we have it, for

this was formulated many generations later by the אָנְשֵי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, Men

of the Great Assembly (see Megillah 17b-18a). Rather, the Patriarchs

BERACHOS

prayers were instituted by the Men of the Great Assembly corresponding to the daily tamid offerings.[13]

The Gemara adduces Tannaic support for each of these views: תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא – A Baraisa was taught in accordance with the opinion of R' Yose the son of R' Chanina בן לֵוי – and a Baraisa was taught in accordance with the opinion of R' Yehoshua ben Levi.

The Gemara cites the first Baraisa:

תְנַיָא כְּוַוֹתִיה דְּרָבִּי יוֹסֵי בְּרָבִּי חֲנִינָא – A Baraisa was taught in accordance with the opinion of R' Yose the son of R' Chanina: אברהם תקן תפלת שחרית – ABRAHAM INSTITUTED THE SHACHARIS שנאמר – AS IT IS STATED: וישבם אברהם בבקר., יים אַשר־עַמִּד שִׁם׳׳ – AND ABRAHAM AROSE EARLY IN THE MORNING TO THE PLACE WHERE HE HAD STOOD. [14] אַין עַמִירָה אָלַא AND "STANDING" in this verse refers to nothing other - תְּפַלָּה THAN PRAYER, שנאמר – AS IT IS STATED elsewhere: ייבליי – AND PINCHAS STOOD UP AND PRAYED. [15] יצחק תקן הפלת מנחה – ISAAC INSTITUTED THE MINCHAH PRAYER, — AS IT IS STATED: יְנֵיצֵא יָצְחָק לָשׁוֹחַ בַּשַּׂרָה לְפְנוֹת עַרֶב״, — AND ISAAC WENT OUT TO SPEAK IN THE FIELD TOWARDS EVENING. [16] האלא תפלה – AND "SPEECH" in this verse MEANS NOTH-ING OTHER THAN PRAYER, שנאמר – AS IT IS STATED elsewhere: תפְּלַה לְעָנִי כִּי־וַעֲטף,, – A PRAYER OF THE AFFLICTED MAN WHEN HE SWOONS, יוֹשְפַרְ שִׁיחויי – AND BEFORE HASHEM HE POURS FORTH HIS SPEECH.[17] יַעָקב תְקָן תְפָלֶת עַרבִית – JACOB INSTI-TUTED THE MAARIV PRAYER, שְׁנֵאֵמֵר – AS IT IS STATED: וַיִּפָגַע,, וַיִּפָגַע,, יים בַּמַקוֹם וַיַּלֵן שַׁם" – AND HE ENCOUNTERED (vayifga) THE PLACE AND SPENTTHE NIGHT THERE. [18] אַין פָּגִיעָה אָלָא תִפְלָה – AND the term PEGI'AH in this verse REFERS TO NOTHING OTHER THAN PRAYER, אמר – AS IT IS STATED: שנאמר – שנאמר – שנאמר – אליתתפלל בעדיהעם הוה YOU, DO NOT PRAY FOR THIS PEOPLE, וְאַל־תִּשָּׁא בַעַרָם רְנָה וּתִפְּלָה יאַל־תפגעיבייי – AND DO NOT TAKE UP FOR THEM A CRY AND A PRAYER, AND DO NOT ENTREAT (tifga) ME.[19]

The Gemara cites the second Baraisa:

ותנא בוותיה דרבי יהושע בן לוי – And a Baraisa was taught in accordance with the opinion of R' Yehoshua ben Levi: מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות – WHY DID THEY SAY THAT THE MORN-ING PRAYER may be recited UNTIL NOON? שהרי תמיד של שחר קרב הוֹלֶךְ עַד חֲצוֹת – BECAUSE THE MORNING TAMID MAY BE OFFERED ALL ALONG UNTIL NOON.[20] וְרָבִּי יָהוּדָה אוֹמֶר – AND R' YEHUDAH SAYS: עד ארבע שעות – The morning Prayer may be recited only עוברי תַּמִיד שֵׁל שַחַר קָרֶב וְהוֹלֶךְ UNTIL FOUR HOURS into the day, שַׁהַרִי תַּמִיד שֵׁל שַחַר קָרֶב וְהוֹלֶךְ ער אַרבע שעות – FOR THE MORNING TAMID MAY BE OFFERED ANY TIME UNTIL FOUR HOURS into the day.[21] ומפני מה אמרו תפלת בער הער השנחה – AND WHY DID THEY SAY THAT THE AFTERNOON PRAYER may be recited UNTIL THE EVENING? שהרי תמיד של בין ד הערבים קרב והולף עד הערב – FOR THE AFTERNOON TAMID MAY BE OFFERED ANY TIME UNTIL THE EVENING. בְּבִּי יָהוּדָה אוֹמֵר - R'YEHUDAH SAYS: ער פלג המנחה – The afternoon Prayer may be recited only UNTIL HALF OF MINCHAH,[22] שַהַרִי תָּמִיד שֵׁל בֵּין הַעִּרְבַּוִם קַרֵב וְהוֹלֵךְ עַד פְּלַג הַמִּנְחָה FOR THE AFTERNOON TAMID MAY BE OFFERED ANY TIME UNTIL HALF OF MINCHAH. ומפני מָה אָמְרוּ AND WHY DID THEY SAY THAT THE EVENING PRAYER DOES NOT HAVE A FIXED TIME, i.e. may be recited all night long? שַהֵרִי אַכָּרִים וּפְּדָרִים FOR THE LIMBS AND FATS of sacrifices whose blood was sprinkled on the Altar before sunset שלא נתְעַבְּלוּ מְבָּעֵרֵב – but which were not consumed by the Altar's fire BEFORE EVENING קרבים והוֹלְבִים כַּל הַלַּיִלָה – MAY BE OFFERED on the Altar ALL NIGHT LONG.[23] ומפני מה אמרו של בין כָל הַיוֹם – AND WHY DID THEY SAY THAT [THE PRAYER] OF MUSSAF may be recited ALL DAY? שָׁהַרִי קַרְבֶּן שֻׁל מוּסָפִין קָרֵב כָּל היים - FOR THE MUSSAF SACRIFICE MAY BE OFFERED ALL DAY. ער שֶבֶע שַעות - R'YEHUDAH SAYS: ער שֶבֶע שַעות — The Mussaf Prayer may be recited only UNTIL SEVEN HOURS into the day. שָׁבֶע שָׁעוֹת – FOR THE MUSSAF SACRIFICE MAY BE OFFERED ALL ALONG UNTIL SEVEN HOURS.

The Baraisa continues:

היא מְנְחָה גְּדוֹלֶה – AND WHEN IS MINCHAH GEDOLAH?[24]

NOTES merely established that one should pray three times daily, in whichever manner he chooses (Maharsha).]

- 13. This too will be explained in a Baraisa.
- 14. Genesis 19:27.
- 15. Psalms 106:30 (see Targum there; cf. commentators ad loc.). Accordingly, the verse means that Abraham arose early in the morning and went to the place where he had previously prayed.
- Genesis 24:63.
- 17. Psalms 102:1. Accordingly, the verse means that Isaac went out to pray in the field toward evening (the time of the afternoon prayer).

[The question arises: By saying that Isaac established Minchah, the Gemara implies that until Isaac's time no one recited that prayer. However, the Gemara in Yoma (28b) states that Abraham did recite Minchah.

Some answer that after Isaac established Minchah, Abraham also recited it (Tosafos here and Tos. Yeshanim to Yoma ibid.). Alternatively, while Abraham prayed Minchah on a voluntary basis, Isaac fixed it as an obligation (Tos. Yeshanim ibid.; cf. Maharsha in the name of Sefer Yochasin).]

- 18. Genesis 28:11.
- 19. Jeremiah 7:16. Tifga and vayifga derive from the same root (פגע).

[Some explain that according to the present interpretation of נַיִּפְגַע as and he prayed, the word non is interpreted as a reference to God by His designation מְקוֹם, Omnipresent [literally: The Place]. Accordingly, the expression וַיְפָגַע בַּמְקוֹם would be rendered: And he prayed to (or: entreated) the Omnipresent (Mizrachi ad loc.). Others, however, say that even according to this interpretation the word non is understood in its plain meaning of "place." Accordingly, the expression וַיְּפְגַע בַּמְקוֹם means: And he prayed at the place (Maharsha to Chullin 91b; see also Targum Yonasan to Genesis ibid.).]

20. The Torah requires that two lambs be sacrificed as olah offerings each day [including the Sabbath and Yom Tov], one in the morning and

one in the afternoon (see Numbers 28:1-8). These offerings are called tamid, "continual" offerings, for they are offered day in and day out without interruption. With regard to the morning tamid Scripture states: אַת־הַבֶּבֶשׁ אָחָר תַּעֲשֶׁה בַבּקֶר, The one lamb shall you make in the morning (ibid v. 4). The Sages hold that "morning" extends until noon (Gemara below, 27a).

- 21. R' Yehudah maintains that "morning" does not extend beyond the fourth hour (ibid.).
- 22. The Gemara will explain this.
- 23. [Sacrifices may not be offered at night. Nevertheless] if the blood of a sacrifice was thrown on the Altar before dark, its limbs, in the case of an olah offering, and its fats, in the case of other offerings, may be placed on the Altar's fire even after nightfall. Corresponding to the burning of these fats and limbs, the Sages instituted the Maariv Prayer (Rashi).

[Rashi implies that the Maariv service corresponds to the burning of the limbs and fats of offerings in general. Accordingly, when R' Yehoshua ben Levi stated that the prayers were instituted "corresponding to the tamid offerings," we must say that he was referring to two out of three of the prayers [i.e. Shacharis and Minchah]. Rambam (Hil. Tefillah 1:6) and Tur (Orach Chaim 235), however, state that Maariv corresponds to the burning of the limbs [and fats] remaining from the afternoon tamid. According to this approach, R' Yehoshua ben Levi's statement refers to all three of the prayers.]

24. The afternoon period is divided into two parts: the earlier portion, called minchah gedolah, "greater minchah" [because the greater portion of the day remains - see Perishah, Orach Chaim 232:5], and the latter portion, known as minchah ketanah, "lesser minchah" [because only a small portion of the day remains]. The start of minchah gedolah coincides with the earliest time that the afternoon tamid may be offered, while minchah ketanah commences with the time at which the afternoon tamid was actually offered in the Temple. The Baraisa inquires as to when the period of minchah gedolah is.

קמְעָלָה וּלְמֵעְלָה פּמשׁשׁ שְׁעוֹת וּמְחֲצָה וּלְמַעְלָה From six and a half hours into the day and onward. [25] אַ מְנָחָה הָטְנָה בּא מִנְחָה הָטְנָה And when is min-chah ketanah?[26] אָמָיָה וּלְמֵעְלָה From nine and a half hours into the day and onward. [27]

R' Yehudah states that the time for reciting the Minchah Prayer extends until the period known as "half of *minchah*." The Gemara seeks the meaning of this term:

אַיּבְּעָיָא לְהוּ – They inquired: אַיּבְּעָיָא לְהוּ – עבִּי יְהוּדָה פְּלֵג מִנְחָה קְמָּא קָאָמֵר – Does R' Yehudah mean half of the first minchah, i.e. minchah gedolah, אוֹ פְּלֵג מִנְחָה אַחֲרוֹנָה קָאָמֵר – or does he mean half of the latter minchah, i.e. minchah ketanah? [28]

The Gemara answers:

קא שְׁמֵע – Come, learn the answer: הָּתְנָיָא – For it was taught in a Baraisa: בְּלֵג הַמִּנְחָה – רְבִּי יְהוּרָה אוֹמֵר – R' YEHUDAH SAYS: פְּלֵג הַמִּנְחָה – THEY STATED this with regard to HALF OF THE LATTER MINCHAH, יְבִיע – AND THIS IS the period that begins ELEVEN HOURS LESS A QUARTER [ten and three-quarter hours] into the day.[29]

The Gemara asks:

בימָא תִּיהֵי הְיוּבְיוּ דְרָבִי יוֹטֵי בְּרַבִּי חַנּינָא – Let us say that [this Baraisa], which states that the prayers were established based on the sacrifices, is a refutation of R' Yose the son of R' Chanina, who said that the Patriarchs established the prayers. [20] – ? –

The Gemara answers:

אַמַר לָךְ רַבִּי יוֹטִי בְּרַבִּי חֲנִינָא - R' Yose the son of R' Chanina would say to you: לְעוֹלֶם אָימָא לֶךְ תְּפְלוֹת אָבוֹת תִקְנוֹם - In reality I will tell you that the prayers were established by the Patriarchs, וְאַסְמְרִינְהוּ רַבָּנָן אַקְרְבָּנוֹת - but the Rabbis subsequently came and supported them upon the sacrifices. [31]

The Gemara goes on to prove this statement:

דְאִי לֹא תִּימָא הָבִי – For if you do not say so [that R' Yose the son of R' Chanina agrees that the prayers are based on the sacrifices], הַּבָּי הַ רְבִּי הַנִּינְא מַאוֹ תַּקְּנָה – then according to R' Yose the son of R' Chanina, who established the Mussaf Prayer? אַלָּא תִּפְלִוּת אָבוֹת תִקְנוּת – Rather you must say even according to R' Yose the son of R' Chanina that the prayers were established by the Patriarchs, וְאַקּתְבִּיוֹת רַבְּנָן אַקּרְבָּנוֹת – but the Rabbis subsequently came and supported them upon the sacrifices. [32]

Our Mishnah said:

יְבִּי יְחוֹרָה אוֹמֵר עַר אַרְבָּע שְׁעוֹת – R' YEHUDAH SAYS: The morning Prayer may be recited UNTIL FOUR HOURS.

The Gemara analyzes R' Yehudah's ruling:

ער יְעֵר בְּכְלָל – They inquired: ער יְעֵר בְּכְלָל – Does the word "until" in the Mishnah mean "until and including," i.e. does it include the fourth hour itself, אז דִּילְמָא עַר וְלֹא עַר בִּכְלָל – or perhaps "until" means "until but not including," i.e. it does not include the fourth hour?

The Gemara attempts a resolution:

קיא שְׁתֵּע – Come, learn a proof from our Mishnah: רְבִּי יְהִּדְּה – רְבִּי יְהִּדְּה – R'YEHUDAH SAYS: The afternoon Prayer may be recited UNTIL HALF OF MINCHAH. אי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא עֵּד וְלֹא עֵּד – Now, it is well if you say that the word "until" means "until but not including," בְּלָבְּן רְבִּי יְהוּדְה לְרַבְּןן – because that then is the difference between R'Yehudah and the Rabbis. R'Yehudah holds that the Minchah Prayer may be recited only until but not including "half of minchah," i.e. until an hour and a quarter before nightfall, whereas the Rabbis hold that it may be recited until nightfall. אַלָּא אִי אָמְרַתְּ עָד וְעַר בִּבְלֶל – However, if you say that "until" means "until and including," רְבִי יְהוּרָה – then the opinion of R' Yehudah

NOTES

25. The Torah requires the afternoon tamid to be offered מים (Exodus 29:39,41; Numbers 28:4,8), literally between the darkenings. This denotes the period between the "darkening of the day" and the "darkening of the night." The "darkening of the day" begins a half-hour after midday, for from a half-hour before noon to a half-hour after noon the sun is more or less directly overhead (see Pesachim 94a) and does not cast any shadows. Then, starting a half-hour after noon, the sun begins dipping towards the west, thereby creating shadows and a "darkening of the day" (see Rashi here and to Shabbos 9b מות החולה מות החולה (C. Rashi to Exodus 12:6). Thus, the afternoon tamid could be offered no earlier than one half hour after midday. This is, accordingly, also the earliest time for reciting Minchah.

[Others, however, explain that the "darkening of the day" actually begins at midday, but that the time for bringing the tamid was delayed until a half-hour after midday to allow for human error (see Aruch HaShulchan, Orach Chaim 233:13, based on Yoma 28b; see also Shaar HaTziyun 233:6).]

26. At which point the afternoon tamid was actually offered.

27. The afternoon tamid was usually slaughtered at eight and a half hours into the day and offered at nine and a half hours (Rashi). Although it was permissible to offer the afternoon tamid as early as a half-hour after midday (see above, note 25), this service was deferred two hours on a regular day to allow the public more time for offering their voluntary offerings, which are not permitted to be slaughtered after the afternoon tamid (see Pesachim 58a). [As noted in the Mishnah, some assert therefore that the preferred time for praying Minchah is after nine and a half hours.]

28. Minchah gedolah is five and a half hours long (from six and a half hours into the day until the end of the twelfth hour). Half of this period is two and three-quarter hours. Thus, assuming that R' Yehudah means half of minchah gedolah, "half of minchah" would commence at nine and a quarter hours into the day $(6\frac{1}{2} + 2^3/4 = 9\frac{1}{4})$.

If, on the other hand, R' Yehudah means half of minchah ketanah, the period known as "half of minchah" would commence ten and three-quarter hours into the day. The computation for this runs as follows: Minchah ketanah is two and a half hours long (from nine and a half hours into the day until the end of the twelfth hour). Half of this is one and a quarter hours. Adding this amount to nine and a half hours brings us to ten and three-quarter hours into the day $(9^1/2 + 1^1/4 = 10^3/4)$.

29. See Tosafos ד״ה ער פלג and Lechem Mishneh to Hil. Tefillah 3:2.

30. This "refutation" seems difficult, because by the same token the previously cited Baraisa supports R' Yose the son of R' Chanina, stating that it was the Patriarchs who instituted the prayers. Tzlach (מותיה דריב״ח בר״ה חניא) explains, however, that the first Baraisa can be interpreted (in order not to contradict the present Baraisa) to mean that the Patriarchs instituted the prayers for themselves, as a personal form of service, not that they imposed such service upon their progeny. The second Baraisa, however, clearly refers to the national obligation to pray. This contradicts R' Yose the son of R' Chanina, who, as the Gemara assumes now, maintains that the present-day obligation to pray stems from the Patriarchs. Cf. Melo HaRo'im and Chidushei R' Mordechai Banet.

31. I.e. while it was the Patriarchs who initiated the system of praying thrice daily, their conduct does not impose an obligation on us to do likewise. The Rabbis subsequently connected the prayers to ("supported them upon") the sacrifices, in order to make the prayers' recital obligatory (*Ritva*; see also *Maharatz Chayes*; cf. *Tzlach*).

32. Accordingly, when the Sages sought to impose an obligation to recite Mussaf but found no precedent from the Patriarchs for such a service, they arose and initiated such a Prayer themselves (see *Rashi*).

33. Literally: until, and until is included.

34. Literally: until, but until is not included.

This inquiry applies only according to R' Yehudah. It is obvious, however, that when the Rabbis used the term "until" [in the phrase "until noon" and "until evening"], they meant until but not including (Rashi), because the periods beginning with noon and evening are surely not appropriate for the morning and afternoon prayers respectively (Rabbeinu Yehonasan Milunel, Rashbatz; cf. Rashash אַרב", ווו parenthesis).

נֶן:

th

11

th

N!

וֹם

E

'n,

ta

H

Ol

ηţ

O]

मा

N

m

fi

ti

be

ti

be

۶,

m

רֵינ

cı

þι

רָי

P

ין

[t

1.

M

se

tł

in

w

w

m

p

ลา

tc

2.

n

re

t€

ir

M

cc

sł

3.

aı

tl

tł

tŀ

R

p

ם

fr

4

ď ir

יד א מיי׳ פיז מכלכות ינים וחלילה כלכה קעה סעיף יה : מו במיי גרושיו הלכה מו

עין משפם

נר כצוה

מקי ממון כלכם כ כתג פשין פנ: יון ד מיי פיז מכלי איסורי מונה כלי פ: ז ה מיי פ'א מכלי ממידין כלי ב פתב

עשין יע מוש"ע או"ח פיי מש פניף ה: ב ח מיי שם כלכה ד סמג שם מוש"ע חוית

[ניז"פ]

רב נסים נאוז

בבא על חסיוה דברים. הא החני על התרנטל שנסקל

סמג עשין כם סור

ותניא היו לפניו וכו'. ולא גרסי' אימא סיפא ושל וכו' שאינו

במשנה שדברי רבי יהודה שאמר עד שבע שעות אינו במשנה ויש מוספין מד שבע שעות ותו לא והויא לה מלוה עוברת ושל מנחה ספרים שהגיהו אותו במשנה ומיהו בכל הספרים הישנים אינו .וא"ת

ורבי למה לא הזכיר אותו במשכה מתנשון פחדים אסיב וי"ל משום דלא ס"ל כוומיה בהא שו גמיי פיי מהלפות וי"ל משום דלא ס"ל כוומיה בהא דאמר עד שבע שעות אבל בהא דקאמר עד ארבע שעות ס"ל כוותיה משום דתנן בבחירתה כוותיה ובההיא דפלג המנחה נמי משום יח ה פייי דאמריכן לקמן דעבד כמר עבד דאמרינן לקמן דעבד למר עבד שון קי: ודעבד למר עבד דהכי פירושא דעבד יש יו שיי פיג פסלי כר' יכודה ועבד) דאמר משלו במנמם בשלה [פלי 1] ספנ כר' יכודה ועבד) דאמר משלו במנמם כר' יהודה (עבד) דאמר מפלג המנחה ליליא הואעבד ומשום הכי מנחה לא אבל אין לפרש הכל בתפלת המנחה ועבד כרבי יהודה שהחפלל מנחה קודם פלג דפשיטא דרבכן מודו כא ממיי׳ שם כלכה ז

ושלה יחתר . ויש לומר דהתם בשאינו מקבל עליו שבת חיד אבל הכא מיירי שמקבל טליו שכת מיד סלכך לא הויא הקדמה וטעמא משום דס"ל כרבי יהודה וכן הכך דלקמן שהתפללו של מ"ש בשבח היינו משום דסבירא להו כרבי יהודה לענין מפלת הערב שהיא שעה ורביע הודם הלילה אעפ"כ [אין] אסור לעשוח מלאכה (א) *במ"ם מיד לאחר פלג ונפישן המנחה וכן לענין חוספת שבת ("ומ" באב) וי"ה דקי"ל שהוא מן המורה *אם כן לא לריך שיעור גדול כל כך: [אסיה]

תא שמט ושל מוספין כל היום ורבי יהודה אומר עד שבט שטוח

[פיססי חוליו שתי תפלות כהדי הדדי. חלי התחרון היינו רבנן אלא מאי *עד ולא עד בכלל מגדה כל אימא סיפא ושל מוספין כל היום ר' יהודה אומר עד שבע שעות ותניא *היו לפניו שתי תפלות אחת של מוסף ואחת של מנחה מתפלל של מנחה ואחר כך של מוסף שוו תדירה ווו אינה תדירה רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה שוו עוברת וזו אינה עוברת אי אמרת בשלמא עד ועד בכלל היינו דמשכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי אלא אי אכורת עד ולא עד בכלל היכי משכחת להו שתי תפלות בחרי הדדי כיון דאתיא לה של מנחה אולא לה של כוספין אלא מאי עד ועד בכלל קשיא רישא מאי איכא בין רבי יהודה לרבנן מי סברת דהאי פלג מנחה פלג אררונה קאמר פלג ראשונה קאמר והכי קאמר אימת נפיק פלג ראשונה ועייל פלג אחרונה מכי נפקי י"א שעות חמר רביע אמר רב נחמן אף אנן נמי חנינא *רכי יהודה כן בבא העיד המשה דברים "שממאנין את הקמנה ושמשיאין יאת האשה על פי ער אחר ועל יתרנגול שנסקל בירושלים על שהרג את הנפש ועל ייין בן ארבעים יום שנתנסך על גבי המובח *ועל החמיר של שרר שקרב בארבע שעות ש"מ 'עד ועד

בכלל שים אמר רב כהגא יהלכה כרבי

יהודה הואיל *ותנן בבחירתא כוותיה: ועל

נמחם מ: את המוס מחום זקוקה יהודה הואים יוובן בבי היים מאות משום מחום זקוקה שמת תבוד של שחר שקרב בארבע שעות: מאן תנא להא *רתנן "ורם השמש נמחם מ.] ונכם בארבע שעות אתה אוכר בארבע שעות או אינו אלא כשש שעות קמנה זו שממחן בבעלה ומעקוריתשיםכשהוא אומר °כחנם היום הרי שש שעות אמור הא מה אני מקיים והם "השמש ונמם בארבע שעות מני לא רבי יהודה ולא רבנן אי רבי יהודה עד ארבע שעות נמי צפרא הוא אי רבנן עד חצות נמי צפרא הוא אי בעית אימא רבי יהודה אי בעית אימא רבגן אי בעית אימא רבגן אמר קרא בבקר בבקר חלקהו לשני בקרים ואי בעית אימא רכי יהודה האי בקר יתירא להקרים לו שעה אחת דכולא עלמא מיהא וחם השמש ונמס בארבע שעות כאי משמע אמר רבי אחא בר יעקב אמר קרא והם השמש ונמס איזו היא שעה שהשמש הם והצל צונן הוי אומר בארבע שעות: תפלת המנחה עד הערב וכר:אמר ליה רב חסרא לרב יצחק התם אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה הכא כאי אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי אמר רב חסרא נחוי אנן מדרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום שים הלכה כרבי יהודה אדרבה מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אורתא שמע מינה אין הלכה כרבי יהודה השתא דלא אחמר הלכתא לא כמר ולא כמר "דעבר כמר עבד ודעבר כמר עבר רב איקלע לבי גניבא וצלי של שבת בערב שבת והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא "לאחוריה דרב וסיים רב ולא פסקיה לצלותיה דרבי ירמיה שמע מינה תלת שמע מינה "מתפלל אדם של שבת בערב שבת ושמע מינה מתפלל תלמיד אחורי רבו ושמע מינה 'אסור לעבור כנגד המתפללין מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אסור לעבור כנגד המתפללין איני והא רבי אמי ורבי אסי חלפי רבי אמי ורבי אסי חוץ לארבע אמות הוא דחלפי ורבי ירמיה היכי עביד הכי והא אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל אדם

שעות וה"ה לתפלה: בכחירתה . טדיות קרי בחירתא שהלכה כאותן מדיות : כשהוא אומר כחום היום הרי שם שעות אמור . כלומר מלינו במקום אחר ששינה הכחוב בלשונו ואמר והוא יושב פתח האוהל כחום סיום ולא אתר כחום השמש אלא היום משמע כל המקומות חמין בין חמה בין לל הוא מדבר בשנה ששית: הא מה אני מקיים וחם השמש. דמשמע השמש מס והצל צונן: בארבע שעות. דאינו קודם ארבע שעות אף השמש צונן: מני. הא דמשמע דארבע לאו בקר הוא דהא כתיב וילקטו אותו בבקר בבקר וחם השמש ונמם הטחר ומדמוקי ונמם בארבע שעות מכלל דלאו זמן לקיטה הוא ולאו בקר מיקרי: ארכע שעות נמי לפרא הוא. דהא אמרת עד ועד בכלל וגבי חמיד כחיב חעשה בבקר: לשני בקרים . שלא היו לוקטים אלא בשלש שעות ראשונות שהוא בקר ראשון: החם אמר רב כהגא. גבי הפלח השחר: של שכח בערב שבת. שקבל עליו שבת מבעוד יום: שמע מינה. כרבי יהודה ס"ל דאמר מפלג המנחה אויל ליה זמן תפלח המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית: ולא פסקיה לצלוחיה. כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכוחל לטבור לפניו ולישב במקומו אלא עמד על עמדו:

הייט רכע . דקס"ד רבי יהודה פלג אחרון של מנחה אחרונה קאמר: מתפלל של מנחה וכוי . רבנן לטעמייהו דאמרי תפלת המוספים כל ביום כמו של מנחה הלכך חדיר קודם ור' יהודה לטעמיה דחמר יש לה עוד שהות עד פלג המנחה: תורה אור

ששרין של שעה שביעית הוא זמן לשתיהן משן דף כה. דהה חמר מכחה גדולה משש שעות ומחלה ולמעלה: היכי משכחת לה . הרי עבר זמן המוספים משעברה שעה ששים : פלג ראשונה. של מנחה אחרונה ועד בכלל ואף על גב דחנא יהב סימנא לפלג אחרונה דקחני איזו פלג מנחה מי"א שעות חסר רביע ה"ה כו': אף אנו נמי תנינא . לרבי יהודה עד ועד בכלל:שממחניו את הקעני. קענה שהשיאתה אמה לחחר מיחם אביה דמדאורייםא אין קדושיה כלום שהרי קטנה אינה בת דעת ואת אמה לאזכתה תורה להיות לה כח לקדשה אלא לאב שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה (דברי' כב) ומיהו רבנן חקיט לה קרושין להצריכה מיאון כדי שישאוה ולא סלא לזכות לפיכך אם מיאנה לאחר זמן ואמרה אי אפשי בו יולאת ומותרת לכל אדם מש א מים ואינה לריכה הימנו גם והעיד ל' יהודה בן בבא שפעמים שמצוה על בית דין ללמדה שתמאן בו כגון שני אחים נשואין שתי אחיות ימומות אחם גדולה וקדושיה קדושי תורה ופי שבי וחחם קמנה שחין קדושים חולה מתחם מי: מדרבנן ומח בעלה של גדולה בלח דים ומלן בנים ונפלה לפני אחיו ליבום ונמלאת זקוקה לו מן הסורה וזיקה זו אוסרם

קרושיה למפרע ומעשה כל בעילוחיה

כאלו הן של זטת כדי להתיר את

על האנוסה ועל המפוחה (יבמות

החדם דכתיב (שמוח כא) השור יסקל

וגמרינו בג"ש שור שור משבת למשות

כל בהמה חיה ועוף כשור (צ"ק ד'

מד:): ועל יין כן חרכעים יום . שילח

מכלל יין מגתו וכא לכלל יין גמור

וקרינן ביה נסך שכר (נמדבר כח):

בארבע שעות . ותו לא אלמא כרבי

יהודה ס"ל וקאמר בארבע שעות

אלמא לרבי יהודה עד ועד בכלל:

הלכה כרכי יהודה. דמתני' דאין

תמיד של שחר קרב לחחר חרבע

בעלה ליבם את אחותה דתכן נושאין

שכילםה דכיי שהיא כאחות אשתו וא"ר אליעור פרשת כשלה במסכת יבמות (דף קת.) מלמדין

הנהותביה לף מי) והעיד רבי יהודה כן ככל (b) מופי דים דיום שנשנית עדיות שהלכה כר"ת: שלאס במיש ע"פ עד אחד. שאחר לה מת בעליך הכדלכת יום בתדינת הים (יכמות דף קכב.): סח ום נגנין ספפת שנם שנסקל תרעול . שניקר קדקדו של מומים פל מינוק במקום שהמוחרופף וניקב את מוחו וסקלוהו כמשפט שור שנגח את : 00000

קל החרשל (על) שהרג בחלמד ארץ ישראל במסכת עיחובין כפרס דמוצא הפרץ המוצא הפרץ (פרק) וחבר הנות ומא נותר באו הבא הוחל וניצל ההלב נות האני) מנות אין ההלל ניצל הבא להחל ניצה מנותל הוא (כון ניצוצא צומה לל הרכיניי) כי התיטשה שחדוק פתחדון ונואה להן רפרוף כתחת העוד שעל הכוח ניקר אחו מקם ער שנקנו חזרט לתינוק חה התרנטל ראי להדנו מן דבתוב לאי לוהל מקר השרה להדונלה הכל בעלי היים שברשהיו אכולהי אמר הדונא, סקל יסקל השרה הואיליתבן(בבתריתא) [בבדירתא] כחתית תמאי היא ממי עריות פ"ו מ"א שור המשנה שניה בה העיררי יותה

גליון השים. נכר שמחליון אם כקפנה, כקפנים כליל [וקמכואר בקדם ח]: שם ופל ממיד של שחר. פיי נרשיי משלי לח ופיי מנחום די סד עייב מום' דיים ועל: יצום לחחורים דרב. מפלהשל חול. כן

ŀ

....

Control of the second second

יינוּ רְבְּנֵן – is the same as that of the Rabbis. Both would agree that Minchah may be recited until nightfall.[1]

The Gemara counters:

אלא מאי – But what is your conclusion – ער ולא עד בְּכַלַל -that the word "until" means "until but not including"? - But consider the latter section of the Mishnah: סיפא AND [THE PRAYER] OF MUSSAF may be recited THE ENTIRE DAY. רְבִּי יְהוֹרָה אוֹמֶר - R' YEHUDAH SAYS: עד שֶבֶע שעות – Until seven hours into the day. יְּענוֹת – And it was taught in a Baraisa: היי לפניו שתי תפלות – If ONE HAD BEFORE HIM TWO PRAYERS to recite, אַחַת שֵׁל מִּנְחָה – ONE OF MUSSAF AND ONE OF MINCHAH, מתַּפַלֵּל שַׁל מִנְחַה וָאַחַר כַּךְ שֵׁל קים – HE PRAYS THAT OF MINCHAH first AND AFTERWARDS THAT OF MUSSAF, שוו תדירה – FOR THIS ONE, i.e. Minchah, IS more FREQUENT, וו אינה תדיךה - WHEREAS THIS ONE, i.e. Mussaf, IS NOT as FREQUENT.[3] רבי יהודה אומר - R' YEHUDAH SAYS: הנחה בּך שֵׁל מנחה – HE PRAYS THAT OF MUSSAF first and afterwards that of minchah, $\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,\,$ ישו עוברת – For the time for THIS ONE [Mussaf] ELAPSES early in the day, since it can be recited only until seven hours, ווו אינה עוברת – whereas the time for THIS ONE [Minchah] DOES NOT ELAPSE early, since it can be recited up until "half of minchah." אי אמרת בשלמא עד ועד - Now, it is well if you say that by "until" R' Yehudah means "until and including," היינו דמשפחת להו שתי תפלות - this, then, is how these two Prayers are found to coincide.[4] אַלא אִי אַמְרָתּ עֵד וָלא עֵד בְּכָלַל – But if you say that by "until" R' Yehudah means "until but not including," היכי משבחת להו שתי תפלות בהדי הרדי - how are these two Prayers ever found to coincide? ביון רַאַתַיַא לַה שֶׁל מִנְחָה אַוֹלָא של מוספין – Why, once [the time] for Minchah has arrived. [the time] for Mussaf has already departed![5]

The Gemara, however, returns to the original objection: אלא מאי ער ועד בּכְלל – But what is your conclusion – that the word "until" means "until and including"? בְּשָׁיֵא רַישָא – If so, the beginning of the Mishnah is difficult, as stated above -שאי אִיבָּא בֵּין רָבִּי יְהוּדָה לְרַבְּנַן – what difference is there between the rulings of R' Yehudah and the Rabbis? Both agree that Minchah may be prayed until evening! -? -

The Gemara answers:

ים סברת דהאי פּלַג מנחה פּלַג אַחַרוֹנָה קאַמֵּר — Do you think that by this phrase "half of minchah" [R' Yehudah] means the latter half of minchah ketanah, i.e. the last hour and a quarter of the day, and therefore if the word "until" means "until and including" it emerges that Minchah may be recited until the end of the פלג ראשונה קאמר – [R' Yehudah] means the first half of minchah ketanah, i.e. the period extending from two and a half hours before the end of the day to one and a quarter hours before the end of the day. Accordingly, when R' Yehudah said that Minchah may be prayed until "half of minchah," he meant until and including the first half. יְהָכִי קָאָמֵר – And this is what [the Baraisa] cited above is saying:[6] אימת נפיק פלג ראשונה ועייל פּלַג אַחַרונה – When does the first half of minchah depart and the latter half arrive? מבי נפקי אחת עשרה שעות דְּמֶר רְבִיעַ – When eleven hours less a quarter of the day depart.[7]

The Gemara supports its conclusion that according to R' Yehudah the word "until" means "until and including": אָמֶר רַב נַחִמָן - Rav Nachman said: אָמֶר רָב נַחִמָן — We have also learned so in a Mishnah:[8] רַבִּי יְהוּרָה בֶּן בָּבָא הֵעִיד רים – R' YEHUDAH BEN BAVA TESTIFIED[9] regarding FIVE MATTERS: שֵׁמְטָאָנִין אֶת הַקְּטַנָּה — THAT WE (the court) CAUSE (i.e. encourage) THE MINOR GIRL TO REJECT her husband;[10]

NOTES

1. The Gemara at this point assumes that when R' Yehudah says that Minchah may be recited until "half of minchah," he refers to the second half of minchah ketanah, which is the last hour and a quarter of the day (Rashi). Accordingly, if the word "until" means "until and including," it emerges that R' Yehudah allows Minchah to be recited until the end of the day, which is identical to the view of the Rabbis whom he comes to dispute!

It is evident from the Gemara's entire discussion that "half of minchah" is a period of time rather than a point in time. Thus, it is possible for the Gemara to consider whether R' Yehudah meant until and including half of minchah or until but not including it (see Rashashto 26b בשלמא ביה אי אמרת בשלמא.]

- 2. [The reading אִימֵא סִיפַא presumes that the passage the Gemara will now cite, which contains the ruling of R' Yehudah that Mussaf may be recited only until the seventh hour, is contained in our Mishnah. The text of the Mishnah possessed by most Rishonim, however, did not include such a ruling. (The parentheses around the last sentence in our Mishnah reflects this fact.) Accordingly, the Rishonim assert that the coming passage is actually a Baraisa, and that the words אִימָא סֵיפָא should be emended to read אָמ שְׁמֵע (Tosafos) or וָאֵלָא הָא דָתַנָיָא (Ritva).] 3. According to the Rabbis, the times for praying Mussaf and Minchah are identical, both extending throughout the entire day. Hence, since there is no question of the time for one Prayer lapsing before the other. they maintain that it is better for the person to first recite Minchah, which is the more frequent Prayer (since it is recited every day), and then recite Mussaf (which is recited only on the Sabbath, Festivals, Rosh Chodesh, and Chol HaMoed). This is in line with the general principle [taught in the Mishnah in Zevachim 89a] that הָרִיר וְשֶאֵינו הָרִיר חָדיר קוֹבְם, When that which is frequent conflicts with that which is not frequent, that which is frequent takes precedence (Rashi).
- 4. The earliest one may pray Minchah is six and a half hours into the day (i.e. halfway through the seventh hour). Accordingly, if R' Yehudah includes the seventh hour as part of the time for the Mussaf Prayer (ער וְעֵר בּכְלַל), it emerges that the times for Mussaf and Minchah overlap during the last half of the seventh hour. It is thus possible to discuss which Prayer takes precedence (Rashi).

- 5. For the time for Mussaf terminates at the end of the sixth hour of the day, i.e. noon, and the earliest time for praying Minchah does not begin until a half hour later, at six and a half hours into the day (Rashi).
- 6. A Baraisa was cited on 26b in which R' Yehudah stated that half of minchah is at eleven hours less a quarter into the day. Presumably, by this R' Yehudah meant to define the term "half of minchah" used in his ruling in the Mishnah in which he stated that Minchah may be recited "until half of minchah." But if, as the Gemara has just said, by this he means until and including the first half of minchah, why does he give the starting point for the second half? (see Rashi).

The Gemara therefore explains that in the Baraisa R' Yehudah meant something else, as follows.

- 7. Actually R' Yehudah did not mean in the Baraisa to define the term "half of minchah" he used in the Mishnah. There in fact he meant until and including the first half of minchah. In the Baraisa, however, he is giving the point at which the first half, which is the time for reciting Minchah, ends, and the second half, which is the time for Maariv, begins. This is at eleven hours and a quarter into the day (see Shitas Rivav to the Mishnah).
- 8. Eduyos 6:1.
- 9. That is, he testified on the day that Tractate Eduyos was compiled (Rashi, end of ד"ה שממאנין). [See below, 28a, that this occurred on the day R' Elazar ben Azaryah was installed as Nasi.]
- 10. Biblically, only a father can give his minor daughter in marriage, as derived from the verse (Deuteronomy 22:16): I gave my daughter to this man (see Kesubos 46b, and Sotah 23b with Tosafos ר"ה שנאמר). The Rabbis, however, instituted that the mother or brother of an orphaned minor girl shall be empowered to marry her off, so that she not be abused by unscrupulous men. This marriage has no standing on the

In conjunction with their institution of marriage for an orphaned minor girl, the Rabbis also instituted that the girl be able, before reaching majority, to annul the marriage through מאון, mi'un (rejection) her declaration before a beis din of three judges that she is unwilling to אָת הָאשָׁה עַל פִּי עֵר אָתָר AND THAT WE (the court) ALLOW A WOMAN whose husband has traveled abroad TO REMARRY BASED ON ONE WITNESS who reports that her husband has died; שְּבָּבְּע מִרְנְגוֹל שָנְסְלֵל בִּירוּשָׁלִיִם עַל שֶׁהָרֶג אָת הַבְּּעָשׁ — AND ABOUT A ROOSTER THAT WAS ONCE STONED IN JERUSALEM FOR KILLING A PERSON; בּיִן בָּן אַרְבָעִים יוֹם שְׁנְתְנַפְּרְ עַל נְבֵּי הַמִּוְבָּוֹ הַאַל יִין בָּן אַרְבָעִים יוֹם שְׁנְתְנַפְּרְ עַל נְבֵּי הַמִּוְבָּוֹ הַאַל בִּי הַמִּוְבָּן בְּע עִּמִי — AND ABOUT WINE FORTY DAYS OLD THAT WAS POURED as a libation ON THE ALTAR; ווֹשׁ שְׁחָר שֶׁבְּרֵב בְּאַרְבַע שְׁעוֹת — AND ABOUT THE MORNING TAMID THAT IT MAY BE OFFERED even DURING THE FOURTH HOUR of the day. (14) שְׁמֵע מִינָּה עֵּרְ וְעֵר בְּכְלֶל Learn from this [from the fact that the Mishnah says "during four hours"] that the word "until" used by R' Yehudah means "until and including."

The Gemara concludes:

— Indeed, learn it from this.

The Gemara issues a ruling:

אָמֵר רֵב כְּהָנָא – Rav Kahana said: הָלֶּכָה כְּרְבִּי יְהִיּדָה – The halachah follows R' Yehudah that the tamid offering may not be brought – and therefore that the morning Prayer may not be recited – after the fourth hour of the day, הוֹאִיל וּתְנֵן בְּבְּחִירְתָּא – since a Mishnah in the choicest tractate, Eduyos, follows his opinion. [15]

The Mishnah in Eduyos said:

אַעוֹת שָׁלְשָׁת שְׁלְשָׁת – AND ABOUT THE MORNING TAMID THAT IT MAY BE OFFERED only DURING the first four Hours of the day. ^{16}

The Gemara inquires:

מָאן תָנָא לְהָא דְתְנָן – Who taught that which the Rabbis taught in a Baraisa: יוחם השמש ונמסיי – Scripture states with regard to the manna: AND WHEN THE SUN GREW HOT IT WOULD MELT. (18) This melting occurred בָּאַרְבַּע שָׁעוֹת — AT FOUR HOURS into the day [i.e. during the fourth hour]. אַתָּה אומֶר בָּאַרְבַּע ענות – YOU SAY AT FOUR HOURS, שעות – BUT PERHAPS IT WAS, RATHER, AT SIX HOURS [i.e. during the sixth hour]? בשהוא אומר ,,כְּחֹם הַיּוֹם׳י – WHEN IT STATES elsewhere AT THE HEAT OF THE DAY, [19] הרי שש שעות אמור – the reference to SIX HOURS IS THEREBY STATED.[20] הַא מָה אָנִי מִקְיִים ,,וְחָם הַשְּׁמֵש ינְמָס״ – SO HOW DO I INTERPRET the verse AND WHEN THE SUN GREW HOT IT WOULD MELT, which implies at a time of day when the sun is hot but the shade is still cool? בַּאַרְבַּע שֵעוֹת – It means AT FOUR HOURS into the day.[21] מני – Now, who is the Tanna of this Baraisa, who holds that the fourth hour of the day is no longer called "morning"?[22] א רָבּי יָהוּדָה וָלא רַבָּנָן – It is neither R' Yehudah nor the Rabbis. אי רֶבֶּי יָהוּרֶה – For if it is R' Yehudah, ער אַרבַע שַעות נְמִי צָפָרָא הוא – why, he maintains that until the end of four hours is also considered morning.[23] אי רַכּנֵן – and if it is the Rabbis אי רַכּנֵן – they

NOTES

continue in the marriage. This mi'un serves to annul the marriage retroactively from its inception, and accordingly no get is needed.

The case here deals with two brothers who marry two sisters whose father had died. One of the sisters is an adult, whose marriage is thus Biblically recognized, whereas the other is a minor, whose marriage contracted by her mother or brother - is an institution of the Rabbis. Then, the husband of the adult sister dies childless, creating a quasi-marital levirate bond between her and her brother-in-law (the husband of her minor sister), who is obligated to marry her in fulfillment of yibum. Now, had the living brother's marriage to his own wife enjoyed Biblical standing, then there would have been no levirate bond created whatsoever, since the widow is then Biblically forbidden to the living brother as the sister of his wife (see Yevamos 2a). Since, however, the living brother's marriage has no Biblical standing, the levirate bond to his minor "wife's" sister is created, giving rise to the following dilemma: The living brother cannot remain with his minor wife, since she is the sister of his quasi-wife (the adult sister, who is bound to him for *yibum*). But neither can the living brother perform yibum and marry the adult sister, since she is, on the Rabbinic level, the sister of his present wife. It will not help for him simply to divorce the minor and then perform yibum to her sister, since divorcing the minor will still leave the widow forbidden to him as "the sister of his divorcee" (a Biblical prohibition that is, in this case, only Rabbinic, since his "divorcee" was married to him only on the Rabbinic level). To resolve this dilemma, R' Eliezer, cited in a Mishnah in Yevamos (109a), rules that we encourage the minor wife to "reject" her husband through mi'un. Thus, the girl's mi'un will annul her marriage, so that it is as if the living brother was never married to her, and he may then proceed to perform yibum to her sister. R' Yehudah ben Bava testified that the halachah follows the opinion of R' Eliezer [and not the opinion of the other Tannaim there who are opposed to encouraging the mi'un-nullification of marriage and therefore give other resolutions to this dilemma]. See Rashi here and Yevamos 109a,b.

- 11. See Yevamos 122a. Even though the establishment of a fact of this nature generally requires the testimony of two valid witnesses, in this case one witness is enough (see Yevamos 88a for the reason why).
- 12. The rooster pecked at the fontanel [soft spot] of a small infant and pierced the brain, killing the infant. Although the Torah states the stoning penalty only for an ox that kills a person (see Exodus 21:28-29), the Gemara in Bava Kamma (54b) derives by means of a gezeirah shavah that the same applies to any other animal or bird that kills a person (Rashi).
- 13. The Torah requires aged wine for libations [יַּשֶׁרָה intoxicating wine]. R' Yehudah ben Bava testified that forty days after the juice is

pressed from grapes, it leaves the category of "new wine" and enters the category of "aged wine" (Rashi).

- 14. [See Rashi here and Raavad to Eduyos loc. cit.; cf. Rambam there and Hil. Temidin U'Mussafin 1:2 with Lechem Mishneh, Tosafos to Menachos 64b היה ועל אותה שעה, and Rashi to Proverbs 31:1.]
- 15. Eduyos is regarded as the choicest tractate because all its Mishnahs represent rulings that were attested to (Eduyos means testimonies) by the greatest of Sages and were accepted as authoritative (Rashi here and to Kiddushin 54b; see also Rambam's introduction to Commentary on the Mishnah).

Alternatively, the name of the tractate is אָרִיּוֹא, Iddiyos, which means choicest (in plural), and it is called so due to the choice rulings included in it. [Accordingly, the name by which the tractate is referred to here should be אָרִירָיָא, which is the plural form of אָרִירָי, and] thus the two names (בְּחִירָיִא and בְּחִירָיִא) are synonymous (Tiferes Yisrael, beginning of Tractate Eduyos).

- 16. [Some manuscripts of the Talmud omit this citation here, since the ensuing discussion applies more appropriately to our Mishnah than to the Mishnah in *Eduyos* (see *Dikdukei Soferim*).]
- 17. Since the following teaching is not a Mishnah but a Baraisa, we have translated this phrase according to the way it appears in most old prints: אָפָי יְּתָנוּ רָבָּוֹלְ (Dikdukei Soferim §30; see also Rashash). 18. Exodus 16:21. The verse in its entirety reads: יַיִּלְקְטוּ אַחוֹ בַּבּקֶר אִישׁ, אַישׁ וְנָהָטּ יְּאַרָלוּ וְחָם הַשְּׁמְשׁ וְנָהָטּ בְּרֹּלְיִם הַשְּׁמְשׁ וְנָהָטּסְ, And they gathered it in the morning, in the morning, every man according to what he would eat, and when the sun grew hot it would melt.
- 19. Genesis 18:1. Abraham was sitting at the entrance to his tent at the heat of the day.
- 20. Since the verse there states "at the heat of the day" instead of "at the heat of the sun," it implies a time of day when all places, both those in the sun and in the shade, are hot. This occurs in the sixth hour of the day (Rashi; cf. Chidushei R' Elazar Moshe Horowitz).
- 21. Because before the fourth hour of the day it is [relatively] cool even in the sun (Rashi).
- 22. The verse states that the Jews collected the manna בּבֹקה, in the morning, and that following this, i.e. after the morning was over, the sun would melt the remaining manna. The Tanna of this Baraisa derived that the melting occurred in the fourth hour. This implies that the fourth hour is no longer called "morning" (Rashi).
- 23. The verse regarding the morning tamid states: The one lamb shall you make in the morning (Numbers 28:4), and as explained above, R' Yehudah holds that the "morning" extends up until and including (קער בַּכִלל) the fourth hour of the day (Rashi).

maintain that until noon is also considered morning[[24] -? -The Gemara answers:

אָי בַּעִית אָימָא רָבָּנַן – If you prefer, say it is R' Yehudah, and if you prefer, say it is the Rabbis.

The Gemara elaborates:

אָימָא רַבְּנֵן – If you prefer, say it is the Rabbis, for אָמַר "בְּבַקר בָּבַקר – the verse in regard to the manna states in the morning, in the morning, [25] a double expression, which implies: חַלְּקָהוּ לְשְׁנֵי בְּקָרִים – Divide [the morning], which totals six hours, into two "mornings," each consisting of three hours. Accordingly, the verse means that they gathered the manna during the "first morning," i.e. the first three hours of the day, and during the remainder of the morning it melted.

ואי בעית אימא רבי יהודה – And if you prefer, say it is R' Yehudah, and האי בקר יְתִירָא לְהַקּרִים לוֹ שֶעָה אָחֶת – this extra word "morning" serves to move up the time for gathering the manna by one hour.[26]

The Gemara asks:

דַכוּלָא עַלָמָא מיהָא ,,וַחָם הַשָּׁמֵשׁ וְנַמָס׳׳ בָּאַרְבַּע שַׁעוֹת – At any rate, everyone agrees that and when the sun grew hot it would melt occurred at four hours [i.e. during the fourth hour]. מאי משמע - How is this implied?

The Gemara answers:

אַמר רָבִי אַחָא בָּר יַעַקב – R' Acha bar Yaakov said: אַמר קרָא יוחם השמש ונמסיי, - Scripture states: And when the sun grew hot it would melt. איזו היא שעה שהשמש חם והצל צונן — What time of day is it when the sun is hot and the shade still is cool? הני אומר באַרבע שעות – Say that this is at four hours.

The Mishnah said:

יה המנחה ער הערב וכוי – THE AFTERNOON PRAYER may be recited UNTIL THE EVENING, etc. R' Yehudah says: Until half of minchah.

The Gemara seeks a definitive ruling on this matter:

אמר ליה רב חסדא לרב יצחק – Rav Chisda said to Rav Yitzchak: דתם אַמֶּר רַב בַּהַנָּא הַלְבָה בְּרַבִּי יְהוּדָה – There, with regard to Shacharis, Rav Kahana said that the halachah follows R' Yehudah that it may be recited until the end of the fourth hour, הואיל ותנו בבחירתא בוותיה – since a Mishnah in the choicest tractate follows his opinion. הַכָּא מָאי – Here, with regard to Minchah, what is the law? Do we follow the Rabbis or R' Yehudah? אישתיק ולא אָמֵר לֵיה ולא מידי – [Rav Yitzchak] was silent and did not reply to him at all. אמר רב חסדא – Thereupon Rav Chisda said: נחוי אנן – Let us see for ourselves: מְּרֶכְב מְצַלֵּי שֵׁל שֲבָת בְּעֵרֶב שֲבָת מְבְּעוֹר יוֹם – From the fact that Rav prayed the Maariv Prayer of the Sabbath on the eve of the Sabbath, i.e. on Friday, while it was still daytime,[27] ישמע מינה הַלְכַה בַּרָבִי יְהוּרָה – learn from this that the halachah follows R' Yehudah.[28]

The Gemara counters:

מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד - On the contrary, אדרבה אורתא – from the fact that Ray Huna and the Rabbis would not pray Maariv until nightfall, שְׁמֵע מִינָה אֵין הַלָּכָה בְּרַבִּי יְהוּרָה learn from this that the halachah is not in accordance with R' Yehudah.[29]

The Gemara concludes:

אתמר הלכתא לא פַמַר ולא בּמַר - Now that the halachah has not been stated (i.e. decided) in accordance with either this master or that master (the Rabbis or R' Yehudah), דְעַבֵּר כְּמֵר עַבַּר - he who does as this master, i.e. the Rabbis, and recites Minchah until nightfall, does correctly, זרעבד פמר עבר - and he who does as this master, i.e. R' Yehudah, concluding Minchah by half of minchah and praying Maariv immediately thereafter, does correctly.[30]

24. Since the Rabbis allow the morning tamid to be offered until noon, it is evident that they consider "morning" to extend until this time. Thus the Baraisa, which implies that "morning" ends with the conclusion of the third hour, seems to follow no one.

25. See note 18.

26. In contrast to the Rabbis, who would explain the double expression of "morning" to indicate that the manna was collected in the first half of the morning, R' Yehudah can take the extra word "morning" to mean that the collection took place until one hour before the end of the morning. Thus the Jews collected the manna until the end of the third hour, and during the fourth hour, the final hour of the morning, it melted.

27. I.e. he recited the Sabbath evening Maariv Prayer, thereby accepting upon himself the commencement of the Sabbath while it was still daytime (Rashi), after plag haminchah [half of minchah] (Ritva).

28. According to R' Yehudah who holds that Minchah may be prayed only until plag haminchah, Maariv may be prayed immediately thereafter (Rashi, Ritva). The Rabbis, by contrast, who hold that the time for praying Minchah extends all the way until evening, maintain that Maariv may be recited only after dark. Since Rav prayed Maariv on Friday while it was still light, he must agree with R' Yehudah.

29. For if they held with R' Yehudah they certainly would have recited the Sabbath Maariv Prayer early, since there is a mitzvah to add from the weekday onto the Sabbath (Tzlach).

It is certainly not unusual for Amoraim to take opposing positions when deciding the halachah in a given case. The Gemara's point, however, is that Rav Huna, who was a disciple of Rav, was not usually given to dispute his mentor. The fact that he refrained from praying Maariv before dark, therefore, would seem to indicate that in fact Ray did not hold with R' Yehudah, and that his having prayed Maariv early on one occasion was due to some unusual circumstances [which cannot be used as a precedent] (see Rashash). Alternatively, even if Rav Huna would on occasion rule differently than Rav, the fact that the Rabbis - who presumably were also disciples of Rav - would also not pray Maariv

before dark, seems to indicate that they were aware that Rav had ultimately reversed himself and ruled in accordance with the Rabbis [see Tosafos to 42b ד״ה ורב and Rosh 6:32] (Megadim Chadashim).

30. That is, one may choose to follow either opinion, [See Sifsei Chachamim; see also Chazon Ish, Sheviis 23:2.] Nevertheless the Rishonim (Rabbeinu Yonah, Rosh et al.) state that one must be consistent. Thus if one adopts, say, the view of the Rabbis and prays Minchah after plag haminchah, he should not on another occasion pray Maariv at that time, in accordance with R' Yehudah. Similarly, if one chooses to follow R' Yehudah and pray Maariv after plag haminchah, he may not on another day recite Minchah until dark, in accordance with the Rabbis.

The above limitation applies under ordinary circumstances. There are, however, several situations in which one may deviate from this rule. One such situation is a שֶׁעֵת הַדְּחָק, a case of a pressing need. If, for example, one usually prays Minchah after plag haminchah and an emergency arises, he may pray Maariv at this time (Shulchan Aruch 233:1).

A second exception is the Friday night Maariy. Even one who normally prays Minchah until evening may on Friday afternoon recite Maariv early after plag haminchah, in accordance with the view of R' Yehudah. (This is commonly practiced during the summertime in the more northern latitudes, where waiting to pray Maariv until dark would mean not commencing the Friday night meal until quite late.) The basis for this leniency is that since there is a mitzvah to accept the Sabbath early, and one has already begun the Sabbath, he may consider it nighttime in regard to prayer as well (Mishnah Berurah 267:3).

[In view of this leniency, the Gemara's proof that Rav ruled in accordance with R' Yehudah from the fact that Rav prayed Maariv early on Friday afternoon seems difficult, for perhaps he generally followed the Rabbis but was lenient only on Friday afternoon, as just explained. See Magen Avraham 267:1 regarding this question.]

The foregoing leniencies apply provided that the person has not on that day prayed Minchah after plag haminchah. If he has, he must delay Maariv until dark, for one may not adopt contradictory practices within one day (Mishnah Berurah 233:11).

[The Acharonim do, however, provide a leniency even for this rule.

A related incident:

רב איקלע לבי גניבא וצַלֵּי שֵׁל שַבָּת בְּעֶרֵב שֲבָּת - Rav visited the house of Geniva and prayed Maariy of the Sabbath on the eve of the Sabbath, נְהַנָה מָצַלֵּי רַבִּי יִרְמִיָה בֶּר אַבָּא לַאֲחוֹרֵיה דְרַב – and R' Yirmiyah bar Abba, Rav's student, praved behind Rav. אם רבי ירמיה דרבי ירמיה – And Ray completed his Prayer and did not disrupt the Prayer of R' Yirmiyah.[31]

The Gemara remarks:

שמע מינה הלח Learn from this incident three things: שמע בערב שבת בערב שבת מתפלל אַדָם של שבת בערב שבת - Learn from this that a person may pray Maariv of the Sabbath on the eve of the Sabbath, i.e. on Friday afternoon (after half of minchah); ושָׁמָע and learn from this that a מינה מתפלל הלמיד אחורי רבו student may pray behind his teacher; זְשָׁבוֹר אָסוּר לַעֲבוֹר ם בנגר המתפלליו – and learn from this that it is forbidden to pass before those who are praying.

The Gemara comments regarding this last point:

קסַנִיע לֵיה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי – This supports R' Yehoshua ben Levi, דאמר רבי יהושע בן לוי – for R' Yehoshua ben Levi said: אסור לעבור בנגר המתפללין – It is forbidden to pass before those who are praying.[32]

The Gemara questions this ruling:

איני – Is this so? וָהָא רַבִּי אָמִי וַרְבִּי אָסִי חַלְפֵי – Why, R' Ami and R' Assi would pass before one who was praying! -? -

The Gemara answers:

רבי אַמי וַרָבִּי אַסִי חוּץ לְאַרְבַע אַמות הוּא דְּחָלְפֵי – R' Ami and R' Assi would pass only beyond four amos of the person.

In the incident cited above, the Gemara related that R' Yirmiyah prayed while standing in back of his teacher. The Gemara wonders about this:

יַרְמִיָה הַיִּכִי עָבִיד הָבִי – How could R' Yirmiyah do this? ר האמר רב יהודָה אַמָּר רָב יהוּדָה אַמָּר רָב - Why, Rav Yehudah said in the name of Rav: לעולם אל יתפלל אדם – A person should never pray

This is where the opportunity to pray with a minyan is in jeopardy. If a congregation prayed Minchah after plag haminchah, and it is likely that if they wait until dark to recite Maariv some of their members will go home and leave the synagogue without a minyan, they may pray Maariv directly after Minchah (Mishnah Berurah ibid. See also Mishnah Berurah 267:3 with Beur Halachah ר"ה ובפלג).]

31. Rav prayed facing the wall and R' Yirmiyah stood behind him and a little bit off to the side (either to the right or the left). When Rav

completed his Shemoneh Esrei, he did not pass between R' Yirmiyah, who was still in middle of his Shemoneh Esrei, and the wall, in order to return to his seat [which was on the other side of R' Yirmiyah]. Rather, he stood in his place (Rashi, as understood by Magen Avraham 102:7 see Machatzis HaShekel in the name of Chemed Moshe; cf. Beis Yosef end of siman 102 in the name of Orchos Chaim).

32. Because doing so upsets their concentration (Mishnah Berurah 102:15; see there for an alternative reason).

הנהות

הביח

כל א תייי פים מהלי פים כלכם ו ספג פשון ים פושיע אוית פי' ל ספיף כד [וכי'ד

לעיל לחומרא כנייל רשיא

בת וושרע חים סימן

מכלכת שנת כלי י"ח) תמלכ כלי ז (ופכים מכלכת שנת כלי י"ח)

פמג עשין כע סור ש"ע ח"ח סי' רכז סעיף כ:

סעיף ג: לא י מיי פיג מכוכות

לב במיי פים מכני

מפלה כלכה ו ופ"ג כלי ו ז ופים כלכה ם

סמג עשין יע עור או" סי' רלה רלו רלו :

כנגד רכו . אלל רבו ומראה כאילו הם שוים : אחורי רכו . נמי יוהרא הוא:שלום לרט. כשאר כל אדם שלום עליך ולא אמר לו שלום עליך רבי:והיינו דקאמר ליה . אותו היום שהתפלל רב של שבת בערב שבת אחר ליה רבי ירחיה חי בדלת חן החלאכה הואיל וקבלת עליך תורה אור שבת בתפלחך: ולא אמר ליה מי כדיל

מר. שמע מינה חלמיד חבר הוי ליה: לכית המרחץ . סלקא דעתך לחחר שנורו על הזיעה ועל הרחילה חלה כי. וע"ש בשבת כדאמרי׳ במסכת שבת בפרק כוכה דף כו: כירה שהסיהוה (ד' מי) אלמא אע"ג דללי לא בדיל מאיסורי שבת: אמר רכא להזיע . נכנם להזיע מחמת חום בית המרחן ולא נחן עליו מים: וקודם [עימנין מ:] גורה . עד שלא גזרו של הזיעה ובכל דוכתא דאמרינן כדאמר רבא להזיע כו' מהכא אמריכן: לככרויי סלי לעשו אותו בגפרית לאחר שהתפלל של שבת בערב שבת : טעותה הוהי לא קבל עליו חוספת שבח משעח תפלה [נינה לב.] מדעת אלא יום המעוכן היה וכסבור חשכה ואחר כך זרחה חמה: הואיל והתפללי התפללי . ולא הצריכם להתפלל משתחשך אלמא תפלה היא ואע"פ שלא הותרו במלאכה התם הוא דלא לעבור על ד"ת אבל לענין חוספת אע"ג דבטעות הוה תוספת הוא ע"י מפלה הואיל ואמר מפלה קבלה היא: (^(א) מואיל ומי כמי רישא לערן מלאכה ואמאי בעלי תריסין . חכמים המנלחים זה אתוה בהלכה: היאך יכול החי להכחים חתוה בהנכה: היחך ישיכ החי בהכחים שרי: (ב) דיה את החי . על כרחי אני לריך להודות שאני ופי אין שממרתי לו רשות: התורגמן . שהיה עומד לפני רבן גמליאל ומשמיע איפורא נמק: לרבים את הדרשה מפי רבן גמליאל: עמוד. שתוק: אשתקד. שנה שעברה: ברחש השנה . במסכת רחש השנה (דף כה.) שאמר לו גוזר אני עליך שחבא אללי במקלך ובמעוחיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבוקר:

הוא ר' לדוה הוה ליה בוכרא ואמר ליה רבן גמליאל לר' יהושע עמוד על רגליך כו' כי הכא: תא ונעכריה. בואו ונעביר אותו מן הנשיאות:בעל מעשה פילו רשת הוא . והוה ליה לרבן גמליאל לפרא טפי: לית ליה זכות אכות. ודילמא כדנרי האפר עניש ליה רבן גמליאל : מעכרין לד . הלנה פרטי

כככורות . במסכת בכורות(דף לו.):

כמעשה דרכי לדוק . בבטרות

דסת מעשה . וכרשכית כתדושיו שם:

לא "כנגד רבו ולא אחורי רבו וחניא רבי אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו יוהנות: שלום לרבו "והמחזיר שלום לרבו * יותחולה על ישיבתו של רבווהאומר *דבר שלא שמע מושע של ספני לו: מולחכה אף על גב דטעותה הוה: ופיל מפי רבו גורם לשכינה שתפתלק מישראל כו ה פיי שם מושע מלחכה אף על גב דטעותה הוה: ופיל מפי בי מושע צלי של מולחי שכת וכו'. יש לומר וישיה שאני רבי ירמיה בר אבא "דתלמיד חבר הוה והיינו *דכאמר ליה רבי ירטיה בר אבא לרב מי בדלת אמר ליה אין בדילנא ולא אמר מי בדיל מר ומי בדיל והאמר רבי אבין פעם אחת התפלל רבי של שבת בערב שבת ונכנם למרחץ ויצא ושנה לן פרקין ועדיין לא חשכה *אמר רבא ההוא דגכנס להויע "וקודם גזירה הוה איני והא אביי שרא ליה לרב דיכוי בר ליואי לכברויי סלי ההוא 'מעותא הואי ומעותא מי הררא והא אמר אכידן פעם אחת נתקשרו שמים בעבים כסבורים העם לומר חשכה הוא ונכנסו לבית הכנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת ונתפורו העבים וזרחה החמה ובאו ושאלו את רבי ואמר הואיל והתפללו התפללו שאני 'צבור דלא ממרחינן להו:א״ר

חייא בר אבין רב צלי של שבת בערב שבת

רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת רב

צלי של שבת בערב שבת אומר קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על שבעון בן פוי אמר ר' הכום ת"ש דאמר רב נחמן אמר שמואל "מתפלל אדם של שבת בערב שבת יירש מי ליי פשום כי ו מי משום בר המושה על הכום והלכתא כוותיה רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בהחלה היי ואומר קדושה על הכום והלכתא יותניו בתמין שדוחמי מערב שבת כני רא בשבת אומר הבדלה על הכוס או אינו אומר הבדלה על הכוס ת"ש דאמר שפר רב יהודה אמר שמואל "מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבח ואומר הבדלה התידו להן המימנריא ותריין ויעה במקומה על הכום אמר ר' זירא אמר רבי אמי אמר ר' אלעזר א"ר הנינא אמר רב בצד שלח הדישו נכאן ני עמוד זה התפלל ר' ישמעאל בר' יוםי של שבת בערב שבת כי אתא עולא בשר ביני שמעאל ברבי יוםי הוה ולא בצד עמוד הוה ולא ר' ישמעאל ברבי יוםי הוה אלא שבת עלויה ואחייב ר' אלעזר בר' יוסי הוה ולא של שבת בערב שבת הוה אלא של כוצאי שבת שבת ומסוו עליו החסין לחתו ביו ולא בשבת הוה: תפלח הערב אין לה קבע: כאי אין לה קבע איליכא 'ראי נגם במרחק אלא בשבו ליוור ליליא ליתני תפלת הערב כל הלילה אלא מאי אין לה קבע להיוור מעשה בעי מצלי כוליה ליליא ליתני תפלת הערב כל הלילה אלא מאי אין לה קבע היה פרו הכפים שנורו הכפים כמאן דאמר *תפלת ערבית רשות דאמר רב יהודה אמר שמואל תפלת על הויעה לפי פה שיש כמאן דאמר *תפלת ערבית רשות דאמר רב יהודה אמר שמואל ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר *רשות אמר אביי הלכה ב כדברי האומר חובה ורבא אמר יהלכה כדברי האומר רשות. ת"ר מעשה

המררש כשנכנסו בעלי תריסין עמד השואל ושאל תפלת ערבית רשות או חובה א"ל רבן גמליאל רובה אמר ויים שוסו להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שחולק בדבר זה אמר ליה ר' יהושע לאו א"ל והלא משמך אמרו לי מים (דף נו) אמרי עד כמה גצעריה וניזיל בר"ה אשתקד צעריה בבכורות במעשה דר' צדוק צעריה הכא נמי ומחוי שני משה (אחד) שוית לר' צעריה תא וגעבריה מאן נוקים ליה נוקמיה לרבי יהושע בעל מעשה הוא נוקמיה לר' עקיבא דילמא לימי שם עניש ליה דלית ליה זכות אבות אלא נוקמיה לר' אלעזר בן עוריה דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי פס. עניש ליה דלית ליה זכות אבות אלא נוקמיה לר אלעזר בן עזריה דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי פוס. פיין לעזרא הוא חכם דאי מקשי ליה מפרק ליה והוא עשיר דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר אף הוא אזל ופלח פיז פס דים ביאו כל כל היני והוא עשירי לעזרא דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה אתו ואמרו ליה ניחא ליה למר ימון שם דליהוי ריש מתיבתא אמר להו איזיל ואימליך באינשי ביתי אזל ואמליך בדביתהו אמרה ליה מה כי שמ דילמא

פרה משיה בננוחת בתלמיד אחד שבא לפני ר' יהושע א"ל תפלת ערבית רשות או חובה אמר ב צערה האי דצערה בו 1001 או " שבה זכב" והיים בי האמר רשה אול חובה בי יורידוך מן הנסיחות בשביל חתר: האמר רשה באש השנה שני הא לים רשה ביא השנה שני הא לים רשות בא לפני רבן גמליאל א"ל תפלת ערבית רשות או רובה א"ל חובה בי יורידוך מן הנסיחות בשביל חתר בפרק אם אינן סכנריון אתוי (וף כה) התנן א"ל והלא ר' יהושע אבור לי רשות א"ל *הכתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית עם רכן נמליאל

מת פשון יג מושיע ובחלמיד חבר דשרי ככל הני דלקמן: ייד סי רמנ סעיף יו: דרבולה והתחלון והיי החל וחי הואיל והתפללו וכו' . הכא נמי נימא *לענין (א) חומרא ואמאי שרי ליה ובקונטרם פי׳ בפנים בו ב ניי שם מני ב: אחר: שלאבר לבור. אע"ג דלא ממא משדע שם מפייב : אחר: שלאבר לבור. אע"ג דלא ממא כו ד מיים מיין מדע שם ספיי מ: דהכת מיירי שיש לו לורך מלוה למשות במוצאי שבת כגון ללכת למול תיכוק ולא יהיה לו יין להבדלה אם לא יקרים דודאי לריך להוסיף מחול על הקדש דאורייחא אבל בחנם לא ופשיטא שלא היו ממהרים להבדיל שיע איח פי רצ ולהתפלל של מולאי שבת בשבת דגם במלאכה אסור עם חשיכה:

סיש רמג סשיף מו] : (ב"ק דף עג:) כדי שאילת חלמיד לרב אי נמי ההוא לכתחלה קאמר בד ב שיי שם הלי ב

ולא אחורי רבו . פירש רש"י משום יוהרא ויש מפרש שנראה

כמשתחוה לרבו : רד בורת שלום לרבו והמחזיר שלום . פירוש כשאר בני אדם שאינו אומר שלום עליך רבי והיינו דאמרינן

הלכה כרברי החומר רשום לאו דוקא רשות אלא כרפרישית לעיל (ד' כו.) ולכך נקרא מוכ חוים רשות לבטלה עבור מלוה חחרת : העוברת

והלכתא כוומים דרב . ונרחה דלכך תקנו פסוקים רב נסים גאון וקדים בין גחולה לתפלה דרשות היח: : [ע' הווע (ע' הווע (ע' הום לעול ד: ד"ה המר כ"י]

מיתרשה בחתישורת בחי יעוד באו שנים ואמרו ראינורו כומנו שלח לו ר' צרוק ההליה טכרא רמא ליה שערי בסלי

רמא ליה שערי במ" המקר מה" היה אות לקסור דר' יהושע אמר ליה כלום חלקנו בין בור לחבר אמר ליה ובן בא לפני רבן נפליאל אמר ליה לא אמר ליה והוא איר יהושע אמר ליה כלום חלקנו בין בור לחבר אמר ליה רון בא לפני רבן נפליאל אמר ליה והוא אות לקסור דר' יהושע אמר ליה ליהם המקר אמרולי הין אמר לי עסור על רון היה המקר של המין לבכנס עסד השיאל השאל כלום חלקנו בין בור לחבר אמר לו רו ירי יהושע אמר ליה בין היה בעוד היה ביה בעוד היה בעוד היה בעוד היה בעוד היה בעוד בוד בעוד בעוד היה בעוד בעוד היה בעוד בעוד בעוד בעוד בעוד בעוד בעו

ילא פּנֶגֶּד רְבּוּ – neither alongside his [Torah] teacher ילא פְּנֶגֶּד רְבּוּ – nor behind his [Torah] teacher. אַחוֹרָי רְבּוּ – And similarly it was taught in a Baraisa: רְבִּי אֲלִיעֶוָר אוֹמֵר – R' בּנְבְּרַבְּרֵי אֲלִיעֶוָר אוֹמֵר – ONE WHO PRAYS BEHIND HIS [TORAH] TEACHER, הַבְּנוֹתְן שְׁלוֹם לְרָבוּ – AND ONE WHO GREETS HIS [TORAH] TEACHER as he would an ordinary person, יְּהַמַּחְוֹיִר – AND ONE WHO RETURNS A GREETING TO HIS [TORAH] TEACHER as he would to an ordinary person, יְּהַלְּבָּרְ עִּלִי שְׁלִיבְּלַ בְּרַבּוֹ – AND ONE WHO CHALLENGES THE ACADEMY OF HIS [TORAH] TEACHER, יְבּר שֶׁלֹא שָׁמֵע מִבִּי רְבּוֹ – AND ONE WHO SAYS SOMETHING THAT HE DID NOT HEAR FROM HIS [TORAH] TEACHER, רבו הַבְּיִבְּיִנְיִנְיִנְיִ שְׁיִבְינִ שְׁלִי שְׁמֵע מִבִּי רְבִּי – AND ONE WHO SAYS SOMETHING THAT HE DID NOT HEAR FROM HIS [TORAH] TEACHER, רבו הַשְּׁתְּלַתְּלֵּךְ מִישְׁרָאָל בְּיִשְׁרָא הַשְּׁתְּלֵּךְ מִישְׁרָאָל בְּיִשְׁרָא בּרַר בַּעִּיִּשְׁרָבְּיִ שְׁלִי בְּרִבּי שְׁלִי בְּרִי שְׁלִי בְּרִבּי שְׁלִי בְּרִבּי בְּיִבְּי בְּבִּי בְּרַבְּי בְּבִּי בְּבִּי בְּרִבְּי בְּבִּי בְּרִבְּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִי בְּבִי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִי בְּרִי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִי בְּבִי בְּיִי בְּבִּי בְּבִי בְּבִי בְּבִּי בְּבִי בְּבִי בְּבִי בְּבִי בְּיִבְּי בְּבִּי בְּבִי בְּבִּי בְּבִי בְּבִי בְּבִי בְּבִי בְּבִי בְּבִי בְּבִי בְּבִּי בְּבִי בְּבִי בְּבִי בְּבִּי בְּבִי בְּבִּי בְּבִי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִּבְי בְבִּבְּבְּבִּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִי בְּבִי בְּעִישְׁיבְּי בְּבִּי בְּבִּישְׁבָּבְי בְּבִּבְי בְּבִּי בְּבִי בְּבִּבְּבִי בְּבִּבְּבִי בְּבִּי בְּבִּישְׁבְּבְּבְי בְּבִּי בְּבְּי בְּבְּבְּי בְּבִּבְּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבְבִּבְּבְי בְבִי בְּבִּי בְּבְיּבְּי בְבִּי בְּבִּי בְּבִּי בְּבְי בְּבְּי בְּבִי בְּבְּי בְּבִי בְּבְיּבְּי בְּבִּי בְּיִי בְּבְּי בְּבְּי בְּבְי בְבִּי בְּבְי בְבִּבְּי בְּבְּבְי בְּבִּבְּבְיּבְיבְּבְיבְּבְי בְבִּבְּבְיּבְבְּבְּבְּבְּבְיּבְּבְיּבְּבְּבְּבְּבְּבְיבְּבְּב

The Gemara replies:

אָבָר אָבָא יִרְמְיָה בַּר אַבָּא יִרְמְיָה בַּר אַבָּא יִרְמְיִה בַּר אַבָּא יִרְמְיִה בַּר אַבָּא יִרְמִיְה בַּר אַבָּא יִרְמִיְה – for he was a student who was equal to Rav in knowledge. רְּבְּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא לְרַב — And this is the explanation of what R' Yirmiyah bar Abba said to Rav when Rav prayed the Sabbath evening Maariv on Friday afternoon: הְיֹבְי, — "Have you abstained from work?" i.e. having accepted upon yourself the Sabbath by reciting the Sabbath Prayer, are you also refraining from performing labor?" אָמַר לִיה אֵין — And [Rav] replied: "Yes, I have abstained," יְלֹנָא אַמֵּר — and [R'Yirmiyah bar Abba] did not say: מּיִבְּרִיל מֵר "Has master abstained?"

The Gemara asks:

 one to refrain from labor.[9] - ? -

The Gemara answers:

אָמֶר רָּכָּא – Rava said: אָמֶר הָוֹיִע וְקוֹיָע וְקוֹיָע וְקוֹיָע וְקוֹיָע וְקוֹיָע וְקוֹיָע וְקוֹיִע וְקוֹיְע וְקוֹיִע וְקוֹיְע וְקוֹיִע וְקוֹיְע וְקוֹיִע וְקוֹיְע וְקוֹיְע וְקוֹיִע וְקוֹיִע וְקוֹיְע וְקוֹיִע וְקוֹיְע וְקְיִיע וְיְיִי וְיִי וְיְיִי וְיְיִי וְיְיִי וְיְיִי וְיְיִי וְיִי וְיִייְ וְיִייְיִי וְיִייְיִי וְיְיִי וְיִי וְיִי וְיִי וְיִי וְיִיי וְיִי וְיִי וְיִייְיִי וְיְיִי וְיִי וְיִי וְיִיְיִי וְיִיְיִי וְיִיְיִי וְיִייְיִי וְיִייְיִי וְיִייְיִי וְיִייִי וְיִייִי וְיִייְיִי וְיִייְיִי וְיִייְי וְיִייְיִי וְיִיי וְיִייִי וְיִייִי וְיִייִי וְיִייִי וְיִיי וְיִיי וְיִייְיִי וְיִייִי וְיִייְיִי וְיִייִי וְיִייְיי וְיִיי וְיִייִי וְיִייִי וְיִייִי וְיִייִי וְיִייִי וְיִייִי וְ

The Gemara continues to ask:

יני – Is it really so that after reciting the Sabbath evening prayer on Friday afternoon one must desist from work? וְהָא אַבַּנִי שָׁרָא – But Abaye permitted Rav Dimi bar Leivai to sulfurate baskets after reciting the Sabbath evening Prayer on Friday afternoon.[10] – ? –

The Gemara answers:

קהוא טְעוּחָא הָּוַאי – That case was different, for Rav Dimi had prayed Maariv early in error.[11] Rav, however, had willingly accepted upon himself the Sabbath early.

The Gemara asks:

קטעותא מי הַדְרָא – And is an acceptance of the Sabbath made in error reversible? וָהָא אָמֶר Avidan said: פעם – But Avidan said: פעם אחת נתקשרו שמים בעבים - Once on Sabbath afternoon the sky thickened with clouds, בָּסְבוּרִים הָעָם לּוֹמֵר חֲשֵׁכָה הוּא- and the people thought to say that it was nighttime, ונבנסו לבית הבנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת - so they entered the synagogue and prayed Maariv of the conclusion of the Sabbath on the Sabbath. הַעְבִים וַזַרְחָה הָעָבִים - Subsequently the clouds dispersed and the sun shone forth and the people realized their error. וּבָאוּ וְשָאֵלוּ אָת רַבִּי — They came and asked Rebbi whether they needed to repeat Maariv after nightfall, ואָמֵר הואָיל וָהַתְפַּלְלוּ הַתְפַּלְלוּ – and he said: Once they have prayed, they have prayed. Thus we see that a Maariv Prayer recited early in error still counts as a prayer. Accordingly, since Ray Dimi bar Livai recited the Sabbath evening Maariy on Friday afternoon, albeit in error, it should count as a valid prayer through which he accepted upon himself the Sabbath.[12] Why, then, did Abaye permit him to sulfurate the baskets?

NOTES

- 1. For by doing so he makes it appear as if he were his teacher's equal (Rashi).
- 2. The reason here is also because of haughtiness (Rashi; see Yoma 37a). [Others say it is because when he bows during Shemoneh Esrei it appears as if he is bowing to his teacher (Tosafos), or because if he is standing in back of his teacher it will cause his teacher anguish, since his teacher will be prevented from taking the three steps back upon completing Shemoneh Esrei (Rabbeinu Yonah).] See Orach Chaim 102:4.

The definition of a Torah teacher in this context is a person from whom the student has learned most of his Torah knowledge or, alternatively, a recognized Torah giant of the generation (*Chayei Adam* 22:6). See Shulchan Aruch, Orach Chaim 90:24 for the parameters of these laws.

- 3. I.e. he greets his teacher with the words אָלִיהְ Peace upon you, instead of with the more respectful שֶׁלִיהְ רָבִּי , Peace upon you, my teacher (Rashi; cf. Rabbeinu Yonah).
- 4. I.e. he sets up an academy and gives Torah lectures without the permission of his Torah teacher (see *Rambam*, *Hil. Talmud Torah* 5:2 and *Yoreh Deah* 242:3 with commentators).

Others explain this phrase to mean that he says something which he never heard from his Torah teacher in the name of his Torah teacher (Rabbeinu Yonah, Rosh).

- bam to Bava Basra 158b ר״ה חלמיר; Rambam, Hil. Talmud Torah 5:9).
  7. [Rav Yirmiyah himself, although he had prayed at the same time as Rav, had prayed the weekday Minchah (Behag, cited by Gilyon HaShas to 27a). He therefore asked Rav, who had prayed the Sabbath Maariv, if he was abstaining from work.]
- 8. Had R'Yirmiyah been only a student of Rav, he would not have spoken to him in the familiar second person, but would have addressed him as "master." And since he was considered Rav's peer as well, he was permitted to pray behind him.
- 9. The Gemara in Shabbos (40a) relates that originally, before the Sages forbade bathing in hot water on the Sabbath, people would bathe in hot water that had been heated before the Sabbath. When the Sages saw that bathhouse attendants began heating the baths on the Sabbath and claiming that they were heated before the Sabbath, the Sages forbade bathing in any hot water on the Sabbath, but they still allowed steambathing (perspiring in a sauna without actually putting water on one-self). But people would still bathe in the bathhouses on the Sabbath in water heated from before the Sabbath, in violation of the injunction, and when apprehended would say that they were merely steam-bathing. The Sages therefore forbade even steam-bathing.

In its question, the Gemara assumes the incident with Rebbi occurred after the injunction which forbade bathing and steam-bathing (Rashi).

10. Fumes of burning sulfur were sometimes used for coloring or tempering objects (see Shabbos 18a with Rashi המים, Sotah 49b with Rashi ח"ד, Bava Basra 97b with Rashbam ה"ה של מלח).

- 11. It was a cloudy day and, thinking that it was already nighttime, Rav Dimi bar Leivai had recited the Sabbath evening prayer. The clouds then dispersed and the sun came out, and he realized his mistake (Rashi).
- 12. Although Rebbi certainly did not permit the people to perform melachah before dark, that is because praying early cannot remove Sabbath restrictions. However, with regard to $adding\ on$ to the Sabbath,

The Gemara answers:

אָני צָבּוּר דְּלֹא מֵטְרְחִינָן לְהוּ — A congregation is different, for we do not trouble them to pray again.[13]

The Gemara relates:

רַבִּי חִיִּיא בֶּר אָבִין - R' Chiya bar Avin said: רַבִּי חִיִּיא בֶּר אָבִין - Rav prayed Maariv of the Sabbath on the eve of the Sabbath. רַבִּי יאשִׁיָּה מְצַלֵּי שֶׁל מוּצָאִי שַׁבָּת בְּשַבָּת - R' Yoshiyah prayed Maariv of the conclusion of the Sabbath on the Sabbath. רואַ

The Gemara analyzes the first of these statements:

תב עַלֵּי שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שְׁבָּת - Rav prayed Maariv of the Sabbath on the eve of the Sabbath. אוֹמֵר קְדוּשָׁה עֵל הַבּוֹט אוֹ אִינוֹ אוֹמֵר - May one who does this recite Kiddush over the cup of wine immediately after praying Maariv, even though it is not yet night, or may he not recite Kiddush over the cup? (15)

The Gemara answers:

קאָמֵר רַב נַּחְמָן אָמַר שְׁמוּאַל — Come, learn the answer, הָא שְׁמֵע — הָא שְׁמֵע – for Rav Nachman said in the name of Shmuel: מִּרְפַלֵּל אָדָם — A person may recite Maariv of the Sabbath on the eve of the Sabbath, וְאוֹמֵר ְקְרוּשָׁה עַל הַכּוֹט – and he may recite Kiddush over the cup.

The Gemara concludes:

הלכתא בוותיה – And the halachah follows this view.[16]

The Gemara analyzes R' Chiya bar Avin's second statement: רְבָּי יִאשׁיָה מְצֵלֵי שֶׁל מוּצָאֵי שַׁבָּח בְּשַׁבְּח R' Yoshiyah prayed Maariv of the conclusion of the Sabbath on the Sabbath. Amay one who does this recite Havdalah over a cup of wine immediately after praying Maariv, even though it is not yet night, אַינו אוֹמֶר הַבְּדָלָה עֵל הַבּוֹס — or may he not recite Havdalah over the cup?

The Gemara answers:

קאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל — Come, learn the answer, מְתְפַּלֵּל אָדָם — for Rav Yehudah said in the name of Shmuel: מִתְפַּלֵל אָדָם — A person may pray Maariv of the conclusion of the Sabbath on the Sabbath, וְאוֹמֵר הַבְּדֶלָה עַל — and he may recite Havdalah over the cup.[17]

The Gemara cites a related incident:

אָמֵר רַבִּי זַירָא אָמַר רַבִּי אָסִי אָמַר רַבִּי אָלְעוֹר אָמַר רַבִּי חֲוּינָא אָמַר רַבּי חֲוּינָא אָמַר רַבּי בּר רַבִּי זַינָא אָמַר רַבּי חֲוּינָא אָמַר רַבּי וּרָב אַר מוֹם ווויך R' Zeira said in the name of R' Assi, who said in the name of R' Elazar, who said in the name of Rav: בְּעַר יְמִיּוֹם שְׁל שַׁבָּח On the side of this pillar R' Yishmael the son of R' Yose prayed Maariv of the Sabbath on the eve of the Sabbath.

A different version of this incident is cited:

עוּלָא אָמֵר בְּצֵד תְּמֶרָה הְּוָה — When Ulla came, he said: It was at the side of a date tree, וְלֹא בְּצֵד עְמוּד הָוֹה — it was not at the side of a pillar; וְלֹא רָבִּי יִשְׁמָצְאל בְּרָבִי יוֹטִי הָוָה — and it was not R' Yishmael the son of R' Yose, אָלָא רַבִּי אָלְעָוָר בְּרַבִּי יִשְׁי הְוֹה — rather, it was R' Elazar the son of R' Yose; וְלֵא שֶׁל – and it was not Maariv of the Sabbath on the eve of the Sabbath, הְוָה בְּשֶּבָּת הְוָה בְּשֶבָּת הְוָה בִּשְּבָת הְוָה בִּשְּבָת הְוָה בִשְּבָת הְוָה בִשְּבָת הְוֹה twas Maariv of the Sabbath on the Sabbath.

Our Mishnah stated:

קבע אָין לָה קּעֶרֶב אָין לָה הָעָרֶב - THE EVENING PRAYER HAS NO FIXED TIME

The Gemara inquires:

The Amoraim rule on the matter:

אָמֵר אַבַּיִּי – Abaye said: הָלֶכָה בְּדְבְרֵי הָאוֹמֵר חוֹכָה – The halachah follows the opinion of the one who says it is

NOTES

we say that if one prays the Sabbath Maariv on Friday, since the prayer is valid, it is considered an acceptance of the Sabbath (*Rashi*). Thus, Rav Dimi should have been forbidden to perform labor.

13. It is only the prayer that need not be repeated [by a congregation], for we do not inconvenience an entire congregation to pray again. As far as acceptance of the Sabbath is concerned, however, both an individual and a congregation may continue to perform work, because an acceptance of the Sabbath made in error is not a valid acceptance (Rashba; cf. Gra to Orach Chaim 263:13).

14. I.e. he prayed the Saturday night Maariv after plag haminchah on Sabbath afternoon, while it was still the Sabbath.

15. [The obligation to pray is Rabbinic in nature while reciting Kiddush is a Torah requirement. Thus, while it is permitted to pray the Friday night Maariv early, perhaps one must wait until dark in order to recite Kiddush (Tos. HaRosh).] See also Pnei Yehoshua.

16. He may also eat the Friday night meal then, even completing it before dark according to many authorities. Since he has accepted upon himself to begin the observance of the Sabbath, thereby adding from the weekday onto the Sabbath, it is considered to be Sabbath with regard to making Kiddush and eating the Sabbath meal as well (Mishnah Berurah 267:5; see there for another opinion as well). [He must remember, however, to repeat the Shema after dark, since according to most authorities one does not fulfill the mitzvah of the night Shema before nightfall even according to R' Yehudah (see Tosafos to 2a יויה מאימוי Rosh there and here).]

17. This, however, may be done only in a case of great necessity, such as where one is rushing out to perform a mitzvah directly after the Sabbath, and he wishes to wait in the field at the edge of the *techum* to begin his journey at the earliest possible moment. Since no wine will be available

to him in the field, he is permitted to pray Maariv after plag haminchah at home before he leaves and recite Havdalah there. However, he does not include the blessing over the flame, and he is forbidden to perform melachah until nighttime (Shulchan Aruch, Orach Chaim 293:3; see Tosafos אברייה צלי and Rishonim here).

Although the above is technically the law, the Acharonim write that it should not in fact be practiced, for several reasons. Firstly, doing so is bound to raise eyebrows. Also, it may lead to the premature performance of *melachah*. Moreover, since the common custom is to follow the Rabbis and pray Minchah until evening, it is contradictory to pray Maariv during that same time in accordance with R' Yehudah. [Although as noted above, many people do customarily recite Maariv early on Friday afternoon, there it is permitted in order to fulfill the mitzvah of adding on to the Sabbath. This does not apply on Saturday night when *exiting* the Sabbath (*Mishnah Berurah* 293:9).]

18. The Mishnah purposely used the phrase "Maariv has no fixed time," rather than say that Maariv may be prayed all night, in order to convey a double message: a) that Maariv may be prayed all night, and b) that it is elective (Rabbeinu Yonah).

This does not mean that one has a choice whether or not to pray Maariv. Rather, it means that if one has the opportunity to either perform a mitzvah whose time will pass or recite Maariv, then we say that he should perform the mitzvah. Accordingly, the meaning here is that compared to a mitzvah whose time will pass, Maariv is elective (Tosafos here and to 26a כר״ה מעה ולא התפלל). See Pnei Yehoshua.

The reason it is elective according to this view is that it was instituted in place of the burning of the sacrificial parts on the Altar (see Gemara above, 26b). Since that procedure is not essential to the validity of the sacrifice, Maariv is not essential either (see Rashi to Shabbos 9b יוֹדיה למאן פּרייה פּרייה פֿרייה פּרייה פּרייה פּרייה פֿרייה פּרייה פּר

compulsory. וְרָבָּא אָמֵר – And Rava said: הָּלֶּבָה בְּדְבְרֵי הָאוֹמֶר – The halachah follows the opinion of the one who says it is elective. [19]

The respective positions of Rabban Gamliel and R' Yehoshua cited above figured prominently in an incident: (20)

תַנוּ רַבַּנַן – The Rabbis taught in a Baraisa: מָעֵשֶׁה בָּתַלְמִיד אָחָר עָבָּא לְפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֶׁעַ – THERE WAS AN INCIDENT INVOLVING A CERTAIN DISCIPLE WHO CAME BEFORE R' YEHOSHUA. אמר לו – ITHE DISCIPLE SAID TO HIM: תפלת ערבית רשות או חובה – IS THE EVENING PRAYER ELECTIVE OR COMPULSORY? אמר ליה רשות – HE REPLIED: IT IS ELECTIVE. בָּא לִפְנֵי רַבָּן נַמְלִיאֵל – [THE SAME DISCIPLE] then CAME BEFORE RABBAN GAMLIEL. אַמֵּר לוּ – HE SAID TO HIM: תְּפֶלֶת עָרְבִית רְשׁוֹת אוֹ חוֹבָה – IS THE EVENING PRAYER ELECTIVE OR COMPULSORY? (21) אַמַר לו חובָה – [RABBAN GAMLIEL] REPLIED: IT IS COMPULSORY. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא רַבִּי יָהוֹשֶׁעַ אַמֶר לִּי רְשׁוּת – [THE DISCIPLE] SAID TO HIM: BUT R' YEHOSHUA TOLD ME IT IS ELECTIVE! אמר לו [RABBAN GAMLIEL] SAID TO HIM: הַמְּרָרַשׁ – אוֹל עָר שֶׁיּכָּנָסוּ בַּעַלַי תְרֵיסִין לְבֵית הַמְּרָרַשׁ – WAIT UNTIL THE SHIELD-BEARERS [i.e. Torah scholars] ENTER THE STUDY HALL and pose your question again.[22] בַּעֵלֵי תְרֵיסִין — WHEN THE עמר השואל ושאַל - THE QUES-SHIELD-BEARERS ENTERED, TIONER AROSE AND ASKED:[23] הְפָלַת עַרְבִית רְשׁוֹת אוֹ חוֹבָה – IS THE EVENING PRAYER ELECTIVE OR COMPULSORY? אַמַר לוֹ רַבָּן

הובה במליאל – RABBAN GAMLIEL REPLIED: IT IS COMPULSORY. אָמֵר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים – RABBAN GAMLIEL then SAID TO THE SAGES: בּלוֹם יָשׁ אַרָם שְׁחוֹלָק בּרַבר זַה – IS THERE ANYONE WHO DISPUTES THIS RULING? אמר ליה רבי יהושע לאו - R' YEHOSHUA SAID TO HIM: NO.[24] אמר לו [RABBAN GAMLIEL] SAID TO [R' YEHOSHUA]: וְהֵלֹא מִשְׁמְךְ אָמְרוֹ לִי רְשׁוֹת – BUT IN YOUR NAME IT WAS REPORTED TO ME that the evening Prayer is ELECTIVE! אוה – SAID [RABBAN GAMLIEL] TO [R' YEHOSHUA]: יהושע עמוד על בְּלֵיךְ וְיָעִידוּ בָּךְ YEHOSHUA, STAND UP ON YOUR FEET AND LET THEM TESTIFY AGAINST YOU! עמד רַבִּי יָהוֹשְׁעַ עַל רַגְלַיו וְאָמֵר - R' YEHOSHUA STOOD UP ON HIS FEET AND SAID: אָלָמֵלֵא אָנִי חֵי וְהוֹא שת - WERE I ALIVE AND HE [the questioner] DEAD, I would be able to deny my ruling, הַּמָּת הַמָּת הַ לַהַכּחִישׁ אַת הַמָּת for THE LIVING ARE ABLE TO CONTRADICT THE DEAD. וְעַכְשָׁיוֹ שֶׁאַנִי חֵי וְהוֹא חֵי – NOW, HOWEVER, THAT I AM ALIVE AND HE IS ALIVE, הַיאַר יָכוֹל הַחַי את החי – HOW CAN THE LIVING CONTRADICT THE LIVING? I am forced to confess that I issued that ruling.

The Baraisa goes on:

קור יוֹשֶׁב וְדוֹרֵשׁ הְדּוֹרְשׁ וְדוֹרְשׁ וְדוֹרְשׁ וְדוֹרְשׁ וְדוֹרְשׁ וְדוֹרְשׁ וְדוֹרְשׁ וְדוֹרְשׁ וְדוֹרְשׁ רִינְיִי וְדוֹרְשׁ עוֹמֵּד עַל רְגְּלִיוּ – AND R' PICE יְדְבִּי יְדּוֹשְׁעַ עוֹמֵד עַל רְגְלִיוּ – AND SAID TO CHUTZPIS THE ANNOUNCER: [26] בין בּמְרַר הַתּוֹרְגָּמָן עָמוֹד – AND SAID TO CHUTZPIS THE ANNOUNCER: [26] אוויי בּמָרַר בּמַרָּרָבָּמָן עַמוֹד – בּמַרַר בּמַרָּבָּמָן עַמוֹד – AND HE STOPPED.

NOTES

but see Rashash here; see Meiri to Mishnah 26a; see Meromei Sadeh to Shabbos 9b).

19. The law follows this ruling of Rava. Despite this fact, however, Jews everywhere have always prayed Maariv and accepted it upon themselves as obligatory (Rambam, Hil. Tefillah 1:6; see Rif, Rashba, Rosh). [Nevertheless, there remains a vestige of the fact that Maariv was originally elective in that when praying with a minyan, the shaliach tzibbur (the one who leads the prayers) does not repeat the Maariv Shemoneh Esrei as he does for Shacharis and Minchah (Mishnah Berurah 237:1).]

20. The incident that follows is among the most famous in the Talmud. To provide the reader with some background for the story, we present a brief introduction culled from the monumental work *Doros HaRishonim* (volume 3) by R' Yitzchak Isaac HaLevi.

The period of the Mesivta of Yavneh, during which the events the Gemara is about to relate transpired, followed directly after the destruction of the Second Temple in the year 69 C.E. Realizing that the fall of the besieged city of Jerusalem was imminent and perceiving that the survival of the central Sanhedrin was critical to the nation's future, the aged Av Beis Din (Head of the Sanhedrin) and Torah leader of the generation, Rabban Yochanan ben Zakkai, petitioned the Roman general Vespasian to spare the city of Yavneh for the Torah scholars to gather there. This petition was granted. (The details of this story are recounted in Gittin 56a-b.) The Mesivta at Yavneh at which the surviving Sages subsequently convened was thus the direct successor to the Great Sanhedrin (though it lacked some of the powers of that body, such as the ability to judge capital cases).

As had been the case in previous generations, the Sanhedrin — and now the Mesivta at Yavneh — was headed by two Torah giants, the Nasi, or Reish Mesivta, and the Av Beis Din. The position of Nasi was above that of Av Beis Din.

At the time of his petition to Vespasian, Rabban Yochanan ben Zakkai had also requested, and been granted, that the Romans spare the family of the Nasi, which was descended from the royal line of David. Thus, as soon as the Mesivta began functioning in Yavneh, Rabban Yochanan ben Zakkai installed as Nasi Rabban Gamliel (known in history as Rabban Gamliel of Yavneh, and not to be confused with his grandfather of the same name, Rabban Gamliel the Elder), son of the previous Nasi Rabban Shimon (who did not survive the Destruction) and fifth in a line of Nesiim which originated with Hillel. When Rabban Yochanan ben Zakkai subsequently passed away at the age of 120 (about eight years after the Destruction), his position as Av Beis Din was filled by R' Yehoshua, an older colleague of Rabban Gamliel.

The nation at this time was still reeling from the blow dealt it by the loss of the Temple. This was in addition to the enormous loss of life that

the war with Rome had brought about. Over a million Jews had perished in the siege of Jerusalem alone, and many thousands had been taken captive and sold into slavery. The old order was gone, and Jerusalem and the surrounding cities lay in ruins.

Indeed, the first few years at Yavneh were almost totally devoted to offering succor to the bleeding nation ("Said R' Elazar the son of R' Tzadok: When Rabban Gamliel and his beis din were at Yavneh, they were occupied with the public need and did not interrupt [even for prayer], so as not to disrupt their concentration" — Tosefta, Berachos 2:6.) Only later, when the situation had stabilized somewhat, did the Mesivta, which was comprised of 72 chief Sages in addition to others of immense though lesser stature, begin devoting a considerable part of its efforts to its primary function — the Torah. Among other matters, this included resolving issues of uncertainty in the orally transmitted Mishnah, deciding on matters that had been in dispute between Beis Shammai and Beis Hillel, and in general clarifying details which the upheavals of the nation had obscured. Over all of this and more, the Nasi presided.

It had always been important, even in pre-Destruction days, for the *Nasi* to exercise his authority. Now, however, in the aftermath of the greatest upheaval the nation had ever experienced, it was the strongly held opinion of Rabban Gamliel that the prestige of the *Nasi's* office needed to be protected even more, in order to unify the people.

Against this backdrop, the story that follows, which transpired about fourteen years after the Destruction, will be better understood.

21. [See Sifsei Chachamim who cites Rama, Yoreh Deah 242:31 regarding the propriety of asking a second halachic authority for a ruling after obtaining one first from someone else. See also Mili D'Brachos.]

22. Torah scholars are referred to as shield-bearers because they battle each other in Torah like warriors outfitted with shields (*Rashi* here and to *Bechoros* 36a).

Another explanation is that they shield the generation with their merit ($Tos.\ HaRosh$; see also Aruch (עי חריט).

23. [Tosafos (Bechoros 36a ייית עמר הישואל) cite Yerushalmi as stating that there is an obligation to stand when asking a question regarding halachah. See also Tzlach and Yoreh Deah 246:13 with Shach and commentators.]

24. Out of respect for Rabban Gamliel (*Tzlach*) and to preserve the public concord (*Doros HaRishonim* ibid. pp. 314-16), R' Yehoshua sought to conceal his opposing ruling (cf. *Pnei Yehoshua*). See also *Menachem Meishiv Nefesh*.

25. [According to the protocol of that great assemblage one did not take his seat after rising to speak until instructed to do so by the Nasi.]

26. [Literally: interpreter.] The announcer would stand before the lecturer, hear the lesson from him, and repeat it to the assembled (Rashi).

The saga continues:[27]

ער בַּמָּה נְצַעֻרִיה וְנִיוִיל — How long will [Rabban Gamliel] go on distressing [R' Yehoshua]? בְּרִאש – On Rosh Hashanah last year, he distressed him; בּבְּכוֹרוֹת בְּמַעֲשֶׁה דְּרַבִּי צְּדוֹק צְעֲרֵיה in the matter of the firstborn in the incident with R' Tzadok, he distressed him; בְּלֵי צַעֲרֵיה – here too he distresses him! – תא ונעבריה – כחבריה בעבריה – כחבריה – הא ונעבריה – הא ונעבריה – ראי בעבריה – הא ונעבריה – הא ונעבריה – ראי בעבריה – ראי בעברים – ראי בעבריה – ראי בע

Agreeing to this, the Sages asked:

נוֹקְמֵיה - Whom shall we appoint in his stead? לְרָבִּי יְהֹּשְׁעַ – לְרָבִּי יְהֹוּשָׁעַ – Shall we appoint R' Yehoshua? We cannot do so, for בַּעָל מַעְשֶׁה הוּא – he is personally involved in the incident. אוֹן בּיִי שַקִּיבָא - Shall we appoint R' Akiva? We cannot do that either, for בּוֹקְמֵיה לְרָבִּי עַקִּיבָּא - Perhaps [Rabban Gamliel] will cause punishment to befall him and he will die, because he does not have the merit of righteous forefathers to protect him. אַלָּא נוֹקְמֵיה לְרָבִי אָלְעָוָר – Rather, let us appoint R' Elazar ben Azaryah, בְּוֹרִיִּה שְׁעִירִי לְעָוְרָא – הְּוֹּא תָשִׁיר וְהוּא עֲשִׁיר וְהוּא עָשִירי לְעָוְרָא – for he is wise, and he is wealthy, and he is the tenth generation from Ezra.

The importance of these attributes for the position of Nasi is explained:

רהוא חָבֶּח – He is wise, הָאִי מַקְשֵׁי לִיהּ מְבֶּרָךְ לֵיהּ – so that if he is asked something, he will be able to answer. יְהוּא יְשִיר – He is wealthy, הַּא הָּיִי לְבֵי קִיטָר אָף הוּא – so that if one is needed to deal with the house of the Caesar, he too (like Rabban Gamliel) will be able to go and deal with them. הווא עַשִּירִי לְעָוְרָא – And he is the tenth generation from Ezra, הְאִי עָנִישׁ – so that he possesses the merit of righteous forefathers, and [Rabban Gamliel] will be unable to cause him punishment

This choice was adopted:

אָתוּ וְאָמְרוּ לֵיהּ – So they came and said to [R' Elazar ben Azaryah]: גיָהָא לֵיה וְלָמֶר דְּלֶיהְוֵי רִישׁ מְתִיבְהָא – Is it pleasing to the master to become head of the Mesivta? אָמָר לְהוּ אִיוִיל – He said to them: I will go and consult with the members of my household. אַנְרָה בָּרְבִיתְהוּ הַּלְיִהְ בִּיְבְיי בִּיתִי – He went and consulted with his wife. אָמֶרָה לֵיה – She said to him:

NOTES

27. [What follows appears to be the Gemara speaking rather than the Baraisa.]

28. This is a reference to an incident cited by the Mishnah in Rosh Hashanah (25a) wherein Rabban Gamliel and R' Yehoshua disagreed as to the proper day for Rosh Chodesh. When Rabban Gamliel heard that R' Yehoshua disputed his decision, he was fearful that this would lead to a division among the people, with some celebrating the High Holy days and festivals on one day and the others on the next day. Indeed, according to R' Yehoshua, Yom Kippur would fall a day later than it would according to Rabban Gamliel. Therefore, Rabban Gamliel ordered R' Yehoshua to demonstrate publicly his acceptance of the Nasi's (i.e. Rabban Gamliel's) authority and treat that day as an ordinary weekday by coming to him carrying his walking stick and his money, both of which are prohibited on Yom Kippur. See Megadim Chadashim here and Doros HaRishonim ibid. p. 305.

29. The Gemara in Bechoros (36a) relates that R' Tzadok, a Kohen, had a bechor, a firstborn kosher animal, which he testified had become blemished unintentionally. [The law is that a bechor must be given to the Kohen, who in turn must bring it as a sacrifice. In the absence of the Temple, the Kohen must wait until the bechor accidentally develops a blemish. He may then slaughter and eat it even outside the Temple (see Bechoros 34a-35a). The Kohen owner, however, having a monetary interest in the bechor's being declared permissible, is not believed to say that the blemish occurred accidentally.] Rabban Gamliel and R' Yehoshua disputed the status of the animal [since R' Tzadok was not only a Kohen but also a Torah scholar, who is not really suspect of lyingl, with R' Yehoshua permitting the animal for slaughter and Rabban Gamliel prohibiting it. The Gemara there relates that a sequence of events similar to the present one transpired wherein Rabban Gamliel forced R' Yehoshua to remain standing while he (Rabban Gamliel) continued the lecture.

30. As alluded to in the introduction to this story, Rabban Gamliel's actions were motivated not by concern for his own honor but because he considered strong use of the authority of Nasi necessary for the nation in its state at that time. [In another incident (less than two years before see Doros HaRishonim ibid. pp. 334-5), the Mesivta, headed by Rabban Gamliel, had ostracized the great R' Eliezer for not submitting to the majority view of the Sages in a particular case. In regard to his actions at that time, Rabban Gamliel had declared, "O Master of the Universe! It is clearly known to You that I did this not for my own honor ... but so that dissension should not spread in Israel!" (Bava Metzia 59b).] The majority of the Sages, however, did not approve of the harsh treatment of such an eminent Torah scholar as R' Yehoshua, no matter what the motive (Doros HaRishonim ibid. p. 318). [Even so, the initial outburst at Rabban Gamliel's action appears to have come from the my, the people who had come to hear the lecture, not from the Sages themselves (ibid. pp. 324-6).]

31. His appointment would thus cause Rabban Gamliel inordinate anguish (Rashi see also Meiri).

Another explanation: It would appear as if R' Yehoshua had argued with Rabban Gamliel only for the purpose of having him removed from his post, so that R' Yehoshua himself could take over (Maharsha; cf. Rashash).

32. Rashi cited in Ein Yaakov (not extant in our versions). [In his anguish Rabban Gamliel might cry out to God, Who would then punish Rabban Gamliel's replacement.]

33. [R' Akiva was descended of proselytes (see Rav Nissim Gaon). Others say that Yosef, R' Akiva's father, was himself a proselyte (Rambam in introduction to Yad HaChazakah).]

34. Literally: serve. [Only a man of wealth was able to deal effectively with the Roman government.]

35. See Sifsei Chachamim and Maharatz Chayes.

דלמא מעברין לך אמר לה [לשַתמש אִינש]

יומא חרא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר

אמרה ליה לית לך חיורתא ההוא יומא בר

תמני סרי שני הוה אתרחיש ליה ניסא

ואהדרו ליה תמני סרי דרי חיורתא היינו

דקאמר ר' אלעזר בן עזריה *הרי אגי כבן

שבעים שנה ולא בן שבעים שנה תגא

אותו היום סלקוהו לשומר הפתח "ונתנה

להם רשות לתלמידים ליכנס שהיה ר"ג

מכריז ואומר *כל תלמיד שאין תוכו כברו

לא יכנס לבית המדרש ההוא יומא אתוספו

כמה ספסלי א"ר יותנן פליגי בה אבא יוסף

בן דוסתאי ורבנן חד אמר אתוספו ארבע

מאה ספסלי וחר אמר שבע מאה ספסלי

הוה קא חלשא דעתיה דר"ג אמר דלמא

ח"ו מנעתי תורה מישראל אחזו ליה בחלמיה

חצבי חיורי רמליין קממא ולא היא ההיא

ליתובי דעתיה הוא ראחזו ליה תגא עדיות

בו ביום נשנית וכל היכא דאמרינן בו ביום

ההוא יומא הוה ולא היתה הלכה שהיתה

תלויה בבית המדרש שלא פירשוה ואף ר"ג

а

N

0

П

n

0

b

n

π

H

T.

d

R

ĸ

п

h

G

p

W

w

a

st

Y

٦Ļ

b

1.

tc

ft

2.

рį

3.

tŀ

E

re

SE

T.

hε

ał

4.

b٤

5.

6.

y€

bι

7.

W.

er

(Ć a

st it. a sh

כמג"ה שימו כס"ה)

עין משפמ

נר מצוה

עיין רשיל וכשיה כה כמג לחיין קשו מים כלכה ם ום מהלי מחטת שניים סימן רפו כעיף מ: לחו מייי שם כל ימ

לינור מוספין כל היום . הקשה הרב רבינו שמשון ז"ל דאמרי לג אמיי פיד שהפת בפרק חמיד נשחם (דף נח.) מוספין בשם בזיכין בשבע יויד סיי רמו ספיף ז:

ותירן דהתם מיירי בשבת*: הלבה מהפלל של מנחה ואת"כ לד ב מיי׳ פיינ מהלי מתפלל של מוסף . מכאן ים ליוחר ביוה"כ להתפלל תפלח שש"ע אסיע סיש שחרית קודם שם שעות ומחלה לה גמיי פיא משלי דהיינו קודם שיגיע שעת המנחה המנחה קודם והר"י אומר דאינו לו ד מיי פיא מהל המנחה קודם והר"י אומר דאינו לו ד מיי פיא מהלי דאל"כ היו לריכין להתפלל תפלת המנחה קודם וות שיתפלל תפלת מד מיני מיני כנה שניף לריך דהת דקתמר שיתפלל תפלת מד מיני כנה שניף לרידות כנ במנס: לרכיו שלא יוכל להתפלל תפלח לו הו מיי פינ מהלי מרכיו שנח יוכל נהתפלל תפלח ' תפלה הלכה ה סמג המנחה בזמנה ולריך להתפלל שניהם משין יש ששיש איים מיד כגון שהיה לו לילך לסעודה גדולה כמו לכשוחין ומתיירת שמת ימשוך בסעודתו או שישתכר אכל לש חשם פשף א: אם היה לו שהות להתפלל אחר תפלח מוסף הפלח המנחה בזמנה אין לו להקדים תפלח המנחה אלא יתפלל כסדר מוסף ואח"כ מנחה: בדבותרגם לביוסף על דחחרו זמכי מועדית .

ואי משחעי ברגלים אין שייך לומר

לשון איתיר שהרי אין להם תשלומין

אלא ע"כ בהפלה משחעי קרא:

לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת דתנן *בו ביום בא ידודה מי ידי סי מססי

כאביר יושבים *וכל דפריש מרובא פריש אמר לו ר"ג והלא כבר נאמר (יוש סה: ינשס סה:

גר עמוני לפניהם בבית המדרש אמר להם (ה) מה אני לבא בקהל א"ל ר"ג

אסור אתה לבא בקהל א"ל ר' יהושע יכותר אתה לבא בקהל א"ל ר"ג

לבא בקהל אר"ג הואיל והכי הוה איויל ואפייסית לר' יהושע כי ממא לביתיה

חוינהו לאשיתא דביתיה דמשחרן א"ל "מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה

א"ל אוי לו לדור שאתה פרנסו *שאי אתה יודע בצערן של ת"ח במה הם מתפרנסים ובמה הם נזונים אמר לו נעניתי לך מהול לי לא אשגח ביה עשה

בשביל כבוד אבא פיים אמרו מאן ניזיל ולימא להו לרבנן אמר להו התוא

כובם אגא אוילנא שלח להו ר' יהושע לבי מדרשא מאן דלביש מדא ילבש

מרא ומאן דלא לביש מדא יימר ליה למאן דלביש מדא שלח מדך ואנא

אלבשיה אמר להו ר"ע לרבגן מרוקו גלי דלא ליתו עבדי דר"ג ולצערו לרבנן

א"ר יהושע כומב ראיקום ואיזיל אנא לגבייהו אתא פורף אבכא א"ל ימזה בן

מוה יוה ושאינו לא מוה ולא בן מוה יאמר למוה בן מוה מימיך מי מערה

ואפרך אפר מקלה א"ל ר"ע רבי יהושע נתפייםת כלום עשינו אלא בשביל

ה"ג דלמא מעברין לך אמר לה יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליחבר ול"ג מעלין בקדם: כסא דמוקרא . *כום זכוכית יקרה שקורין לה בלשון ישמעאל ערקי"א ואומרים בני אדם במשל הדיוט וכ"ת ה"מ למלוה אבל דיעבד כל יומא למי זמניה הוא הרי בחמורה [דיל ביופא די פ. יום אחד ישחמש בו בעליו ויחכבד בו ואם ישבר : ליח (פ"ב ד'יד) משמע שהמוספין היו נשחטין עם ההמיד ונהטרין עמו. לך מיורת אין לך שערות לכנות תורה אור

של זקנה ונאה לדרשן להיות זקן: י"ח דכי חיוכתל . י"ח שורות של זקנה: קא חלשא דעחיה דר"ג. כשראה שנתוספו היום חלמידים רבים והיה דואג שלא יענש במה שמנעם בימיו מלבח: דמליין קטמח. לפיל פ"א ^{דף} כלומר אף אלו אינם ראויים: חלויה. בספק שלא פירשוה מתוך שרבו המלמידים רב החדוד והפלפול : לאשיתא דביתיה דמשחרן. כוחלי ביתו של ר' יהושע שהיו שחורות: יותה שנ:] שפחמי חתה. עושה פחמים וי"ח כפח: נעניתי לד. דברתי למולך יותר מן הראוי: דלכיש מדא . הרגיל ללבוש המעיל ילבש כלומר הרגיל בנשיאות יהיה נשיא: מזה כן מזה . כהן בן כהן יוה את מי חטאת: אפר מקלה. אפר הקלוי בחטרים לכם (מכ חני) ובכירות כלומר אפר סחם: שכת סים שמר: של מי היתה . במסכת חגינה: ואותו תלמיד. ששאל תפלח ערבית רשות או חובה רשב"י הוא : ונקרא פושע . המחחר כ"כ: מתפלל של מנחה . מאחר שהגיע זמנה כדי להקדימה בחחלת זמנה שלא יקרא פושע גם עליה: ואח"כשל מוספין . הואיל

צלחמנסרשל ואיחר *זמנה אינו עובר דהא אמרי רכן ושל מוספים כל סיום: שו הנריסוהלא כבר נאמר "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' א"ל ר' ירושע וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין (כ) *כבר עלה מנחריב מלך אשור ובלבל מצוה עוברת . ר' יהודה למעמיה ממת הול הממר עד שבע שעות ותו לא :שנייאת כל האומות שנאמר "ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי ואוריד יכו ושום כי חלפי רכנן . חלמידים היולאים יכמום מוד וכסינה ע. מבית ר' נתן: מאן אמר הלכה כי מהכשל. מי מבני הישיבה אמר יימיס ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון נאם ה' וכבר שבו אמר לו ר' יהושע

נכים המדרש שהלכה ככ' יהודה :ממס מהלא כבר נאמר "ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו מיד התירוהו חדה היה כך הו חדת היה כך. אחת היא לך שלא למדת דבר משמו של ר' יוחנן אלא זו בלבד לכך חביבה לבשינה שאתה היא לך או מדשה היא לך שהיית סבור שאחד מן האחרים אמרה: ה"ג א"ל חדת היא לי דמספקא לי כר' יהושע כן ליו. סבור הייתי שר׳ יהושע בן לוי אמרה: אמר ריב"ל גרסי' ול"ג דאמר: ממועד. מחמת שהעבירו מועדי התפלות

וחגים יהיו טגים ואסופים וכלים:

תיים מודר למחר אני ואחה נשכים לפחרו אמרי היכי נעביד נעבריה *גמירי מעלין בקרש ואין מוריד נדרוש מר חדא שבתא ומר חדא שבתא אתי לקנאיי אלא לדרוש ר"ג *תלתא שבתי וראכ"ע חדא שבתא והיינו דאמר מר *שבת של מי היתה של ראב"ע היתה ואותו תלמיד ר' שמעון בן יוחאי הוה: יושל מסוס (מוסף מוספין כל היום: א"ר יוחגן 'יונקרא פושע ת"ר *היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוסף מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה ר' יהודה אומר מתפלל של מוסף ואח"כ מתפלל של מנחה שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת *א"ר יורגן 'הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף ר' זירא °כי הוה חליש מגירסיה הוה אזיל ויתיב אפתחא דבי ר' נתן בר פובי אמר כי חלפי רבנן או איקום מקמייהו ואקבל אגרא נפק אתא ר' נתן בר מובי א"ל מאן אמר הלכה בי מדרשא א"ל הכי א"ד יורגן אין הלכה כר' יהודה דאמר מתפלל אדם של מוסף ואח"כ מתפלל של מנחה א"ל רבי יוחגן אמרה אמר [פסוים ככ. ליה אין *תנא מיניה ארבעין זמנין א"ל חדא היא לך אי חדת היא לך א"ל חדת היא לי משום דמספקא לי בר יהושע בן לוי: אריב"ל יכל המתפלל תפלה של מוספין לאחר שבע שעות לר יהודה עליו הכתוב אומר מניסג סנוגי ממועד אספתי ממך היו מאי משמע דהאי נוגי לישנא דתברא הוא כדמתרגם רב יוסף תברא אתי

על שנאיהון רבית ישראל על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים א"ר אלעזר כל המתפלל תפלה של שחרית לאחר ארבע שעות לרי יהודה עליו הכתוב אומר נוגי ממועד אספתי ממך היו מאי משמע דהאי נוגי לישנא

מפנים פק דצערא הוא דבתיב "רלפה נפשי מתוגה רב נחמן בר יצחק אמר מהכא "בתולותיה נוגות והיא מר לה

מנחים כי! כי ביום עםר ימדה גר עמוני : אכור רכן נמליאל השתא איול ואפייסה לרי ירושע אל חוינרו לאשיתא רכיתיה דהו עא משתרן כי ופריש נכברא דבני מערכא אל ואפכח לרי ירושע אל חוינרו לאשיתא רכיתיה דהו עא משתרן כי ופריש נכברא דבני מערכא אל ואפכח לרי מדאת השכת (לף עם) הל אפר לרה כן אלין את חיי אבר ליה עד כרון את בעי מידע או הדרבו (בי מידעה השנת (לף נו) הל משמק נכליאל ושמשן נהנו נשיאות נכני הבית על שת ההרבו נמליאל המור כבאן הוא בני של רכן שמשן כן נכליאל שהא רביעי להדל היום דהול הביע התדשות וכני המידע המשק ששל האל ובניר ישדה תבשא שהא ביני להאל היום התדשות בכני הוא בני ששבי להאל ובניר בי אוי משפח בנוליאל היום דהול הביעי התדשית העד את מור בנוליאל הוא ביני משרמא (ללכי 2) אמי המשפח ביותר הביא שהא מור משפח ביותר המור הוא הוא ביני אלי אלעור בן עורה היותה ואיתא בפירקא קמא דוצינה (לף 2) חור בנון מעשה ביר יותנן כן ברוקא היי אלעור בן עורה היותה ואיתא בפירקא קמא דוצינה (לף 2) חור רבנן מעשה ביר יותנן בן ברוקא היי אלעור בן עורה היותה ואיתא בפירקא קמא דוצינה (לף 2) חור רבנן מעשה ביר יותנן בן ברוקא היי אלעור בן עורה היותה ואיתא בפירקא כמא דוצינה (לף 2) חור רבנן מעשה בורי והום בנה היות האבר לה מה היות האבר לו הלמדירן אתור היותה מערכה להם מה חירום של מי היותה אברו לו הלמדירן אתור היות אבר לק אתו"ב ציות הברה בלא היותר בות של מי היות האברו לו הלמדירן אתור היות היותר את היותר בליות הברה של היות בליות היות בתור היות בליות היותר בלות הברה של היותר היות בליות היותר היות בליות היות בליות היותר בלות הברה בלא היותר בלות המורש ביות בליות היות בליות היותר בליותר בליותר בליותר היותר בליותר בליתן השרם בכו מכוחלי ביתן . פיון חשבין חים מנין קמב: שם ונקרל פושע . פיון לקמן (דף מיג עיב): שום כי כוה חלים מגירסם . פיון פירונין (דף כ'ה פיב):

לקמן לא. דיים

400 תגהות הביח (א) גם׳ אמר (ב)שם כמקומן כן יושנין וכלא

ד"ה מנימין]

an sun fro

מרות יכ: מנחום לם. נט

כתובות כב:נ.]

כמוכום עו. קדופין עג. זכמים עג.}

מוה הענין כנקואי הזכן במסידים(ס"ג מ"כ)אמי ר' שמעון בן עואי מסיכל אני מפי ע'ב זפנים ביום שחשים את ר' איעור כן עוריה כראש ששיר את הידי' אפר ר'עקיבא הם ושלום וכו'(פיד מיל) בו ביום נפנו ונפרו של שריכת[הדגלים] כי ביום אמרו [משנה כ] כל

ויומר נכוד לגרום מרתי

וכים בכקדמת כנתנים לפי כתשניות ביבמות]

רב נסים נאון

ראמרים הכוא יומא

קלְתָא מְעַבְּרִין לָּךְּ – Perhaps they will eventually remove you as well from the post. אָמֵר לָּה – He said to her: לְשִׁתְּמֵשׁ אִינֶשׁ – He said to her: לְשִׁתְּמֵשׁ אִינֶשׁ – Let a person use a precious glass cup one day, יוֹמָא חָרָר לִיתְּבֶר – הַּלְמָחֶר לִיתְּבֶר – הַלְּמָחֶר לִיתְּבֶר – But you have – לְית לָךְ חִינֶּרְתָא – She said to him: אָחָרָה לֵיה – But you have no white hairs in your beard, and it is befitting for a lecturer to be older. – הַהוּא יוֹמָא בָּר תִּמְנֵי סְרֵי שְׁנֵי חָנָה – That day [R' Elazar ben Azaryah] was eighteen years old. הַהְיּה נִימָּא בֹּר הַתְּמֵי סְרֵי לִּה תַּמְנִי סְרֵי דְּרָי חִיּנְּרָתָא – A miracle occurred for him הווינר, הווינר, הווינר בּרַר הַמְנֵי סְרֵי בְּרָי חִינְּרָתְא בּר הַמְמֵנִי סְרֵי בְּרָר חִינְּרָת הווינר שׁלִיה תַּמְנִי סְרֵי דְּרָי חִינְּרָת, הווינר בּר הַמְמֵנִי סְרֵי דְרָי חִינְּרָת הווינר בּרַר הווּינר בּרַר הווּינר בּרַר הווּינר בּרַר הווּינר בּרַר הווּינְרָר הווּינר בּרַר הווּינר בּרַר הווּינר בּרַר הווּיר בּרַר הוּינר בּרַר הווּינר בּרַר הווּיר בּרַר הווּיר בּרַר הווּיר בּרַר הווּינְרָר הווּינְרְר הווּינִי בְּרַר הווּיר בּרְר הווּיר בּרְר הווּירְר בּרְר הווּירְר בּרְר הווּיר בּר בּרְר הווּיר בּר בּרְר הווּיר בּר בּרְר הווּיר בּר בּר הווּיר בּר בּרְיבְּי הִינִיבְי הִיבְּר ה

The Gemara comments:

 Γ יִינוּ דְקְאָמֵר רַכִּי אֶלְעָוָר בֶּן עֲוְרְיָה – It was in reference to this that R' Elazar ben Azaryah said: הַבָּי שֶׁבְעִים שֶׁנָה – הַבֵּי אֲנִי בְּבֶּן שִׁבְעִים שֶׁנָה – הַבְּי אֲנִי בְּן שִּבְעִים שֶׁנָה – and he did not say "I am a seventy-year-old man," and he

The Gemara relates the vast changes that the appointment of R' Elazar ben Azaryah brought about:

אותו הַיוֹם סְלְּקְוּהוּ לְשׁוֹמֵר – It was taught in a Baraisa: חַבְּּמָהוּ לְשׁוֹמֵר – הַבָּּחָם הַדּא דוֹתוּ הַיוֹם סִלְּקְוּהוּ לְשׁוֹמֵר – דוֹתְּבָּה הַבְּּחָב הַשׁוּת בְּבְּלְמִירִים לִּיבָּנַם hall – הַנְּתְנָה לָהָם רְשׁוּת לַתַּלְמִירִים לִּיבָּנַם – AND PERMISSION WAS GRANTED TO all THE STUDENTS TO ENTER. שְׁהָיָה רַבְּּן גַּמְלִיאֵל – FOR RABBAN GAMLIEL, when he was Nasi, WOULD PROCLAIM AND SAY: מְלְמִיד שָׁאֵין תּוֹכוֹ בְּבֶרוֹ – ANY STUDENT WHOSE INSIDE IS NOT AS HIS OUTSIDE, i.e. who is not sincere, [4] – או יְבָּנֶס לְבַית הַמִּדְרַשׁ – או יְבָּנֶס לְבַית הַמִּדְרַשׁ – און אווים בּיִּבְּרַם לְבַית הַמִּדְרַשׁ – אוּיִבְּים לְבַית הַמִּדְרַשׁ

The Gemara continues the story:

דהוא יוֹמָא אַתּוֹסְפּוּ בָּמָּה סְפְּסְלֵּי – That day many benches were added to the study hall to accommodate the great influx of students who entered because of the new policy. אָמַר רַבִּי יוֹחָנְן – R' Yochanan said: פְּלִינֵי בָּה אַבָּא יוֹסְף בָּן דּוֹסְתַאי וְרַבְּנַן – Abba Yosef ben Dostai and the Rabbis disagree about the matter. חַד אַמַר אַתוֹסְפּוּ אַרְבַּע מְאָה סַפְּסָלִי – One says four hundred benches were added – חַד אַמַר מָאָה סַפְּסַלִי – and one says

seven hundred benches.

קנה קא דְּעְתִּיה דְּרָבֶּן גַּמְלֹיאַל – Seeing this development, Rabban Gamliel was dispirited. אָמָר – He said: דְּלְמָא חַס – He said: דְּלְמָא חַס – Perhaps, God forbid, I have withheld Torah from Israel! אַחֲוּו לֵיה בְּחֶלְמֵיה חַצְבֵּי חִיּוְרֵי – They showed him in his dream white pitchers filled with ash. (6)

The Gemara comments:

י ְלֹא היא – But that was not the case i.e. this was not truly a Heavenly sign that Rabban Gamliel was correct; הַהִּיא לְיַתוּבֵי – it was only to put his mind at ease that they showed him this.[7]

The consequences of the new admissions policy were far reaching:

תָנָא – A Baraisa taught: תָנִית בּוּ בַּיּוֹם נִשְנֵית – Tractate EDUYOS WAS TAUGHT ON THAT DAY. וַכל הַיבָא דָאַמְרִינַן בּוֹ בִיוֹם – And any place wherein the expression "on that day" is used[8] הוא יומא הוה – it is a reference to that day, i.e. the day that $R^\prime$ Elazar ben Azaryah was installed as Nasi. וַלֹא הָיָתָה הַלָּכָה שָהַיִּתָה מְלוּיָה בְבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלֹא פֵּירְשׁוּהָ – And there was not a single law that had thus far been left unresolved in the study hall which they did not then resolve. [9] וַאַף רַבָּן גַּמְלִיאֵל לא מָנֵע עַנְמוֹ מָבֵּית הַמִּדְרָשׁ אֲפִילוּ שֶׁעָה אֶחָת — And even Rabban Gamliel did not withhold himself from the study hall even for a moment.[10] דתנן – As we learned in a Mishnah:[11] בו בוום ד הַמְּרַרַשׁ – THAT DAY, YEHUDAH, AN בא יְהוּדָה גֵּר עַמוֹנִי לִפְנֵיהַם בְּבֵית הַמְּרַרַשׁ AMMONITE CONVERT, CAME BEFORE THEM IN THE STUDY HALL. אַמֵּר לָהֶם — HE SAID TO THEM: אָמֵר לָהָם — WHAT is the law as far as whether I MAY ENTER THE CONGREGATION, i.e. may I marry a Jewish woman?[12] אָמֵר לוֹ רַבָּן גַּמִלִּיאֵל – RABBAN GAMLIEL SAID TO HIM:[13] אָסוּר אַתָּה לָבֹא בַּקָּהָל – YOU ARE FORBIDDEN TO ENTER THE CONGREGATION. אָמֶר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֶׁעַ – SAID R' YEHOSHUA TO HIM: YOU ARE מותר אַתה לבא בַּקָּהָל – YOU ARE

NOTES

- 1. This was a popular folk saying (Rashi). I.e. if I have the opportunity to serve in the position of Nasi now, let me do so and not worry about the future.
- 2. In a Mishnah above, 12b. [This Mishnah is recited on Pesach night as part of the Haggadah.]
- 3. [The passage in the Mishnah reads in full: "R' Elazar ben Azaryah said: I am like a seventy-year-old man, yet I was not successful in proving that the Exodus from Egypt should be mentioned [i.e. that one is required to recite the third chapter of the Shema, which mentions the Exodus] at night, until Ben Zoma expounded it." R' Elazar ben Azaryah remarked that he was like a seventy-year-old man, but not that he was seventy years old, because he was actually only eighteen at the time.] The day that Ben Zoma made his exposition was the day that R' Elazar ben Azaryah was installed as Nasi (Rashi to Mishnah 12b). See also above, 12b note 38.
- 4. I.e. he studies Torah but does not possess fear of Heaven (Maharsha, based on Yoma 72b).
- 5. And I will be punished for this (Rashi).
- 6. As if to say: Just as the pitchers are beautifully white on the outside yet on the inside contain worthless ash, so the students appear worthy but are not truly so (Maharsha).
- 7. Since Rabban Gamliel had been motivated by pure intentions, God wished that he not feel despondent. In truth, however, his policy was in error.

Rabban Gamliel's policy had been in line with the Talmudic dictum (Chullin 133a): "Whoever teaches an unworthy student is as if he throws a stone at Markulis." [The idol Markulis was worshiped by throwing stones at it. Thus, one who throws a stone at Markulis with the intent to disgrace it has in fact unwittingly done the very opposite of disgracing it. So too one who teaches Torah to an unworthy student is actually doing a disservice, for the student will put the Torah to improper use (Maharsha ibid.).] R' Elazar ben Azaryah, however, felt that this applies only to where the student is known to be unworthy. Where his character cannot

- be determined, he should be accepted (Tos. R' Yehudah HeChasid; Rambam, Hil. Talmud Torah 4:1 with Kesef Mishneh and Lechem Mishneh; cf. Aruch HaShulchan, Yoreh Deah 246:21).
- 8. Such as in the last four Mishnahs of the fifth chapter of *Sotah* and in several Mishnahs in the fourth chapter of *Yadayim*.
- 9. The great number of new students occasioned such intensified study and discussion that many questions that had previously vexed the Rabbis were resolved then (Rashi). Hence, the numerous expositions attributed to "that day."

[Doros HaRishonim (III pp. 318-23) argues forcefully that the expression bo bayom, "on that day," does not refer to a single day (the day on which R' Elazar ben Azaryah was installed as Nasi) but rather to a longer period which began on that day. Furthermore, he brings numerous proofs (ibid. pp. 216 ff.) that in stating that "Eduyos was taught on that day," the Baraisa does not refer to the entire tractate but only to the last three chapters (whose Mishnahs begin with the words "So-and-so testified"). The earlier chapters, although also formulated in Yavneh, were arranged before the incident with Rabban Gamliel and R' Yehoshua. On both these points, however, he is (at his own admission) in dispute with the Rishonim (see, for example, Rambam to Eduyos 2:10).] 10. So as not to lose a moment of Torah learning (Rambam to Yadayim 4:4; cf. HaKoseiv in Ein Yaakov).

- 11. Yadayim 4:4.
- 12. Scripture states (Deuteronomy 23:4): An Ammonite and a Moabite shall not enter the congregation of Hashem, even their tenth generation shall not enter the congregation of Hashem, to eternity. This is interpreted to mean that an Ammonite or Moabite man, even after he converts, may not marry a Jewish woman ("enter the congregation of Hashem").

See Tos. Yom Tov and Tiferes Yisrael to the Mishnah in Yadayim for explanations as to why the convert in this case felt that he should be permitted to enter the congregation.

13. [This proves that Rabban Gamliel was in the study hall on that day.]

PERMITTED TO ENTER THE CONGREGATION. אמר לו רבו גמליאל – RABBAN GAMLIEL SAID TO [R' YEHOSHUA]: הַלֹא כָּבֶר נַאֲמֵר – BUT IS IT NOT ALREADY STATED: ", לא־יבא עמוני ומואַבי בַקהַל ה׳, ", - AN AMMONITE AND A MOABITE SHALL NOT ENTER THE CONGRE-GATION OF HASHEM? אמר לו רבי יהושע - R' YEHOSHUA RESPONDED: וכי עמון ומואַב בִּמְקוֹמֶן הַן יוֹשְבִין – BUT Do the descendants of AMMON AND MOAB still RESIDE IN THEIR PLACES? יבָר עָלָה סַנְחַריב מֵלֶךְ אֲשוּר – Why, sancheiriv, king of ashur. LONG AGO CAME UP הבלבל את כל האומות – AND CONFUSED ALL THE NATIONS, i.e. exiled the nations he conquered and resettled them in different lands, שנאמר – AS IT IS STATED: יבולת שמים ועתודתיהם שושתי – For he [Sancheiriv] said: ... I HAVE REMOVED THE BOUNDARIES OF PEOPLES AND HAVE PLUN-DERED THEIR TREASURES. יושבים" – ואוריד פאפיר יושבים – I HAVE BROUGHT DOWN DWELLERS IN STRONGHOLDS![14] Accordingly, since the nations of the world became integrated, even if someone comes from the land of Ammon, we must assume that he is not an actual descendant of that nation, for we apply the rule that ובל קבריש מַרוּבֵא פַריש - whatever separates is assumed to have separated from the majority, i.e. from the majority of people, who are not Ammonites. אָמֶר לוֹ רַבָּן נַמְלִיאֵל – RABBAN GAMLIEL וְהֵלֹא כָּכֶר נָאֲמַר BUT IT IS ALREADY STATED: יי קאַחַרי־כָן אָשִיכ אֶת־שְׁבוּת בְּנֵי־עַמּוֹן נְאָם־ה׳ יי, — BUT AFTERWARDS I WILL RETURN THE CAPTIVITY OF THE CHILDREN OF AMMON - THE WORD OF HASHEM,[15] יוֹבֶר שָׁבוּ – SO THEY HAVE ALREADY RETURNED![16] אמר לו רבי יהושע – R' YEHOSHUA SAID TO HIM: והַלא כבָר נַאַמֵר – BUT IT IS also ALREADY STATED: ישְׁרַאַליי - AND I WILL RETURN THE CAPTIVITY OF MY PEOPLE ISRAEL, יעריין לא שבו – AND nevertheless THEY HAVE NOT YET RETURNED! Thus, just as this prophesy remains to be fulfilled, so too the prophesy regarding Ammon has not yet come to pass.

The Mishnah concludes:

קּהָל הּתִירוּהוּ לְבֹא בַּקְהָל – IMMEDIATELY, THEY PERMITTED HIM [Yehudah] TO ENTER THE CONGREGATION in accordance with the ruling of R' Yehoshua.^[18]

The Gemara resumes the story:

אַמֵר רַבָּן נַּמְלִיאַל – Said Rabban Gamliel: אָמֵר רַבָּן נַּמְלִיאַל – Since that is the case [that the law follows R' Yehoshua], (ניין האַע – I shall go and appease R'

Yehoshua. כּי מָטָא לְבִיתָּיה הְמְשַׁחָרָן – When he reached [R' Yehoshua's] house רְבִיתָּיה דְמְשַׁחָרָן – he saw that the walls of his house were black. אַמָּר לּד – He said to him: הַמָּר לִּד – He said to him: הַמָּר לִּד – From the walls of your house it is apparent that you are a smith. רבו שׁבָּי – Said [R' Yehoshua] to him: אַמָּר לִּד לִּדְּלִּדְּעָּתְּשְׁתָּרְ שָּׁלָ הַדְּרָךְ שָׁאַתָּה בַּרְנָטוֹ רֹבְעָה – Woe unto the generation whose leader you are, שְׁאִר הְּדְּעָרָן שֶׁל – for you know not the suffering of Torah scholars, בְּמָר הָם מִתְּבְּרְנְטִים וּבְמָּה הָם נִזּוֹנִים – how they support themselves and how they are nourished! בּמָה הם נִזּוֹנִים – אָמֶר לֹד בַּעֲרָיִיִי לְּךָ – אַמָּר לֹד בַעֲנִיתִי לְּךְ – בַּעֲנִיתִי לְּךְ – בַּעֲנִיתִי לְּךְ – I have spoken excessively against you; בוו הוו – forgive me! בְּעָבִית בְּשְׁבִיל בְּבוֹר אַבָּא – [R' Yehoshua] paid him no heed. בְּיִים – [R' Yehoshua] camliel pleaded, for the sake of the honor of my father!

Those present ponder the next step:

אָמְרוּ – They said: אָמְרוּ לְרַבִּעָן – Who will go and inform the Rabbis of this development? אָמְרוּ – אַמָר לְהוּ הָהוּא בּוֹבַט – A certain laundryman said to them: אָנָא אָוּילְנָא – I will go. א אָזיִלְנָא אַוּילְנָא – R' Yehoshua sent the following message with him to [the Sages] in the study hall: מַאן דְּלָבִי מִנְּאַר בִּיה יְמָשׁ עִּרָא – Let him who is accustomed to wear the robe וּמַאן דְּלֹא לְבִישׁ מִרָּא יַתְּמֵר לֵיהּ לְמֵאן – Shall he who is not accustomed to wear the robe say to him who is accustomed to wear the robe: שְלַה שִנְּרְא יִבְּרָשׁ מִרָּא יִבְּרָשׁ מִרָּא – "Remove your robe and I will don it"? (25)

The laundryman's mission fails:

טְרוֹקוּ בְּנִי עֲקִיבָּא לְרַבְּנָן — R' Akiva said to the Rabbis: טְרוֹקוּ — Lock the doors of the study hall, בְּלֹא לֵיתוּ עַבְדֵי דְּרַבָּן — So that the servants of Rabban Gamliel do not come and harass the Rabbis![26]

The laundryman returned and reported of his failure: מוטָב דְאַיקום וְאָיוִיל אָנָא – Said R' Yehoshua: מוטָב דְאַיקום וְאָיוִיל אָנָא – Better that I go to them myself. א א א טרף אַבּבא – אחא טרף אַבּבא

He came and knocked on the door. אָמֶר אָבּרְא – He said to them: אָמֶר אָנָה הַּן מַזָּה הַּן מַזָּה בַּן מַזָּה וַזָּה - Let the sprinkler son of a sprinkler sprinkle; רְשָׁאֵינוֹ לֹא מַזָּה וְלֹא בָּן מַזָּה וֹאמֵר לְמֵזֶּה בָּן מַזָּה וֹלָא בָּן מַזָּה וֹלָא בָּן מַזָּה וֹלֹא בַּן מַזָּה וֹלֹא בָּן מַזָּה וֹלֹא בַּן מַזָּה וֹלֹא בָּן מַזָּה וֹלֹא בּיִבּן מַזָּה בַּן מַזָּה בַּן מַזָּה בַּן מַזָּה בַּן מַזָּה בַּיִּה בָּן מַזָּה בַּן מַדָּה בַּן מַנָּה בַּן מַנָּה בַּן מַיִּה בַּן מַנָּה בַּן מַנָּה בַּן מַנָּה בַּן מַנָּה בַּן מַנָּה בַּן מַיִּה בַּיּב מִבּּן מַנָּם בּיוֹם בּיִבּם בּיוֹים בּיוּ מַנִיף בּייִבּיּיף מַיּיִבּן מַנָּם בּיוֹיף בּיּבּוּת בּייִבּיף בּיִבּיּיף בּיוֹיף בּייִבּוּת בּיִבּיּר בּיִבּיף בּיִבּיּב מִיּבּיף בַּיִיבּיף בּיּבְיּר מַבְּיּבּיף בּיִבּוּתְיּיף בּיּבּוּת בּיוֹב בּיוֹב מִיּבּוּת בּיוֹב מִינִיף בּיּבּיף בּיבּיּבוּיף בּיבּבּן מַיִּבּן בְּיִבּיף בּיִבּיּב בּיִבּוּ מַיִּבּיף בּיִבּוּבְּיִי בְּבּיּב בּיוֹיף בּיבּבּיף בּיבּבּייף בּיבּבּיף בּיבּבּייף בּיבּבּייף בּיבּבּיף בּיבּבּייף בּיבּבּיף בּיבּבּייף בּבּיב בּיבּבּייף בּיבּבּייף בּיבּבּיף בּיבּבּ

NOTES

^{14.} Isaiah 10:13. [I.e. by uprooting entire peoples and resettling them elsewhere, I have "removed the boundaries" that formerly existed between them.]

^{15.} Jeremiah 49:6.

^{16. [}For presumably this prophesy was fulfilled.]

^{17.} Amos 9-14

^{18.} I.e. the majority of the Sages in the Mesivta concurred with him (HaKoseiv in Ein Yaakov).

^{19.} Rashi cited in Ein Yaakov (not extant in our versions).

^{20.} Seeing that the majority of the Sanhedrin had decided in favor of R' Yehoshua, Rabban Gamliel concluded that God was with R' Yehoshua. In a similar vein, the Gemara elsewhere (Sanhedrin 93b) derives from the verse stated in regard to David: And Hashem is with him (I Samuel 16:18), that the halachah always accorded with David in his disputes with other Sages.] Rabban Gamliel therefore regretted having pained R' Yehoshua and resolved to ask his forgiveness (Menachem Meishiv Nefesh explaining Rashi cited in the previous note; cf. Doros HaRishonim ibid. pp. 327-8).

^{21.} Or a charcoal maker (Rashi).

^{22. [}יְשְׁשֵׁ is a reference to the food a person needs to live, and פּרָנָסָה to all of a person's other needs (see *Rashi* to *Gittin* 12b).]

See *Doros HaRishonim* ibid. p. 331 for a suggestion as to the intent of Rabban Gamliel's remark and R' Yehoshua's sharp retort.

^{23.} See Rashi; cf. Rashash.

^{24.} I.e. Hillel, who was Rabban Gamliel's great-great-grandfather [see above, 27b note 20] (see Rav Nissim Gaon). Alternatively, this is a reference to Rabban Gamliel's father, Rabban Shimon ben Gamliel, who was one of the אַשֶּׁרֶה הַרוּנְי מִלְכוּא, ten martyrs murdered by the Roman government (Gra in Imrei Noam; cf. Doros HaRishonim ibid. pp. 177-181).

^{25.} I.e. Rabban Gamliel, who hitherto has worn the uniform of the $\it Nasi$, should be returned to that position.

The Gemara in Sanhedrin 5a derives from the verse (Genesis 49:10): The scepter shall not depart from Judah nor a scholar from among his descendants, that the position of Nasi rightfully belongs to a member of the tribe of Yehudah. Thus, R' Yehoshua intimated with his message that the role of leader should be maintained in the line of Hillel, who was a descendant of King David who came from the tribe of Judah, and should not be usurped by R' Elazar ben Azaryah, who was a descendant of Ezra the Kohen from the tribe of Levi (Maharsha).

^{26.} Although R' Akiva and the Sages understood from the message that R' Yehoshua had become reconciled, they wished to carefully consider their next step without pressure from Rabban Gamliel's household to immediately reinstate him (Menachem Meishiv Nefesh; cf. Sifsei Chachamim).

Alternatively, the laundryman could not even gain admittance to the study hall to deliver his message. R' Akiva's instruction to lock the doors had come *before* the laundryman arrived (*Doros HaRishonim* ibid. pp. 321-2).

cinders"? אָמֵר לוּ רַבִּי עֲקִיבָּא – R' Akiva said to him: בְּלוֹם עָשִׁינוּ – R' Yehoshua! You are appeased? בְּלוֹם עָשִינוּ – B' Yehoshua! You are appeased? בְּלוֹם עָשִינוּ – Did we do this [remove Rabban Gamliel from the office of Nasi] for any reason other than your honor? – לְמָחָר אֲנִי וְאַתָּה נַשְׁבִּים לְפִתְחוּ – Tomorrow you and I will arise to his [Rabban Gamliel's] door.[28]

The Sages ponder their options:

תַּיִינוּ דְאָמֵר מַר — And this is the meaning of that which the master said in a Baraisa: שַּבָּת שֵׁל מִי הַיָּתָה — whose week was

וד? שֶׁל נְנִי בֶּלְעָוֶר בָּן עֲוֹרְיָה הָוְתָה - IT WAS THAT OF R' ELAZAR BEN AZARYAH $^{(30)}$

The Gemara concludes:

הותו הַלְמִיד רָבִּי שִׁמְעוֹן בָּן יוֹחָאי הְּוָה — And that student [who originally asked the question that sparked the entire incident] was R' Shimon ben Yochai.[31]

Our Mishnah said:

ביו בל היום – AND [THE PRAYER] OF MUSSAF may be recited THE ENTIRE DAY.

The Gemara qualifies this ruling:

אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן – R' Yochanan said: וְנִקְרָא פּוּשֵׁעַ – But he [one who prays Mussaf late in the day] is called negligent.[32]

NOTES

27. I.e. ashes from burnt wood. One who has become *tamei* from a human corpse can only become *tahor* again by being sprinkled with a solution of spring water and the ashes of a *parah adumah* (Red Cow — see *Numbers* 19:1-22). The use of any other water or ashes in compounding the solution renders the solution worthless.

The process of sprinkling was usually (although not necessarily — see *Rashash*) performed by a Kohen, who by definition is also the son of a Kohen. Thus with this second statement R' Yehoshua again intimated that the office of *Nasi* ought to be returned to Rabban Gamliel, who was the descendant of the previous *Nesiim* (see *Ritva*).

Maharsha offers a different interpretation of R' Yehoshua's message. In his first parable, R' Yehoshua had used the robe-wearer to represent Rabban Gamliel. In the present simile, the sprinkler represents R' Elazar ben Azaryah. R' Yehoshua intimated to R' Elazar ben Azaryah: Just as one who is not a Kohen dare not assume the duties of a Kohen (represented by the sprinkler), so too you should leave the office of Nasi to the royal family of Rabban Gamliel.

28. To inform him of his reinstatement.

29. Since by right Rabban Gamliel should have been reinstated as Nasi without R' Elazar ben Azaryah, and the only reason R' Elazar ben Azaryah was kept in his position was because of the principle that in matters of sanctity we do not descend, it was felt sufficient to allow him to lecture only once a month (Iyun Yaakov; see also marginal gloss). Other texts read: Let Rabban Gamliel lecture for two weeks

Other texts read: Let Rabban Gamliel lecture for two weeks and R' Elazar ben Azaryah for one (Menoras HaMaor §62; see Ein Yaakov).

30. In Chagigah 3a, a Baraisa is cited in which it is related that two students of R' Yehoshua once visited him in his home in Pekiin [after they had arrived from Yavneh]. He asked them, "Whose week was it?" and they responded, "The week of R' Elazar ben Azaryah." This dialogue, which without our Gemara is unintelligible, is now understood. R' Yehoshua asked, "Whose turn was it to lecture in the Mesivta?" [since two Nesiim alternated at this]. They responded, "The turn of R' Elazar ben Azaryah."

31. [It has been suggested that the identity of the student was not revealed at the beginning of the episode because the Gemara did not wish to associate the name of a righteous person with the terrible dispute that ensued. The Gemara therefore waited until it was related that the matter was settled amicably to mention the student's name (Be'er Mayim Chaim, cited by Beis Yosef on Berachos).]

32. If he prays later than the end of the seventh hour (Rambam, Hil. Tefillah 3:5). This is because the preferred time for offering the mussaf sacrifice is within seven hours (see Mishnah Berurah 286:2 in the name of Levush).

33. And we have a principle that when a person has two mitzvos to perform, one more frequent and one less so, the frequent one takes

precedence (Zevachim 89a; see also Zevachim 91a).

Some assert that this applies only when one must recite both Prayers now, such as where one is going to attend a wedding feast and fears that he will not have the time or the presence of mind to pray Minchah later. Since in this case he must pray both Prayers now, Minchah takes precedence, because it is the more frequent of the two. Where, however, one has the time to pray Minchah later, he should follow the usual sequence and pray Mussaf before Minchah (Tosafos in the name of Ri). Others dispute this rule and maintain that the principle of giving precedence to the more frequent Minchah Prayer applies in all cases. See Shulchan Aruch, Orach Chaim 286:4 for further discussion.

[Rashi adds that once the time for Minchah arrives, one should recite that Prayer first so as not to be called negligent over Minchah as well. The Acharonim are bothered by why Rashi needs to give this reason, since the Gemara has already given another reason, that Minchah is the more frequent Prayer.

Tzlach suggests the following explanation: Although R' Yehudah certainly agrees that a more frequent mitzvah takes precedence over a less frequent one, and Minchah is more frequent than Mussaf, he still maintains that one should recite Mussaf first, since the time for Mussaf will elapse before that of Minchah. Thus, we see that the time factor overrides the advantage of frequency. If so, even the Rabbis, who while maintaining that Mussaf may be recited all day agree that one who recites it after seven hours is considered negligent, should also agree that before the seventh hour Mussaf should be recited before Minchah. so as not to be considered negligent for Mussaf. Why, then, do they say that Minchah should be recited first? (Of course if it is already after the seventh hour this question does not apply, because in that case the person is already negligent for Mussaf. However, since R' Yehudah is clearly discussing a case of where it is before the end of the seventh hour - since according to him this is the only situation in which Mussaf and Minchah overlap - it is obvious that the Rabbis, who dispute R' Yehudah, are referring to this case as well.)

To answer this question Rashi explains that by delaying Minchah one will be called negligent over this Prayer as well. Although there is still plenty of time to recite Minchah, perhaps Rashi subscribes to Tosafos' view (cited in the beginning of this note) that where one is not pressed for time in regard to Minchah, the fact that this is the more frequent Prayer does not dictate that it be recited first. Thus, Rashi assumes that the Gemara must be discussing a case in which the person will not have much time for Minchah later. In such a situation one who delays Minchah will be considered negligent, just as he is for Mussaf. Since the negligence factor applies equally to both Prayers, the principle of frequency becomes operative and Minchah must be recited before Mussaf. For further discussion of Rashi's comment here, see cf. Rosh Yosef, Divrei David, Rashash, Pnei Shlomo and Sifsei Chachamim.]

OF MINCHAH, שׁוּוֹ מִצְנָה עוֹבֶּרֶת וְווֹ מִצְנָה שׁמִינָה עוֹבֶּרֶת — FOR THIS ONE [Mussaf] IS A MITZVAH whose time ELAPSES early in the day whereas this one [Minchah] is a mitzvah whose time does not elapse early.^[34]

The Gemara issues a definitive ruling:

הָלֶכָה מִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה וְאַחַר – R' Yochanan said: הָלָכָה מִתְפַּלֵל שֶׁל מִנְחָה וְאַחַר ה בְּךְ מִתְפַלֵּל שֶׁל מִנְּחָ – The law is that one prays [the Prayer] of Minchah first and afterwards that of Mussaf.

A related incident:

קבי וורא בי הוה חליש מגירסיה - R' Zeira, when he was weak from his studies, הוה אויל ויתיב אפתחא דבי רבי נתן בר טובי would go and sit by the entrance of the academy of R' Nassan bar Tovi. בי חַלְפִי רַבַּנַן – He said: בִּי חַלְפִי רַבַּנַן – When the Rabbis [i.e. the students of the academy] pass by, אַז אַיקום מקמייהוּ then I will arise before them and receive - וַאַכְבָּל אַנְרָא reward.[35] נְפַק אָתָא רֵבִּי נַתָּן בַּר טוֹבִי – R' Nassan bar Tovi emerged from the academy and came towards him. אמר ליה – [R' Zeira] said to him: מַאן אַמֵּר הַלַכַה בֵּי מִדְרַשָּׁא — Who in the study hall said that the law accords with R' Yehudah? אָמֵר לִיה – [R' Nassan bar Tovi] said to him: הַבִּי יּוֹחָנָן – So said R' Yochanan: אין הַלְכָה כְּרָבִי יְהוּרָה – The halachah does not accord with R' Yehudah אָדָם שֶל מוּסָף וְאַחַר קּאָבֶר מִתְפַלֵּל אָדָם שֶל מוּסָף וְאַחַר של מנחה בך מתפלל של מנחה – who says that a person first prays [the Prayer] of Mussaf and afterwards that of Minchah. אמר ליה – [R' Zeira] said to him: רָבִי יוֹחָנָן אֵמֶרָה – R' Yochanan said that? אַמֵר לִיהּ אַין – Yes, replied [R' Nassan bar Tovi]. תנא מיניה ארבעין ומניז – [R' Zeira] reviewed the ruling from him forty times in order not to forget it. אָמֵר לִיה – Seeing this, [R' Nassan bar Tovi] said to him: חָרָא הִיא לָךְ – Is this statement of R' Yochanan so beloved to you because is the first you have ever heard in his name, או חַרַת הִיא לַך – or is it that it is new to you, i.e. you thought that someone else had said it? אמר ליה – [R' Zeira] said to him: מְשׁוּם – It is new to me, מְשׁוּם בּקסַפָּקָא לִי בְּרָבִּי וְהוֹשְׁעֵ בָּן לֵוִי – because I thought that perhaps

R' Yehoshua ben Levi had said it.[37]

An Aggadic teaching about one who is late with his prayers: בָּל הַמִּתְפַלֵּל Prayer - אָמֵר רָבִּי יְהוּשֶׁע בָּן לֵיני

— Ry Yehoshua ben Levi said: בָּל הַמִּתְפַלֵּל Prayer after seven hours according to Ry Yehudah, עָלִיה אָליו הַבָּתוּב אומֵר Concerning him the verse says: אָלִיו הַבָּתוּב אומֵר Proken (nugei) because of the appointed time, I have destroyed, they are from you. [88]

The Gemara asks:

מָאי מַשְּׁמֵע רְהַאי ,,נוּנֵי׳׳ לִּישְּׁנָא דְּתַבְּרָא הוּא — What indicates that this word *nugei* is a term of "breaking"?

The Gemara answers:

קבית יוֹקף – As Rav Yosef translated the verse: (מּקּרָגַּם רַבּ יוֹמַף – Breakage comes upon the enemies of the house of Israel על דְאַחָרוּ וִמְנֵי מוֹעֲדֵיָא – because they delayed the appointed seasons in Jerusalem. [41]

Another Aggadic teaching involving the same verse:

The Gemara asks:

פאי מַשְׁמֵע רְהָאי , נוּנְּיִי לְּישְׁנָא דְצַעֲרָא הוּא — What indicates that this word *nugei* is a term of "affliction"?

The Gemara answers:

קרְתָּה בְּשְׁי מְתּוּנָה" – For it is written: הְרֶּלְפָה נַפְשִׁי מְתּוּנָה", – My soul melts from affliction (tugah). אמר מֵהָבְּא בַּרְיבְּרָה בְּרָמְיִן בְּרִי יִצְחָק אָמֵר מֵהָבְא – Rav Nachman bar Yitzchak said: The indication is from here: הַבְּי, – her maidens are afflicted (nugos) and she herself is embittered. [43]

NOTES

- 34. R' Yehudah is in accordance with his opinion that Mussaf may be prayed only until the seventh hour (Rashi). [See Shaagas Aryeh 19 §for a lengthy discussion of this dispute between the Rabbis and R' Yehudah.]
- 35. As interpreted by the Gemara in Kiddushin 32b, the verse (Leviticus 19:32), קהָרְהָּ פְּנֵי וָקּן, and you shall glorify the presence of an elder, teaches that one must rise in the presence of a Torah scholar.
- [R' Zeira's desire to receive a reward for honoring the Torah scholars is puzzling, since the Sages admonish us not to fulfill the commandments with the intent of earning a reward (Avos 1:3).

Bnei Yissaschar (vol. I, Chodesh Sivan 5:14) points out that the verse which bids us to rise before a Torah scholar concludes with the statement, and you shall fear your God. He cites Sefer Chareidim who explains that the Torah here informs us that fear of God is the specific reward for practicing the mitzvah of honoring scholars (see also Midrash Rabbah, Parashas Beha'aloscha 15:17). Since this reward is unique to this mitzvah, and since it is of a spiritual nature, one is permitted to perform the mitzvah with the intention of receiving the sublime reward of yiras shamayim, fear of God.

For a similar explanation, see *Hagahos R' Shaul Katzenellenbogen*, printed after *Maharsha* in the *Vilna Shas*.]

36. Tzlach, first explanation; see also Sifsei Chachamim; cf. Maharshal

- 37. Rashi דייה הייג as explained by Sifsei Chachamim.
- 38. Zephaniah 3:18. Because they have delayed the appointed times of the prayers and holidays, I have broken and destroyed them (Rashi).
- 39. [Rav Yosef was proficient in the Aramaic translation of *Prophets* rendered by Yonasan ben Uziel. (See *Rashi* to *Kiddushin* 13a איים and *Tos.* to *Bava Kamma* 3b ברמחרגם.) Here he submits his own translation of the verse.]
- 40. [A euphemism for the Jewish people.]
- 41. This is a reference to the Prayers which are recited on the holidays, i.e. the Mussaf Prayer, which comes in place of the *mussaf* sacrifice (see *Tosafos, Maharsha*).
- 42. Psalms 119:28. [Tugah and nugei are related.]
- 43. Lamentations 1:4.

When referring to one who delays the morning Prayer, R' Elazar had explained the word נוני as "afflicted." R' Yehoshua ben Levi, however, when referring to one who delays Mussaf, explains נוני as bearing the stronger connotation of "broken." The reason for this difference is that delaying Mussaf is a greater sin than delaying Shacharis. Shacharis can be made up, if need be, by reciting a compensatory Shemoneh Esrei at Minchah. For Mussaf, however, no provision for a make-up exists (Maharsha, Tzlach; cf. Iyun Yaakov).

לם » ב ייי פיני מני לא על לפרקא דרכ יוסף. שהיה ראש הישיבה בפומבדיתא והיה דורש בשבת קודם תפלת המוספין ולאחר הדרשה היו הולכים ממלם מלכם יו לבית הכנסת ומתפללים תפלח המוספין: כלכור שנו . אם הוא בבהכ"נ עם הלבור לא יקדים להתפלל: כותבי מה מקום . כלומר מים משף : מה טיבה: גבל׳ ולה הכשל. וישמחו חברי על כשלוני הרי רעות שתים שיבאו על ידי שאגרום להם "שיענשו": מיושכי הרעות. חטונים (פי מיים) ם ג מיי שי שם מוכם או עמי הארץ שעוסקים בדבר שיחה : מההביון . לא תרגילום במקרא יותר מדאי משום דמשכא . לשון אחר משיחת ילדים : דעו לפני תורה אור מי וכו'. כדי שתתפללו ביראה

ובכוונה: עמוד הימיני - שני עמודים העמיד שלמה באולם שם הימני יכין ושם השמאלי בועז (מלכים א ז) הימיני לעולם חשוב: פטיש. המפולן פי"ה בלע"ו: אוסרני . חובש אותי : מיתת שלם . לעוה"ב: הייתי בוכה . מאימת משפטו אם לדין מוליבין אותי לפניו: עד כאן - בחמיה כלומר ולא יותר ממורא בשר ודם: ולואי. שיהא כמורא בשר ודם שאם כן תחדנו מעבירות הרבה: עבורה. בסחר שנת דף פ: ממורא הבריום ויודע שהכל הוא גלוי להקב"ה ואינו מניח בכך: מפני הטומחה. טומחת חהל המת בכל הבית: לחזקיהו שכח. אלי ללוותי: בותבי מעין שמנה עשרה בגמרא מפרט: הושע ה' וכו'. זו מפלה [ה] נהי ולה הלרה: ככל פרשת העכור כו' . מפרש בגמרא: אם אינו יכול לירד שאין לו מי שיאתא את חמורו: יחזיר פתא. כל זכ את פניו . ללד ירושלים: כאפדא . כיל למתלכ כמו וחשם בסד רגלי (איוב יג) בית לכשל: הסהר שקורין ליפ"ש בלע"ו . לשון אחר עלים הקשורים זה עם זה הרבה יחד ובלטון מקרא קורא אותם רפסודות (ד"ה ב) ובלפ"ז רדיי"ל ובלשון אשלנו ולוים ומשיטן בנהר להוליכן ממקום למקום ויכולין להלך שליהן למו בספינה : **גבון** הכו לה' כני אלים. שהוא רמז לאבות וגבורות וקדושת השם כדאמרינן בראש השנה (דף לב-) מנין שאומרים אבות חיל הבו לה' בני חלים כו': שיתפחהו. שיראו הפקקים הם הקשרים כמו ששנינו* (ב"ב פ:) בקנים ובגפנים מן

הפקק (ג) שלמעלה והיא הקשר שחלל

הקנה פקוק וסתום שם: איםר . שני קמטים אחד מלמטה ואחד

מלמעלה וכאיסר רוחב בשר באמלע:

דמלער נפשיה . שהוא ניכר שחפץ

לכרוע אלא שהוא מלפער: ביכנה

תקנוה . לאחר זמן מרובה:הפקולי מוכר פקולי למר גפן שקוריון קיסו"ן: רב אויא חלש ולא אתא לפרקא דרב יוסף למחר כי אתא בעא אביי לאנוחי דעתיה דרב יוסף א"ל מ"ם לא אתא מר לפרקא א"ל דהוה חליש לבאי ולא מצינא א"ל אמאי לא מעמת מידי ואתית א"ל לא סבר לה מר להא דרב

ביון שהגיע זמן חפלח המנחה אסור למעום כלום וכו' . ואים ליה לרבי יהושע מפסיקין ואפילו מן האכילה ולא היא:

הונא ראמר רב הונא אסור לו לאדם שימעום כלום קודם שיתפלל תפלת פי קי פמף 6: ולכותי אל ולא טוום לוום לה א"ר אבא יבצבור שנו ולית הלכתא ילא מה הפמיי פי פס לתפלת הצבור א"ל לאן אתמר עלה א"ר אבא יבצבור שנו ולית הלכתא ילא מכנס ינ ממג שם משים מית פונ כרב הונא ולא "כריב"ל כרב הונא הא דאמרן כריב"ל "אריב"ל "כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לו לאדם שימעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה: מתני ר' נחוניא כן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה אמרו לו מה מקום לתפלה זו אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי: נבן ת"ר הבכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ירי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי ולא אומר (6) על ממא מהור ולא על מהור ממא ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם ביציאתו ים אום מחפלי מהו אומר מורה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המררש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי מין) וֹמּלִי תורה והם משכימים לדברים בטלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל מקרן יה תישות על שה שבר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם מהלטורע האברע הי הבא והם רצים לבאר שחת: ת"ר "כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו ייהמעסים שאבות אמרו לו רבינו למרנו אורחות חיים ונוכה בהן לחיי העולם הבא אמר להם שינה שווה אבדה ישה ויעב אם יאפר הזהרו בכבוד חבריכם ומנעו בניכם מן ההגיון והושיבום בין ברכי חלמידי לן אים יי פו או אפר הכמים וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים ובשביל כך תזכו לחיי לן והנה הי נגב שליי ליה הוא פינהן אם העולם הכא וכשחלה רבי יורגן בן זכאי גכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אפר לי אום יי ק אום יי ק העולם הכא וכשחלה אפר לי אום יי ק אום יי ק אום אחר לכנות אפרו לו תלמידיו גר ישראל עמוד הימיני פפיש החוק אפר לייני אותם התחיל לבכות אפרו לו תלמידיו גר ישראל עמוד הימיני פפיש החוק ישם אבתי מינדון היא מפני מה אתה בוכה אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי רי שמאל בי נרבני משם רי יונתן מנור יה שהיום כאן ומחר בקבר שאם כועם עלי אין כעסו כעם עולם ואם אוסרני ציווים שתוב במדשת אין איסורו איסור עולם ואם סמירוני אין מיתרו סיתת עולם ואני יכול משק שנו אנור היהיא אין איסורו איסור עולם ואם סמירוני אין מיתרו סיתת עולם ואני יכול ארא ובלבר פן לפייםו בדברים ולשחדו בממון אעפ"ב הייתי בוכה ועכשיו שמוליכים אותי אדא ובלבר פן לפנים בדברים ולשחדו בממון אעפ"ב הייתי בוכה ועכשיו שמוליכים אותי אדלאב פ אדלאב פן לפני ממ"ה הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים שאם כועס אווסבר עד ספיה עבוב שבות תוקבת שונה תדוקים עולם ועולם ועולכני עולכוים שאם כועס. דיסוא: היה יישב עלי כעסו כעס עולם ואם אוסרני איסורו איסור עולם ואם ממיחני מיתחו נספינה או נאסרא.ננסי דמי פערכא ניסי היא מיתת עולם ואיני יכול לפייםו בדברים ולא לשחדו בממון ולא עוד אלא שיש אמרא היא הפסדות הבתיב(דנתי משסבנ) לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהגם ואיני יודע באיזו מוליכים אותי ולא אבכה אמרו לו רבינו ברכנו אמר להם יהי רצון 'שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם אמרו לו תלמידיו עד כאן אמר להם ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם. בשעת פמירתו אמר להם פנו כלים מפני הפומאה והכינו כסא לחוקיהו מלך יהודה שבא: בתני רכן

והשקיף גמליאל אומר בכל יום ויום מתפלל ארם שמנה עשרה רבי יהושע אומר מעין י"ח ר"ע אומר 'אם שגורה תפלחו בפיו מתפלל י"ח ואם לאו מעין י"ח ר"א אומר העושה תפלחו קבע אין תפלחו תחנונים ר' ירושע אומר ההולך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר הושע ה' את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור *יהיו צרכיהם לפניך ברוך אתה ה' שומע תפלה היה רוכב על הרומור ירד ויתפלל ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקרשים היה מהלך בספינה או באסרא יכוין את לבו כנגר בית קרשי הקדשים: **גבו' "ה**ני י"ח כנגר מי א"ר הלל בריה רר' שמואל בר נחמני *כנגד י"ח אוכרות שאמר דוד °כהבו לה' בני אלים רב יוסף יתן את נכס פיג אמר כנגד י"ח אזכרות שבקריאת שמע (6) א"ר תנחום אמר רבי יתושע בן לוי כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה: ואמר ר' תנחום אמר רבי יהושע בן לוי "המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה עולא אמר יעד כדי שיראה איסר כנגד לבו רבי הנינא אמר 'כיון שנענע ראשו שוב אינו מיי מדכז מנמומה ריפ וילא שו אחים שמשם. צריך אמר רבא ^כוהוא דמצער נפשיה ומהזי כמאן דכרע הני תמני סרי תשסרי הוויין אמר רבי לחי ושם אימה דריכיל אחור ברכת הצדוקים ביבנה תקנוה כנגד מי תקניה א"ר לוי לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני בנגד "אל שם מדי א מצוו משמים ביבנה תקנוה כנגד מית מצוו מים ברכת הצדוקים ביבנה התקנוה מית המנוה א"ר לוי לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני בנגד "אל שם זה נמנס לסיני הושע בן לוי כנגד אחד שבקריאת שמע לר' תנחום א"ר יהושע בן לוי כנגד חוליא קמנה שבשררה: ת"ר *שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה אמר להם ר"ג מייסיב לחבמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת הצדוקים עמד שמאל הקמן ותקנה לשנה אחרת שכחה והשקיף

מרית סימו רפו סעיף ג: כא ד מיי וסמג שם מור שרע חיח סיי ברכות כלכה כג מג עשין כז מושים לורת סיי קי סעיף ח: בע ו מור ושרע חויה

רב נסים נאוז

(א) גמ' אוכרות שנק"ש

מכלים כם

The Gemara cites a related incident:

רָב יּוֹסֵף – Rav Avya felt ill and did not come to the lecture of Rav Yosef.(ו) לְמַחֵר בִּי אַתַא – The next day when [Rav Avya] came to the study hall, בַּעָא אַבַּיי קאַנוחֵי דַעְתֵּיה דְּרֵב יוֹסֶף – Abaye wished to put Rav Yosef's mind at ease.[2] אַמַר לִיה — He said to [Rav Avya]: מַאי טַעמָא לא אתא מר לפרקא – What is the reason master did not come to the lecture? אַמֵּר לֵיה – [Rav Avya] replied: דַהַנָה חַלִּישׁ לָבַאי אמר ביה – I felt faint from hunger and was unable. אמר ליה – [Abaye] said to him: אָמָאי לא טעַמִת מִידוּ וְאָתִית Why did you not taste something and come? אָמַר לֵיה – [Rav Avya] replied: לא סָבַר לָה מֵר לְהָא דְרַב הוּנָא – Does master not agree with [the ruling] of Rav Huna? דאָמַר רָב הונָא – For Rav Huna said: אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֵׁיִטְעוֹם כָּלוּם קוֹדֶם שֵׁיִתְפַּלֵּל תִּפְלֵּח שִׁיִּתְפַּלֵּל בּיְמִיּטְפִין – It is forbidden for a person to taste anything before he prays the Mussaf Prayer.[3] אמר ליה – [Abaye] said to איבָעי לֵיה לְמַר לְצַלוּנֵי צַלוֹתָא דְמוּסָפִין בַּיַחִיד – Master should have prayed the Mussaf Prayer privately ולטעום מידי ילְמֵיתִי – and then tasted something and come. אַמֶּר לֵיה [Rav Avya] replied: יָלא סָבַר לָה מֵר לֹהָא דְאָמֵר רַבִּי יוֹחָנֶן – Does master not agree with that which R' Yochanan said: אָסור לו

ד לְאָרָם שְׁיַקְדִּים תְּפָלְתוּ לְתְפַלְּת תַּצְבּוּר – It is forbidden for a person to recite his Prayer before the Prayer of the congregation?

אַמָר רְבִּי אַבָּא – [Abaye] said to him: אָמָר רְבִּי אַבָּא – Was it not stated regarding [that ruling]: אָמָר רְבִּי אַבָּא – R' Abba said: אַמָר רְבִּי אַבָּא – They taught this only with regard to one who is with the congregation in the synagogue? Privately, however, one may pray before the congregation. [5]

The Gemara rules:

יְלֵית הּלְבְתָא לא כְּרֵב הוּנָא וְלא כְּרֵבּי יְהוּשֵעֵ בֶּן לֵיִי – And the law accords neither with Ray Huna nor with R' Yehoshua ben Levi.

The Gemara explains:

רְבֶּרֶב הּנְּאָ הָּא דַּאֲמֶרָן — In saying that the law does not accord with Rav Huna, we refer to that which we stated above [that it is forbidden for a person to taste anything before praying Mussaf]. [6] בְּרָבִּי יְהוֹשֶׁעַ בֶּן לִוּי — And in saying that the law does not accord with R' Yehoshua ben Levi, the reference is to the following. בִּיוֹן – For R' Yehoshua ben Levi said: בְּיוֹן הַפְּלֵּח הַמְּנְחְיִם שִׁיִּחְעֵּבְּן לִוּיִם הַמְּנְחָם שִׁיִּחְעַבְּן לִוּים חַבְּיִבְּי וְמִוֹן הְפַלֵּח הַמְּנִחְ הַמְּנִחְ הַמְּלָח הַמְּנִחְ בִּילִים שִּיִּחְעַבְּל הְפַלֵּח הַמְּנִחְ – it is forbidden for a person to taste anything before he prays the Minchah Prayer. [7]

קנו רְבָּנָן — The Rabbis taught in a Baraisa: בְּנִיסְתוֹ מֵהוּ אוֹמֵר — עיסְתוֹ מָהוּ אוֹמָר — UPON ENTERING the study hall WHAT DOES ONE SAY? בְּנִיסְתוֹ מֵהוֹ אוֹקר — MAY IT BE YOUR WILL, HASHEM, MY GOD, יְדִי הָבֶּרָ הַּלֶּלֶה עֵל יָדִי — THAT A MISHAP NOT COME ABOUT THROUGH ME. וְלֹא אָבָּשׁל בְּרָבַר הַלָּכָה — AND MAY I NOT STUMBLE IN A MATTER OF LAW AND נוֹא אוֹמַר עַל טָמָא — COLLEAGUES to REJOICE OVER ME. עוֹר — AND MAY I NOT SAY REGARDING something which is TAMEI that it is TAHOR, עָּמָא לַיְחוֹר עַמָּא — AND NOT REGARDING somethat it is TAHOR,

מלְקִי – and when I exit I give thanks for my portion.[9]

thing which is Tahor that it is Tame!. וְלָּאָיהָ הְבָרִי בְּרָבִר הְלָבֶה הַבְּרִי בְּרָבר הְלָבָה הַאָּשְׁה בְּרִי בְּרָבר הְלָבָה הַאָּשְׁה בְּרִי בְּרָבר הְלָבָה הַאָּשְׁה בְּרִי בְּרָבר הְלָבָה הַאַר בּאח MATTER OF LAW AND I would be led to rejoice over them.

מוֹנָה – UPON EXITING WHAT DOES ONE SAY? מוֹנָה הְיְּבְיּהְי אֲלֹהָי – THANK YOU, O HASHEM, MY GOD, שְׁשַׁמְתָּ חָלְקִי הַ הְּלָּבְי הַ הַמִּרְרָש – THAT YOU HAVE ESTABLISHED MY PORTION WITH THOSE WHO DWELL IN THE STUDY HALL, יְלִּבְּי הְּהָנְי הְרָשׁ בְּלֹי חָבְּרִי הְקְרָנוֹת – AND YOU HAVE NOT ESTABLISHED MY PORTION WITH IDLERS.[11]

NOTES

- 1. As head of the academy in Pumbedisa, Rav Yosef would lecture every Sabbath prior to the Mussaf service. After the lecture, the people would repair to the synagogue and pray Mussaf (Rashi).
- 2. [He was concerned that Rav Yosef felt slighted that Rav Avya did not attend his lecture. Thus, if Rav Avya would explain that it was due to some special circumstance that he had not come (and not because he did not appreciate Rav Yosef's lecture), Abaye could relate this to Rav Yosef and he would be mollified.]
- 3. As mentioned above, the lecture was given before Mussaf. Thus, Rav Avya, who followed the view of Rav Huna, would not eat anything.
- 4. He should pray together with the congregation, for a communal prayer is more readily accepted by God (*Rabbeinu Yonah*). Alternatively, because by praying ahead of the congregation one displays an apparent disdain for the congregation (*Orchos Chaim* cited by *Mishnah Berurah* 90:34).
- 5. [Nevertheless, it is meritorious even for one who is forced to pray privately to time his *Shemoneh Esrei* so that he recites it at the same time as the congregation recites theirs (*Shulchan Aruch, Orach Chaim* 90:9, based on Gemara above, 7b-8a).]
- 6. Thus, it is permitted to taste food before Mussaf. One may therefore recite Kiddush and eat a small amount of bread (up to an egg's volume) or cake, or even a large amount of fruit and vegetables, for this constitutes "tasting." Eating a meal, however, containing more than an egg's

- volume of bread, is forbidden (Shulchan Aruch, Orach Chaim 286:3 with Mishnah Berurah).
- 7. R' Yehoshua ben Levi forbids consuming even a morsel of food ("tasting") before Minchah (see also *Tosafos*). The law, however, does not follow R' Yehoshua ben Levi. Rather, merely tasting is permitted.

[Here too the law permits only "tasting" but not sitting down to a full meal. However, the nature of this meal (i.e. whether it refers to an ordinary meal or to a large, festive one such as a wedding feast) and the time during which it is forbidden (i.e. whether during minchah gedolah or minchah ketanah) is subject to a wide-ranging debate among the authorities. See Shabbos 9b with Rishonim and Shulchan Aruch, Orach Chaim 232:2 regarding this matter.]

- 8. Tiferes Yisrael §8.
- 9. The text of these prayers will be cited presently.
- 10. I.e. to rejoice over the fact that I erred. Thus, in addition to the incorrect ruling, I would be the cause of my colleagues being punished (Rashi, as explained by Tos. Yom Tov).

Another explanation: May I not stumble in a matter of law, and may my friends rejoice in the fact that I did not stumble (Maharsha).

For additional explanations see Teshuvos Chasam Sofer, Orach Chaim §208 בייה לחוריע and Tiferes Yisrael, Boaz §2.

11. Literally: with those who sit on the street corners. This refers to shopkeepers and unlearned men who while away their time with idle chatter (Rashi).

AND THEY ARISE EARLY: אָנִי מִשְׁכִּים לְּדְכְרֵי תוֹרָה – I ARISE EARLY FOR WORDS OF TORAH, נְהָם מַשְׁבִּימִים לְדְכָרִים בְּטֵלִים – AND THEY ARISE EARLY FOR IDLE WORDS. אָני עָמֵל וְהָם עַמֵלים – I TOIL AND THEY TOIL: אָני עָמֵל וּמְקַבֵּל שֶׁכָּר – I TOIL AND RECEIVE REWARD, רהם עמלים ואינם מקבלים שָּבָר – AND THEY TOIL AND DO NOT RECEIVE REWARD. $^{[12]}$ אָני רָץ וְהֵם רָצִים – I RUN AND THEY RUN: אָנִי הָעוּלָם הָבָּא – I RUN TO THE LIFE OF THE WORLD TO

COME, אַחָת לְבָאֵר שְׁחַת – AND THEY RUN TO THE PIT OF

DESTRUCTION.[13] An incident:

תָנוּ רַבָּנָן – The Rabbis taught in a Baraisa: בְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֵלִיעֵזַר – WHEN R' ELIEZER BECAME ILL, נְבְנְסוּ תַּלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ – HIS STUDENTS ENTERED TO VISIT HIM. אמרו לו – THEY SAID TO HIM: OUR TEACHER, לַּמְרֵנוּ אוֹרְחוֹת חַיִּים – TEACH US THE WAYS OF LIFE, נְוֹכֶה בָּהָן לְחֵיֵי הָעוֹלָם הַבָּא — THAT WE MAY MERIT THROUGH THEM THE LIFE OF THE WORLD TO COME! אָמַר לָהֶם $\sim$ HE SAID TO THEM: הַּנְהֵרוּ בִּכְבוֹד חָבְרִיכֶּם — BE MINDFUL OF THE HONOR OF YOUR COLLEAGUES; ומְנְעוּ בְּנֵיכֶם מִן הַהֹנֶיוֹן - AND RESTRAIN YOU CHILDREN FROM RECITATION,[14] וְהוֹשִׁיבוּם בֵּין בּרְכֵּי תַּלְמִידֵי הָבָמִים — AND PLACE THEM BETWEEN THE KNEES OF TORAH SCHOLARS; מְתְפַּלְלִים – AND WHEN YOU PRAY, ביים עומְדים – KNOW BEFORE WHOM YOU STAND;[15] אס מאביל בַּךְ תִּוְבּוּ לְחַיִּי הָעוֹלֶם הַבָּא – AND ON ACCOUNT OF THIS YOU WILL MERIT THE LIFE OF THE WORLD TO COME.[16]

Another incident:

יבשֶׁחֶלֶה רַבּי יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי — AND WHEN R' YOCHANAN BEN ZAKKAI TOOK ILL, נְכְנְסוּ תַּלְמִידְיוּ לְבַקְּרוֹ - HIS STUDENTS ENTERED TO VISIT HIM. בינן שֶׁרָאָה אוֹתָם הַתְחִיל לְבְכּוֹת — WHEN HE SAW THEM HE BEGAN TO WEEP. אָמְרוּ לוֹ חַלְמִידָיוּ – HIS STUDENTS SAID TO HIM: נֵר יִשְּרָאֵל עַמוּד הַיִּמִינִי פַּטִּישׁ הֶחָזָק – LIGHT OF ISRAEL, RIGHT-

MOST PILLAR, מפני מה אַתָּה בּוֹכֶה — WHY DO מפני מה אַתָּה בּוֹכֶה — WHY DO YOU WEEP? אָמַר לָהָם — HE SAID TO THEM: אִילוּ לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר יהיי מוליכין אותי – וד THEY WERE LEADING ME to judgment BEFORE A KING OF FLESH AND BLOOD, שָׁהַיוֹם כַּאן וּמָחָר בַּקֶבֶּר -WHO IS HERE TODAY AND IN THE GRAVE TOMORROW, שאם בועם עלַי אָין בָעַסוּ בַּעַס עוּלָם — WHO, IF HE BECOMES ANGRY WITH ME, HIS ANGER IS NOT AN EVERLASTING ANGER, וְאָם אוֹסְרְנִי אֵין אִיסוּרוֹ איסור עולם – AND IF HE IMPRISONS ME HIS IMPRISONMENT IS NOT AN EVERLASTING IMPRISONMENT, וְאָם מְמִיתֵנִי אֵין מִיתָתוֹ מִיתָתוֹ עולֶם – AND IF HE PUTS ME TO DEATH HIS DEATH IS NOT AN EVER-LASTING DEATH,[18] בְּלֶבוּיִסוֹ בִּרְכָרִים — AND I AM ABLE TO APPEASE HIM WITH WORDS ילְשַׁחָדוֹ בְּמָמוֹן – AND TO BRIBE HIM WITH MONEY, אָף עַל פִּי כֵן הָיִיתִי בּוֹכָה – EVEN SO I WOULD WEEP. NOW – וְעַבשַׁוו שֵׁמוֹלִיכִים אוֹתִי לִפְנֵי מֵלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלֶכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוֹא THAT THEY ARE LEADING ME BEFORE THE KING WHO REIGNS OVER ALL KINGS, THE HOLY ONE, BLESSED IS HE, שֶׁהוֹא חַי וְקָנִים עולמי עולמים - WHO LIVES AND ENDURES FOREVER AND EVER, שָאם כּוּעֵס עָלַי בַּעָסוֹ בַּעַס עוּלָם — WHO, IF HE BECOMES ANGRY WITH ME, HIS ANGER IS AN EVERLASTING ANGER, אוֹסְרְנִי אִיטוּרוֹ אִיטוּר עוֹלָם – AND IF HE IMPRISONS ME, HIS IMPRISONMENT IS AN EVERLASTING IMPRISONMENT, וְאָם מִמִּוֹחָנוֹי ביתתו מיתת עולם – AND IF HE PUTS ME TO DEATH, HIS DEATH IS AN EVERLASTING DEATH, בּדְבָּרִים – AND I AM UNABLE TO APPEASE HIM WITH WORDS פָּמָמוֹן – NOR TO BRIBE HIM WITH MONEY; ילא עוד – AND NOT ONLY THAT, אָלָא שֶׁיָשׁ לְפָנֵי שְׁנֵי דְרָכִים – BUT THERE LIE BEFORE ME TWO PATHS, אַחַת שָׁל גַּן עֵדֶן וְאַחַת שָל גֵּיהַנּם ONE OF THE GARDEN OF EDEN AND ONE OF GEHINNOM, אָינִי יוֹדֶעַ בְּאֵיזוֹ מוֹלִיכִים אוֹתִי – AND I KNOW NOT ON WHICH THEY WILL LEAD ME, ולא אַבְבֶּה – AND SHOULD I NOT WEEP?[19]

12. The Chafetz Chaim (quoted in Chafetz Chaim al HaTorah, parashas Bechukosai) argues that this statement seems strange. Surely anyone who works - be he a tailor, a shopkeeper or one in any other line of work receives pay for his work. How can it be said that those who labor in other fields "toil but do not receive reward"?

The answer, the Chafetz Chaim replies, is this: Should a tailor labor long hours but not produce a suit, he would not be justified in demanding pay. The customer engaged him to sew a suit. If he cannot produce one, even if he labored all week long, the customer will not pay him, because it is not for his effort that he is paid but for the finished product.

Such is not the case with Torah. One who labors hard but still does not fully understand the subject he is studying is rewarded for his effort. This is the meaning of this prayer: We toil and receive reward for the toil, and they toil and do not receive reward for the toil, only for the finished product.

13. I.e. to hell (see Psalms 55:24 with Targum and Radak; cf. Rambam, Hil. Teshuvah 8:5).

This last statement ("I run to the life of the World to Come etc.") is not merely a rewording of the previous one ("I toil and receive reward etc."). Rather, here a new thought is added: I realize that every day brings me closer ("Irun") to the day of death. Therefore, I arm myself with Torah and good deeds in order to merit a place in the Afterlife. ("I run to the life of the World to Come"). The idlers, however, are oblivious to the fact that the days are passing. They are therefore destined for ("run towards") hell (Rabbeinu Yonah).

From the fact that the Baraisa opens with the words מָה הוּא אומָר, What does one say, rather than מה הָיָה, What did he say, Rambam (Commentary to the Mishnah) infers that the recital of these prayers is obligatory on everyone, and was not simply a private practice of R' Nechunya ben Hakanah. Indeed, this is the ruling of Shulchan Aruch (110:8). Rosh Yosef is therefore at a loss to explain why people are apparently not careful to recite these prayers. See, however, Ritva and Meiri to the Mishnah.

14. Do not accustom them to spend too much time studying Scripture, because they will be drawn to it [and neglect the study of the Oral Torah] (Rashi).

This refers even to children who are not yet old enough to begin

learning Mishnah or Gemara. R' Eliezer therefore continues that instead of having them sit idle, their fathers should bring them to sit at the feet of Torah sages, so that they may learn from their beautiful characters (Maharsha).

Another explanation of this phrase by Rashi: Do not allow your children to while away their precious time with children's chatter (see

A third explanation: Train your children not to translate literally those verses whose plain meaning might create ideological misconceptions (Meiri). [For additional explanations of this phrase, see Iyun Yaakov, Eitz Yosef, Tzlach.]

15. In order that you pray with awe and concentration (Rashi).

- 16. [The three things mentioned by R' Eliezer correspond to the three things upon which our Sages teach the world stands: Torah, the Temple service, and acts of kindness [חורָה עבורָה וּגְמִילוּת חָסָדִים] (Avos 1:2). Placing one's children at the feet of Torah scholars corresponds to Torah, bearing in mind before Whom one stands corresponds to the Temple service (since prayer today takes its place) and being careful with the honor of one's fellow corresponds to acts of kindness (Pnei Yehoshua).]
- 17. [Solomon placed two massive pillars in the Temple (see I Kings 7:21). The rightmost pillar is singled out here because the right side is always considered the more important (Rashi; see Iyun Yaakov).]
- 18. I.e. he has the power to kill me only in this world, not in the World to Come (Rashi).
- 19. Even if I indeed am not sentenced to everlasting Gehinnom or to eternal destruction as are the most wicked, I may still be made to pass through Gehinnom (to traverse the "path of Gehinnom") for a limited time to purge my sins before I enter Gan Eden (see Maharsha, based on Rosh Hashanah 17a).

Another explanation of what R' Yochanan ben Zakkai meant to add by saying, "And not only that . . .": When a person is judged by a court of flesh and blood, the outcome of the trial is limited to either punishment or freedom therefrom. If he is found guilty he is punished, and if he is acquitted he is set free. Reward, however, does not figure into the case.

Not so one who is judged by the King of kings. Here the difference between acquittal and conviction is the difference between punishment 28b3

אָמְרוֹ לוֹ בּרְבּוֹנ לוּ בּרְבּוֹנ לוּ בּרְבּוֹנ בְּרְבּוֹנ בְּרְבּוֹנ בְּרְבּוֹנ בְּרְבּוֹנ בְּרְבּוֹנ בְּרְבּוֹנְ שָׁהְיִא מוֹרָא בְּשִׁר רְּבְּח רְבּוֹנְא בְּשִׁר רְבְּח רְבּוֹנְא בְּשִׁר רְבְּח רְבּוֹנְא בְּשִׁר רְבְּבוֹן שְׁבִּיבֶּם בְּמוֹרָא בְּשָׁר וְּרָם רְבּבוֹן - MAY IT BE THE WILL OF GOD THAT THE FEAR OF HEAVEN BE UPON YOU LIKE THE FEAR OF FLESH AND BLOOD. עִרבּאן - HIS STUDENTS SAID TO HIM: עַרבּאן בּבּאן בּבּאן בּאַר בּאן בּאַר לְהָם וּלְנִאי - HE SAID TO THEM: WOULD that it were equivalent to your fear of men, for then you would desist from many sins! - KNOW that this is so, for

קבירָה עובר עַבירָה — WHEN A PERSON COMMITS A TRANSGRESSION in private, אוֹמֵר שֶׁלֹא יִרְאַנִי אָדָם — HE SAYS: O THAT A PERSON NOT SEE ME![20]

The Baraisa continues:

בּשְׁעֵת פְּטִירָתוּ אָמֵּר לֶהֶמּר (HIS SAID TO [HIS STUDENTS]: בּשְׁעֵת בְּטִירָתוּ אָמֵר לָהָם (HIS STUDENTS]: פָּנוּ בֶּלִים מִפְּנֵי הָטוּמְאָה — REMOVE THE UTENSILS BECAUSE OF THE TUMAH, רְבָּיִם מְּלֶּךְ — AND PREPARE A SEAT FOR CHIZKIYAHU KING OF JUDAH WHO HAS COME to escort me. [22]

Misfraft The Mishnah returns to the topic of the daily Prayers:

רבן נַמְלִיאֵל אומֵר – Rabban Gamliel says: בְּכֶל יוֹם וְיוֹם מִתְפַּלֵל אָרָם שְׁמִנְה עֶשְרֵה – Ry Yehoshua says: בְּעָל יוֹם וְיוֹם מִתְפַּלֵל אָרָם שְׁמִנְה עָשְרֵה – Ry Yehoshua says: בְּנִי וְהוּשֻׁעַ אוֹמֵר – Ry Yehoshua says: בְּנִי וְשְׁמוֹנֶה עָשְׁרֵה בְּפִיו מִתְּפַּלֵל שְׁמוֹנֶה – Ry Akiva says: אִם שְׁגוּרָה תְפַלָּל שְׁמוֹנֶה – Ry Akiva says: אָם שְׁגוּרָה תְפַלָּל שְׁמוֹנֶה – Ry Akiva says: אָם שְׁגוּרָה תְפַלָּל שְׁמוֹנֶה – Ry Akiva says: אָם שְׁגוּרָה תְפַלָּל שְׁמוֹנֶה – If his prayer is fluent in his mouth, i.e. he is accustomed to its text and can recite it without stumbling, he prays all eighteen blessings, וְאָם לְאוֹ – but if not, בְּעֵין שְׁמוֹנֶה עָשְׁרֵה – he prays an abridgement of the eighteen.

Another ruling regarding Prayer:

רבי אַליעָזָר אומַר – R' Eliezer says: הָעוֹשֶׁה הְפַּלְתוֹ תַּחֲנוּנִים – One who makes his Prayer fixed, אין הְפַּלְתוֹ תַחֲנוּנִים – his Prayer is not a genuine supplication.

In circumstances wherein concentrating is extremely difficult, the Sages exempted the person from the formal Prayer formula. Instead, a different prayer is recited: [26]

מתְפַלֵּל – R' Yehoshua says: מִתְפַלֵּל – One who travels in a dangerous place מתְפַלַּל – Prays a short prayer, הַהּוֹלֶךְ בַּמְּקוֹם טַבָּנָה – prays a short prayer, הְשִׁלָה – and says: תְפָּלָה קְצְרָה – הוֹשַׁע ה׳ אָת עַמְּךְ אֶת שָאַרִית וִשְּׁרָאַל – and says: תְפָּלָה קְצְרָה – הוֹשַׁע ה׳ אָת עַמְּךְ אֶת שָּאַרִית וִשְּׁרָאַל – at every parashas ha'ibbur מון – בּרָל בָּרָשְׁת הָעבּוּר יִהִיוּ צִּרְכִיהָם לְבָּנִיף – מוֹ Dlessed are You, Hashem, Who hears prayer.

The Sages decreed that Prayer be recited while standing and facing towards the Temple (see below, 30a). The Mishnah discusses the law for situations in which adopting this posture is difficult or impossible:

רובב עַל הַחְמוּר – If someone was riding on a donkey and the time for Prayer arrived, יַרְדּ רוּבֶב עַל הַחְמוּר – he should dismount and pray. אַנוּ יָבוּל לִירָד – And if he is unable to dismount because there is no one to hold his donkey, יַחָּיִר אָת פָּנְיוּ – he should turn his face towards Jerusalem and pray while sitting on the donkey. יְּמִים בְּנִין אָת לְבוּ בְּנָגֶר בִּית קַרְשֵׁי הָקֶרְשִׁים – he should torn his face, יְבוּיִן אֶת לְבוּ בְּנָגֶר בִּית קַרְשֵׁי הָקֶרְשִׁים – he should concentrate his thoughts towards the Holy of Holies.

קּהָה מְהַלֵּךְ בַּסְפִּינָה אוֹ בְאַסְדָּא – If he was traveling on a boat or was imprisoned in stocks,[30] יָבַנִּין אֶת לְבּוֹ בְּנֶגֶר בִּיתׁ – he should concentrate his thoughts towards the Holy of Holies.[31]

NOTES

and reward. If the outcome of the trial is favorable, the person will delight in Gan Eden in addition to being spared the agony of Gehinnom. Conversely, if he is convicted, he not only suffers retribution, but forfeits reward in Gan Eden.

This is what R' Yochanan ben Zakkai meant by saying, "And not only that ..." That is, unlike the outcome of a trial before a mortal king where the alternatives are only punishment or release therefrom, here the stakes are higher. I stand not only to be led down the path to Gehinnom, but I would thereby experience the terrible pain of having lost the opportunity to delight with God in Gan Eden. For this I weep (Kochvei Or by R' Yitzchah Blazer, ch. 1).

See there also for what someone as great as R' Yochanan ben Zakkai, who surely was aware that he had fulfilled the entire Torah in a superlative manner, had to fear. See also Sichos Mussar by R' Chaim Shmulevitz, 5731, §33.

In his famous ethical work Orchos Chaim (§32), Rosh admonishes: "Be mindful always of the day of death... and let your thoughts terrify you when you recall the dread of R' Yochanan [ben Zakkai], of blessed memory."

- 20. Though he fully believes that God sees all, this knowledge does not restrain him from sinning (Rashi). [For an in-depth analysis of this paradox, see Shaarei Or by R' Yitzchak Blazer, ch. 2.]
- 21. A human corpse imparts tumah to everything under the same roof. Therefore, when R' Yochanan ben Zakkai felt his soul about to depart, he warned his students to remove all the utensils from the house so that they would not become defiled.
- 22. Chizkiyahu in particular came to escort him is because R' Yochanan

ben Zakkai was a descendant of Chizkiyahu (*Rav Saadiah Gaon*, cited in *Otzar HaGeonim*). Alternatively, R' Yochanan ben Zakkai was about to join Chizkiyahu's company in Gan Eden (see *Ritva*). Cf. *Tzlach*, *Ben Yehoyada*.

23. I.e. the eighteen blessings which make up the regular weekday Prayer. [Although this Prayer in fact contains nineteen blessings, this is because, as the Gemara will relate below, an additional blessing was subsequently added in Yavneh. Nevertheless the name given to the prayer when it was originally composed — Shemoneh Esrei ("Eighteen") — was retained.]

Rabban Gamliel's opinion is that the full text of these blessings must be recited every day.

- 24. The Gemara will explain the form which this abridgment takes.
- $25.\ {\rm The\ Gemara\ }(29b)$ will offer various explanations of this phrase.
- 26. Mishnah Berurah 110:13.
- 27. The Gemara (29b) will explain this term (Rashi).
- 28. He may not pray while seated on the donkey. Rather he must dismount and pray while standing.
- 29. And he will be unable to concentrate if he holds the donkey himself (Meiri).
- 30. The translation of אַזְטְאַ as "stocks" follows *Rashi's* first interpretation. Alternatively (and this is the explanation given by most commentators), אַזְאָ means a raft.
- 31. If he cannot stand (Rambam, Hil. Tefillah 5:2) or even turn his face toward Jerusalem (Mishnah Berurah 94:15; see Beur Halachah רוכב, he should concentrate his thoughts toward the Holy of Holies.

Gemara The Mishnah states that the daily Prayer contains eighteen blessings. The Gemara inquires as to the

significance of this number:

These eighteen blessings, to what do they correspond?

The Gemara answers:

אָמֵר רַבִּי הָלֵל בְּרֵיה דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בֵּר נַחָּמְנִי – R' Hillel the son of R' Shmuel bar Nachmani said: פַנְגֵר שָׁמוֹנָה עָשִׁרָה אַזְכַּרוֹת שַאַמר דור ב,, הבו לה' בני אלים" – They correspond to the eighteen mentions of God's Name that David said in the psalm: Render unto Hashem, you sons of the powerful.[32] רב יוֹטַף אַמֵּר – Rav Yosef said: בָּנֶגֶר שָׁמוֹנָה עֲשָׁרֶה אַוֹּכֶּרוֹת שֶׁבָּקריאַת שָמע – בְּנֶגֶר Corresponding to the eighteen mentions of God's Name in the reading of the Shema.[33] אָמֵר רַבִּי תַּנְחוּם אָמֵר רַבִּי יָהוֹשֶׁעַ בָּן לֵיִי – אָמֵר רַבִּי תַּנְחוּם אָמֵר R' Tanchum said in the name of R' Yehoshua ben Levi: עשררה חוליות שבשרךה – Corresponding to the eighteen vertebrae in the spine.[34]

During Prayer, one is required to bow at specific places.[35] The Gemara discusses how far down a person is obligated to bow: יואמר רבי יהושע בן לוי – And R' Tanchum said in the name of R' Yehoshua ben Levi: הַמִּתְפַלֵּל צָרִיךְ שִוּכָרַע – One who prays must bow עַר שֵׁיִתְפַּקְקוּ בָּל חוּלִיוֹת שֶבַשִּׁדְרָה – until all the vertebrae of the spine protrude.[36] – עולא אַמַר Ulla said: ער כְּדֵי שֵׁיִרְאֵה אִיסָר כְּנֵגֶד לְבּוּ – Until he is able to see an isar of flesh opposite his heart.[37] רַבִּי חַנִינָא אַמֵר - R' Chanina said: בּיוַן שֵׁנְעֵנֶע ראשו שוב אַינו צָריך – Once he bows his head, he need not do any more. אָמֵר רָכָא – Rava said: הוא דמצער נפשיה – And this applies only where he is in pain, ברע במאן דברע – and he appears like one who wishes to bow.[38]

The Mishnah stated that the weekday Prayer is made up of eighteen blessings. The Gemara asks:

דוי המני סרי השטרי הווין – These eighteen are actually

nineteen![39] - ? -

The Gemara answers:

אמר רבי לוי – Said R' Levi: אמר רבי לוי – דּרָכָּת הַצְּדוֹקִים בָּיַבְנָה תִקנוֹהַ – The blessing of the heretics was established later on in Yavneh.[40]

The Gemara inquires:

בנגר מי תקנות – Corresponding to what was it established?

The Gemara answers:

אמר רבי לוי - R' Levi said: אמר רבי לוי אמר בריה דרבי שמואל בר נחמני - According to R' Hillel the son of R' Shmuel bar Nachmani who said above that the eighteen blessings correspond to the eighteen mentions of God's Name in the psalm: Render unto Hashem, you sons of the powerful. ייבנגר ,,אל-הפבוד הרעיםיי – this nineteenth blessing was established corresponding to the verse in that psalm: the God of Glory thunders.[41] לְרֵב יוֹמֶף בנגר אחר שבקריאַת שמע – According to Rav Yosef who said that the eighteen blessings correspond to the eighteen mentions of God's Name in the Shema, the nineteenth blessing was established corresponding to the word "One" in the reading of the Shema.[42] לְרָבִּי תַּנְחוּם אָמֶר רְבִּי יְהוֹשֶׁעַ בַּן לְוִי – According to R' Tanchum in the name of R' Yehoshua ben Levi who said that the eighteen blessings correspond to the eighteen vertebrae of the spine, the nineteenth blessing was established בַּנֵגַד חוּלִיָא קְטַנָה עבשררה - corresponding to the small vertebra of the spine.[43]

The Gemara elaborates on the history of the nineteenth blessing:

תנו רַבַּנַן – The Rabbis taught in a Baraisa: שָׁמִעוֹן הַפַּקּוּלִיי הַסְדִיר שְׁמוֹנֶה עֶשְׁרֵה בְּרָכוֹת לִפְנֵי רַבָּן גַמִלִיאַל עַל הַפַּדֵר בְּנַבְנֵה – הִסְדִיר שְׁמוֹנֶה עֶשְׁרֵה בְּרָכוֹת לִפְנֵי SHIMON THE COTTON MERCHANT ARRANGED THE EIGHTEEN BLESSINGS IN ORDER BEFORE RABBAN GAMLIEL IN YAVNEH.[44] רבמים במליאל לחכמים – RABBAN GAMLIEL SAID TO THE וצ אָדָם שֶׁיוֹרֵעַ לְתַקַן בְּרָבֶּת הַצְּדוּקִים – Is THERE ANYONE WHO KNOWS HOW TO ESTABLISH (i.e. formulate) A BLESSING OF, i.e. against, THE HERETICS?[45] עמר שמואל הַקַטַן

NOTES

- 32. Psalm 29:1. As explained by the Gemara in Rosh Hashanah 32a, the first three phrases of this psalm contain allusions to the first three blessings of the Shemoneh Esrei (Rashi). R' Hillel states that the total number of blessings in the Shemoneh Esrei also has its roots here, in the eighteen times the Tetragrammaton (YKVK) appears in this psalm.
- 33. Eleven mentions of the Tetragrammaton and seven mentions of a form of the word אֱלֹהִים אֲחָרִים in the phrase אֱלֹהִים אַחָרִים is, of course, not counted, because it refers to idols.]
- 34. [The upper portion of the human spinal column contains seven cervical (neck) vertebrae, twelve dorsal (back) vertebrae and five lumbar (loin) vertebrae. In stating the total number of vertebrae in the spine, the Rabbis apparently referred only to those below the neck. This accounts for seventeen vertebrae. The identity of the eighteenth vertebra mentioned here is unclear (see Biblical and Talmudic Medicine by Dr. Julius Preuss, p. 65).] See Oholos 1:8.
- 35. The Gemara below (34a) details which these are.
- 36. And his body is bent into the shape of a bow (Rambam, Hil. Tefillah 5:12).
- 37. When one bows, two folds of flesh are formed [opposite the heart], one above and one below. One must stoop so far that the flesh in between these folds is the size of an isar coin (Rashi; cf. Rashi as quoted by Rabbeinu Yonah, end of chapter 5 ד"ה עד שיתפקקו). [As to the size of this coin, see Nekudas HaKesef to Yoreh Deah 34:2 and Sefer Middos V'Shiurei Torah 9:20-22.]

Others explain the phrase, "until he is able to see an isar of flesh opposite his heart," to mean that if an isar coin is lying on the ground near his feet and opposite his heart, he should be able to see it when bowing. The intention is that it is insufficient for him to merely bend his body at his waist while holding his head erect. Rather, he must bow his head as well (Rashba here in the name of Rav Hai Gaon). See Meiri.

- 38. If he is sick or old (Tos. HaRosh) and bowing all the way causes him obvious discomfort, then it is sufficient if he merely bows his head. Young, healthy people, however, must bow the full amount.
- 39. A count of the blessings shows that there are in fact nineteen blessings in the Shemoneh Esrei.
- 40. Originally only eighteen blessings were composed. At a later date, however, a nineteenth blessing, וְלַמֵּלְשִׁינִים, was added by Rabban Gamliel, in response to the threats of heretical Jewish sects.

The text found in the Vilna Shas, which reads "the blessing of the Sadducees," is the product of censorship. In earlier prints this benediction is entitled בְּרָבֶּת הַמִּינִים, "the blessing of the heretics" (Dikdukei Soferim); our translation follows this text.

- 41. Psalms 29:3. Originally no blessing was formulated corresponding to this name because is not the Tetragrammaton (Tos. HaRosh).
- 42. This is a reference to the verse: Hear, O Israel, Hashem is our God, Hashem is One (Deuteronomy 6:4). Since the word One is a reference to God, it also counts as a mention of God's Name (see Maharsha).
- 43. [Aruch (ערק לוז ג') identifies this as the luz bone, to which the Sages attribute extraordinary properties (see Bereishis Rabbah 28:3; see also Megadim Chadashim here).]
- 44. The blessings of the Shemoneh Esrei follow a set order that is derived from Scriptural sources, as the Gemara in Megillah (17b,18a) sets forth (see Rashi to Megillah 17b ר"ה על הטרר). This order was arranged by Ezra and the Men of the Great Assembly. Over the years, however, the order was forgotten. Shimon the Cotton Merchant reinstated this order (see Ritva; cf. Rabbeinu Yonah and Doros HaRishonim volume 3 pp. 144-7).
- 45. I.e. the sectarians (see note 40).

אָנָה – SHMUEL HAKATAN AROSE AND ESTABLISHED IT.[46] לְשָׁנָה די שׁכְּחוּה – THE FOLLOWING YEAR, when Shmuel HaKatan went to act as the prayer leader, HE FORGOT IT [the text of this blessing]. [47]

NOTES

46. Rambam (Hil. Tefillah 2:1) writes: "In the days of Rabban Gamliel the heretics increased in Israel. They distressed Israel and incited them to abandon God. When [Rabban Gamliel] saw that this [i.e. the need to be free of the heretics] was greater than all other needs of men, he and his beis din arose and established a blessing which would contain a request of God to destroy the heretics. He fixed it in the Prayer in order that all would be fluent in it."

[It has been pointed out that the word "speedily" (מְתַּרֶת) is used in this blessing three times (in addition to the expression בְּרֶגִּע, in one moment), to signify the urgency that our supplication be granted without delay. Such urgency of supplication ("speedily") is found nowhere else in Shemoneh Esrei, even in requests like "The offspring of David" where the word "speedily" is used but once (Rabbi Avigdor Miller in Praise, My Soul p. 416).]

As was the case with the eighteen blessings formulated by the Men of the Great Assembly, each word contained in this new blessing had to be

examined and weighed. For this job Rabban Gamliel sought a very great man (see *Iyun Yaakov*). That man, as it emerged, was Shmuel HaKatan (Shmuel the Little).

[Shmuel HaKatan was in his eighties or nineties at the time he composed this blessing. A bas kol, prophetic voice, had once proclaimed that Shmuel HaKatan was worthy of the presence of the Shechinah had he lived in a greater generation [see Sanhedrin 11a] (see Doros HaRishonim ibid. pp. 199-202; cf. Hagahos Yavetz to Sanhedrin 11a).]

47. Writing down the Oral Torah, including blessings, was forbidden at this time (see *Shabbos* 115b). Thus, all prayer was recited from memory.

Apparently, at this early point in its history, the blessing of the sectarians was recited only by the shaliach tzibbur (prayer leader). Thus, although Shmuel HaKatan had himself composed this blessing, he had forgotten it over the year (Chidushei R' Mordechai Banet; cf. Rabbeinu Chananel and Rashba).

והשקיף בה שתים ושלש שעות ולא העלוהו

אמאי לא העלוהו והאמר רב יהודה אמר רב

"מעה בכל הברכות כלן אין מעלין אותו

בברכת הצדוקים מעלין אותו חיישינן שמא

מין הוא שאני שמואל הקמן דאיהו תקנה

וניחוש דלמא הדר ביה אמר אביי גמירי

צדיק מצדקתו ועשה עול ההוא רשע מעיקרו

אבל צדיק מעיקרו לא ולא והא *תנן אל

תאמין בעצמך ער יום מותך שהרי *יוחנן

כ"ג שמש בכחונה גדולה שפנים שנה

ולבסוף נעשה צדוקי *אמר אביי הוא ינאי

הוא יוחנן רבא אמר ינאי לחוד ויוחנן לחוד

ינאי רשע מעיקרו ויוחנן צדיק מעיקרו הניחא

לאביי אלא לרבא קשיא אמר לך רבא

צדיק מעיקרו נמי דלמא הדר ביה אי הכי

אמאי לא אסקוהו שאני שמואל הקמן

דאתחיל בה דאמר רב יהודה אמר רב

ואיתימא רבי יהושע בן לוי ילא שנו אלא

שלא התחיל בה אבל התחיל בהגומרה:

הני שבע דשבתא כנגד מי א"ר חלפתא כן

שאול כנגד שבעה קולות שאמר דוד על

המים הני תשע דר"ה כנגד מי א"ר יצחק

דמן קרמיגנין כנגד תשעה אזכרות שאמרה

חנה בתפלתה דאמר מר *בראש השנה

נפקרה שרה רחל וחנה הני עשרים וארבע

דתעניתא כנגדמי א"ר חלבו כנגד כ"ד רננות

*שאמר שלמה בשעה שהכנים ארון לבית

קרשי הקרשים אי הכי כל יומא נמי נמרינהו

אימח אמרינהו שלמה ביומא דרחמי אנן

מות

TW

AN.

lea

η

^ורהו

רַב

בּלָוּ

Pra

ותו

of

hec

ּוֹטָן

iţni

Th

sec

772

rec

בַּיִּיּ

tre

ba

לא

,,5

tui

tio

ነግ를

evi

rig

לא

Mi

YO

UN

ינה

KO

TH

חבד

an

1. I

ser bec

Ha

"b:

2.]

the

Ra

3. ' cui

4.

5.

ph 7. va¹ 66 Kc

ממלה הלי ג סמג צמין ים מושים חיים כי'קכיו סעיף ח: מוז גדה מייםינים כלי גד סמג שם מוש'ע חיים פישן קר ת כמג שם מושים איה כדי קיד כעיף כ: כמג שם מושים חים כיי קיז כעיף ד: נא חמיי שם כלי י

סימן קייו סעיף כ:

רכ נסים גאון הני כד התעניתא מבואל כנוד כ"ר מעמים (כלכם כ) רי הלבו הי וכפרק בי דתעית ארץ ישראל בפורקן רנה משלמ

הגהות הביה כפ"ק דף ג' וכים כמום' נד כ פיכ לך: (כ) ד'ה משני וש' כייש דווקה בששק במשלל אבל בוודה משני וש' בייש דווקה

הנהות הגריא [ח] מרש. נקרת המה תמום. כיב כי המה

ליות עלה אביי אמאן דמללי הבינט . והכי קי"ל ויש ספרים מו *בִּשִּיי פִּיי שבלי דמסיק ה"מ במחא אבל בדרך שרי כדמשמע במכילחין (א) גני רבי יוסי וכו':

ינאי רשע מעיקרו . ונששה לדיק וחזר לרשעתו: דאתחיל כה . ובכלכה בהביננו . והא דאמרינן בפ"ק דנדה (דף ה:) כל השנה

כולה מתפלל אדם י"ח חוץ מתולאי יה"כ מפני טורח לבור מפני המענים ממיף ח: וי"ח שמתפללים י"ח שלימות מפני של"ל הכדלה בחוכן הדעת ותימה אמאי לא פריך ונכללה בהביננו וי"ל דלא דמי דהתם כל השנה כולה מתפלל י"ח ואין לנו להקשות וככללה מכלל כדי לשנוח המנהג של כל השנה סימו ודי ספיף א: אבל הכא שכל השנה מחפלל הביננו גב סימי שם פל פ אבל הכא שכל השנה מחפלל הביננו פריד שפיר למה לי לשנות המנהג בשביל אתה חוננתנו ונכללה בהביננו: בופני שיכול לחומרה בשו"ם .

כדחמר [לקמן לה-] (עו"ג דף ח) שואל אדם לרכיו בשו"מ ודוקא לרכיו כגון שיש לו חולה בחוך ביתו או שלריך שדהו מים דהות מעין תפלה ר' הצני ענד כ"ד וכן שתלה תבל הזכרה והבדלה ושתר שישה שלשה בתלשה וכן שאלה אבל הזכרה והבדלה ושאר שבחים אסור שאינה מעין שו"ת וכראה שכל האומר ברוך אתה ה׳ שו"ת אחר שסיים דברי תחנונים מיושב מגונה כדאמרי' (מגינה דף יהי)
מראן ואילך אסור לספר בשבה ואיה במדיבן במרביז שלמה
מל מקום כלומר להוסיף ברכות על בית השאית (מעד
אלו ואפילו אם בא להתפלל שמכה
עשרה עוד פעם אחרת אסור (דף ה) בשיח שנוה
שביל אל בית השקים
שבראל בית הבשים
שבראל בית הבשים שנו
בקראה כמוסיף על הברכות והא
שבראל בית הבשים אח
שבראל בית ליים והא שבראל בית הבשים
אחר לעיל (דף כאי) ולואי שיחפלל לבית קדש התישם
אחרם כל היום (ב) הייט דוקא ספק
אחר כל היום (ב) הייט דוקא ספק מיושב מגונה כדאמרי' (מגילה דף ית.) המפלל אבל ודאי אוקמיכן לעיל שפוסק אפי באמצע ברכה כשמואל בפרק מי שממו (שם) ומה ששליח לבור שונה בהן היינו להוליא רבים ידי חובתן ומה שמתפלל בלחש היינו (6) תמידים ליים ומי חדי לרחדיור חחלתו רחות בתרת במכילמין. כיכלשל כדי להסדיר תפלחו כדמוקמינן בפרק בתרת דר"ה (דף לד:):

נמי ביומא דרחמי אמרי להו: רבי יהושע אומר מעין שמנה עשרה: מאי מעין שמנה עשרה רב אמר מעין כל ברכה וברכה ושמואל אמר יהביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך ומול את לבבנו ליראתך ותסלח לנו להיות גאולים ורחקנו ממכאובינו ודשננו בנאות ארצך ונפוצותינו כארבע תקבץ והתועים על דעתך ישפפו ועל הרשעים תניף ידיך וישפחו צדיקים בבנין עירך ובתקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחר פורם נקרא [6] אתה תענה ברוך אתה ה' שומע תפלה *ליים עלה אביי אמאן דמצלי הבינגו אמר רב נחמן אמר שמואל יכל השנה כולה מתפלל אדם הבינגו הוץ ממוצאי שבת וממוצאי ימים מובים מפני וואש ושין ושנים: שצריך לומר הבדלה בחוגן הדעת מתקיף לה רבה בר שמואל ונימרה ברכה

רביעית בפני עצמה כי לא תגן *ר"ע אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה וֹנְּיִם נִינִ ר אליעזר אומר בהודאה *אפו כל השנה כולה מי עבדינן כר' עקיבא דהשתא נמי נעביד כל השנה כולה מאי מעמא לא עבדינן כר"ע חמני סרי תקון תשסרי לא תקון הכא נמי שבע תקון חמני לא תקון מתקיף לה מר זומרא ונכללה מכלל הביננו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול קשיא: אמר רב ביבי בר אביי "כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו חוץ מימות הגשמים מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים מחקיף לה מר זומרא ונכללה מכלל ודשננו בנאות ארצך ותן מל וממר אתי לאמרודי אי הכי הבדלה בחונן הדעת נכי אתי לאטרודי אכרי התם כיון דאתיא בתחלת צלותא לא כשריד הכא כיון דאתיא באמצע צלותא מפריד מתקיף לה רב אשי ונימרה בשומע תפלה דא"ר תנחום אמר רב אםי מעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בחוגן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכום מעה שאני: גופא א"ר תנחום אמר רב אסי מעה ולא הוכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מספני שינול לאומרה על הכוס מיתיבי *מעה 'ולא הזכור גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו (מינים: שאלה בברכת השנים מחזירין אותו והבדלה "בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס מיים בי הא ביחיד הא בצבור בצבור מ"ם לא משום דשמעה משליח צבור אי הבי האי מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה מפני ששומע משליח צבור מיבעי ליה אלא אידי ואידי ביחיד ול"ק "הא דארכר קודם שומע תפלה

והשקיף. חשב לזכור אותה לשון סוכה כדמתרגמינן וישקף ואסתכי (ברחשית ים): רשע מעיקרו . ושב מרשעתו פעמים שחוזר ונעשה רשע: הוא ינאי . ששנינו בקידושין (פ"ג דף סו-) שהרג חכמי ישראל: החחיל לחומרה וטעה בחמלעיתה: תורה אור

לא שנו. הא דאמר רב יהודה מעלין אותו: שבעה קולות. במומור קול ה' על המים (מהלים כמ): שאמרה חנה · בפרשת עלד לבי (ש"א ב):**כ"ד רננות.** בפרשת ויעמוד שלמה (מלכים אח) רנה תפלה תחנה כלהון כ"ד איכא: ביומה דרחמי.שהולרך לבקש רחמים שדנקו שעכים זה כזה ולח היו שילשבא לא הוי בישא ולא והכתיב °ובשוב מניחין להכנים ארון לבית קדשי הקדשים כדאמרי׳ במועד קטן (דף פי): מעין כל כרכה . אומר בקוצר ומברך על כל אחת ואחת: הבינט . ואינו מברך אלא שומע מפלה בכל הברכות שבין שלש ראשונות לשלש אחרונות הבינט כנגד אתה חוכן ומול אח לבבנו כנגד השיבנו לסלוח לט כנגד סלח לט להיות גאולים כנגד גאולה וכן כולם: כנאות ארלך . לשון נוה כמו בנאות דשא ירבילני (חהלים כג) והוא כנגד ברכת השנים: והחועים על דעתך . העוברים על דבריך: ישפטו. כנגד לדקה ומשפט. לשון אחר והחועים במשפט על דעחך ישפטו השיבם ללמדם לשפוט כדבריך וכן עיקר נראה לי וכן בה"ג: לייט עלה אביי לפי שמדלג הברכות וכוללו בברכה אחת: כל השנה מי עבדינו כרכי עקיכא. כלומר כשאנו מחפללין ישת פר:] י"ח שלמות מי עבדינן כר' עקיבת לומר ברכה רביעית בפני עלמה דהשתח כשתחפללין הביננו נעביד ם מ. כותיה: שבע תקון . שלש ראשונות סשדריו שים ושלש אחרונות והביננו: תכללה . להבדלה : מכלל . בתוך הבינט כדרך שהוא כוללה בחוכן הדעת ויאמר הבינט ה' אלהיט המבדיל בין קדש לחול לדעת דרכיך: לאטרודי למעוח: בחחלת. התפלה יכול אדם לכוין דעתו יותר מן האמלע: גכורות גשמים. הזכרה בעלמא היא לפיכך מחזירין אוחו שאינה חפלה שיכול לאומרה בשומע תפלה: כיחיד.מחזירין אותו: בלבור .יחיד המתפלל עם הלבור: דמדכר הודם ש"ת. אין מחזירין אותו שיכול לאומרה בשומע מפלה: מחנונים

[יומה מ.]

CHAPTER FOUR

אַעוֹת וְשָׁלְשׁ שְׁעוֹת – AND HE CONTEMPLATED IT FOR TWO OR THREE HOURS trying to recall its wording, יְלֹא הָעֵלוּהוּ – AND during that time they did not remove him as prayer leader. [1]

The Gemara asks:

יְהַאָּמֵר רְבּ – Why did they not remove him? אַמָּאי לֹא הָעֱלוּהוּ – But Rav Yehudah said in the name of Rav: יְהוּדָה אָמֵר רְבּ – But Rav Yehudah said in the name of Rav: שְׁנִי הַבְּרְבוֹת בְּלֶּן – F[the prayer leader] erred in any of the Prayer blessings, אין מַעֵּלִין אותו – we do not remove him. רְבֹּרְבַּת הַצְּדִּוּקִים מַעְלִין אותו – However, if he erred in the blessing of the heretics, we remove him, הוִישִׁינָן שָׁמָּא מִין הוֹא – because we suspect that perhaps he is a heretic. [3]

The Gemara answers:

קאני שמואל הקטן – Shmuel HaKatan was different, דְּאִיהוּ הַ הַפְנָה – because it was he who established [the blessing]. Thus, there was no reason to suspect that he himself was a sectarian.

The Gemara asks:

קניהוש דְּלְמָא הָדֵר בֵּיה – But let us be concerned that perhaps he recanted and subsequently turned heretic. –? –

The Gemara answers:

אָמֵר אַבּיִי – Abaye said: גְּמִירִי טָבָא לֹא הָוֵי בִּישָא – I have a tradition from my teachers^[4] that a good man does not become bad.

This notion is challenged:

קלא – And does he not? וְהָכְתִּיב – But it is written: וְבְּשׁוּב, – And when a righteous man turns away from his righteousness and practices corruption . . . $^{[5]}$ – ? –

The Gemara answers:

קישע מעיקרו – That verse refers to a person who was originally wicked. Such a man, after repenting, may revert to his evil ways. אָבָל צַדִּיק מֵעִיקְרוֹ לא – But someone who was righteous from the start will not turn bad.

The Gemara challenges this answer as well:

רָלָא תְּנֵן – Indeed will he not? וְּהָא תְּנֵן – But we learned in a Mishnah: הוא מוֹתְרָּ – מַלְ תַּאָמִין בְּעַצְמְרְּ עֵר יוֹם מוֹתְרָּ – DO NOT BELIEVE IN YOURSELF, i.e. trust that you are safe from the evil inclination, UNTIL THE DAY YOU DIE, הְּדְילִהְ נְדוֹלָה עָּמִשׁ בְּכְּהוּנָה נְדוֹלָה – FOR YOCHANAN THE KOHEN GADOL SERVED AS KOHEL GADOL FOR EIGHTY YEARS אָמֵר – אָמֵר אָבָיי – AND IN THE END BECAME A SADDUCEE. אָמֵר אַבִּיי – And Abaye said: אַמֵּר אַבְּיִה יִוֹא יִוֹחָנוֹן הוֹא יִנְאִר הוֹא יוֹתָוֹן הוֹא - He is Yannai, he is Yochanan, i.e. Yannai and Yochanan were one and the same person. רַבָּא אָמֵר – בָּבָּא אָמֵר – בּרָבָּא אַמַר – בּרָבָּא אָמֵר – בּרָבָּא אַמַר – בּרָבּא אַמַר – בּרָבּא אַמַר – בּרָבּא אַמַר – בּרָבָּא אַמַר – בּרָבּא אַמַר – בּרָבּא אַמַר – בּרָבּא אַמַר – בּרָבּא אַמִר – בּרָבּא אַמַר – בּרָבּא אַמַר – בּרַבּא אַמַר – בּרַבּא אַמִר – בּרַבּיּי בּרָבּיי בּרִייִי בּרִיי בּרִבּיי בּרִבּיי בּרִבּיי בּרִבּיי – בּרָבּא אַמַר – בּרָבּי בּרִבּיי – בּרָבּיי בּרִבּיי – בּרָבּי בּרִיי בּרִבּיי – בּרִבּיי בּרִבּיי – בּרִבּיי – בּרִבּיי בּרִבּיי – בּרִבּיי – בּרְבּיי – בּרְבּיי – בּרִבּיי – בּרִבּיי – בּרִבּיי – בּרִבּיי – בּרְבַיי – בּרַבּיי בּרִיי – בּרִבּיי – בּרִבּיי – בּרְבּיי בּרִבּיי – בּרְבּיי – בּרִבּיי – בּרְבִיי – בּרְבּיי – בּרִבּיי – בּרְבּיי – בּרְבּיי – בּרְבּיי – בּרִבּיי – בּרְבִיי – בּרְבִיי בּרִיי – בּרְבִיי בּרִיי – בּרְבִיי – בּרְבּיי בּרְבִיי – בּרְבּיי בּרְיי – בּרְבִיי בּרְיי – בּרְבִיי – בּרְבִיי בּרְיי – בּרְבִיי בּרְיי – בּיי בּרְבִיי – בּרְבִיי בּרְיי – בּרְבִיי בּרִיי – בּרְבִיי בּרְבִיי – בּרְבִיי בּרְי

Rava, however, said: יְנֵאי לְחוּר וְיוֹחָנֵן לְחוּד – Yannai is separate and Yochanan is separate, i.e. they were two different people. יְנֵאי רָשֶׁע מֵעיִקְרוּ – Yannai was wicked from the start, מוֹי מֵעיִקְרוּ – and Yochanan was righteous from the start. (9)

The Gemara formulates its question:

Yochanan and Yannai were the same person, for then there is no proof that one who was always good can turn bad. אָלָא לְרֶבָא Put according to Rava who says that Yochanan and Yannai were different people, it is difficult, for we see that even a good man can turn bad. -? -

The Gemara answers:

אָמֵר לְּךְּ רֶבְּא - Rava will tell you: צַּדִּיק מִעִיקָרוֹ נַמִּי דְּלְמָא הָדֵר – Even one who was originally righteous can sometimes recant and become wicked.

The Gemara asks:

אי הָבוּי אַפְּאָהוּ – If so, why did they not remove [Shmuel HaKatan]?

The Gemara answers:

קאָתִּיל הַאָּטִן שַאנִי שְׁמוּאֵל הַקּטָן – Shmuel HaKatan was different, בְּהַּ הְּתְּיִל – for he in fact began to recite [the blessing], and erred only in the middle. בְּאַמֵּר רֵב יְהוּרָה אָמֵר רֵב יִהוּרָה אָמֵר רֵב יִהוּלָה בּא ב הוא – and some say it was R' Yehoshua ben Levi: אָשָׁנוּ אֶלָּא שְׁלֹא הְּחָחִל בָּה They did not teach that if one errs in the blessing of the sectarians that he is removed except where he did not begin [the blessing] at all, אַבָּל הִּתְחִיל בָּה גּוֹמְרָה – but if he began it and erred in the middle, he may complete it.[11]

Having given above (28b) various opinions as to what the eighteen blessings of the weekday Prayer correspond, the Gemara inquires regarding the number of blessings in the Prayer recited on other occasions:

הני שבע דשבתא בְּנֶגֶּד מִי These seven blessings of the Sabbath Prayer, corresponding to what were they instituted?

The Gemara answers:

בְּנֶגֶּד – R' Chalafta ben Shaul said: בְּנֶגָּד – R' Chalafta ben Shaul said: בְּנֶגִּד – Corresponding to the seven "voices" which David stated in Psalm 29, commencing with The voice of Hashem is upon the waters. [12]

The Gemara asks:

קני תְּשֶׁע דְּרְאשׁ הַשָּׁנָה כְּנֶנֶר מִי — These nine blessings of the Rosh Hashanah Mussaf Prayer, corresponding to what were they instituted?

NOTES

- 1. Literally: they did not bring him up. [Just as going forward to lead the service is referred to as יוֹרֶד לְּמָנִי הַחִּיֹבָה, going down before the ark, because it is a mitzvah to pray from a low place (see Rashi to Rosh Hashanah 32a יוֹרִד , so too removing a prayer leader is referred to as "bringing him up" (Iyun Yaakov; Rashash; cf. Emes LeYaakov).]
- 2. If, when corrected by the congregation, he is able to continue on with the Shemoneh Esrei, we allow him to do so and do not replace him (see Rashba and Shulchan Aruch, Orach Chaim 126:1; cf. Rabbeinu Yonah).
- 3. Thus, he balked at the blessing which curses the heretics so as not to curse himself (*Rabbeinu Yonah*).
- 4. See Rashi to Succah 47a ד"ה גמירי.
- 5. Ezekiel 18:24.
- 6. Avos 2:4. [Our version of the Mishnah does not contain the concluding phrase cited here: "for Yochanan the Kohen Gadol . . ."]
- 7. Yannai and Yochanan are names of Hashmonean kings cited in various places in the Talmud. About Yannai it is related in *Kiddushin* 66a that he massacred the Sages for questioning his fitness to serve as Kohen Gadol. Abaye asserts that Yannai and Yochanan were in fact one and the same person (i.e. one individual known by both names).

- 8. [The story of Yannai killing the Sages occurred early in his reign.] He later repented only to return to his evil ways in his later years (Rashi; see Menachem Meishiv Nefesh).
- 9. He was righteous until close to the end of his life, when he became a renegade.
- 10. Since Yannai and Yochanan were one and the same person, and Yannai is known to have been bad from the start, we must say that his eighty years as the righteous Yochanan Kohen Gadol reflected a repentance from his former ways. When he then became a Sadducee toward the end of his life, he was merely reverting to his original character. We have no proof, therefore, that a man who was righteous all his life can at the end go astray.
- 11. By starting the blessing he demonstrates that he is not a heretic. He merely became confused (Aruch HaShulchan, Orach Chaim 126:1).
- 12. Psalms 29:3-9. God gave the Torah amidst loud thundering ("voices"). This psalm alludes to these "voices" when it states (v. 8): The voice of Hashem convulses the wilderness. Since the Torah was given on the Sabbath, it is appropriate that the number of blessings in the Sabbath Prayer correspond to the seven "voices" mentioned in this psalm (Tos. HaRosh).

CHAPTER FOUR

The Gemara answers:

אָמֵר רְבּי יִצְּחֶק דְּמִן קַרְטִינְּנִין - R' Yitzchak of Kartignin said: בְּנָגֶּד תִּשְּׁנָה מִנְּה בִּתְּכָּלְתָה - Corresponding to the nine mentions of God's Name which Hannah said in her prayer. [13] דְּאָמֵר מֵר - For the master said: בְּרִאשׁ הָשְּׁנָה בְּחָל וְחָנָה - Con Rosh Hashanah, Sarah, Rachel and Hannah were remembered, i.e. it was decreed that they would bear children within the year.

The Gemara asks:

קני מְשִׁרִים וְאַרְבַּע רְּחַעֵּנִיתָא בְּנְגֶּדְ מִי – These twenty-four blessings of the fast day Prayer, corresponding to what were they instituted?

The Gemara answers:

קנְגֶּדְ עֶשְרִים וְאַרְבַּע רְנָנוֹת שֶׁאָמֵר R' Chelbo said: בְּנֶגֶד עֶשְרִים וְאַרְבַּע רְנָנוֹת שֶׁאָמֵר Pyrin אָמָר הַבְּי הָקְרָשִׁים – Corresponding to the twenty-four supplicatory expressions of song that Solomon recited at the time he brought the Ark into the Holy of Holies. [15]

The Gemara asks:

אי הָבּי בְּל יוֹמָא נַמִּי נַמְרִינְהוּ - If so, let us say [twenty-four blessings] every day! - ? -

The Gemara answers:

אַמְרינְהוּ שְּלֹמה — When did Solomon say them? בְּיוֹמָא — On a day in which he was in need of special mercy. [16] הַרְחָמֵי אָמְרִי לְהוּ — We too, therefore, say them only on a day when we are in need of special mercy.

Our Mishnah stated that according to one Tanna a person is not required to pray the complete text of the eighteen blessings. Rather:

רבי יְהוֹשְׁעַ אוֹמֵר מְעֵין שְׁמֵנֶה עָשְׁרַה - R' YEHOSHUA SAYS: AN ABRIDGMENT OF THE EIGHTEEN is recited.

The Gemara asks:

קאי מְעִין שְׁענְהּ עָשְׁרָה — What is the meaning of "an abridgment of the eighteen"?

The Gemara answers:

רב אָמֵר – Rav said: מַעִין כָּל בְּרֶכָה וּבְרֶכָה – An abridgment of each and every blessing. ישמואל אָמֵר – And Shmuel

said: The middle thirteen blessings are condensed into one blessing, using the following text: הַבְּינֵנוּ הֹי אֵלהַינוּ לַדְעָת דְּרֶבִיךְ - Give us discernment, O Hashem, our God, to know Your ways.[18] ומול את לבבנו ליראתר – and circumcise our hearts to fear You,[19] הַנְּיִלְח לָנוּ לְהִיוֹת נָאוּלִים – and forgive us[20] so that we may be redeemed.[21] - and keep - ורחקנו ממכאובינו us far from our sufferings,[22] רָרָשְׁנֵנוּ בָּנָאוֹת אַרְצֵךְ – and fatten us in the pastures of Your land,[23] אונפוצותינו מארבע תקבץ – ונפוצותינו מארבע תקבץ and our dispersions gather in from the four corners of the יהתועים על דעתר ישפטו – and those judges who err, let them be inspired to judge according to Your mind,[25] ועל הַרשַעים תניף יַדִיך – and against the wicked lift up Your ישמחו צַרִיקִים בַּבְנַיַן עִירָךְ וּבַתְקוּן הַיבַלֶּךְ – and let the righteous rejoice[27] in the building of Your city and in the perfection of Your Sanctuary,[28] וּבְצָמִיחַת קַרַן לְרַוִּר עבדר – and in the flourishing of the pride of David, Your חבשריבת נר לבן ישי משיחף – and in the preparation of a lamp for the son of Jesse, Your anointed.[29] ברוּה מַעַרָם נִקְרָא אַתָּה תַעַנֵה – Before we call, You answer:[30] ברוּה תקלה ה' שומע תקלה – Blessed are You, Hashem, Who hears prayer.

The Gemara comments on the above abridgment: לְנֵיט עָלָה אַבּנִי אַמַאן דְמְצַלֵּי הָבּינְננּ – Abaye condemned one who would pray the *Give us discernment* prayer.^[31]

The Gemara lists times when the *Give us discernment* prayer may not be recited:

אַמִר רָב נַּחְמָן אָמַר שְׁמוּאַל – Rav Nachman said in the name of Shmuel: בּל הַשְּנָה בּוּלָּה מְתְּפַלֵּל אָרָם הֲבִינֵנוּ – The entire year a person may pray Havineinu, חוץ ממוּצָאֵי שַבָּת וּמְמוּצָאַי שַבָּת וּמְמוּצָאַי שַבָּת וּמְמוּצָאַי שַבָּת וּמְמוּצָאַי שַבָּת וּמְמוּצָאַי שַבָּת וּמְמוּצָאַי – except for Maariv at the conclusion of the Sabbath and the conclusion of the festivals, מְפְנֵי שֶׁצְרִיךְ לוֹמֶר – because he needs to say Havdalah in the blessing of gracious Giver of wisdom. [92]

The Gemara questions Shmuel's limitation:

בְּתְּקִיףְ לָּהְ רַבָּה בֵּר שְׁמוּאֵל – Rabbah bar Shmuel objected to this ruling: בְּנִימְרָהּ בְּרָכָה רְבִיעִית בִּפְנֵי עַצְמָה – But let him recite [Havdalah] as a fourth blessing unto itself. מִי לֹא תְּנַן – Did

NOTES

- 13. I.e. her song of thanks to God after she bore Samuel and brought him to the Tabernacle, as recorded in $I\ Samuel\ 2:1-10.$
- 14. On certain public fast days decreed in times of drought, an additional six blessings, enumerated in the Mishnah in *Taanis* 15a, are added to the eighteen regular blessings of the *Shemoneh Esrei*, for a total of twenty-four blessings.
- 15. The Scriptural account of Solomon's inaugural prayer at the dedication of the Temple (I Kings 8:22-53) contains twenty-four separate expressions of prayer, supplication and song (קַּפְלֶּה, הְּחָנָה, רְנָּה) (Rashi).
- 16. The Gemara in *Moed Katan* (9a) relates that when Solomon sought to bring the Ark into the Holy of Holies, the gates stuck to each other miraculously and could not be opened. Solomon then recited twenty-four songs of prayer asking for mercy (*Rashi*).
- 17. Each of the middle thirteen blessings [in which we ask God for our needs] is shortened by reciting only its opening and concluding words, e.g. אַחָה חֹוּיִן לְאָרָם רְּעַח בְּרוּךְ אַתְּה הֹי חוֹיָן הַרְּעַח. [The first three and last three blessings, however, which are not blessings of request but rather of praise and thanks, are recited in full] (Rambam, Commentary to the Mishnah; see also Sifsei Chachamim).
- 18. This corresponds to the blessing of חַוּה אָתָּה, You graciously endow (Rashi).
- 19. This corresponds to the blessing of הַשִּיבָנוּ, Bring us back (Rashi).
- 20. This corresponds to the blessing of סְלַח לָנוּ, Forgive us (Rashi).
- 21. This corresponds to the blessing of אָאָה בְעְנְיֵנ , which concludes אַנאָל , Redeemer of Israel (Rashi; see Rashi to Megillah 17b ר״ה אחרתא).

- 22. This corresponds to the blessing of רְפָאָנו, Heal us.
- 23. This corresponds to the blessing of בֵּרֶךְ עָלִינוּ, Bless on our behalf.
- 24. This corresponds to the blessing of הָּקְעְ בְשׁוֹפֶר, Sound the shofar . . . to gather our exiles.
- 25. [Rashi's preferred explanation; cf. Rashi's first explanation; Rabbeinu Yonah.] This corresponds to the blessing of הָשִיכָה שוּנְטִינוּ, Restore our judges.
- 26. This corresponds to the blessing of מַלְּשִׁלְישׁ, And for the slanderers. [Although Shmuel is explaining the Mishnah during which time the blessing had not yet been established, nevertheless, since by Shmuel's time this blessing had already been formulated, he includes a phrase corresponding to that blessing (Maharsha).]
- 27. This corresponds to the blessing of על הַצַּדִיקִים, On the righteous.
- 28. This corresponds to the blessing of וְלִירוּשֶׁלֵיִם, And to Jerusalem.
- 29. This corresponds to the blessing of אָת צָּמַח דָּוּר, The offspring of David.
- 30. This corresponds to the blessing of אָמֵע קולָנו, Hear our voice.
- 31. Because by doing so one concludes with but one בּרוּךְ אַתָּה פּרוּק anding rather than with thirteen separate endings (see Rashi).

Abaye objected only to those who would pray the Havineinu prayer (as this abridgment is called) under normal circumstances. However he agrees that in an emergency, one may recite Havineinu (see Tosafos here and to 3a ביה היה לך, and Shulchan Aruch, Orach Chaim 110:1).

32. He must recite the complete text of Shemoneh Esrei so as to say the blessing of חינן הַדְּעַח, gracious Giver of wisdom, in which Havdalah (i.e. the passage beginning with the words אַתָּה חונְנְתָּנוּ) is inserted.

we not learn in a Mishnah: רבי עקיבא אומר - R' AKIVA SAYS: יאומרה ברכה רביעית בפני עצמה – ONE RECITES IT AS A FOURTH BLESSING UNTO ITSELF;[34] בני אַלִּיעוַר אוֹמֵר בָהוֹדָאָה - R' ELIEZER SAYS: He recites it IN the blessing of THANKSGIVING.[35] Accordingly, let one who wishes to recite the Give us discernment prayer on Saturday night follow R' Akiva and recite Havdalah as an independent blessing.[36] Why must he recite the complete text of the Shemoneh Esrei?

The Gemara answers:

אטו בַּל הַשְּנֵה בּוּלָה מִי עַבְדִינַן כְּרָבִּי עַקִיבָא — Do we then follow R' Akiva the entire year דָהַשְׁתָּא נַמִּי נָעֲבִיר – that now too we should do so?[37] For let us see now: בל השנה בולה מאי טעמא לא עברינן כרבי עקיבא – What is the reason we do not follow R' Akiva the entire year? ממני סרי תקון משטרי לא תקון – It is because eighteen blessings were established by the Sages, and nineteen were not established. הָבָא נַמִּי – Here too, then, regarding the Give us discernment prayer, שָׁבַע תַּקוּן הַמְנִי לֹא קקון – seven blessings were established by the Sages,[38] and eight blessings were not established.

The Gemara continues to challenge the ruling that one may not recite the Give us discernment prayer in the Saturday night Maariv:

אַקיף לָה מֶר זוּטָרָא – Mar Zutra objected to this ruling: But let him וְנְכָלְלָה מִכְלֵל הַבִּינְנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ הַמֵּבְהֵיל בֵּין קֹרָשׁ לְחוּל incorporate [Havdalah] into the Give us discernment prayer as follows: Give us discernment, O Hashem, our God, Who distinguishes between the sacred and the secular, to know Your ways, etc.

The Gemara concludes:

קשיא – This is indeed a difficulty.[39]

The Gemara gives another time in which the Give us discernment prayer may not be recited:

פל השנה בולה - Rav Bivi bar Abaye said: אַמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵי The entire year a person may pray the Give us discernment prayer, הוץ מימות הַגְשָׁמִים – except for during the winter, מַפְנֵי שָצֵרִיךְ לוֹמֵר שָׁאֵלֶה בְּבִרְבֵּת הַשָּׁנִים – because he must recite the request for rain in the benediction of the vears.[40]

This ruling is challenged:

אתקיף לה מר ווטרא – Mar Zutra objected to this ruling: ונבללה מכלל ודשננו בנאות אַרצָר וְתַן טֵל ומִטֶר – But let him incorporate [the request for rain] into the Give us discernment prayer as follows: and fatten us in the pastures of Your land, and give dew and rain. -? -

The Gemara answers:

אתי לאטרודי – By adding extra words to the text, he may become confused and err.[41]

The Gemara asks:

אי הָכִי – If so, הַבְּדָלָה בְּחוֹגַן הַדָּעַת נַמִּי אָתֵי לְאִטְרוֹרֵי – then by adding Havdalah into the phrase corresponding to the blessing of gracious Giver of wisdom, one may also become confused. Why, then, does the Gemara above not offer this same answer in regard to Havdalah?[42]

The Gemara answers:

אמרי – They said in response to this question: There, in the case of Havdalah, ביון דאָתיא בְּתְחַלָּת צְלוֹתָא לא מטריד – since it comes at the beginning of the prayer, he will not become confused. הַכָּא – Here, however, in the case of the request for rain, ביון רָאַתוַא בָּאָמצָע צַלוֹתָא מִטָּריר – since it comes in middle of the prayer, he will become confused.[43]

The Gemara continues to question Rav Bivi bar Abaye's ruling: ונימרה – Rav Ashi objected to this ruling: ונימרה But let him say [the request for rain] in the blessing Who hears prayer.[44] אמר רב אמר רב אמר רב אמר רב אמר רב אמר אמר רב אמי For R' Tanchum said in the name of Rav Assi: טעה ולא הוכיר בורות גשמים בתחנית המתים – If one erred and did not mention the powers of rain in the blessing of the resurrection of the dead,[45] מחוירין אותו — we make him return and repeat the Shemoneh Esrei. [46] שאלה בכרכת השנים However, if he erred and did not mention the request for rain in the benediction of the years, אין מַחַוירין אוֹתוּ – we do not make him return, הפְנֵי שַיַכוּל לְאוֹמְרָה בְּשוֹמֵעַ הִפְלָה – because he is able to say it in

NOTES

- 33. Below, 33a. The Mishnah discusses how Havdalah is to be inserted into the Shemoneh Esrei of Maariv at the conclusion of the Sabbath or festival. In the first section of the Mishnah, not cited here, the Tanna Kamma states that Havdalah is incorporated into the fourth blessing of חוגן הַרָּעַת. [This is indeed the accepted practice.] The Mishnah goes on to cite two other views.
- 34. That is, he inserts Havdalah as a self-contained blessing before the blessing of gracious Giver of wisdom (which then becomes the fifth rather than the fourth blessing of that particular Shemoneh Esrei).
- 35. That is, he incorporates it into the second to last blessing of the Shemoneh Esrei, which begins מורים אַנַחְנוּ לָךְ , We gratefully thank You.
- 36. After reciting the first three unabridged blessings, let him recite Havdalah as a fourth blessing, just as R' Akiva maintains is always done, and let him then proceed with the Havineinu prayer.
- 37. Since the rest of the year when we recite the complete text of Shemoneh Esrei we do not follow R' Akiva's opinion and insert Havdalah as a self-contained fourth blessing, why should we suddenly adopt his view when reciting Havineinu? (Rashi).
- 38. I.e. the first three blessings of the Shemoneh Esrei, the last three blessings, and the blessing of Havineinu (Rashi).
- 39. Since the Gemara does not use the term הַּיִּרבָּת, which connotes an absolute refutation (see 26b note 11), the halachah still follows Shmuel that Havineinu may not be recited on Saturday night (Shulchan Aruch, Orach Chaim 110:1). To answer Mar Zutra's objection, Rabbeinu Yonah suggests that since every phrase of Havinenu corresponds to a separate blessing of Shemoneh Esrei, if a phrase were inserted for Havdalah, it would give the incorrect impression that Havdalah is normally recited as an independent blessing [in accordance with R' Akiva]. (See,

- however, Rashash to Rashi ר"ה.)
- 40. That is, he must mention the phrase וָתון טֵל וּמָטֶר, and give dew and rain, in the ninth blessing of Shemoneh Esrei, which concludes Blessed are You, Hashem, Who blesses the years. He must therefore recite the entire Shemoneh Esrei, so he can recite this blessing and insert נתן על ומטר there.
- 41. [In a prayer such as Havineinu where each request is expressed so tersely, one is more likely to err in a critical manner (by omitting or altering a key phrase) than in the Shemoneh Esrei prayer where the thoughts are expressed in longer sentences (see Beis Yosef, Orach Chaim 110 ר"ה וכל השנה (ב"ה).]
- 42. Rather than remain with a difficulty, the Gemara above should have answered that including a phrase for Havdalah is not an acceptable solution, for it would cause the person to become confused.
- 43. For a person is better able to concentrate at the beginning of a prayer than in the middle (Rashi).
- 44. That is, let him add the request for rain just prior to concluding the Havinenu prayer, joining it to the phrase that corresponds to the blessing Who hears prayer, for one does not become confused by inserting something at the end of a prayer either (see Tzlach).
- 45. He neglected during the winter months to mention the phrase מַשִּיב הרוח ומוריד הגשם, He makes the wind blow and the rain descend, in the second blessing of the Shemoneh Esrei, which speaks about the resurrection of the dead.
- 46. If he did not realize his mistake until after beginning the next blessing (אָתָה קרוש), he must return and begin Shemoneh Esrei over again. See below, 29b note 3.

the blessing of Who hears prayer.[47] רְהַבְּדֶלָה בְּחוֹנֵן הַדֶּעַת – Similarly, if he forgot to recite Havdalah in the blessing gracious Giver of wisdom, אין מחוירין אותו – we do not make him return and repeat the Shemoneh Esrei, מפני שֵׁיַכוּל לְאוֹמְרַהּ של הבוס – for he is able to say [Havdalah] later over the cup of wine.[48] - ? -

The Gemara answers: טעה שאני – Where one erred it is different.[49]

The Gemara analyzes the ruling of Ray Assi cited above: גופא – The text itself stated: גופא – R'Tanchum said in the name of Rav Assi: טעה ולא הוביר גבורות בּתְחָנִית הַמֶּתִים – If one erred and did not mention the powers of rain in the blessing of the resurrection of the dead, ימחוירין אותו – we make him return and repeat the Shemoneh Esrei. שַאַלָה בְּבַרְבַּת הָשָׁנִים – However, if one erred and did not request rain in the benediction of the years, אַין מַחַוירִין אותו - we do not make him return, מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה - for he is able to say it in the blessing of Who hears prayer. הבדלה בחונו הדעת Similarly, if he forgot to recite Havdalah in the blessing gracious Giver of wisdom, אין מַחַוִירין אותו – we do not make him return, מפני שיכול לאומרה על הבוס – for he is able to say [Havdalah] later over the cup of wine.

Rav Assi's ruling is challenged:

יטעה ולא – They challenged this ruling from a Baraisa: טעה ולא דוביר נבורות נשמים בתחיית המתים – If one erred and DID not MENTION THE POWERS OF RAIN IN the blessing of THE RESURREC-TION OF THE DEAD, מחזירין אותו – WE MAKE HIM RETURN and repeat the Shemoneh Esrei. שָאַלָה בָּבֶרְבֶּת הַשֶּׁנִים מַחַזִּירִין אותו –

So too, if one omitted THE REQUEST for rain IN THE BENEDICTION OF THE YEARS, WE MAKE HIM RETURN. הַנְעָת – וְהַבִּדְלָה בָּחוֹנָן הָדָעָת HOWEVER, if he forgot HAVDALAH IN the blessing GRACIOUS GIVER OF WISDOM, אין מחוירין אותו – WE DO NOT MAKE HIM RETURN, הפני שַיַכוֹל לְאוֹמְרָה עַל הַכּוֹס — FOR HE IS ABLE TO SAY [HAVDALAH] later OVER THE CUP of wine. This Baraisa clearly states that if one forgot to request rain in the benediction of the years he does have to repeat the Shemoneh Esrei, in contradiction to Ray Assi's ruling. -? -

The Gemara answers:

לא קשיא – There is no difficulty. קא ביחיד – This Baraisa refers to an individual praying alone, הא בעבור – whereas this ruling of Rav Assi refers to one praying with a congregation.

The Gemara asks:

ר בעבור מאי טעמא לא – Now what is the reason that if he is praying with a congregation he need not repeat? משום דשמעה בבור – Surely it is because he will hear [the request for rain] from the prayer leader during his repetition.[50] אי הבי – If so, האי מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה – rather than state the reason for this ruling as being because he is able to say it in the blessing of Who hears prayer, מפני ששומע משליח צבור מבעי - [Rav Assi] should have said because he will hear it from the prayer leader! -?

The Gemara offers a different answer:

אלא אידי ואידי ביחיד - Rather, both this ruling and that ruling refer to an individual, ולא קשיא – and there is no difficulty. הַא רָאַרְכֵּר קוֹרֵם שוֹמֵעַ תִּפְלָה — This ruling of Rav Assi refers to where he realized his omission before the blessing Who hears prayer,

NOTES

^{47.} If he has not yet concluded the blessing of שוֹמֵע חִפְּלָה, he inserts the words יחן של ומער there, since this is a general blessing whose wording is suitable for any request. [One may in fact insert any request in the blessing of שומע חִפְּלָה (see Tosafos and Shulchan Aruch, Orach Chaim 119:1).] He may not, however, insert מַשִּיב הַרוּח in this blessing, because that phrase is a statement of praise, not a request.

^{48.} Since Havdalah is recited a second time over a cup of wine, there is no need to repeat Shemoneh Esrei if one leaves out Havdalah there. See Rosh §15 and Rabbeinu Yonah.

^{49.} That is, only where one forgot to say the request for rain in the correct place may he insert it into the blessing of Who hears prayer. However, initially we do not include it in this blessing.

^{50.} After the congregation completes the Shemoneh Esrei, the sheliach tzibbur repeats it aloud, to exempt those who are incapable of praying by themselves. This person can discharge his obligation by listening then and hearing the Shemoneh Esrei repeated with יחן טל וּמְטָר. See Tosafos to 29b ר״ה טעה and Rosh §14; see also Sifsei Chachamim and Melo HaRo'im.

הא דארכר בתר שומע תפלה: אמר רבי

תנחום אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי

"מעה ולא הוכיר של ר"ח בעבודה הוור

לעבודה נזכר בהודאה חוזר לעבודה בשים

שלום חוזר לעבודה ואם סיים חוזר לראש

אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא הא

דאמרן סיים חוזר לראש לא אמרן אלא שעקר

רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה א"ל

מנא לך הא א"ל מאבא מרי שמיע לי ואבא

מרי מרב. אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן

עקר רגליו חוזר לראש לא אמרן אלא שאינו

רגיל לומר תחנונים אחר תפלחו אבל רגיל

לומר תחנונים אחר תפלחו חוזר לעבודה

איכא דאמרי אמר רב נחמן בר יצחק יהא

דאכרן כי לא עקר רגליו חוזר לעבודה לא

אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו

אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלחו

חוזר לראש: ר' אליעזר אומר העושה תפלתו

קבע וכו': מאי קבע א"ר יעקב בר אידי אמר

רבי אושעיא יכל שתפלתו דומה עליו כמשוי

ורבנן אמרי יכל מי שאינו אומרה בלשון

תחנונים רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל

שאינו יכול לחדש בה דבר א"ר זירא אנא

יכילנא לחדושי בה מילחא ומסתפינא דלמא

ממרידנא אביי בר אבין ורי חנינא בר אבין

דאמרי תרוייהו כל שאין מתפלל עם דמדומי

חמה דא"ר חייא כר אבא א"ר יוחנן *מצוה

ילהתפלל עם דמדומי חמה וא"ר זירא מאי

לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם*

דמדומי חמה מאי מעמא דלמא מיפרפא ליה

שעתא: רבי יהושע אומר המהלך במקום

סכנה מתפלל תפלה קצרה וכו' בכל פרשת

at. ıe is al ١Ņ

ìΠ as ık at

te

ら ed uis ng

ns.

TE

نزتم

kei 4:6 зck

3ck $\imath eh$ t is

/a). :е а ent ore nlv

itzven int . he

emthe . he

. he inu yah

o be

תחטנים . כגון אלהי נצור לשוני מרע שאנו אומרים בעמידה אחר תפלה: אכל אם אינו רגול . הויא סיום תפלחו כעקירה אפילו לא עקר: כמשוי. והיינו לשון קבע חוק קבוע הוא עלי להחפלל ולריך אני לנאת ידי חובתי (א) מי שאינו יכול לכויו לבו לשאול לרכיו:לחדש תורה אור כה דכר . בבקשתו והיינו לשון קבע

כיום (ב)כן חתמול כן מחר: דילמח מטרידנה. שמח חטעה ולח חדע לחזור למקום שהפסקתי: שחינו מתפלל עם דמדומי המה - והיינו לשון קבע תפלחו עליו חוק קבוע ללאת ידי חובה ואינו מקפיד לחזר חחר שעת מנוה ועת רלון: עם דמדומי חמה . תפלח יולר עם הכן החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה: ייראוך עם שמש . זו תפלת יולר (ג): ולפני ירח. זו מכחה: לייכוי במערכא. על מי שמשהה מפלת המנחה עד דמדומי חמהשמא חטרף לו השעה ע"י אונס ועבר הזמן : ככל פרקת העבור וכו' . כמו פרישת העבור: אפי׳ בשעה שאתה מתמלא עליהם עכרה כאשה עוכרה . והכי משמע בכל עניני פרישת העבור כנון עברה *בעברה: יהיו כל [ופ׳ ופים בחדוםי חנדוי] צרכיהם. גלוים לפניך לרחם עליהם: אפי כשעה שהם עוברים . ולשון פרשת העבור שהן פורשין לעבירה: עשה רציני בשמים . שאין שם חטא ואין רלונך עליהם אלא לטוב ועבור לחחתונים על רלונך: ותן. להם ליראיך: נחת רוח. שלא יחערבב רוחם על ידי הבריות כגון ע"י חיות ולסמים: והעוכ בעיניך עשה . אתה להם ודוגמא זו מלינו בספר שופטים (י) ויאמרו בני ישראל חטאנו עשה שנה דף קית: אחה לנו (כטוב)[ככל הטוב] בשיניך אך הלילנו וגו': שועת . לשון גניחה קראה "ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים מכנים ותר מתפלה: ודעתם קלרה . וחינם יודעים לפרש לרכיהם: לא תרתה [קרושין לג:

ולא תחטי. לא תכעום שמחוד הכעס אתה בא לידי חטא: לא תרוי . לא תשתכר ביין: המלך. טול רשות:

העבור: מאי פרשת העבור אמר רב חסרא אמר מר עוקבא אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו כל צרכיהם לפניך איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה יהיו כל צרכיהם לפניך ת"ר "המחלך במקום גדודי חיה ולספים מתפלל תפלה קצרה ואיזה היא תפלה קצרה ר' אליעזר אומר עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראיך מתחת והמוב בעיניך עשה בא"י שומע תפלה ר' יהושע אומר ווו שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה רבי אלעזר ברבי צדוק אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה אחרים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחר ואחר כדי פרנסתו ולכל גויה ונויה די מחסורה ום ברוך אתה ה' שומע תפלה אמר רב הונא 'הלכה כאחרים אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא "לא תרתח ולא תחמי לא תרוי ולא תחמי וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא מאי המלך בקונך וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסרא זו תפלת הדרך ואמר רבי יעקב אמר רב חסרא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הררך מאי תפלת הדרך "יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוליכני לשלום ותצעידני לשלום ותסמכני לשלום [1] ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך ותשלח ברכה במעשי ידי 🖰 ותתגני להן לחסר ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי [5] בא"י שומע תפלה אכר אביי "לעולם

ביחיד אבל בלבור אינו חוזר מפני ששומעה מש"ל מיהו לריך לדקדק מפי החזן כל אוח ואוח של חפלה אט"פ שהוא בקי דהא אמריכן ברתש השנה (פ"ד דף לד:) כשם שמולית את שאינו בקי כך מולית הבקי ואפ"ג דתמריגן החם לא פסר רבן גמליתל אלא העם שבשדות משום דאניסי 'וטרידי אבל "טעה לא יש נומר היינו שלא החפלל כלל אבל היכא שהחפלל כבר לא חשבינן ליה כאילו לא החפלל כלל וה"ה לכל דבר שמחזירין אותו אי הדר שמע ליה משלוחא דלבורא מראש ועד סוף נפיק והרב ר"מ פסק דוקא שכח להזכיר של ר"ח הבל שכת ברכה שלמה מחזירץ אותו ואינו יולא בשמיעתו משליח לבור (וב"ב הום' ר"ה לד: ד"ה כך): איבא דאמרי אמר רב נחמן וכו'. רב אלפס פסק כאיכא דאמרי דברגיל לומר החטוטים ולא עקר רגליו אינו חוזר לראש ואם אינו רגיל גם כי לא עקר רגליו חוזר לראש ואם עקר גם כי רגיל לומר תחנונים כמו אלהי נצור לשוני חוזר לראש:

בר שאינו יכול לומר מהטנים. פי'ר"ח דאם יכול לומר לשון החטנים אפי' עליו כמשא הוי חפלה מעליא דלא בעינן אלא לשון מחטנים בלבד: והיכי

דא דאדכר (אחר)[בתר] שומע תפלה.או ודאי מחזיריו אותו מיהו אם לא עקר רגליו אינו לריך לחזור לראש ולא לברכת השנים אלא תוזר לשומע תפלה וכן משמע בירושלמי פ' אין עומדין דקאמר אם לא שאל בברכת השנים מחזירין אומו ולהיכן חוזר ר' שמעון

> ים סת שם פושים לשומע תפלה כי לא עקר רגליו מיהו בח ו מיי פיח מסלכום הירושלמי פליג אגמרא דידן בגבורות דשת כלכם דופיב גשמים דהכח קתכי לח הוכיר גבורות נם הפתיי פי מכני נשמים מחזירין חוחו ולח קחמר גם אם מיי פי מנולי בשנים מחל מות את המות ביותר מזכיר בשומע תפלה ומה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפלה הזכרה שהיא מריוח לא כ"ש אלמא דבהדיא איתא החם דחוזר בגבורות גשמים לשומע מפלה ואפשר להיות שהנמרא שלנו לא חשש לפרשו משום הקל וחומר כדאיחא בירושלמי והא דקתני לא הזכיר נבורות נשמים מחזירין אותו איירי שלא הזכיר כלל בשומע תפלה והא לימא דהא במסקנא מוקי האי מימרא בנוכר קודם שומע הפלה משום פירכא דשאלה ובירושלמי האמר היה עומד בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו פי' בימות הקין ופריך והא תניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר והכי פריך כי בלשקםחטנים. מי שחינו: היכי דחם לח הזכיר כלל מטל חינו עיכוב ואם היה רולה להזכיר מזכיר ה"ל אם עמד בטל והזכיר של גשם אין לחוש דלא גרע מלא הזכיר טל רים כא דאדנרוט׳ דנא כללומשני דלא דמי ההוא דמקל ומללי לההוא דמללי ולא מקל פי' מקלל ן פתוירון אוט כא כלומר אינו דומה כסטומד בטל דאדמר דמכיר: והזרור אל זאר שרוב והוכיר של גשם שהוא סימן קללה למי שאינו חזכיר כלל לא טל ולא גשם שאינו מקלל וכן הלכה למעשה שאם עומד בשל טל והזכיר של גשם דמחזירין אותו ואם לא הזכיר משניהם כלל אין מחזירין אומו והדר קאמר בירושלמי קאי בנשם והזכיר בשל טל אין מחזירין אותו ופריך מהכא והתניא או שלא לזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו ומשני הא דאדכר הא דלא (ד) אדכר הא דלא אדכר לא טל ולא מטר לכך מחזירין אותו הא דהזכיר של טל ומטר ולא נהירא דפשיטא אם הזכיר שניהם דאין מחזירין אותו ואם לא הזכיר כלל פשיטא דמחזירין אותו אלא ודאי יש לפרש הא דאדכר טל הא דלא אדכר כלל לא טל ולא מטר לפיכך מחזירין אותו אבל אם הזכיר טל אף בימות הגשמים אין מחזירין אוחו לכך יש בני אדם שאומרים כל שעה על מתוך שהם רגילים אם כן בימות הגשמים אם שכח מוריד הגשם אין מחזירין אותו: בזעה ולא סוכיר של ראש חדש בעבודה חוזר לעבודה . ובהלכות גדולות פי' דוקא

נד א ב מיי פיי מכלי מפלכ כלככ י כמג פטון ים מוש"ם חו"ח כיי פכנ פעיף ה: נה ג ד מיי פיד שם נה ג ד מיי פיד שם מובים אוים פיםן נה בשם ר' יוחגן אמר בר"ח אם עקר כעיף ג: גן המייי פיג שם כליד רגליו חוזר לרחש וחם לחו חוזר סמנ שם פושים אוים לעבודה ה"נ אם עקר רגליו חוזר סי פת פשף א ונמי (כלפון אם לאו חוזר לשומע הפלם בנו נמיי פיד שם פלי אלמא משמע בהדיא דאינו חוזר אלא לו"ח סי קי סעיף ג:

> רש"י ד"ה כתשני (ה) וכו יונו חודתי שמים מומר מומר (כ) ד"ח לחדש וכו' קכע ככיום כן:(ג)ד"ח ייכחוך יכוי מפלם יוצר. כ'ב מ' לפיל ד' פ פ"ב פירש"י דקמי מק"ש: (ד) תום׳ אדכר לא מל ולא ממר

תהות הגרא [ה] נפי (רי השתע שעה פמך ישראל ופשה מסרה בקשמה כא"י ש"מ) אלים וכ"ב בתוספתה ל"ג . כ:[כ]שם די מחסורה ירםת כשיכיך עשה. ירסת רי"ף ורמכ"ם צלים: [ג] שם ותכמכני לשלום. כ"ב ומחזירני לביתי לשלום: [ד] שם (ומשלח ברכה במעשה די) מח"מ:[ה]שמובעיני צל רוחי . כיב כי חתם בומע כו'. סור:

ıch

קּאָרְכֵּר בָּתֵר שׁוֹמֵע תְּפְּלָה – whereas this ruling of the Baraisa refers to where he realized his omission after the blessing Who hears prayer.[1]

The Gemara cites another ruling by the same Amora with regard to omitting a different time-related addition:

אַמר רַבּי תַנחוּם אַמַר רַב אַפִּי אַמַר רַבִּי יִהוֹשְעַ בֶּן לֵוִי – R' Tanchum said in the name of Rav Assi who said in the name of R' Yehoshua ben Levi: טַעָה וְלֹא הַוְבָּיר שֵל ראש חרֵש בַּעבוֹרָה – If one erred and did not mention the prayer of Rosh Chodesh in the blessing of the Temple service, (i.e. רְצָה) – חווַר לַעְבוֹרָה he returns to the blessing of the Temple service.[2] הודאה – If he remembered his omission while in the blessing of thanksgiving (i.e. מודים), הוור לעבורה he returns to the blessing of the Temple service. שלום שלום – If he remembered while in the blessing of Establish peace, he returns to the blessing of the Temple service. שנים - But if he completed the Prayer and then remembered his הוור לראש – he returns to the beginning of the omission. Prayer.[3]

This ruling is qualified:

אָמֶר רָב פָּפָא בְּרִיהּ דְּרָב אַחָא בַּר אַדָּא Acha bar Adda said: אָמֶר רְב פָּפָא בְּרִיהּ דְּרָב אַחָא בַּר אַדָּא — Regarding that which we said that if he completed the Prayer he returns to the beginning, ייָלְּאָ שֶעָקר רְגָלָיו — this applies only where he already uprooted his feet, i.e. started taking three steps back at the conclusion of the Prayer, אָבָל לא עָקר — אַבָּל לא עָקר — but if he did not yet uproot his feet, הווָר לַעְבוֹּרָה — he returns to the blessing of the Temple service. [4]

R' Tanchum seeks the source for this qualification:

אָמֵר לֵּיה – He said to [Rav Pappa the son of Rav Acha bar Adda]: אָמֵר לֵיה – From where do you know this? אָמֵר לֵיה – [Rav Pappa] replied: מַאָּבָּא מָרִי שְמִיעַ לִי – I heard it from my father, my master; אָבָּא מָרִי מֵרַב – and my father, my master. heard it from Rav.

This ruling is further qualified:

קָּאָר רֲבּ נַּחְטָּן בֵּר יִצְּחָכּן הָא רֵבּ נַחְטָּן בֵּר יִצְּחָכּן בָּר יִצְחָכּן בַּר רַבְּנָיִו חוֹוֶר לָראש – Regarding that which we said that if he uprooted his feet he returns to the beginning of the Prayer, אַבָּר רָאַ אַמְרָן אָלָּא שָׁאִינוֹ רְגִיל לוֹמֵר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפַּלָּתוּ – this applies only where he is not accustomed to recite additional supplications after concluding his Prayer, אַבָּל רָגִיל לוֹמֵר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפָּלָתוּ אַחָר תְּפָּלָתוּ אַחָר תְּפָּלָתוּ בּּחַלוּנִים אַחַר תְּפָּלָתוּ additional supplications after concluding his Prayer, חַיִּחַר – he returns to the blessing of the Temple service. [5]

Another version of the previous ruling:

אַנְּרִי יִּאָחָרִי – There are those who cite the above teaching as follows: אָמֵר רַב נַחְמָן בַּר יִצְּחָסְן בִּר יִצְּחָסְ – Regarding that which we said that if he did not yet uproot his feet he returns to the blessing of the Temple service, אַמָּר שְׁרָגִּיל לוֹמֵר – this applies only where he is accustomed to recite additional supplications after his Prayer, אַבָּל אִח – אַינוּ רְגִיל לוֹמֵר תַּחָנִגִּים אַחַר תְּפְּלָּחוֹ חוֹזְר לָרְאש – but if he is not accustomed to recite additional supplications after his Prayer, then completing his Prayer is tantamount to uprooting his feet and he returns to the beginning of the Prayer. [6]

Our Mishnah said:

רַבִּי אֱלִיעֶוֶר אוֹמֵר — R' ELIEZER SAYS: הָעוֹשֶׁה תְּפֶּלֶתוֹ קֶבָע וכּוי — HE WHO MAKES HIS PRAYER FIXED etc. [his Prayer is not genuine supplication].

The Gemara inquires:

מאי קבע – What is the meaning of "fixed"?

The Gemara offers several interpretations:

אָמֶר רֵבִּי זִשְלְב בּּר אִידִי אָמֵר רֵבִּי אוֹשְעְיָא - R' Yaakov bar Idi said in the name of R' Oshaya: אָמֶר בְּמַשׁוּי – בָּל שֶׁתְּפָלָתוּ דּוֹמָה עָלָיו בְּמַשׁוּי – Anyone whose Prayer is like a burden on him. $^{[7]}$

A second interpretation:

ורַבָּנַן אַמרַי – And the Rabbis say: ורַבָּנַן אַמרָי – בל מי שאינו אומרה בלשון

NOTES

- 1. [However if he remembers his omission before completing Shemoneh Esrei, he does not repeat the entire Shemoneh Esrei but rather returns to בָּרֶךְ עָלִינוּ (Shulchan Aruch, Orach Chaim 117:5; cf. Tosafos).]
- 2. If he forgot to say אֵלֶה (יְבֶלֶה (יְבֹּא, which mentions the occasion of Rosh Chodesh, in אָרָה (the blessing in which we implore God to restore the Temple service), and realized his omission after saying the words הַמַּחְדִּיך לְצִיוּן לְצִיוּן at the conclusion of the blessing of הַאַץ, even if he did not yet begin the following blessing of מוֹרִים (thanksgiving), he returns to the beginning of הַצָּה (see Rabbeinu Yonah רְצִה [See, however, end of next note.]
- 3. I.e. to the beginning of the Shemoneh Esrei.

The Gemara refers to an individual praying without a minyan. If he is praying with a minyan, however, then technically the better option would be to discharge his obligation by listening to the shaliach tzibbur's repetition of the Shemoneh Esrei. Nevertheless, the Acharonim advise against this course because it requires concentrating fully on every word of the repetition, a feat which is difficult to accomplish without one's mind wandering at some point. Accordingly, the recommended course even for one praying with a congregation is to repeat the Shemoneh Esrei oneself (see Mishnah Berurah 124:40).

[In the previous note it was explained that the phrase שָׁעָה רְלֵא הְּוְכֵּי שְׁלַ אַרְבֹּרָה חוֹרְ לְעָבוֹרָה חוֹרְ לִעְבוֹרָה חוֹרְ לִעְבוֹרָה חוֹרְ לִעְבוֹרָה חוֹרְ לִעְבוֹרָה חוֹרְ לִעְבוֹרָה חוֹרְ לִעְבוֹרָה חוֹרָ בְּעָבוֹרָה חוֹרָי after completing רְצֵה but before beginning יצֵּלֶה רְּבָּא he returns to הַצָּר הוֹרָם. That this is the meaning of that phrase is evident from the next phrase, which speaks of one who realizes his omission while already in the blessing of יוֹרִים Clearly, the earlier phrase refers to one who has not yet begun הארים. Nevertheless, the law as codified in Shulchan Aruch (Orach Chaim 422:1) is that one who realizes that he forgot בעָּלָה רְבָּא מִלְּלָה רְבִּא חִוֹלְים does not return to הארים, but says בּעָלֶה רְבָּא after completing יוֹרָם at that very point (between the two blessings see also 29a note 46). See Pnei Yehoshua, and Beur HaGra to Orach Chaim 114:6 who struggle with the apparent contradiction between this

- ruling of the *Shulchan Aruch* and our Gemara. See *Tzlach* and *Dikdukei Soferim* \$200 for possible resolutions. See also *Beur Halachah* to 114:6 הי״ה בלא חחימה.]
- 4. One concludes Shemoneh Esrei by bowing and taking three steps back (Yoma 53b). Ray Pappa states that one who realizes his omission of אָרָה after concluding the Shemoneh Esrei but before stepping back ("uprooting his feet") need not return to the beginning of Shemoneh Esrei, but only to אַרָּה.
- 5. [Shemoneh Esrei technically ends with the words שַּׁבְּרֵךְ אָת עַמוּ יְשִּׁרָאֵל at the end of the blessing שַׁלִּים (or יַשְׁלָּים (or שִׁלִּים בָּנֹים). Nevertheless it is customary to follow up this blessing with additional supplications], such as with the אַלֹיִי יְצוֹר אָבְיר recited nowadays (Rashi; see above, 17a). Rav Nachman bar Yitzchak states that if one has the custom to recite a prayer such as אַלֹייֵי יְצוֹר after taking three steps back (unlike the current custom of reciting it before stepping back), and he remembers before completing this supplication that he forgot יַצְלֶּה וְיֵבְי, he need return only to אַבְיָּה, because his Shemoneh Esrei is not considered to have been concluded.
- 6. The halachah follows this second version of Rav Nachman bar Yitzchak's ruling. Therefore, once one has taken his three steps back, even though he is accustomed to recite additional supplications at that point (such as the prayer שִּיבְּנָה בִּיח הַפִּקְרָּץ יִי רְצוֹן שֻׁיבְּנָה בִּיח הַפִּקְרָץ יִי רְצוֹן שִׁיבְּנָה בִּיח הַפִּקְרָץ וֹי רְצוֹן שִׁיבְּנָה בִּיח הַפִּקְרָץ וֹי רְצוֹן יִי רְצוֹן שִׁיבְּנָה בִּיח הַפּיח to the beginning of Shemoneh Esrei. However if he remembers his omission at any time before reciting the verse יְּדִיי לְצִין at the conclusion of the prayer שֵׁלְּהָי (before uprooting his feet at בּוֹלְיצִין, he returns to הַצְין (see Orach Chaim 422:1 with Mishnah Berurah).
- 7. His attitude is that of one who is saddled with a chore and seeks to be done with it (see Rashi and Magen Avraham 98:4). Alternatively, he manifests such an attitude by praying at a hurried pace (Rabbeinu Yonah, as understood by Bach to Orach Chaim 98 ירייה מחשבות; Eliyah Rabbah 98:4).

תְּחֵנּוּנְים – Anyone who does not recite [his Prayer] in a supplicatory manner.[8]

A third interpretation:

רַבָּה וְרֵב יוֹמֵף דְאָמְרֵי תִּרְוַיְיהוּ – Rabbah and Rav Yosef both say: בָּה חָבָר יוֹמֵף בְּאָמְרֵי הַּרְבָּר – Anyone who is unable to innovate something, i.e. introduce a new request into [his Prayer].[9]

Another Amora objects to this interpretation: אָמֶר רַבּי וֵירָא – R' Zeira said: אָמָר רָבּי מִילְנָא לְחַדּוּשֵׁי בָּה מִילְתָא – I am able to innovate something in [my Prayer], וּמְסְתְּפִינָא דְּלְנָא מִשְּרִיְרָנָא – but I am afraid to do so lest I become confused.[10]

A fourth interpretation:

אַפַּיִי פֵּר אָבִין וְרָבִּי חְנִינָּא בֵּר אָבִין וְרָבִּי חַנְינָּא בַּר אָבִין דְּאָמְרִי תִּרְוַיְיהוּ and R' Chanina bar Avin both say: בָּל שָאֵין מִתְּפַּלֵּל עִם דְּמְדּוֹמֵי — Anyone who does not pray during the redness of the sun.[11] בְּיִּרְ בְּיִ יוֹיָתְּן — As R' Chiya bar Abba said in the name of R' Yochanan: מִצְנָה לְהַתְּפֵּלֵל עִם — It is a mitzvah to pray during the redness of the sun. – בְּאִי קְרָאָה — And R' Zeira said: בְּיִרְיִהְ — What is the verse, i.e. the source for R' Yochanan's ruling in Scripture? – יְיִרָאוּךְ עַם־שְׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרָחַ דּוֹרִיםי׳ — They will fear You with [the rising of] the sun and before the moon [comes up], for generations upon generations. [12]

Other Amoraim disapproved of R' Yochanan's statement in regard to Minchah:

הוְייִטִי עָלָה בְּמְעֶרֶבָא אַמַּאן דְּמְצֵלֵי עִם דְּקְדּוּמִי חָהָּה (i.e. Eretz Yisrael] they would condemn a person who prayed Minchah during the redness of the sun. מַאִי טַעְמָא – What is the reason? דְּלְמָא מִיטְרְבָּא לֵיה שַעְתָּא – For perhaps a mishap will occur and the opportunity to pray will be lost to him.[13]

Our Mishnah said:

קְּמְהֶלֶּךְ בְּמְקוֹם סָבְּנָה מִתְפַּלֵּל - R'YEHOSHUA SAYS: הַמְּלֶּה מְבָּלֶּה מְתְפַּלֵּל - ONE WHO TRAVELS IN A DANGEROUS PLACE PRAYS A SHORT PRAYER etc., and says: Save, O Hashem, Your nation, the remnant of Israel, בְּכָל פָּרָשֶׁת הָעבּוּר – AT EVERY PARASHAS HA'IBBUR may their needs be before You.

The Gemara asks:

קעבור – What is the meaning of parashas ha'ibbur?
The Gemara answers:

אָמֵר עַר חִקּדָא אָמֵר מֵר עוּקְבָּא — Rav Chisda said in the name of Mar Ukva: אָפִילּוּ בְּשָׁעָה שְּאָהָה מִתְמֵלֵּא עֲלֵיהֶם עֶבְרָה בְּאָשָה עוּבְּרָה בְּשָּעָה שְּאָתָה מִתְמֵלֵּא עֲלֵיהֶם עָבְרָה בְּאָשָה עוּבְּרָה – Even at a time that You become filled with anger against them like a pregnant woman, יְהִיּוּ בָּל צָּרְכֵיהֶם לְפָנִיהְ – may all their needs be before You.[14]

Another version of Rav Chisda's teaching:

אַפָּא דְּאָמְרֵי – There are those who cite this teaching as follows: אָמֵר עִר חַקּבָא – Rav Chisda said in the name of Mar Ukva: אָפִילוּ בְּשָׁעָה שֶׁהֵם עוֹבְרִים עַל דְּבְרֵי תוֹרָה – Even at a time that they transgress the words of Torah, יְהִיוּ בָּל צָרְבֵיהָם – may all their needs be before You. [15]

The Mishnah cited one version of the "short prayer" recited when traveling through a dangerous area. The Gemara now cites several alternative versions:^[16]

תָנוּ רְבָּנְרְ – The Rabbis taught in a Baraisa: הַּמְּחֵלֶּ בְּמִילְּוֹם נְּדוֹרָי – ONE WHO TRAVELS IN A PLACE INFESTED WITH BANDS OF WILD ANIMALS AND ROBBERS, PRAYS A SHORT PRAYER. ואָיָה הִיא תְּפְלָּה קְצֶרָה – WHAT IS the text of THIS SHORT PRAYER? בְּיֵ אֱלִיעֶוֶר אוֹמֵר – R' ELIEZER SAYS: עֲשֵׁה הַיּא בּיִרְיָבְ בְּשְׁמֵים מִפּעֵל – DO YOUR WILL IN THE HEAVENS ABOVE,[17]

NOTES

8. I.e. with pleading tones, like one begging for mercy (see *Rabbeinu Yonah* with *Bach* ibid.).

According to this interpretation, the Mishnah's phrase אין הפלחו היים is rendered: his Prayer [is not accepted because it] is not supplication (Ritva).

Both a leniency and a stringency are inherent in this second interpretation of the Rabbis. On the one hand, they maintain that even if one's Prayer is a burden on him, as long as he recites it in a supplicatory manner he has fulfilled his obligation. If, on the other hand, he does not recite his Prayer in a supplicatory manner, his Prayer is invalid, even if his attitude (or pace) is a proper one (Rabbeinu Yonah ibid.).

Shulchan Aruch (Orach Chaim 98:3) rules in accordance with both of these views. Accordingly, both one's attitude (or pace) and his manner of recital must be correct. [See Beur Halachah to 98:3 י״ח יחפלל, who states that according to many authorities one does not discharge his Prayer obligation if he does not comply with these rules.]

9. I.e. he is unable to muster the concentration necessary to request something new in his present Shemoneh Esrei that he did not request in a previous one (see Rashi מיר ה'חרש ליחרש ; cf. Hagahos HaBach). [See, however, Meiri and Magen Avraham 107:4.]

According to this interpretation, the Mishnah calls his Prayer "fixed" because it is the same today as it was yesterday and will be tomorrow (Rashi).

10. I fear that after interpolating a new phrase into my Shemoneh Esrei I will be unable to pick up again where I left off (Rashi). [It should be borne in mind that in Talmudic times prayers were recited by heart, not from a siddur.] See Einayim LaMishpat.

11. קאָדוּמָין is cognate to אָדְּרוּמ, red.] The sun is red in the morning immediately after sunrise (תְּנֵץ הָחָהָע, and in the evening prior to sunset (Rashi to Shabbos 118b; cf. Ritva MHK ed. ibid. who states that יְבִיר וֹבְּיל is related to the phrase [Joshua 10:13]: הַשְּׁמָשׁ, then the sun stood still).

These two times (just after sunrise and just prior to sunset) are the most propitious for reciting the morning and afternoon Prayers respectively. One who does not take the trouble to schedule his Prayers for these times indicates thereby that praying is a chore ("fixed task") to him, which he is satisfied to perform in just a minimally acceptable manner (Rashi).

The significance of praying at these times may be explained as follows: The Gemara in Bava Basra (84a) suggests [homiletically] that the sun appears red in the morning because it passes near the roses in Gan Eden, and it appears red in the evening because it passes by the fires of Gehinnom. When one prays at dawn, one will thus recall [the promise of] Gan Eden and the reverence of Heaven will enter his heart. When one prays before dark, he will recall [the threat of] Gehinnom and will be overcome by thoughts of repentance. In each case, his prayers will be sublime prayers which shall be accepted favorably (Ben Yehoyada to Shabbos 118b. See also Ben Yehoyada here).

12. Psalms 72:5.

13. By delaying Minchah to the last possible moment one risks being unable to pray it should some emergency come up (Rashi).

14. The term אָרְבֶּר הְּעְבֵּוּרְ is explained as if it read הָּעְבּוּר, "interpretations of the word עבּוּר," These "interpretations" include הָּעְבָּוּר, anger, and הָּעְבָּוּר, pregnant woman (Rashi, as explained by Maharsha; see Me'ein HaBerachos, cited by Eitz Yosef; cf. alternative explanation of Rashi by Meleches Shlomo).

15. According to this reading the term פְּרָשֵׁת הָעבּוֹים is explained as if it read פָּרִשֶּׁת הָעבּוֹר, i.e. "veer off" (פֶּרִשֶּׁת הָעבּוֹר 'sin" (עַבִּירָה) (Rashi).

According to either version of Rav Chisda's teaching, the sense of this prayer is that even when God becomes angry with them (first explanation) or they became mired in sin (second explanation), may He not lose sight of their needs (see *Rashi*), so that they remain self-sufficient and do not become dependent on other nations for support (*Rabbeinu Yonah*, *Ritva*).

Because it is indelicate to mention in prayer the possibility of Israel's sinning or God's becoming angry with them, this prayer is couched in obscure language (see *Ritva*).

16. Cf. Tzlach.

17. In the heavenly abode of the angels, where no sin exists, there carry out Your strict will, so there Your will is only for good. For those below, however, who sometimes sin and are deserving of punishment, please, God, forgo Your strict will (Rashi). [The request regarding those below is implied but not articulated. Presumably, this is because it is considered improper to ask God to "forgo His will." See Rav MiBartenura to Avos 2:4 שובשל 2:4 דיה בדי שובשל For a similar sentiment.]

תְחֵנְאָרְ מְחַחָת רוּחַ לִּירָאֶיךְ מְתַּחַת AND GRANT PEACE OF MIND TO THOSE THAT FEAR YOU BELOW,^[18] הָטִינֶר בְּעֵינֶיך עֲשֵׁה AND WHAT IS GOOD IN YOUR EYES, DO to them.^[19] הי שוֹמֵע הְפִלָּה בְּיִנְיִרְ עֲשֵׁה הי שוֹמֵע הְפִלָּה BLESSED ARE YOU, HASHEM, WHO HEARS PRAYER.

אמר – רְבִּי יְהוּשְׁעַ אומֵר – R' YEHOSHUA SAYS: The text of the prayer is as follows: שְׁמֵע שֵׁוְעֵת עֲמָךְ יִשְׂרָאֵל – HEAR THE GROAN OF YOUR NATION ISRAEL, בְּשָׁה מְהֵרָה בַּקְשָׁה, – AND FULFILL SPEEDILY THEIR REQUEST. בְּרוּךְ אַתָּה הֹי שׁוֹמֵעַ תְּפֶּלָה – BLESSED ARE YOU, HASHEM, WHO HEARS PRAYER.[20]

בנין בּרָבִּי צְדּוֹק אוֹמֵר – R' ELAZAR THE SON OF R' TZADOK SAYS: The text of the prayer is as follows: שְׁמֵע צַעֲקַת עַמְּךְ יִשְׂרָאֵל בּרָבְּי אַרָּאָל – HEAR THE CRY OF YOUR NATION ISRAEL, בּקַשְּׁה מְהָרָה בַּקְשָׁה מְהָרָה בַּקְשָׁה מְהָרָה בַּקְשָׁה ה׳ שׁוֹמֵע – AND FULFILL SPEEDILY THEIR REQUEST. עַמְּלָה ה׳ שׁוֹמֵל – BLESSED ARE YOU, HASHEM, WHO HEARS PRAYER. עַּרְכֵּיו – OTHERS SAY that the text is as follows: צַרְכֵּי – OTHERS SAY that the text is as follows: צַרְכֵּי – THE NEEDS OF YOUR NATION ISRAEL ARE MANY – עַמְּלָּ הְיִלְיָם הְצְלָהְת הֹי הָעַלְהִינוּ הִי יְבִילְּיִ – BUT THEIR MIND IS LIMITED. בּיִרְ שִׁרְ בְּיִלְיִ הִי רְצוֹן בְּיִלְי, בְּיִי בְּיִלְנִי הִי אֲלְהִינוּ הי אֶלְהִינוּ הי אֱלְהִינוּ הי אֱלְהִינוּ הִי בְּיִלְ בְּיִלְ הַרְ בְּיִר בְּיִלְ בְּיִלְ בְּיִלְ בְּיִבְ בְּיִבְּיִם בּיִבְּיָם בּיִבְּיִם בּיִבְּיָם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִבְּיִם בּיבְּיִבְּיִבְּיִם בּיִבְּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִם בּיִבְּיִבּיִים בּיִבּיִים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִבְּיִים בּיִּבְיִים בּיִּבְיִּיִּים בּיִבְּיִים בּיִבְּיִבְיִּים בּיִבְּיִים בּיִבְיִים בּיִבּייִם בּיִבְּיִים בּיִבְּיִּים בּיִבְּיִים בּיִּיְיִּים בְּיִבְיִּים בְּיִבְיִּים בְּיִבְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִּבְּיִים בְּיִּים בְּיִבְּיִּים בְּיִּים בְּיִבְּיִּים בְּיִים בְּיִבְּיִבְיִּים בְּיִבְּיִּים בְּיִבְּיִּים בְּיִּבְּיִּים בְּיִבְּיִים בְּיִּבְיִּים בְּיִבְּיִּבְיִים בְּיִבְּיִּים בְּיִבְּיִּים בְּיִּבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִּיִּבְיִּים בְּיִבְּיִּבְיִּים בְּיִבְּיִבְּיִבְיִּים בְּיִבְּיִ

A ruling:

אַמֵּר רֵב הוּנָא – Rav Huna said: דֶּלֶכָה בַּאָחָרִים – The halachah is in accordance with the Others.

An anecdote introduces a different (albeit related) topic: אַמָר לֵיה אָלָיָהוּ לְרֵב יְהוּדָה אָחוּהַ דְּרֵב טַלָּא חְטִידָא – Elijah the Prophet said to Rav Yehudah the brother of Rav Salla the Pious: לא תְּרָתַח וְלֹא תָּחֲטִי – Do not become angry and you will not sin.[23] לא תְרְנִי ולא תְחָטי – Do not become intoxi-

cated and you will not sin. וְבְשֶׁאָתָה יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ – And when you set out on the way, הַמְלֵךְ בְּקוֹנְךְ וְצֵא – beg leave of your Creator and then set out.

The Gemara inquires:

מאי הְּמְלֵּךְ רְּנֵא — What is the meaning of "beg leave of your Creator and then set out"?

The Gemara answers:

אָמֵר רֵב אָמֶר רֵב חְסְדָּא – R' Yaakov said in the name of Rav Chisda: זוֹ תְּפַלֵּת הַדֶּרֶף – This is a reference to the wayfarer's prayer.[24]

The Gemara expands on this topic:

יְאָמֵר רַבּי יַעַקב אָמֵר רַבּ חְסְּדָּא — R' Yaakov said in the name of Rav Chisda: יְאָמֵר הַבְּרָךְּ צָרִיךְ לְהֹתְפַּלֵּל תְּפַלֵּח הַבְּרֶךְ בְּרִיךְ לְהֹתְפַּלֵּל תְּפַלֵּח הַבְּרֶךְ בָּרִיךְ לְהֹתְפַּלֵּל תְפַלֵּח הַבְּרֶךְ Whoever sets out on the road must pray the wayfarer's prayer.

The Gemara asks:

קאי תִּפְלַת הַדְּרֵךְ – What is the wayfarer's prayer?

The Gemara records its text:

יהי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךְ הּ׳ אֱלֹהֵי – May it be Your will, Hashem, my God, שְׁתוּלִיבֵנִי לְשָׁלוֹם – that You lead me toward peace, שׁתוּלִיבֵנִי לְשָׁלוֹם – emplace my footsteps toward peace, וְתַצְּעִירְנִי לְשָׁלוֹם – and uphold me in peace. אַנְב הְאוֹרֵב בְּדֶּרְךְ – May You rescue me from the hand of every foe and ambush along the way. אַנַב הְמִשְשִׁי יִדִּי – May You send blessing in my handiwork, הְתָּבְּי לְחֵלְ לְחָמִים בְּעֵינְיִיךְ – and grant me grace, kindness and mercy in Your eyes בְּרֵנְי רְחַלְ בִּרִרְ אַתָּה הִי שׁוֹמֵעַ הְּפַלְּה – Blessed are You, Hashem, Who hears prayer.

Abaye emends the text of this prayer: אַמֵּר אַבַּיִי – Abaye said: לְעוֹלָם – Always

NOTES

- 18. Grant that the composure of those that fear You not be disturbed by such creatures as robbers and wild animals (see *Rashi*; cf. *Ritva*, *Maharsha*).
- 19. If they must be punished, let it be You and You alone Who does so. Do not deliver them into the clutches of creatures who will have no mercy on them (see Rashi; cf. Maharsha, Maharatz Chayes).
- 20. Hagahos HaGra and Rashash, citing Tosefta 3:11, delete this version, since the Mishnah quotes R' Yehoshua as citing a different text for this prayer. [See, however, Tzlach for an innovative explanation of our Gemara according to which the Gra's emendation is unnecessary.] See also Tos. R' Yehudah HeChasid and Maadanei Yom Tov §20 (to Rosh §18).
- 21. R' Elazar the son of R' Tzadok's version differs from the previous one only in that the previous one contains the words אָשְעָ "חַיְעָשָ,", while R' Elazar's reads אָשְעַ "חִשְעַאַ". Apparently one term is a stronger than the other (Maharsha).
- [Rashi (ר"ה שועח) states that שַּוְעָה means groan and is a more forceful word than הְּפֵּלֶּה, prayer. Apparently, Rashi's reading of the Baraisa had one version containing the word הְּפֵלֶּה and the other שִוְעָת (Maharsha; cf. Tzlach).]

- 22. I.e. they do not know how to articulate their needs (Rashi; cf. Maharsha). [This supplication is paraphrased in the Yom Kippur Ne'ilah prayer אַרָּכִי עָמְרָ עִמְּרָ.]
- 23. For anger leads to sin (Rashi).
- 24. [See *Tzlach*, who discusses why this prayer is characterized as "begging leave" of the Creator.]

This prayer is distinct from the prayer of one who travels through a dangerous area discussed until now. As our Mishnah taught, that prayer is recited only when the traveler finds himself in unsafe territory. Furthermore, it is recited only when the traveler would under normal circumstances recite the Shemoneh Esrei, but now, due to the dangerous situation, cannot muster the proper concentration (see Mishnah Berurah 110:13). The wayfarer's prayer, by contrast, which the Gemara now proceeds to discuss, is recited whenever a person travels, even if the area being traversed is safe. Moreover it bears no connection to the Shemoneh Esrei obligation. Even one who sets out on his journey, after having prayed Shacharis, for example, and will reach his destination before the time for Minchah arrives, is obligated to recite this prayer (see Tos. HaRosh).

נימא יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתוליכנו

לשלום וכו' אימת מצלי אמר רבי יעקב

אמר רב חסדא "משעה שמהלך בדרך

עד כמה אמר רבי יעקב אמר רב חסרא

יעד פרסה והיכי מצלי לה רב חסרא אמר

מעומד רב ששת אמר 'אפילו מהלך רב

חסרא ורב ששת הוו קאזלי באורחא סם

רב חסדא וקא מצלי א"ל רב ששת

לשמעיה מאי קא עביד רב חסדא אמר

ליה קאי ומצלי א"ל אוקמן גמי לדידי

ואצלי *מהיות מוב אל תקרא רע. מאי

איכא בין הביננו לחפלה קצרה הביננו בעי

לצלויי ג' קמייתא וג' בתרייתא וכי ממי

לביתיה לא בעי למהדר לצלויי בתפלה

קצרה לא בעי לצלויי לא ג' קמייתא ולא

ג' בתרייתא וכי מטי לביתיה בעי למהדר

לצלויי והלכתא הביננו מעומר תפלה קצרה

בין מעומר בין מהלך: היה רוכב על החמור

וכו': ת"ר *היה רוכב על החמור והגיע זמן

לממה ויתפלל ואם לאו ישב במקומו

ויתפלל רבי אומר יבין כך ובין כך ישב

במקומו ויתפלל לפי שאין דעתו מיושבת

עליו אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן

לוי הלכה כרבי: ת"ר * יסומא ומי שאינו

יכול לכוין את הרוחות יכוין לבו כנגד

בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים

בחרת היה עומר בירושלים יכוין את לבו

אל הבית הזה היה עומר בבית המקדש

יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים

כנגד בית הכפורת "היה עומר אחורי בית

הכפורת יראה עצמו כאילו לפני הכפורת

אליבת דרבי אלפור דאמר לא מקטה אלא בפשרה יחיד זה פטור ולרבי יהודה אין יחיד פטור אלא במקום טשרה ששליח לבור פוסרו:

גר מצוה ממלה כ"כ [וספ"ד] מושיע שם סעיף ג: פון ח מיי שם כלכה ג

עין משפמ

רב נסים גאון אכור ליה אוקטן לרידי

אמרה כרתניא הדי שכם אמרח עליו כת הנאו יש לי לפלטי וכת הבריות מויקית אוש עליו הביעב אכור כתיות ומצלו. פירט רש"י קורס פיר חבר אשר מידות עמוד השחר ולא נראה דאם כן לא ימתחדיון מידות. פיר היו יוצאין בו כלל (א) דעדיין אינו יום א יותר ארק אי דוא לכך נראה כפ" ר"ח דמשעלה עמוד שוא (שטי ב) אא המצי

גליון השים בים בכמבם . מי׳

הנהות הביח

(א) חום' ד"ב אבוב וכוי

לא כיו יונאין כלל נחפלה דיום כיון דעדיין

אים יום

לישתף נפשיה. אל יתפלל תפלה פלרה בלשון יחיד אלא בלשון **רקיבר** מללי לה. אתפלח הדרך קאי ורב ששת אמר אפי מהלך ש א בששיפ אים סי יקי ששף הי המיחם בחוספי פסק ה"ר יוסף כרב שאת השיף:: חסדת וכן רב אלפס פי' דרב חסדת עדיפת ליה טפי: שב דה שיי פיב של

בינייהו דתפלה קלרה אינו מתפלל מג ומיי פיספספלכם מפולם בתקום סכנה והפיננו מתפלל ב סת שדי שם את המינה אפילו שלא בתקום סכנה וייל פוד שיב אית פיי לד דרכי הא דייי ביילי הייל ביילי הייל ביילי היילי ביילי יוביה עמו במקום סכנה וייל מניף ד: דהכי קא בעי מאי בינייהו כל א' סד ומיישם מנס ג במקומו תפלה קלרה במקום סכנה

והביננו שלא במקום סכנה: מש"ב שם פסף א: הלכה כרבי. שלא ירד למטה פו פי פש פסף ה: ואפי שלא במקום סכנה מז ב מש"ב ש אים אים ואפינו במהלך מהפלל ואינו לריך

להחזיר פניו כנגד ירושלים: היה עומד בח"ל יכוין כנגד ארן ישראל. ול"ג לבו דאפניו קאי כדקתני סיפא היה עומד במזרח

מחזיר פניו למערב: לתלפיות חל שכל פיות פונים

בו. וכהך שמעתתת מיב אל תפארת. החם ק"לוכן מסקיכן בלת יתפור (ב"ב כה:) בנבא פשא בשרם שדום לק"מור (ה" מא) אטרען בהלך הקחמר אחון לקיימיתון ללפולת בשביר הרשא שלמה דח"י אדרימו ולא כהכי אמוראי דלעיל (שם) דפליגי אי השכינה במזרח בניח בני אים ליכום או במערב עלשיו אנו במערבה של א"י על כן אט פונין למזרח: אבוה לשמוחל ולוי הוו מקדמי ומללו. פירש רש"י קודם

השחר קאמר והוו מקדמי קודם הכן החמה קאמר ועדיין אינו עיקר זמן תפלה: מכתר גחולה לתפלה עדיף. מלהתפלל מעומד והכי פסקי בה"ג הלכה כר"ש בן אלעור ומשמע די"ח ברכות מותר להתפלל בדרך במהלך ואין לריך לעמוד וא"ת ומ"ש מהביננו דמסקינן לעיל דמעומד דוקא וי"ל דשאני הבינט שהיא קלרה ואין כאן בטול דרך כ"כ כמו בי"ח ברכות ועוד פירש הר"ם דהכא כי הדר לביתיה מללי מעומד כדאמריכן בסמוך רב אשי מללי בהדי לבורא ביחיד מיושב כדי גם כים שמד אמרי לקרות ק"ש בשעתה וכי הדר לביתי׳ ברכי יות הפיק דף ה מצלי מעומד ור"ח פסק כאבוה פ"א ודף בספר דף ה' דשמואל ולוי ומיהו מדקאמררב אשי דרגלא והי יושלת . פ" לקרות ק"ש בשעתה וכי הדר לביתי' לא חזינן לרכנן קשישי דקא עבדי ושל יזפיב כשי דים הכי משמע דאין הלכה כמוחם : שנהא ושני יש דים הכי משמע דאין הלכה כמוחם

נמצא עומר במורח מחזיר פניו למערב במערב מחזיר פניו למזרח בדרום מחזיר פניו לצפון בצפון מחזיר פניו לדרום נמצאו כל ישראל מכוונין את לבם למקום אחד א"ר אבין ואיתימא ר' אבינא ימאי קראה "כמגדל רויד צוארך בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונים בו : אבוה דשמואל ולוי "כי הוו בעו למיפק לאורחא הוו מקרמי ומצלי וכי הוה ממי זמן ק"ש קרו כמאן כי האי תנא דתניא *השכים לצאת לדרך מיספא מי מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה וכשיגיע זמן ק"ש קורא השכים לישב בקרון או בספינה מחפלל וכשיגיע זמן ק"ש קורא רשב"א אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה במאי קמיפלגי מר סבר תפלה מעומד עדיף ומר סבר מסמך גאולה לתפלה עדיף מרימר ומר זומרא הוו מכנפי בי עשרה בשבתא דרגלא ומצלו והדר נפקא לפרקא רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב כי הוה אתי לביתיה הדר ומצלי מעומד אמרי ליה רבנן ולעביד מר כמרימר ומר זומרא אמר להו מריחא לי מלחא ולעביד מר כאבוה דשמואל ולוי אמר להו לא חזינא להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי: בותני ר' אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר וחכ"א יבחבר עיר ושלא בחבר עיר ר' ידנודה אומר משמו כל מקום שיש שם חבר עיר יחיד פטור מתפלת המוספין: נמ" ר' יהודה היינו ת"ק איכא בינייהו יחיד שלא בחבר עיר ת"ק סבר פטור ור' יהודה סבר חייב א"ר הונא בר הינא אמר ר' חייא בר רב הלכה כר' יהודה שאמר משום ראב"ע א"ל רב חייא בר אכין שפיר קאמרת דאמר שמואל מימי לא מצלינא צלותא דמוספין ביחוד

רבים שמחוך כך חפלחו נשמעת: עד כמה. זמנה להתפלל: עד פרסה . אבל לא לאחר שהלך פרסה ובה"ג מפרש עד כמה יבקש לילך שיהא לריך להתפלל עד פרסה אפי׳ אין לו לילך מאי איכא בין הביננו להפלה קלרה. חימה לימא דאיכא פושים שם פשף 116 אלא עד פרסה אכל דרך פחות תורה אור

מפרסה אין לריך להתפלל תפלה לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא היכי זו: רב ששת. מאור עינים הוה: מהיות טוב אל תקרא רע . הואיל ואני יכול להתפלל מעומד שהרי חבורתי עומדת לא אקרא רע להתפלל מהלך ואע"פ שמותר: וכי מטי לביתיה בעי מהדר לללויי שהרי לא התפלל כלום מתפלת י"ח: שאין דעתו מיושכת עליו. שקשה עליו עכוב הדרך: לכוין את הרוחות. לפד ארץ ישראל כדבעיכן למימר חל שהכל פונים בו: אחורי כית הכפורת . במערב העורה היו י"א אמה חלר מכוחל בית קדשי הקדשים לכותל מערבי של עזרה והעומד שם מחזיר פניו לבית הכפורת למזרח: הוו מקדמי. הודם היום: כקרון וכספינה. חיכא בעתוחה דמיה: קורה ק"ש. ימחין עד שיגיע זמן ק"ם ויקראנה ואח"כ יחפלל: תפלה מעומד עדיף. שיכול לכוין את לבו לפיכך היו מקדימין להתפלל מעומד תפלה אם יש לו מי שיאחו את חמורו ירד בביחם שלא ילטרכו להחפלל בדרך במהלך: "כשכחה דרגלה. שלפני פסח ועלרת וסוכות ומרימר בעירו ומר זוטרא בעירו היו הדרשנים

ושחרית היו העם הולכים לבית פפפפה פינ המדרש וכשמגיע זמן ק"ש קורין והדרשן דורש והעם נשמעים ומתפללים איש איש לבדו ולכך יניסאביו שבשבים שנא' סוהתפללו אל ה' היה הם היו מאספין להם ו' שחרים מנסיסאביו שבשבום שבה ווובר ארץ ישראל הם היו החדרש וחוריו מחד בח"ל יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל ק"ם ומתפללים בסמיכת נחולה ש שנא' יוהתפללו אליך דרך ארצם היה עומר לחפלה והדר נפקי לפרקא ודרשי: ומלני בהדי לבורת ל"ג:רכ חשי.היה שם שנאמר "והתפללו אל ה' דרך העיר אשר ראשישיבה במתא מחסיא ודורש והוא לא היה מתפלל קודם בית המדכם היה כנגד בית המקדש שנאמר "והתפללו אלא כשמגיע זמן ק"ש לוחש הרבה ניו יחד למתורגמן העומד לפניו ובעוד שהמחורגמן משמיע לרבים הוא קורא אם שמעוסותך גאולה לתפלה ומתפלל מלכים שנאמר "והתפללו אל המקום הוה היה יכוין את לבו הקרשים יכוין את לבו ⁶ מיושב שלא היה רוצה לצאת שלא להמריח את הלבור לקום מפניו: כהדי לבורה. בשעה שהלבור נשמטיו ומתפללין אי כמי בהדי לבורא כמו שהוא יושב בחוך הלבור כלומר שאיני יולאוכי הוה אתי לביתי' חוזר ומתפלל מטומד לטין את לבו: טריחא לי מילחא. לאחר בית המדרש עד שאתפלל: ולעביד מר כאביה דשמואל ולוי. שמתפללין קודם היום בביתם מעומד ולא חלטרך לב' חפלות ומשום מסמך גאולה למפלה כיון דמלט קודם ק"ם לא קפדי: לא חזיכן להו לרכנן קשישי מינן דעבדי הכי . שיקרימו תפלה לקריאת שמע הלכך כיון דממתין מתפלה עד זמן ק"ש מנוה לסמוך תפלה אחר גאולה לפיכך מתפלל מיושב במקומו ולפי שאין דעתו מיושבת עליו כ"כ צריך לחזור ולהמפלל בכיתו: ברוב" אין תפלת המוספין אלא כחבר עיר . לא תקנוה אלא בלבור. חבר עיר חבורת העיר אבל לא ליחיד: משמו. של ראב"ע: כל מקום כו' . ובגמ' פריך הייט ח"ק אליבא דראב"ע: במ' יחיד שלא כחכר עיר. יחיד

הדר בעיר שאין שם עשרה לת"ק

a person reciting this prayer לישַתּף אִינָשׁ נַפְשֵׁיה בָּהָרֵי צְבּוֹרָא – a should associate himself with the congregation.[1] היכי נימא - How should he say it? יהי רצון מלפניך ה׳ אלחינו - May it be Your will, Hashem, our God, שתוליבנו לשלום וכוי – that You lead us towards peace etc.

The Gemara inquires:

אימה מצלי – When does he recite this prayer, i.e. at what point in his journey does the obligation to recite it fall upon him?

The Gemara answers:

אמר רבי יעקב אמר רב חסרא - R' Yaakov said in the name of Rav Chisda: משעה שמהלך בדרך – From the moment that he travels along the way.[2]

The Gemara asks:

עד כמה – Until when may he recite it?

The Gemara answers:

אַמֶר רָבִּי יַעַקב אָמֶר רֶב חְסְדָּא - R' Yaakov said in the name of Rav Chisda: ער פַרָּטָה – Until a parsah.[3]

The Gemara inquires further:

- אולי מצלי לה – And how does he pray it, i.e. in what position? The Gemara answers:

רב חסדא אמר מעומד – Rav Chisda said: Standing in one place. רַב שַשַת אַמַר אַפִּילוּ מְהַלְּךְ – Rav Sheishess said: Even while traveling.

A related incident:

רב חסרא ורב ששת הוו קאולי באורחא – Rav Chisda and Rav Sheishess were traveling along the road. קם רב חסרא וקא מצלי – Rav Chisda stood still and prayed the wayfarer's prayer. אמר ליה רב ששת לשמעיה – Being blind, Ray Sheishess said to his attendant: מאי קא עביד רב חסדא – What is Rav Chisda doing? אַמר לֵיה קאַי ומצַלִי – He is standing still and praying, replied [the attendant]. אמר ליה – [Rav Sheishess] said to [the attendant]: אוקמן נמי לדידי ואצלי – Stand me up also, and I will pray; מְהִיוֹת טוֹב אַל תְקָרָא רַע – if you can be good do not be called bad; i.e. since I can pray while standing, for the group with which I am traveling has stopped in any case, let me not be called bad by praying while traveling, even though I maintain that doing so is permitted.[4]

The Mishnah (28b) stated that when a person travels in a dangerous place, instead of praying the regular Prayer text he recites a "short prayer." In addition, the Gemara (29a) made reference to an abridged form of the regular Prayer known as the Havineinu "(Give us discernment')' prayer. The Gemara inauires:

מאי איפא בין הביננו לתפלה קצרה - What difference is there between the "Havineinu" prayer and the "short prayer"?[5]

The Gemara answers:

אבינגו בעי לצלוני שלוש קמייתא ושלוש בתרניתא - When reciting the "Havineinu" prayer, one must pray the first three and last three blessings of Shemoneh Esrei, [6] וְבִי מְטֵי לְבֵיתֵיהּ לֹא בָּעֵי and when he reaches his house he does not – למַהְרֵר לְצַלוּיֵי need to go back and pray Shemoneh Esrei. [7] בתפלה קצרה – With regard to the "short prayer," however, לא בַעֵי לִצְלוּיֵי לא שלוש בַּתְרַיִּיתָא – he need not pray either the first three or last three blessings of Shemoneh Esrei, וכי מטי and when he reaches his house he – לביתיה בעי למחדר לצלוני must go back and pray the Shemoneh Esrei.[8]

The Gemara concludes:

הַלְּכָתָא הַבְּינְנוּ מִעוּמֵד – And the law is that "Havineinu" must be recited standing, תפלה קצרה בין מעומר בין מהלף – whereas the "short prayer" may be recited either standing or while traveling.[9]

Our Mishnah said:

יהָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמור וכוי – If one was riding on a donkey etc. [and the time for Prayer arrived, he should dismount and pray].

The Gemara cites a Baraisa on this topic:

תַנוּ רַבָּנָן – The Rabbis taught in a Baraisa: הָנוּ הַחָמוֹר – הָנוּ רַבָּנָן והגיע ומן הפלה – If one was riding on a donkey and the time FOR PRAYER ARRIVED, אם יש לו מי שיאחו את חמורו – ווד HE HAS

NOTES

- 1. He should not recite this prayer in the singular but rather in the plural [so as to include any others who may be traveling at the same time (see Magen Avraham 565:1)], for in this merit his prayer will be [more readily] accepted (Rashi; see Rashi to Rif; cf. Ritva).
- 2. He should not say it while still within his home town, even though he has already begun preparing to leave. Moreover, the town perimeter, which extends until approximately seventy amos after the last houses have ended, is considered within the town. The prayer should therefore be recited after one reaches this point (Mishnah Berurah
- 3. He must recite the prayer within the first parsah (a distance equivalent to eight thousand amos - 12,000-16,000 feet) of his journey. Once he has traveled more than a parsah, however, he may no longer recite this prayer (Rashi), for doing so this far into the journey is no longer considered "begging leave of one's Creator" (Meiri).

Others explain the Gemara to be inquiring as to the minimum distance a person must travel in order to be obligated in this prayer. The Gemara replies that he must journey at least a parsah (Bahag, cited in Rashi), because within a parsah of the city is not considered a dangerous area (Mishnah Berurah 110:30).

- 4. [Based on this incident, Shulchan Aruch (110:4) rules that it is preferable to stop traveling (e.g. pull over to the side of the road) to recite this prayer. However, if interrupting the journey will disturb one's concentration, one may recite it while traveling (Mishnah Berurah ibid. §22).]
- 5. The Gemara does not mean to imply that these two prayers are duplicative of each other, for clearly the "short prayer" is meant to be recited only in a dangerous situation, while Havineinu is intended for any situation [in which praying the long Shemoneh Esrei is difficult]. Rather, the Gemara inquires as to the differences in manner of recitation of these two prayers, each in its own circumstance (Tosafos).

- 6. He recites the unabridged text of the first three blessings of Shemoneh Esrei, then the Havineinu paragraph, then the unabridged text of the last three blessings.
- 7. For the Havineinu prayer replaces the Shemoneh Esrei.
- 8. Since the "short prayer" is not an abridgment of the Shemoneh Esrei, it does not replace it. He must therefore pray the Shemoneh Esrei upon arriving home (Rashi). If the time for that particular Prayer has passed, he must make up that prayer by praying twice at the time of the next Prayer [as explained above, 26a] (Ritva; Rama to Orach Chaim 110:3).
- 9. Since a person fulfills his obligation of Shemoneh Esrei by reciting Havineinu, he must recite it standing. With regard to the "short prayer," however, since he does not fulfill his Prayer obligation with it, as evidenced by the fact that when he returns home he must pray Shemoneh Esrei, he is not required to stand (Ritva).

In summary, we have discussed four types of prayer:

- (a) Under normal conditions, one recites, while standing, the full text of the Shemoneh Esrei. Barring extenuating circumstances, none of the prayers listed below may be substituted for this text.
- (b) In an emergency, such as where one is traveling, Havineinu may be substituted for Shemoneh Esrei. This prayer too is recited standing.
- (c) If one is traveling through dangerous territory, wherein concentrating is even more difficult (see Mishnah Berurah 110:13), he prays the "short prayer." Ordained by the Sages so that the traveler does not go utterly without some form of prayer, this supplication does not replace the Shemoneh Esrei. It may be recited even while traveling.
- (d) The wayfarer's prayer. This prayer is recited whenever one travels, regardless of whether he has already prayed Shemoneh Esrei (or expects to be able to do so). Preferably it is recited standing, but it may also be recited while traveling (see Ritva).

CHAPTER FOUR

SOMEONE TO HOLD HIS DONKEY while he prays, ירד למטה ויתפלל - HE SHOULD DISMOUNT AND PRAY. ואם לאו − IF he does NOT have anyone to hold his donkey. ישב במקומו ויתפלל – HE SITS IN HIS PLACE upon the donkey AND PRAYS there. רבי אומר – REBBI SAYS: בֵּין כַּךְ וּכֵין כַּךְ – IN EITHER CASE יֵשֶׁב בִּמְקוֹמוֹ HE SITS IN HIS PLACE AND PRAYS, ויתפלל – ויתפלל עליי – BECAUSE HIS MIND IS NOT SETTLED; i.e. if he dismounts, his worry over the loss of travel time will disturb his concentration.[10]

The Gemara issues a ruling: אָמֵר רָבָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי יְהוּשָׁעַ בֶּן לַוִי – Rava, and some say it was R' Yehoshua ben Levi, said: הַלֶּכָה בַּרֶבִּי – The law is in

accordance with Rebbi.

The Mishnah touched upon the topic of facing toward the Temple when praying. The Gemara expands upon this subject: תנו רבנן – The Rabbis taught in a Baraisa: מנו רבנו – A BLIND PERSON ומי שאינו יַכול לכוין את הרוחות – AND ONE WHO IS UNABLE TO DISCERN THE CARDINAL POINTS (in order to face Eretz Yisrael when praying) יַכָּנִין לְבוֹ בְּנָגֶר אָבִיו שֶבְּשֶׁמֵים – SHOULD DIRECT HIS HEART TOWARDS HIS FATHER IN HEAVEN – שנאמר – AS IT IS STATED: יי, והתפללו אל־הי יי AND THEY WILL PRAY TO HASHEM. [11]

לָאָרֶץ – If one was standing outside eretz YISRAEL, יכוין את לבו בנגד ארץ ישראל – HE SHOULD DIRECT HIS HEART TOWARDS ERETZ YISRAEL. אואמר – AS IT IS STATED: ייָבֶר אַרְצָם״, — AND THEY WILL PRAY TO YOU BY WAY OF THEIR LAND. [12] היה עומר בארץ ישראל – If one was standing IN ERETZ YISRAEL, יכוין את לבו כונד ירושלים – HE SHOULD DIRECT HIS HEART TOWARDS JERUSALEM, אנאמר – AS IT IS ייָהַתְפַּלְלוּ אֵל־ה׳ דַּרֵךְ הָעִיר אֲשֵׁר בָּחַרְתָּי׳, – AND THEY WILL PRAY TO HASHEM BY WAY OF THE CITY THAT YOU HAVE ים עומר בירושֶׁלָיִם – If one was standing in CHOSEN.[13] JERUSALEM, יְכַנֵּין אֶת לֹבוֹ כְּנָגֵר בֵּית הַמְּקְדָשׁ – HE SHOULD DIRECT HIS HEART TOWARDS THE TEMPLE, שׁנֵאמֵר – AS IT IS STATED: יוָהְתַפַּלְלוּ אֵל־הַבַּוּת הַוָּה", — AND THEY WILL PRAY TOWARDS THIS $HOUSE.^{[14]}$ היַה עומר בבית המקרש – If ONE WAS STANDING IN THE TEMPLE, יַכַנִין אֶת לְבוֹ בְּנֶגֶר בֵּית קָרְשֵׁים – HE SHOULD

DIRECT HIS HEART TOWARDS THE CHAMBER OF THE HOLY OF ענאמר – AS IT IS STATED: שנאמר – שנאמר אל־הַמַּקוֹם הַזָּה" – AND THEY WILL PRAY TOWARDS THIS PLACE. [15] היה עומר בבית הקרשים – If ONE WAS STANDING INSIDE THE CHAMBER OF THE HOLY OF HOLIES. רכוין את לכו כנגד (בית) הכפורת HE SHOULD DIRECT HIS HEART TOWARDS (THE CHAMBER OF) THE ARK-COVER. [16] היה עומר אחורי בית הבפורת – If one was standing behind the CHAMBER OF THE ARK-COVER, יראה עצמו כאילו לפני הכפורת – HE should turn to face this chamber and SHOULD ENVISION HIMSELF AS IF standing BEFORE THE ARK-COVER.[17] נמצא עומר במורח מחויר פניו למערב – IT EMERGES THAT ONE STANDING IN THE EAST TURNS HIS FACE TOWARDS THE WEST, במערב מחזיר פניו one standing IN THE WEST TURNS HIS FACE TOWARDS THE EAST, בַּרֵרוֹם מַחַוִיר פָּנֵיו לַצְפוֹן – one standing IN THE SOUTH TURNS HIS FACE TOWARD THE NORTH בָּצָפוֹן מַחַוִיר פָּנָיוֹ לָדָרוֹם – בַּצָפוֹן מַחַוִיר פָּנָיוֹ לָדָרוֹם and one standing IN THE NORTH TURNS HIS FACE TOWARDS THE SOUTH. נמצאו כל ישראל מכוונין את לכם למקום אחר – IT EMERGES THAT ALL OF ISRAEL DIRECT THEIR HEARTS TO ONE PLACE.[18]

The Gemara presents the Scriptural source for this: אָמֶר רָבִּי אָבִין וְאִיתִימָא רָבִּי אַבִינָא - R' Avin said, and some say it was R' Avina: מאי קראה – What is the verse, i.e. the Scriptural source for this law?(19) הָמְגְדֵל דָּוִיד צַנָארֵך בָּנוּי לְתַלְפִּיוֹת׳י , – Like the tower of David is your neck, built as a landmark. [20] The word חלפיות is a combination of the words חלפיות. hill. and פיות mouths, and thus implies: תַל שָבֶל בִּיוֹת פונים בוּ – A hill (i.e. the Temple Mount) towards which all mouths turn.[21]

Sometimes it is necessary to recite the Prayers before the preferred time arrives. The Gemara discusses the laws for such

אַבוּהַ דְשָׁמוּאֵל וְלֵוִי כִּי הַוּוּ בַּעוּ לְמֵיפַּק לְאוֹרְחָא – Shmuel's father and Levi, when they wished to set out on a journey early in the morning, הוו מקדמי ומצלי – would pray the Shemoneh Esrei at home before day, וְכִי הַוָה מָטֵי וְמַן קרִיאַת שָׁמֵע קרו – and later on during the journey, when the time for reciting the Shema would arrive, they would recite it.[22]

10. He can therefore even continue riding along while praying (Beis Yosef, Orach Chaim 94 ה"ה וטעמא דרבי, in accordance with Rashi's explanation; cf. Rabbeinu Yonah and Beis Yosef ibid.).

11. I Kings 8:44.

12. Ibid. v. 48.

Tosafos delete the word לבו, his heart, from this and all the following clauses, because the Baraisa does not mean to say that one should direct his thoughts toward Eretz Yisrael (or Jerusalem or the Holy of Holies) but that he should face in this direction. Bach (Orach Chaim 94 ה"ה but that he should face in this direction. ובקומו), however, suggests that the reason our Gemara says לבו is to teach that though it is often not possible to face Eretz Yisrael with exactitude, one should nevertheless at least concentrate his thoughts in that direction. See also Aruch HaShulchan ibid. §2 and 8.

- 13. Ibid. v. 44.
- 14. II Chronicles 6:32.
- 15. I Kings 8:35.
- 16. [Rashash deletes the word בית, the chamber of from the phrase בית הַכְּפוֹרָת.] This refers either to the Kohen Gadol on Yom Kippur, who recited a short prayer while standing between the two curtains which separated the Holy from the Holy of Holies, or to workers who entered the Holy of Holies to repair something there (R' Yaakov Emden). [From many Rishonim, however, it appears that their texts of the Talmud did not contain this clause about one standing in the Holy of Holies (see Lechem Mishneh to Hil. Tefillah 5:3 and Dikdukei Soferim §2).]
- 17. Between the back wall of the Holy of Holies and the western wall of the Courtyard there was a space of eleven amos. One who is standing in this space turns his face eastward towards the chamber of the Ark-cover (Rashi; see Rashash), and envisions himself as standing with the major-

- ity of Jews praying on the other side of the Courtyard and facing westward (see Rabbeinu Yonah, folio 3b ד"ה ורבינו יצחק).
- 18. Even when standing outside Eretz Yisrael, in which case the Baraisa states only that he faces Eretz Yisrael, one must have in mind also Jerusalem, the Temple and the Holy of Holies (Rabbeinu Yonah; Shulchan Aruch 94:1).
- 19. See previous note.
- 20. Song of Songs 4:4.
- 21. The "neck" to which this verse refers is understood by the Gemara as a metaphor for the Temple. Just as the neck rests atop the body, so the Temple is the glory of the Jewish people (Maharsha, see also Zevachim 54b).

See Aruch ע' חלף for an alternative explanation of this Gemara.

22. In order to avoid having to pray while traveling, which would entail difficulty in concentrating, they would recite the Shemoneh Esrei at home before setting out, prior to day (Rashi). As for the Shema, they would delay its recital until sometime during the trip, when it became light enough to recognize an acquaintance at a distance of four amos (the earliest time at which the Shema should preferably be recited).

Tosafos cite Rashi as saying that they recited the Shemoneh Esrei before dawn (עלות הַשַּׁחַר). Tosafos themselves, however, assert that the period before dawn is not considered daytime at all, and therefore one cannot fulfill his morning Prayer obligation at that time even after the fact. Hence, they explain that Shmuel's father and Levi would recite the morning Prayer after the first ray of dawn appeared but before sunrise (הַנֵץ הַחָּמָה), even though the ideal time for reciting the morning Prayer begins after sunrise. [Many explain that Rashi, who in our text says simply קורֶם הַיּוֹם, means to explain the Gemara in this manner as well (see Pnei Yehoshua, Rosh Yosef, Melo HaRo'im et al).]

The Gemara asks:

בְּמֵאן – In accordance with whose opinion did they do this?^[23]
The Gemara answers:

בי האי תנא דתניא – In accordance with the following Tanna. For it has been taught in a Baraisa: השכים לצאת לדרך – If ONE AROSE EARLY TO SET OUT ON THE WAY, מביאין לו שופר ותוקע - THEY BRING HIM A SHOFAR (if it is Rosh Hashanah) AND HE BLOWS; לולב ומנענע – A LULAV (if it is Succos) AND HE WAVES it: ה וקורא בה – A MEGILLAH (if it is Purim) AND HE READS FROM וּבְשֵׁיגִּיעַ זְמֵן קָרִיאָת שָׁמַע קוֹרֵא – He then begins traveling, AND WHEN THE TIME FOR RECITING THE SHEMA ARRIVES, HE RECITES it.[25] השבים לישב בקרון או בספינה – If one arose EARLY TO TAKE HIS PLACE IN A WAGON OR A BOAT, מתפלל – HE PRAYS the Shemoneh Esrei at home before setting out, ובשיגיע אמן קריאת שמע קורא – AND WHEN THE TIME FOR RECITING THE SHEMA ARRIVES, HE RECITES it. $^{[26]}$ אומר $^{[26]}$ אומר $^{[26]}$ אין בּן אָלעַוַר אומר $^{[26]}$ אין אין בּן אַלעַוַר אומר SHIMON BEN ELAZAR SAYS: בין כַּך וּבִין כַּך – IN EITHER CASE, whether traveling by foot, or in a boat or wagon, קוֹרָא קריאַת HE RECITES THE SHEMA AND PRAYS while traveling, בָּרִי שֵיּסְמוֹךְ גָּאוֹלָה לְתִפְּלָה – so as to join the redemption blessing TO THE PRAYER.

The Gemara explains the dispute:

מֵר – Regarding what issue do they disagree? מַר – Regarding what issue do they disagree? מַר – One master (the Tanna Kamma) holds that reciting the Prayer while standing is preferable, ומַר – while the other master (R'

Shimon ben Elazar) holds that joining the redemption blessing to the Prayer is preferable.[27]

The Gemara cites the practice of various Amoraim in similar situations:

קרְנְלָא וּמְצַלּוּ הַיְמֵר וּמֵר וּמִר וּמִרְבָּפִי בֵּי עֲשֶׁרָה בְּשַׁבְּתָא דְרְגְלָא וּמְצַלּוּ Mereimar and Mar Zutra would gather together ten people on the Sabbath preceding the festival and pray, וְהָרֵר נְבְּקֵּי - and then they would go out to deliver the lecture. [28]

Another Amora had a different practice:

רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב - Rav Ashi, on the Sabbath when he gave the lecture, [29] would pray privately at the same time as the congregation, while sitting.[30] בי הוה אתי לביתיה - When he would come home after the lecture, העומד – he would pray again while standing, in order to recite the Prayer with more concentration. אמרי ליה רבנו – The Rabbis said to him: וְלֶעֱבִיד מַר בָּמְרֵימֵר וּמֵר ווּטְרָא – Let the master do as Mereimar and Mar Zutra, who would pray early, before going to the lecture. אמר להו – He replied: טריחא לי שלתא - It is too troublesome for me to delay the lecture until after I pray.[31] ולעביר מר כאבוה דשמואל ולוי – Then, the Rabbis asked further, let the master do as Shmuel's father and Levi, who prayed just the Shemoneh Esrei beforehand.[32] אָמֶר לא חַוֵינָא לָהוּ לְרַבַּנָן קַשִּׁישֵׁי מִינָן דְעַבְדֵי - He said to them: לא חַוֵינָא לָהוּ לְרַבַּנָן קַשִּׁישֵׁי מִינָן – I have not observed the rabbis who are our seniors doing thus.[33]

Mishtraft באין הְפַלַת הַמוּסָפִין אֶלָא בְּחֶבֶר עִיר – R' Elazar ben Azaryah says: אין הְפַלַת הַמוּסָפִין אֶלָא בְּחֶבֶר עִיר – The Mussaf Prayer is recited only with an assembly of the town, i.e. with a congregation of ten men,

CHAPTER FOUR

NOTES

23. We learned above (9b) that a person should first recite the *Shema* and its blessings and then the *Shemoneh Esrei*, so as to join the blessing of the redemption to the Prayer. In the case of Shmuel's father and Levi, however, they first recited the Prayer and later on the *Shema*. In accordance with whose opinion did they conduct themselves?

24. Since these articles will not be available on the way, he fulfills his obligation with them before leaving home.

Although one is not permitted on Rosh Hashanah or any other festival to travel more than 2,000 amos (techum, Sabbath boundary) from his place of residence, the case here is where there are huts along the way which extend the town's borders [see Eruvin 55b] and allow him to travel further (Rashba).

25. He also recites *Shemoneh Esrei* at that point, interrupting his journey to pray while standing still. [This is possible because the Baraisa presently discusses a case in which he is traveling by foot] (*Divrei David* הלכך נראה ; cf. *Rashash*).

26. Since in this case he will be unable to stand for Shemoneh Esrei due to the constant motion of the wagon (Beis Yosef, Orach Chaim א ריים (מייש רבינו) or the fear of standing on a boat in water (Rashi), he should pray at home before setting out and recite Shema later.

27. In the case of one who is traveling by wagon or boat, standing up to recite the *Shemoneh Esrei* is not feasible. Since standing enhances concentration, the Tanna Kamma maintains that the person should pray at home, where he can stand, though doing so will cause him to forfeit joining the redemption blessing to the *Shemoneh Esrei*. Shmuel's father and Levi, who also were traveling in a manner in which standing was not possible, followed this view (see *Rashi*). R' Shimon ben Elazar, on the other hand, holds that joining the redemption blessing to the *Shemoneh Esrei* is preferable to praying *Shemoneh Esrei* while standing.

28. On the Sabbath preceding the holidays of Pesach, Shavuos (cf. Tosafos to 17b יה חרי) and Succos, the people would gather in the beis hamidrash early in the morning to hear a lecture on the laws of the festival. When the proper time for reciting the Shema arrived, the people would recite it in the beis hamidrash with the lecture in progress, and then would slip out one by one to pray Shemoneh Esrei. Since Mereimar and Mar Zutra were the ones giving the lecture in their respective cities they did not have the same option as the people. They would therefore gather ten people prior to the lecture [before the preferred time for

Shema arrived], reciting the Shema, the redemption blessing, and the Shemoneh Esrei in the usual manner. [Where there are extenuating circumstances one may fulfill the mitzvah of Shema as early as dawn; see 8b note 33 and Orach Chaim 58:3.] They then proceeded to the study hall to deliver the lecture (Rashi; cf. Ritva).

29. [Rav Ashi headed the academy in the town of Mechasya (Rashi).]

30. He would not pray early, before the lecture; rather, when the time for the Shema arrived, he would recite to the announcer (meturgeman) a large portion of the lecture. [When a scholar in Talmudic times gave a public lecture, he would do so with the assistance of an announcer. The scholar would quietly communicate his thoughts in Hebrew to the announcer who would then express them to the public in a loud voice (Rashi below, 56a) and in the vernacular (Rashi, Yoma 20b).] While the announcer was repeating it to the public, Rav Ashi would recite the Shema and pray Shemoneh Esrei in a sitting position. He would not get up and leave the room so as not to inconvenience the public to stand up for him (Rashi).

[Our translation of the phrase בְּהָרֵי צְבּוּרָא as "at the same time as the congregation" follows *Rashi's* first explanation. Alternatively, it means "while [sitting] with the congregation"; i.e. without walking out.]

31. Rashi; see Rashash. Praying the Shema with its attendant blessings and Shemoneh Esrei before the lecture would mean postponing the lecture beyond its customary starting time. I find that a troublesome thing to do.

32. They prayed at home while standing. You would thereby at least avoid having to pray *Shemoneh Esrei* a second time. Though they did not join the redemption blessing to *Shemoneh Esrei* (while you did), this is of no concern in their view (as opposed to the view of R' Shimon ben Elazar above), since they were praying before the time for reciting *Shema* arrived. If you would pray early at home you would likewise not need to be concerned for this matter (see *Rashi* and *Hagahos R' Akiva Eiger* to *Magen Avraham* 89:17). See also *Taz* 94:5.

33. I.e. praying the Shemoneh Esrei before reciting Shema. Accordingly, since I delay the Shemoneh Esrei until the time of Shema arrives, I am forced to recite the Shemoneh Esrei directly after the redemption blessing. I therefore pray the Shemoneh Esrei while sitting in my seat. Since, however, I cannot concentrate properly while sitting, I repeat the Shemoneh Esrei at home standing (Rashi).

but not privately. [34] בְּחֶבֶּר עִיר וְשֶׁלֹא בְּחֶבֶּר עִיר — With an assembly of the town, i.e. even an individual must recite the Mussaf Prayer. רְבִּי יְהוּרָה — R' Yehudah reported in his [R' Elazar ben Azaryah's] name: אומֵר מִשְּׁמִי שָׁיֵשׁ שְׁם חֶבֶּר עִיר בְּיִר עִיר בְּחֵיר בְּטוּר מִהְּבַּלַּת הַמּוּסְבִּין – an individual is exempt from the Mussaf Prayer. [35]

CHAPTER FOUR

Gemara The Gemara asks:

רְבִּי יְהוּרֶה הַיְינוּ תַּנְא קַפָּא – The opinion of R' Elazar ben Azaryah as stated by R' Yehudah is the same as the opinion of R' Elazar ben Azaryah as stated by the Tanna Kamma! – ? —

 Azaryah holds that he is obligated.[36]

The Gemara issues a ruling:

רב חוּנָא אָמַר רֵב חִיּנָא אָמַר רֵב חִיּנָא בַּר רֵב חִיּנִא בַּר רֵב חִיּיָא בַּר רֵב חִיּיָא בַּר רֵב חִיּיָא בַּר רֵב חִיּיָא בַּר רֵב רוֹוּח Chinana said in the name of Rav Chiya bar Rav: הַלְּבָה בְּרַבִּי אָלְעָזֶר בָּן עֲזְרְיָה The halachah is in accordance with R' Yehudah in the name of R' Elazar ben Azaryah.

This ruling is corroborated:

אָמֶר לֵיה רֶב חְיָּיִא בֵּר אָבִין – Rav Chiya bar Avin said to him: אָמְר שְׁמוּאֵל – You have spoken correctly, דְּאָמֵר שְׁמוּאֵל – for Shmuel said: מְיָמֵי לֹא מְצֵלֵּינָא צְלוֹתָא דְמוּסְפִין בְּיָחִיר – In all my life I never prayed the Mussaf Prayer privately

NOTES

Rambam (Commentary to the Mishnah), however, while agreeing that this expression alludes to the communal minyan, renders it בָּחָבֶר עִיר (with the sage of the city." It was customary for the community to gather for services at the place of the town's greatest Torah scholar.

^{34.} Since the Mussaf Prayer was instituted solely corresponding to the communal *mussaf* sacrifice (in contrast to the other prayers which, though the Rabbis connected them to the sacrifices, are primarily supplicatory in nature), it follows that it needs to be recited only with a community, i.e. a *minyan* (see *Rabbeinu Yonah*; see *Pnei Yehoshua* and *Rashash*).

^{35.} The Gemara will ask how R' Yehudah's version of R' Elazar ben Azaryah differs from the Tanna Kamma's (Rashi).

Our translation of חֶבֶר עִיר as assembly of the town follows Rashi.

^{36.} According to R' Yehudah, the reason an individual does not recite Mussaf in a place where there is a congregation is because the *shaliach tzibbur*'s Prayer will exempt him. However, if there is no congregation and therefore no *shaliach tzibbur*, he is obligated to pray Mussaf privately (*Rashi*; see *Tzlach*; cf. *Rosh Yosef*).

פרק רביעי

בנהודעא לבר מההוא יומא דאתא פולמומא

דמלכא למתא ואמרידו רבנן ולא צלו וצלי

לי ביחיד והואי יחיד שלא בחבר עיר יתיב

רבי הגינא קרא קמיה דר' ינאי ויתיב וקאמר

הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעור בן

עזריה א"ל *פוק קרא קראיך לברא דאין

הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע א"ר

יותנו אני ראיתי את רבי ינאי דצלי והדר צלי

א"ל רבי ירמיה לר' זירא "ודילמא מעיקרא

לא כוון דעתיה ולבסוף כוון דעתיה א"ל *חזי

מאן גברא רבא דקמסהיד עליה: *ר׳ אמי

ור׳ אסי יאע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא

במבריא לא הוו מצלו אלא ביני עמורי היכא

דהוו גרסי איתמר רב יצחק בר אבדימי משום

רבינו אמר הלכה כר' יהודה שאמר משום

ראב"ע ר' חייא בר אבא צלי והדר צלי א"ל

רבי זירא מאי מעמא עביד מר הכי אילימא

משום דלא כוון מר דעתיה והאמר ר"א

ילעולם ימוד אדם את עצמו אם *יכול לכויז

את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל אלא דלא

אדכר כיר דריש ירחא והתניא מטה ולא

הזכיר של ר"ח (6) (6) בערבית אין מחזירין אותו

מפני שיכול לאומרה בשחרית בשחרית אין

מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוספין

*במוספין אין מחזירין אותו מפני שיכול

לאומרה במנחה א"ל לאו איתמר עלה א"ר

יוחנן יבצבור שנו: כמה ישהה בין תפלה

לתפלה רב הונא ור"ח חד אמר יכדי

שתתחונן דעתו עליו וחדאמר כדי שתתחולל

דעתו עליו מאן דאמר כדי שתתחונן דעתו

ויכמת מ. מונום מ.

שהיו מחפלנים ביחיד כרבנן ביני שמודי דגרסי לאשמשינן דהלכה בימוספין ש"מ לית ליה דראב"ע : ודילמא משיקרא לא פוון דעמיה . כרבנן: ודותניא מעה ולה הזכיר של ר"ח בערבים אין מחזירין ב ותרווייהו דשחרים: מחן גברה רכח דקמסהיד עליה. רבי יוחנו תורה אור שהעיד על הדבר יפה דקדק שבשביל

תפלת המוספין היתה: משום רכינו . רב: כלטר שנו . דאין מחזירין משום דשמע ליה מש"ל ואיכא מקצת הזכרה חכל ביחיד לריך לחזור ובה"ג מפרש לה בש"ל משום טירחא דלבורא אבל יחיד הדר: טעה ולא הזכיר כמוספיו. שהתפלל אתה חוק: כמה ישהה כין תפלה לתפלה . מי שיש עליו לחזור ולהתפלל או משום דעעה או משום מוספין כמה ישהה בין זו לזו: שתתחוע . שחהת דעתו מיושבת [מולין ז.] לערוך דבריו בלשון תחנה:שתתחולל. נעיל דף מ. לשון חילוי והיא היא אלא בלישנא בעלמא פליגי: כחדש מלא. כשהחדש שעבר מלא עושין ר"ח ב' ימים הלכך יכול לאומרה למחר דערבית של מחר ר"ח גמוריותר מן הראשון:

את החדש בלילה : הדרן עלך תפלת השחר

מכדי טעמא קאמר . שאין מקדשין

בובד רחם. הכנעה: שוהין שעה (ה: דים יפין

אחת.במקום שבאו להמפלל: בב" השתחוה אל היכל קדשך כירחתד . מתוך ירחה: מליין נפשיה. מקשט עלמו בבגדיו: עכדו את ה׳ כיראה . מפלה שהיא לנו במקום עבודה עשו אותה ביראה: *ככל [דשרי תדי עלב יהיה מותר . כשאדם מראה את עלמו עלב יהיה לו שכר: דהוה קא כדח טוכא . יותר מדאי וכראה כפורק עול: תפילין מנחנא . והם שדות שממשלת קוני ומשרחו עלי:

(ה) גמי ולא סופר של אם שכח של שבת ופיים הברכה ונייסעליו דבתיב "ואתרען אל ה' ופ"ד בדי שתתרולל דעתו עליו דבתיב "ויחל ששם נג משה אמר רב ענן אמר רב 'מעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי שאין בית דין מקרשין את החדש אלא ביום אמר אמימר מסתברא מילתא דרב בחדש מלא אבל בחדש חמר מחזירין אותו א"ל רב אשי לאמימר מכדי י מעמא קאמר "מה לי חסר ומה לי מלא אלא לא שנא

הדרן עלך תפלת השחר

אין "עומרין להתפלל אלא מתוך כובד ראש חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים "אפ" המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי׳ נחש כרוך על עקבו לא יפסיק: גב׳ מנא ה"ם א"ר אלעזר דאמר קרא "והיא מרת נפש ממאי דילמא חנה שאני דהות שמא 6 6 m מרירא לבא מובא אלא א"ר יוסי בר' חנינא מהכא °ואני ברב חסדך אבא פסנים ס ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך מכאי רילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי מובא אלא אמר ר' יהושע כן לוי מהכא "השתחו ש 🌣 לה' בהדרת קדש אל תקרי בהדרת אלא בחרדת ממאי דילמא לעולם אימא לך הררת ממש כי הא דרב יהודה הוה מציין נפשיה והדר מצלי אלא א"ר לאו דאוריים היא טלכן אין מחזירין שם ינחמן בר יצחק מהכא "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה "מאי וגילו ברעדה יום די א"ר ארא בר מתנא אמר *רבה במקום גילה שם תהא רעדה אביי הוה ויב כיטן יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא בדה מובא אמר וגילו ברעדה כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא ר' ירמיה תוה יתיב קמיה דר' זירא חזייה דהוה קא בדח מובא אמר ליה °בכל עצב יהיה מותר כתיב א"ל אנא תפילין מנתנא כלי ד מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה חונהו לרכנן דהוו קבדה מובא

לרצה ואין זה הגון ומיהו אומר ר"י דראה את ר"ם דהיכא דלא עקר רגליו חזר לרצה אפי' בדברים שאין מחזירין כגון על הנסים וכן עמא דבר:

הדרן עלך תפלת השחר

אל מקרי בהדרת אלא בחרדת . חימה אמאי לא מוכח בהדיא מדכתיב בתריה חילו מלפניו כל הארץ וי"ל הייט קרא דכתיב במומור הבו לה' בני אלים ומההוא קרא בעי להוכיח במסכת מגילה (דף יו:) שאומרים אבות וגבורות וקדושת השם וי"ח ברטות חקט כנגד האוכרות ומשום הכי דייה מאותו קרא שכתוב באותה פרשה אבל אותו דחילו וגו' איט כתוב באותה פרשה: אניתי

*ה"ג אין הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע . אלא הלכה? בנהרדעא . לפי שיש שם אבור והשליח פוסרני : פולמוסא . חיל : כרבכן וכן פסק ר"ח דלהכי מייחי (ב) רבי אמי ור' אסי ב דללי והדר צלי . ולמה ליה ב' חפלות אלא אחם של שחרים ואחם של

אומו. ל"ג ליה דהה אמרינן בסמוך שעה ולא הוכיר של ר"ח אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין כו' אי כמי

ארים פי קא סעיף א): אי איתא אגב אחרינא נקט ליה: במה ישהה בין מפלה למפלה . כנון אדם שטעה ורולה להתפלל שנית וכן בין תפלח שחרים מת שם שור ברע לתפלת המוספין: כדי בפתחולל אומ סייקה: דעתו עליו. ומפרש בירושלמי דהייט כשילך ארבע אמות: לפי שאין מקדשין הת החדש כו'. פי' לעיל ברים פרקין (דף כו-) מה שמקשין מו פמג שם מוב"ע ותיפוק ליה משום רשות משום דהיינו ב ימיי פ"כ שם כלים דוקה לעבות מלוה החרת עוברת סמג שם שב"ע א"מ וי"מ דוקה בלילה ראשונה הין סימו אל סמינו: מחזירין חוחו לפי שחין מקדשין החדש בלילה אבל בלילה שניה מחזירין אותו עכבר מקודש מיום

שלפניו ולא נראה לחלק: מכתברא מילחה דרב בחדם

מלא . כלומר שהיה אותו שלפניו מלא דאז יכול לאומרה בערבית של מחר שהוא עיקר והיה אומר ה"ר ילחק לכל דבר שאמרו חכמים אין מחזירין אוהו כגון יעלה ויבא בערבית ועל הנסים לא מיבעיא אם עקר רגליו (ג) ופתח בברכה שלחתריה דחין מחזירין חותו חלח אפילו לא עקר אלא שסיים אומה ברכה שתקנו בה לחומרה חין מחזירין אוחו ולא נהירא לרבינו אלחנן דהא חזיכן בברכת המזון דאותן שאמרו חכמים מחזירין וגם אומן שאין מחזירין שוין היכא דלא מקר רגליו כדחמר לקמן (דף מכי-) (ח) שי זוה הופד בה קס שבתו קו שבעו .ש ב בככת רמ (נפניניו בול התחיל בבככת כמתרים) חלים. ורב כמולה ועדיין לא התחיל בבככת פיא אין זוכ: (כ) חום הכוב והתטיב אותר ברוך אשר דים אין פלכ כוי ילוכי נתן שבתות למנוחה כו' וקאמר מים כה כל כי מים ולא הוביר ביתיד ביני במודי ביכא נמי התם אם טעה ולא הוכיר דמו גרסי כנ"ל ומינה של ר"ח קודם שעקר רגליו דהיינו אלמא היכא דלא עקר אלו־ואלו שוין ואם עקר רגליו שהתחיל בברכת הטוב והמטיב של שבת חוזר לראש ושל ר"ח מעוות לא יוכל למקון והכי נמי יחזור (ד) באותה ברכה אם לא התחיל בברכה שלאחריה . ומיהו אין ראיה מהתם דשאני החם בברכת המזון שכבר בירך ג' ברכות וברכת הטוב והמטיב אותו לגמרי כי אין דומה עם הפסק כל כך ואין להביא ממכו ראיה לי"ה מפיי המנך ברכות דחם יחזירוהו בדבר שחין לו לחזור הוי כמו הפסקה ועוד דחין להביא ראיה לכאן דאם היית אומר היכא שלא עקר רגליו בי"ח ברכוח

שהיה לו לחזור א"כ היה לריך לחזור

מח א מיי פיד מכלי מפלה כלכה מו ופיי ממה בנכנים ועדה מימן קא בעיף א]: מימן קא בעיף א]: מפלה כלכה ג סמג פשין ים מושים חיה סיי

עין משפמ

נר מצוה

ל מעיף יח: ע ב מייי פיד שם כלי עא דה מיי׳ פיי בל מוש"ע או"ח סימן קמ

מעיף ג: עב רמיי שם כלי עו לעב ו חמיי׳ בם הלכה ים כמני שם מוב"מ מוית סיי מכנ סעיף מ : א מ מייי פ"ד שם כלי

[כרי"ף וכח"ם לה גרסי

הנהות הנריא [א] גמי של ריח בערבית-כיב רייף ושים ליג אלם בשחרית ליון כוי

גליון הש"ם מתני מפי כמוך **TEFILLAS HASHACHAR**

ינְבֶּר מֵהָהוֹא יוּמָא דְאָתָא פּוּלְמוּסָא – in Nehardea בְּנְהַרְדְּעָא – בְּנְהַרְדְּעָא – except for that day when the king's army came to town יְאַטְּרִידוּ רַבָּנָן וְלֹא צֵלוּ – and the Rabbis were disturbed and did not pray, יְאַלִּי לִּי בְּיָחִיד – so I prayed privately, הַבֶּלִי לִי בְּיָחִיד שָׁלֹא בְּחֶבֶּר עִיר – being an individual without an assembly of the town.

The Gemara discusses the final halachah:

Further proof of R' Yannai's position:

אָמֵר רָבִּי יוֹחָנָּן – R' Yochanan said: אָנִי רָבִּי יוֹחָנָּן – I saw R' Yannai pray privately and then pray again. Apparently, his first Prayer was for Shacharis and his second for Mussaf. This proves that he does not hold with R' Elazar ben Azaryah. [3]

Another Amora seeks to refute this proof:

אָמֵר לֵיהּ רַבּי יִרְמְיָה לְרבּי זִירָא — R' Yirmiyah said to R' Zeira: יְרִילְמָא מֵעִיקָּרָא לֹא כַּנִּון דַּעְתִּיה — Perhaps he actually prayed Shacharis twice, and he repeated it because originally, when he recited it the first time, he did not concentrate, וְלְבַּטוּף כַּנֵּון — and at the end, when he prayed the second time, he concentrated.[4]

R' Zeira defends the proof:

קמָר לִיה – He said to [R' Yirmiyah]: אָמֵר לִיה – Look at which great person testified about [R' Yannai]. It was R' Yochanan! And since he issued the testimony, he assuredly ascertained that R' Yannai prayed Mussaf the second time, not Shacharis. Thus, we must conclude that R' Yannai held in accordance with the Rabbis.

The Gemara adduces proof that other Amoraim ruled in a like

רַבִּי אַמִי וְרָבִּי אַסִּי אַף עַל גַב דַּהְווּ לְהוּ תְּלֵיסֵר בֵּי כְּנִישָׁתָא בִּּטְבֶּרָיָא $-\mathbf{R}'$ Ami and $\mathbf{R}'$ Assi, even though they had thirteen synagogues available to them in Tiberias, לא הַוּוּ מְצֵלּוּ אֵלָּא בִינִי עַמוּדְי הֵיכָא

דְּחֵוּ גָּרְסִי – would pray only between the pillars⁽⁶⁾ where they studied Torah.⁽⁷⁾

Another Amora, however, ruled differently:

אַהְמֵּר – It was stated: רְבְּנִין יְצְחָק בַּר אַבְּדִימִי מְשׁוֹם רְבֵּינוּ אָמֵר – R' Yitzchak bar Avdimi said in the name of our teacher (i.e. Rav): הָלְכָה בְּרָבִּי יְהוּרָה שֶׁאָמֵר מְשׁוֹם רְבִּי אֶלְעָזָר בְּן עֲזַרְיָה – The halachah is in accordance with R' Yehudah in the name of R' Elazar ben Azaryah.

Another incident involving a sage who prayed twice:

רבי חַנִיא בַּר אַבָּא צַלֵּי וְהַדֶּר צַלֵּי – R' Chiya bar Abba once prayed and prayed again. אמר ליה רבי זירא - R' Zeira said to him: מאי טעמא עביד מר הכי – Why did the master do thus? אילימא השום דלא בוון מר דעתיה – Shall I say it is because master did not concentrate the first time? Surely this cannot be. והאמר רבי אַליעַזר – for R' Eliezer said: בבי אַליעַזר – ${f A}$ person should always assess himself before praying - אם יבול יתפלל – if he is able to concentrate he should pray, ואם לאו אל יְתְפַּלֵּל – and if not,[8] he should not pray. ערָהא אַרְכֵּר מֵר דְרֵישׁ יַרְחָא – Rather, is it because today is the New Moon, and master did not mention the paragraph of Rosh Chodesh (i.e. Yaaleh VeYavo) in the first Prayer? – But it has been taught in a Baraisa: טַעָה וַלֹא הַוְבִּיר שֵל ראש חוֹרֵש בערבית – If one erred and did not mention the paragraph of ROSH CHODESH IN MAARIV, אין מַחַוירִין אוֹתוֹ – WE DO NOT MAKE HIM RETURN and repeat that Prayer, מפני שַיַכוֹל לְאוֹמְרָה הבשחרית – BECAUSE HE IS ABLE TO SAY IT, i.e. mention Rosh Chodesh, IN SHACHARIS. בְּשַׁחֲרִית אֵין מַחֲזִירִין אותו – If he did not mention Rosh Chodesh IN SHACHARIS, WE DO NOT MAKE HIM RETURN, מפני שַנכול לאומרה במוספין – BECAUSE HE IS ABLE TO SAY IT IN MUSSAF.[9] במוּסְבִּין אֵין מְחָזִירִין אוֹתוֹ – If he did not mention it IN MUSSAF,[10] WE DO NOT MAKE HIM RETURN המנחה במנחה – שיכול לאומרה במנחה – BECAUSE HE IS ABLE TO SAY IT IN MINCHAH. Accordingly, there was no reason for the master to repeat the Prayer. -? -

R' Chiya bar Abba explains himself:

אַמֵּר לֵּיה – He said to [R' Zeira]: אָמֵר עֶלָה – Has it not been said regarding [that Baraisa]: אָמֵר רְבִּי יוֹחָנָן – R' Yochanan said: בְּצְבּוֹר שָנוּ – They taught this only with regard to a congregation? I, therefore, who was praying alone, was required to repeat the Prayer.[11]

NOTES

- 1. For there was always a congregation of ten men there, and the shaliach tzibbur exempted me (Rashi).
- 2. See Rashi to Taanis 27b איה ר' חנינא קרא.
- 3. From R' Yannai's response to R' Chanina the Scriptural expert it can be determined only that R' Yannai rejected R' Yehudah's version of R' Elazar ben Azaryah's statement. Perhaps, however, he held with the Tanna Kamma's version. With his testimony, therefore, R' Yochanan proved that R' Yannai rejected both versions, holding instead with the Rabbis that an individual is always obligated in the Mussaf Prayer (Tzlach).
- 4. One who prays the Shemoneh Esrei without concentrating at least during the first blessing (אָבות) must repeat the Shemoneh Esrei (Ritva). [Nowadays, this rule does not apply because in our spiritual poverty it is likely that one will not concentrate even during the repetition (Rama, Orach Chaim 101:1). See, however, Mishnah Berurah ibid. §4 and Beur Halachah אוידיבא [ר.]
- 5. Tosafos ד״ה אין; Ritva.
- 6. See above, 8a note 51.
- 7. They would pray all their Prayers there, including Mussaf, not going to any of the local synagogues to pray with a congregation of ten. (See above 8a note 52, as to why they would do this.) From this it is evident that they ruled in accordance with the Rabbis (see Ritva, Tosafos).

[This explanation assumes that there was no congregation of ten men

- in the beis hamidrash where R' Ami and R' Assi prayed. As cited in note 52 to 8a, however, Rambam maintains that there was a minyan there. It is to be presumed, therefore, that Rambam's text did not contain this incident here (see Maharshal).]
- 8. [That is, if he feels incapable of concentrating even for the first blessing [אָבוֹת] (Tosafos below, 34b אָבוֹת; see also Mishnah Berurah 101:3).]
- 9. He will pray the Rosh Chodesh Mussaf, which by its very nature mentions the uniqueness of the day.
- 10. That is, he did not say the Mussaf text of Shemoneh Esrei at all, but rather the regular text (Rashi; see Tzlach).
- 11. When praying with a congregation, the person will hear Yaaleh VeYavo from the shaliach tzibbur when he repeats the Prayer. This fact [coupled with the fact that he himself will recite Yaaleh VeYavo in the next Shemoneh Esrei combine to] exempt him from repeating Shemoneh Esrei now. I, however, who was praying alone, was required to repeat it (Rashi; cf. Rashba, et al).

The foregoing explanation follows Rashi's own interpretation of the phrase בְּעֲבּוֹר שָׁוֹ. Alternatively, Rashi cites Behag as explaining that the Gemara refers to the shaliach tzibbur. That is, if the prayer leader forgot Yaaleh VeYavo in his repetition, he does not repeat the Shemoneh Esrei, because this would be too burdensome to the congregation (and so we rely on the fact that he will mention Rosh Chodesh in the next Prayer). A private individual, however, such as R' Chiya bar Abba, must repeat the Shemoneh Esrei.

Having stated that there are times when one must repeat Shemoneh Esrei, the Gemara inquires:

בְּמָה וְשְׁהָה בֵּין תְּפְלָּה לְתְפְלָּה – How long must one wait between one Prayer and the next?(12)

The Gemara answers:

רֵב הּנְּא וְרֵב חְּקְּדָּא – Rav Huna and Rav Chisda both replied to this question. קבי שֶׁתְּתְּוֹנֵן דְעְתוֹ עֶלָיו – One said: בְּיִי שֶׁתְּתְוֹנֵן דְעְתוֹ עֶלָיו – Until he is in a supplicatory frame of mind; i.e. until he can arrange his words in a supplicatory manner. יְחָד אָמֵר – And the other one said: בְיִי שֶׁתְתְחוֹלֵל דְּעְתוֹ עָלָיו – Until he is in an entreating frame of mind. [13]

The Gemara cites a source for each of these forms of expression:

The one who said until he is in a supplicatory frame of mind has a precedent for his expression, בְּמָתוֹנְן אֶלְיוֹי – as it is written: ", בְּמָתוֹנְן אֶלִיהי, – And I supplicated Hashem. (נְאֹן עֶלִיוֹי בְּעָתוֹ עֶלָיוֹי – And the one who said until he is in an entreating frame of mind has a precedent for his expression, בְּתִּיֹב – as it is written: ",, – And Moses entreated. [16]

The Gemara returns to the topic of one who forgot Yaaleh

VeYavo on Rosh Chodesh:

יַטְעָה רַב עָנָן אָמִר רַב אָבָן אָמָר רַב עָנָן אָמָר רַב עַרְבִּית עַל ראש חֹדֶשׁ עַרְבִּית עַל ראש חֹדֶשׁ עַרְבִּית וֹל ראש חֹדֶשׁ עַרְבִּית וֹל - If one erred and did not mention Rosh Chodesh in the Maariv Prayer, אַן מַחָדְיִרין אוֹתוּ - we do not make him return and repeat the Prayer, לְפִּי שָאֵין אָת הַחֹדֶשׁ אָלֶא בַּיּוֹם - because the court sanctifies the new month only by day.

Another Amora qualifies this ruling:

אַמֵּר אָמֵר אָמֵר אָמִר אָמִימָּר Said Ameimar: מְּסְתַּבְּרָא מִילְתָא דְּרַב בְּחֹדֶשׁ מָלֵא – It is logical to assume that the statement of Rav applies where the previous month was a full month, אַבָּל בְּחֹדֶשׁ חְסֵר – שַׁחָזִירִין אוֹתוֹ – we make him return. [17]

The Gemara refutes this assumption:

תְּבְּדִי – Rav Ashi said to Ameimar: מְבְּדִי – חִבְּדִי – Rav Ashi said to Ameimar: חַבְּדִי – Now, let us see. רב טֵעְמָא קָאָמֵר – Rav stated a reason for his ruling, viz. because the court sanctifies the new month only by day. Accordingly, מָה לִּי חָטֶר וּמָה לִּי חָטֶר וּמָה – what difference does it make whether the previous month was deficient or full?

אַלָּא לֹא שָׁנָא – Rather, there is no difference.[18]

הדרן עלך תפילת השחר

WE SHALL RETURN TO YOU, TEFILLAS HASHACHAR

NOTES

- 12. This inquiry applies both to a case in which one must repeat the Shemoneh Esrei because he erred in the first recital and to where the person wishes to pray Mussaf immediately after Shacharis (Rashi).
- 13. There is no practical difference between these two explanations. They differ only with regard to the term used (Rashi; cf. Aruch 'y [7]). See also HaBoneh in Ein Yaakov.

Tosafos cite Yerushalmi as explaining that this is the amount of time it takes to walk four amos.

- 14. Deuteronomy 3:23. Moses here recounts how he pleaded with God to allow him to enter the Land of Israel.
- 15. Exodus 32:11. This verse begins the narration of how Moses beseeched God to spare the Jews after the sin of the Golden Calf.
- 16. In former times, the day on which Rosh Chodesh fell was not predetermined by the calendar but was decided on a month-to-month basis by the central Sanhedrin. Briefly, this involved beis din hearing testimony from witnesses as to their sighting of the new moon. Upon cross-examining the witnesses and determining their testimony to be correct, the court would declare that day to be Rosh Chodesh by publicly sanctifying it, i.e. announcing \$\vert \partial \vert \vert \vert \partial \vert \vert \partial \vert \partial \vert \vert
- 17. Months in the Jewish calendar are of two durations twenty-nine days and thirty days. In brief, the reason for this is because the moon, upon whose waxing and waning the months are based, completes one

full cycle in approximately twenty-nine and a half days. Since Rosh Chodesh cannot begin in the middle of a day, months generally alternate between twenty-nine and thirty days, so that in two months fifty-nine days have elapsed $(29^{1}/2 + 29^{1}/2 = 59)$.

Day 30 is always Rosh Chodesh. If the previous month was a 29-day month ("deficient" month), day 30 is the first day (Rosh Chodesh) of the following month. If the previous month was a 30-day month ("full" month), day 30 is Rosh Chodesh, since part of it falls after the new moon, but that day is still considered the last day of the previous month. Day 31 is then also Rosh Chodesh, and is counted as the first day of the new month (see Rambam, Hil. Kiddush HaChodesh 8:4).

Ameimar reasons that Rav's ruling allowing one not to repeat the Maariv Shemoneh Esrei if Yaaleh VeYavo was forgotten in it applies only to the first day of a two-day Rosh Chodesh, since in that case the person will recite Yaaleh VeYavo the next night, which is the true Rosh Chodesh (the first day of the new month). On a one-day Rosh Chodesh (or on the second night of a two-day Rosh Chodesh), however, he must repeat the Shemoneh Esrei (Rashi).

18. According to this conclusion one need not repeat the Shemoneh Esrei even if he forgot Yaaleh VeYavo on the second night (see Tosafos). Although the second night is fully Rosh Chodesh, nevertheless since night is not a time of sanctification, the evening is not significant enough to necessitate a repetition of its prayer (see Ritva; see Pnei Yehoshua and Mishnah Berurah 422:3 for a different explanation).

In light of this final Gemara, Tosafos איה והחוץ suggest deleting the phrase in the Baraisa above which states that one who forgot Yaaleh VeYavo in Maariv need not repeat Shemoneh Esrei because he will mention Rosh Chodesh at Shacharis. See also Hagahos HaGra §1.